A. NOVIKOV PRIBOI

TUȘIMA

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

A. NOVIKOV-PRIBOI

TUȘIMA

Volumul I

DRUMUL

EDITURA
PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
București – 1962

А. НОВИКОВ-ПРИБОЙ
ЦУСИМА
Книга первая

Издательство „Правда“
Москва 1959

Traducere de *Al. Ştefănescu-Medeleni* şi *A. Ivanovski*

Coperta de *L. Bardòcz*

Ilustraţiile de *I. Ţărălungă*

IN LOC DE PREFAȚĂ

Multe bătălii navale a cunoscut istoria omenirii, de cînd au apărut navele de luptă. Dar numai trei dintre ele pot fi comparate, ca proporții și consecințe, cu bătălia de la Țușima. Cea dintîi, lupta de la Salamina, a avut loc demult, în antichitate, în anul 480 înaintea erei noastre. Cei doi adversari s-au înfruntat în golful Salamina, lîngă Pireu, nu departe de Atena. Flota elină, de proporții modeste, sub comanda lui Temistocle, a nimicit uriașa flotă persană a regelui Xerxe. A doua bătălie navală s-a dat în evul mediu, în 1571, la Lepanto, în Marea Adriatică. Acolo, flota unită a cîtorva state creștine, sub comanda lui don Juan de Austria, a zdrobit navele sarazinilor și ale egiptenilor. Un al treilea eveniment asemănător s-a petrecut mai tîrziu, în 1805, în apropierea strîmtorii Gibraltar, nu departe de capul Trafalgar. Acolo, flota engleză, comandată de faimosul amiral Nelson, cel care, în urma altor bătălii, rămăsese doar cu un singur ochi și o singură mînă, a repurtat o victorie strălucită asupra flotei unite franco-spaniole, sub comanda amiralilor Villeneuve și Gravina. Nelson a pierit, dar și aliații au pierdut pe amiralul Gravina și nouăsprezece nave cu aproape întregul echipaj.

A patra bătălie a avut loc în apele Extremului Orient, lîngă insula Țușima, în timpul războiului ruso-japonez, la 14 /27/ mai 1905[1]. Ea face de asemenea parte dintre evenimentele mondiale de cea mai mare însemnătate. Dar despre aceasta voi vorbi mai

[1] În general, autorul indică datele după stilul vechi, iar uneori, cu precizarea lor, și după cel nou (n.r.).

departe; deocamdată, voi relata ce materiale au stat la baza scrierii de față, și ce a determinat apariția ei la 25 de ani după bătălie.

Am participat personal la această bătălie, excepțională ca încordare și dramatism, în calitate de matroz pe cuirasatul *Oriol*. Obuzele inamice m-au cruțat și am căzut prizonier. Timp de cîteva zile am fost cazați în barăci, într-un port japonez, pe urmă am fost transportați pe insula Kiu-Siu din Sud, în orașul Kumamoto.

Acolo am fost internați, pentru o perioadă îndelungată, pînă la repatrierea în Rusia, într-un lagăr situat la periferia orașului.

Conștient de toată însemnătatea evenimentelor petrecute la Țușima, am început mai întîi să-mi notez impresiile personale în legătură cu nava noastră. După aceea m-am apucat să strîng materiale despre toată escadra. Însă era cu neputință ca un singur om să facă față unei sarcini de asemenea proporții. Am strîns în jurul meu vreo cincisprezece matrozi, dintre cei mai inteligenți, tovarăși mai apropiați de-ai mei. Ei au început să mă ajute cu însuflețire. Pentru noi, era foarte util faptul că în același lagăr fuseseră internate aproape toate echipajele navelor care luaseră parte la bătălia de la Țușima. Procedînd la descrierea unei anumite nave, în primul rînd ne interesam de modul în care era organizat serviciul la bordul ei, felul raporturilor dintre ofițeri și trupă, și abia după aceea culegeam informații despre rolul pe care-l jucase în bătălie. Chiar în acea epocă, multe dintre navele de război erau atît de complicate, de uriașe, încît oamenii dintr-o unitate de luptă nu întotdeauna erau în stare să știe ce se petrecea în alta. De aceea, punînd întrebări celor care luaseră parte la bătălie, eram nevoiți să cercetăm separat fiecare compartiment al navei respective. De exemplu: ce se petrecuse, începînd din dimineața zilei de 14 mai și pînă la deznodămîntul final, în cabina de comandă, în turela cutare, în reduta cutare, pe puntea artileriei, în magazia de mine, la mașini, la căldări, la infirmerie? Ce a spus unul și altul cu acest prilej? Ce ordine au dat comandanții și cum au fost executate? Care era fizionomia unor persoane, obiceiurile, caracterul lor? Apoi desfășurarea bătăliei, văzută de unii și de alții de pe nava descrisă de noi. Și așa mai departe, pînă în cele mai mici amănunte.

Matrozii ne povesteau totul, cu dragă inimă și cu toată sinceritatea, căci aveau de-a face cu niște tovarăși de-ai lor, nu cu o

comisie oficială, alcătuită — așa cum s-a și procedat mai tîrziu — din amirali și ofițeri de la Marele Stat-Major al marinei. Dacă vreunul dintre cei întrebați dădea relații eronate, alți participanți la bătălie îl corectau de îndată. Apoi, unii dintre matrozi au început să-mi aducă și caietele lor proprii, în care descriau anumite episoade ale bătăliei. Astfel, după cîteva luni eram în posesia unui geamantan plin cu manuscrise despre bătălia de la Țușima. Materialul acesta era de o valoare excepțională. Se poate afirma, cu toată certitudinea, că despre nici o bătălie navală n-au fost strînse atîtea date ca acelea de care dispuneam noi în privința bătăliei de la Țușima. Studiind acest material, îmi făceam o idee atît de exactă despre fiecare navă, ca și cînd aș fi fost prezent la bordul ei, în timpul luptei cu japonezii. Este aproape inutil să adaug că cele consemnate de noi nu semănau cu descrierile oficiale ale acestei faimoase bătălii.

Din întîmplare, toată opera noastră a pierit într-un mod cum nu se poate mai stupid. Despre aceasta relatează, cu o nuanță de triumf, un ofițer artilerist de pe cuirasatul *Ușakov*, locotenentul N. Dmitriev, în amintirile sale *Prizonier la japonezi*, publicate în revista *More* (Marea) Nr. 2 din 1908. Deoarece el se afla în orașul Sendai și n-avea cum să cunoască cele ce s-au întîmplat la noi, citează scrisorile unor subalterni ai săi, din Kumamoto. Într-una din aceste scrisori, subofițerul Filipov spune:

„...Niște matrozi din echipajele navelor *Oriol*, *Bedovîi* și ale altora, care s-au predat, caută în fel și chip să-i instige pe prizonieri, și cu ajutorul unor complici înflăcărați s-au apucat să răspîndească niște cărți cu conținut politic și gazete cu știri false despre Rusia, dar, mai ales, caută să semene dușmănie printre oamenii echipajelor față de ofițerii lor. Din fericire, printre prizonieri s-au găsit și oameni mai cu scaun la cap, care le-au zădărnicit planurile, nelăsînd răul să se răspîndească.

În ziua de 9/22 noiembrie, oamenii din echipaje, scoși din răbdări de acțiunile acestora, i-au bătut pe agitatori. Doi dintre ei cred că n-au să mai scape cu viață, iar ceilalți au fost ridicați de japonezi. Toate cărțile și hîrtiile care le aparțineau au fost aruncate pe foc; de asemenea tiparnița lor a fost sfărîmată (pag. 72—73)."

Un alt matroz își începe astfel scrisoarea: „Preaînălțimii-sale, preamilostivului meu împărat..." și continuă, relatînd diferite acțiuni întreprinse de revoluționari.

„...Deși ei lucrau pe ascuns — scrie matrozul mai departe — peste puțin, totul a fost dat în vileag.

La 8 noiembrie, a venit la noi un ofițer din armata de uscat și ne-a spus că prizonierii au început să fie trimiși la Vladivostok, și că acolo a izbucnit revoluția. El ne-a îndemnat ca, atunci cînd o să plecăm și noi, să fim oameni cumsecade, să nu ne răzvrătim.

Atunci, aceiași asmuțitori au și început să strige: «Dați în el, dați în el!» Cînd a văzut că se face zarvă, ofițerul a plecat; în vreme ce strigau asmuțitorii, unii dintre matrozi le-au scris numele.

A doua zi, la 9 noiembrie, toți oamenii din echipaje, care nu vor ca dușmanii țării noastre dragi s-o facă de rușine, s-au ridicat ca să-i stîrpească pe prizonierii răzvrătiți împotriva împăratului și stăpînirii.

Ne-am adunat lîngă cancelarie și lîngă baraca în care se aflau dezmățații aceștia, și cînd le-am cerut feluritele cărți politice și liste pe care le aveau, au pus mîna pe cuțite și au sărit la cei din echipaje (pag. 74)."

În continuare, această scrisoare slugarnică menționează cum mi-au fost arse cărțile și însemnările.

Și acum, la rîndul meu, să vă povestesc cum s-au petrecut lucrurile.

În Japonia, după ce au fost strînși acolo numeroși prizonieri de-ai noștri, a sosit doctorul Russel, președintele insulelor Hawai, care emigrase cîndva din Rusia pentru motive politice. El a început să editeze pentru pionieri revista *Japonia și Rusia;* din cînd în cînd, publicam și eu în coloanele ei scurte note. În primele numere, revista, din considerente de ordin tactic, era foarte moderată, pe urmă a căpătat un caracter tot mai revoluționar. În afară de aceasta, doctorul Russel a început să răspîndească printre prizonieri literatură ilegală. La Kumamoto, asemenea publicațiuni soseau pe numele meu. La mine veneau oameni de la toate barăcile pentru a lua broșuri și ziare. Cei din armata de uscat le citeau cu prudență, temîndu-se de pedepsele care-i păsteau, dar matrozii erau mai curajoși.

Pătrunderea ideilor revoluționare în masele largi ale ostașilor i-a alarmat pe unii ofițeri, internați într-un lagăr din Kumamoto. Ei au început să colporteze tot felul de zvonuri printre gradele inferioare, spunîndu-le: „Toți acei care citesc ziare și cărți

interzise de cenzură sînt notați: după înapoierea în Rusia, vor fi spînzurați".

A venit toamna. În august, Rusia a încheiat pacea cu Japonia; repatrierea noastră întîrzia însă. Această situație stîrnea multă frămîntare printre prizonieri.

Într-o seară, la 8/21 noiembrie, au venit la noi în lagăr doi ofițeri: un ștabscăpitan și un esaul de cazaci, care au intrat în vorbă cu ostașii. În jurul cancelariei s-au strîns vreo două sute de soldați și cîteva zeci de matrozi. Ambii ofițeri stăteau în cerdac, privind cercetător mulțimea adunată. A vorbit mai mult esaulul, un om în vîrstă, cu barba deasă, înspicată de fire cărunte. Ne-a întrebat cum o ducem. A răsunat un glas:

— Înălțimea-voastră, e adevărat că în Rusia s-a dat libertate?[1]

Esaulul i-a răspuns cu un zîmbet forțat:

— Dar ce vă trebuie vouă libertate? Doar ați fost întotdeauna liberi să înjurați de mamă.

Atunci, un alt ostaș, un rezervist mustăcios de vreo patruzeci de ani, i-a pus întrebarea care-i frămînta de mult pe toți:

— Înălțimea-voastră, dar de ce nu sîntem trimiși în țară? Pacea s-a încheiat de mult, și noi tot lîncezim aici.

Toți tăceau, așteptînd răspunsul. Esaulul a vorbit cu același zîmbet:

— Aha, va să zică vreți neapărat să vă întoarceți în țară. Ei bine, aflați că n-o să vă mai vedeți niciodată țara!

— Cum adică? a întrebat din nou ostașul mustăcios, nedumerit, apropiindu-se de scară cu gura căscată, speriat.

O umbră de neliniște a întunecat o clipă chipurile celorlalți prizonieri; în tăcerea încordată, toți priveau țintă, cu gîtul întins, spre esaul.

Acesta a răspuns deodată grav:

— Iată, băieți, am să vă lămuresc îndată despre ce e vorba. Printre voi, prizonierii, s-au infiltrat niște agitatori politici. Fără îndoială că ei au fost cumpărați de japonezi. Agitatorii aceștia răspîndesc tot felul de cărți răufăcătoare, tipărite cu banii dușmanilor noștri, și vă bagă-n cap fel și chip de blestemății: că nu-i nevoie de țar, de guvern, de religie. Pentru ce fac ei asta? Pentru a semăna zizanie în sînul întregului popor pravoslavnic,

[1] Se referă la manifestul amăgitor al lui Nicolae II (din 17/30 octombrie 1905) prin care, sub presiunea maselor, făgăduia poporului libertăți cetățenești elementare (n.r.).

pentru a stîrni măcel între fraţi, anarhie. În Rusia, precum aţi aflat, se petrec, şi fără voi, tot felul de nelegiuiri, peste tot au izbucnit tulburări şi răzmeriţe. Acei dintre voi care sînt mai isteţi au să priceapă numaidecît ce ar putea să iasă din asta. Ţarul ştie foarte bine că agitatorii politici, aceste năpîrci vîndute, v-au pervertit cu desăvîrşire. Şi dacă-i aşa, credeţi că are să fie atît de naiv să plătească japonezilor despăgubiri, şi să vă aducă pe capul său? Cine se apucă să-şi scape duşmanii din nenorocire, cînd ştie dinainte că n-o să-i fie recunoscători, ba chiar o să-i pricinuiască necazuri? Nu, nu mai vedeţi voi Rusia! Aici o să vă rămînă oasele!

Ofiţerul cazac ţintise bine. Argumentele lui au părut atît de întemeiate, încît majoritatea ascultătorilor era convinsă că aşa trebuie să fi fost. Fără doar şi poate că existau anumite motive pentru care prizonierii nu erau repatriaţi după atîta vreme de la încheierea păcii.

Careva dintre matrozi a strigat:

— Nătăfleţilor! V-aţi găsit pe cine să ascultaţi! Îndrugă numai minciuni.

Agitaţi, prizonierii au izbucnit în strigăte tumultuoase.

Esaulul a aşteptat o clipă, apoi a ridicat glasul:

— Cum adică, eu, ofiţer de cazaci, slujitor credincios al patriei, îndrug numai minciuni? Ei, aflaţi că am fost rănit de trei ori pe front.

Probabil că auzea pentru întîia oară de la un grad inferior asemenea vorbe îndrăzneţe, ofensatoare. Zguduit sufleteşte, scutura ciudat din cap. Spre surprinderea tuturor, a izbucnit în plîns, apoi şi-a scos şapca şi, arătîndu-şi părul care începuse să încărunţească, a strigat îndurerat:

— Aveţi încredere măcar în părul meu cărunt: spun numai adevărul. Toţi aveţi mame. Ce poate fi mai scump decît numele mamei? Ei, vă jur pe numele mamei mele că aici au să vă rămînă oasele. V-o spun numai fiindcă mi-e milă de voi...

Cuprins de o falsă însufleţire, părea el însuşi convins de cele ce spunea, producînd asupra soldaţilor o impresie zguduitoare. Erau nespus de tulburaţi, mai cu seamă rezerviştii, care se frămîntau tot timpul cu gîndul la căminul îndepărtat şi la familia lăsată de izbelişte. Izbucniră strigăte, pline de mînie şi de durere.

— Agitatorii politici, ticăloşii! Auzi, ce ne-au făcut!

— Mi-au rămas copiii pe drumuri!

— Nu ne mai vedem ţara cu ochii...

Momentul prielnic pentru a da replica ofițerului fusese scăpat. Acum, orice cuvînt rostit de noi ar fi putut să provoace o explozie de furie din partea soldaților. Asmuțiți, orbiți pentru o clipă, ar fi fost în stare să se răfuiască imediat și cu oricine pentru durerea despărțirii de familie, pentru cele îndurate, pentru toate mizeriile vieții în captivitatea ce se prelungea.

Unul dintre prizonieri strigă deznădăjduit:

— Înălțimea-voastră, ce trebuie să facem acum?

Răspunsul a urmat imediat, rece și aspru, ca zăngănitul metalic al închizătorului unei arme:

— Învățați-i minte pe agitatorii aceia. Pe urmă, scrieți o jalbă către tătucul țar. Poate că se îndură de voi și vă iartă.

Ofițerii au plecat; ideea zvîrlită de ei zbura însă din baracă în baracă, ca o pasăre de noapte rău prevestitoare, punîndu-i pe prizonieri în fierbere.

A doua zi, după gustarea de dimineață, grupuri de soldați începură să se apropie de baraca Nr. 2, în care fusesem repartizat și eu. Adunîndu-se cîteva zeci de oameni, au început să strige, cerînd să le fim predați eu și ajutorul meu apropiat, Konstantin Stepanovici Boltîșov — un matroz torpilor din echipajul navei *Osliabia* — ca să se răfuiască cu noi. În baracă erau cazați o sută cincizeci de matrozi, așa că i-am respins cu ușurință pe cei ce ne-au atacat. Numărul prizonierilor din trupele terestre internați în lagăr era însă de două ori mai mare decît al marinarilor. Mulțimea creștea repede, înconjurînd baraca din toate părțile. Unii dintre soldați erau chiar înarmați cu topoare luate de prin bucătării, alții cu pari și cu pietre. Se auzeau strigăte:

— Aduceți-l încoace pe Novicov!

— Și pe Boltîșov!

— Să-i judece poporul pe amîndoi nemernicii ăștia!

În fața acestei forțe dezlănțuite, matrozii din baraca noastră începură să se facă nevăzuți unul după altul. La un moment dat n-au mai rămas decît doisprezece tovarăși credincioși, de nădejde, care s-au declarat gata să moară împreună cu noi. Ce puteam face însă împotriva unei mulțimi de trei mii de oameni? Am încercat de mai multe ori să-i aducem la realitate. Era tot atît de zadarnic ca și cum ai fi vrut să potolești cu strigăte valurile mării, care lovesc bordajul navei în timpul unei furtuni. Aveam de-a face cu aceeași stihie oarbă. Mulțimea se îngrămădise la uși și la toate ferestrele, urlînd din răsputeri.

Oamenii aceştia, cuprinşi de o turbare tot mai aprigă, se îmbătau de propria lor furie. Îmi înghețase inima de groază, privind chipurile congestionate de încordare, gurile schimonosite, ochii holbați. Fără nici o îndoială, nu numai că ne-ar fi ucis, pe mine şi pe tovarăşii mei, dar şi-ar mai fi bătut şi joc de cadavrele noastre. Să scap, ca prin minune, de infernul de la Ţuşima, ca să pier peste cîteva luni, pe meleaguri străine, îndepărtate, răpus de mîinile compatrioților mei — ce putea fi mai absurd? Atunci am înțeles — poate pentru întîia oară — ce înseamnă mulțimea. Nu era mult de cînd oamenii aceştia vedeau în mine un conducător al lor, privindu-mă prietenoşi, iar acum tot ei se pregăteau să mă sfîşie, cu o neînduplecată cruzime, sperînd să-şi uşureze prin aceasta soarta.

Cîțiva soldați au izbutit să intre în baracă: nici unul însă n-a avut curaj să ne atace cel dintîi. Printre prizonieri se răspîndise zvonul că noi am avea revolvere, bombe, maşini infernale. Asta ne-a şi salvat, măcar pentru cîtva timp. In realitate însă eram înarmați doar cu niște pumnale japoneze. Toți țineam în mînă aceste pumnale ascunse sub mantalele puse pe umăr.

Un soldat care trecea prin fața mea avea în mîna dreaptă o sticlă cu nisip. Probabil, intenționa să mă lovească în frunte, ca să-mi spargă capul. Socotea că, cu ochii plini de nisip, nu voi putea să-l nimeresc, dacă voi trage în el cu revolverul pe care nu-l aveam. In ultimă clipă însă n-a avut destul curaj şi a aruncat sticla de departe. A nimerit în tovarăşul meu Golubev, rănindu-l la falcă.

Deznodămîntul se apropia.

Mai-marele barăcii, boţmanul din gardă Vasili Cervonenko, ne-a prevenit, amabil, misterios:

— Vor să dea foc barăcii. Au plecat după prăjini. O să ardeți cu toții de vii.

Baraca era de scînduri; acoperişul din paie de orez uscate. Se va aprinde ca o torță cît ai clipi. Ne vom zvîrcoli în foc.

In vorbele lui Cervonenko am simțit o adiere a evului mediu. Am tresărit, de parcă flăcările rugului m-ar fi şi atins cu limbile lor. Imprejurul barăcii, trei mii de oameni dezlănțuiți urlau frenetic; în conştiința mea zguduită, în adîncurile ei, asemenea țiuitului unui țînțar, sunau jalnic cuvintele: „Vocea poporului — vocea lui dumnezeu", pe care le auzisem de atîtea ori. Am schimbat o privire cu Boltişov. Era un flăcău zdravăn, spătos, cu pieptul bombat, cu părul negru, cu mușchii tari ca parîma de

Manilla. Ușor aplecat, stătea încordat, răsuflînd greu și mînios; ochii lui căprui, ascunși adînc sub sprîncenele încruntate, urmăreau cu priviri agere tot ce se petrecea împrejur. În celulele creierului meu s-a produs un șoc, împingîndu-mă la o soluție disperată; i-am spus lui Boltîșov:

— Kostea, ar trebui să-i atacăm noi.

El parcă ar fi așteptat propunerea mea, căci răspunse cu hotărîre:

— Da, am s-o iau eu înainte.

Ceilalți se declarară de acord.

Boltîșov se îndreptă spre ieșire. Îl urmarăm. În timp ce pășeam spre ușă, aveam impresia că în tot universul nu mai există decît hoarda aceasta, care ardea de dorința de a ne preface într-o masă de carne însîngerată. Și în mine se trezise ceva animalic, bestial, de parcă n-aș fi citit atîtea cărți minunate, atîtea opere geniale, care chemau la iubirea față de oameni. Mi se încordase fiecare mușchi. Creierul îmi era săgetat de un singur gînd, rece și limpede, ca o rază de soare într-o dimineață geroasă: să nu greșesc ținta, să izbesc cît mai bine în dușmani. De îndată ce Boltîșov se ivi pe scară, mugetul de turmă izbucni și mai furios; sute de brațe se întinseră spre el, ca spre o pradă neprețuită. Și, în clipa aceea hotărîtoare, auzii deslușit un glas neobișnuit de ridicat, răsărind din urletul clocotitor al gloatei, țîșnind deasupra capetelor și rămînînd parcă stăruitor în aer:

— M-au tăiat! M-au tă-ia-at!

Șirurile din față ale soldaților șovăiră, amuțiră o clipă. Văzui obrazul schimonosit al celui rănit, gura sa, larg deschisă, dinții mărunți și ochii mari holbați sălbatic deasupra obrajilor, ca două becuri electrice tulburi. Apoi mi s-a întipărit în memorie figura lui Boltîșov. În culmea furiei, ca un dement, ținea sus cuțitul înroșit de sînge. Zvîrlirăm și noi mantalele de pe umeri și, la rîndul nostru, ridicarăm cuțitele. Atunci se produse ceva cu totul neașteptat: toată mulțimea aceea, de trei mii de capete, sări în lături, o luă la goană, care încotro. Cuprinși de panică, soldații fugeau pe aleea largă, tot mai departe; unii îi dădeau pe alții peste cap, cădeau, o luau iar la fugă, de parcă n-ar fi fost niciodată pe front... Alții, mînați de o groază oarbă, căzură la pămînt căutînd să se tîrască, să se vîre sub scară. I-am urmărit cîteva clipe, apoi, venindu-ne în fire, ne-am dat

seama că nu mai era nimeni împrejur. Atunci, la rîndul nostru, toți cei doisprezece cîți eram am luat-o la fugă spre oraș, și am alergat pînă cînd am fost arestați de poliție și duși la penitenciarul japonez.

După două zile am aflat de la interpretul japonez că soldații, furioși pe mine, mi-au strîns lucrurile, cărțile și geamantanul cu manuscrise, le-au scos pe toate din baracă și le-au dat foc.

Interpretul care îmi povestea toate acestea a adăugat, înghițindu-și ghiduș ochii negri:

— A fost un război în toată legea. Pe de o parte, pe cîmpul de luptă au rămas mai mulți soldați răniți cu cuțitele, pe de alta, după fuga voastră, doi inși au fost stîlciți în bătaie și nu cred că vor scăpa cu viață.

Astfel a pierit tot materialul meu referitor la Țușima.

Am fost atît de zguduit, încît timp de o săptămînă întreagă n-am putut să închid ochii. Aveam tot mai des accese de nervi. Îmi amintesc cu recunoștință de medicul japonez care m-a salvat de perspectiva internării într-un ospiciu de alienați.

În urma anchetei întreprinse, japonezii au ajuns la concluzia că evadarea noastră fusese forțată, și aveau de gînd să ne trimită din nou în lagăr. Noi i-am rugat însă să ne mai țină un timp la închisoare. După vreo două săptămîni ne-au mutat într-un pavilion anexă al unui spital. Acolo ne bucuram de libertate deplină și aveam voie să ieșim în oraș. Unii matrozi din lagăr veneau pe la noi. De la ei am aflat că mulți soldați regretau cele petrecute. Menționez că un asemenea val de tulburări a străbătut toate lagărele de prizonieri ruși din Japonia, soldându-se cu un număr de victime, uneori destul de ridicat.

O sciziune s-a produs și printre ofițerii prizonieri: încă înainte de proclamarea libertăților cetățenești în Rusia, îndată după dezastrul de la Țușima, care a scos în evidență pe deplin starea de înapoiere a flotei noastre și tot aspectul hidos al regimului autocrat, unii dintre ei au devenit revoluționari. Pînă în preajma perioadei cînd s-au petrecut la noi întîmplările pe care le-am descris, numărul acestora crescuse considerabil. Și iată că într-o zi au sosit la Kumamoto, dintr-un alt oraș, tocmai astfel de ofițeri, mai cu seamă din marină, de pe cuirasatul *Oriol*. Ei au organizat un miting în lagărul nostru și au explicat prizonierilor rostul manifestului dat de țar, cu privire la libertăți.

— Toată linia ferată transsiberiană se află în mîinile revoluționarilor! striga cu îndrăzneală un ofițer de marină, în mijlocul unei mulțimi de vreo două mii de ascultători. Cum se vor purta ei față de voi, dacă vor afla că v-ați ridicat împotriva libertății? Sau, poate, vă închipuiți că ei vor duce în Rusia niște slugi ale întunericului, așa cum ați arătat că sînteți? Va trebui să străbateți toată Siberia pe jos. Mai mult decît atîta: încă înainte de a pleca din Japonia cu vapoarele, peste mare, spre Vladivostok, matrozii revoluționari au să vă arunce peste bord!

De astă dată, nici unul dintre prizonieri nu se mai îndoia că în Rusia, într-adevăr, fusese proclamată libertatea. Dacă ar fi fost altfel, ofițerii n-ar fi rostit deschis asemenea vorbe. Soldații au început din nou să se jeluie. Acum, ei au sărit asupra celor care puseseră la cale atacul împotriva noastră. În ceea ce ne privește, de la fiecare baracă a fost prezentată la cancelaria japoneză cîte o petiție cu multe iscăliturl. În aceste petiții se spunea că noi eram cei mai cumsecade oameni din lume; că avusesem de suferit fără vină și că, prin urmare, trebuia să fim imediat aduși înapoi în lagăr, toată lumea garantîndu-ne inviolabilitatea.

Stătusem o lună întreagă afară din lagăr. În timp ce mă întorceam împreună cu tovarășii la baraca noastră, nu puteam alunga simțămîntul de frică față de mulțimea schimbătoare și capricioasă ca vîntul de pe mare. Prizonierii ne-au făcut o primire dintre cele mai solemne — cu steagul roșu, cu cîntece revoluționare. Am fost ridicat pe brațe, în strigăte de „ura". Dar, pe cînd zburam în sus, săltat de vreo duzină de mîini vînjoase, mă treceau sudori reci, simțindu-mă cam așa cum s-ar simți un pisoi în labele unui tigru, căruia i-ar trece prin cap să se joace cu el.

Încă pe cînd mă aflam în penitenciarul japonez, m-am străduit să reconstitui, din memorie, materialele relative la Țușima, pierdute, în chip atît de nefericit. Munca aceasta a fost continuată în lagăr. Tovarășii au început să mă ajute din nou; ne-am apucat iar să stăm de vorbă cu matrozii. Timpul ne zorea și de data aceasta n-a mai fost cu putință să culegem date cu privire la toată escadra: captivitatea noastră luase sfîrșit. În consecință, împrejurările în care fuseseră scufundate multe dintre nave au rămas necercetate.

Trenul nostru, plin numai cu matrozi, părăsise de mult Vladivostokul și acum, în zăngănitul cuplajelor și al tampoanelor, alerga fără prea multă grabă pe drumul lung, cu o singură linie, al transsiberianului. Uneori trenul stătea cîte două-trei zile în gări aglomerate, așteptînd să i se dea plecarea. Cît de nemărginită ni s-a părut Siberia, cu taigaua ei de nepătruns, cu lanțurile de munți, cu întinderile stepelor și cu o populație atît de rară! A fost o călătorie grea. A durat șase săptămîni. În fiecare vagon se aflau cîte patruzeci de oameni, îmbrăcați cu cojoace scurte de piele tăbăcită, cu bumbi de lemn, cu căciuli mițoase și cu cizme îmblănite. Echipați astfel, își pierduseră cu desăvîrșire înfățișarea de matrozi din marina de război. Gerurile de februarie erau urmate de viscole, care urlau cu furie. Focul ardea fără întrerupere în sobă, dar ea nu dovedea să încălzească deopotrivă întregul vagon: pe paturile de sus nu puteai să dormi din pricina căldurii excesive, iar de jos te pătrundea frigul chiar prin șubă. Nu mai făcusem baie de la plecare și ne umplusem de jeg și de păduchi. În haltele de alimentare eram hrăniți cu niște lături dezgustătoare, iar pîinea care ni se dădea era înghețată și atît de tare, încît o tăiam cu ferestrăul, ori o spărgeam cu toporul. Enervați de toate acestea, matrozii făceau scandaluri răsunătoare și devastau gările. În timpul acela, detașamentele de represiune ale generalilor Rennenkampf și Meller-Zakomelski tăiau și spînzurau prin Siberia. Cîțiva matrozi din trenul nostru au căzut pe mîna lor, pierzîndu-și viața tocmai cînd erau în drum spre casele lor.

Gîndul la materialele mele despre Țușima mă neliniștea nespus. Dacă le va trece prin cap generalilor să ordone efectuarea unei percheziții prin vagoanele noastre? Ce-o să pățesc? Totul s-a sfîrșit însă cu bine: în martie am ajuns în satul meu, Matveevskoe, gubernia Tambov. Acolo mă aștepta o nouă lovitură: scumpa mea mamă murise numai cu două săptămîni înainte de a sosi eu acasă.

Pe meleagurile de baștină am primit pe neașteptate un număr din ziarul *Novoe vremea* (Nr. 10.793, din 1 aprilie 1906), în care fusese publicată o schiță semnată de mine. Schița mi-a amintit de matrozul Jușcin, cu care făcusem cunoștință pe cînd eram prizonier la japonezi. Fusese gabier pe cuirasatul de escadră *Borodino*, scufundat în bătălia de la Țușima. Jușcin scăpase cu viață, moartea îl cruțase.

Îi cerusem amănunte cu privire la catastrofa prin care trecuse şi scrisesem schiţa *Scufundarea cuirasatului Borodino*. Nu-mi fusese greu să reconstitui tabloul scufundării acestei nave: navigasem şi eu pe una de acelaşi tip şi, în plus, participasem personal la bătălie. De aceea, după ce îi citisem lui Juşcin schiţa mea, el declarase aprobativ:

— Totul s-a petrecut întocmai. A ieşit atît de bine, de parcă ai fi fost pe nava noastră. Fă-mi, frăţioare, o copie, ca s-o am amintire.

Îi împlinisem rugămintea.

Văzîndu-mi schiţa publicată, sensibil corectată de redacţie sub raport ideologic, m-a năpădit un simţămînt de silă; mi-era necaz că eu, care nutream idei revoluţionare, îmi vedeam publicată cea dintîi scriere într-un organ atît de conservator.

Totuşi, cum de a ajuns lucrarea mea la *Novoe vremea?*

Furtunile revoluţionare care bîntuiau cele două capitale se întindeau tot mai departe spre oraşele şi satele din funduri de provincie, zguduind viaţa patriarhală a Rusiei. Era o perioadă în care nici un om conştient nu putea rămîne nepăsător faţă de cele ce se petreceau. Spre sfîrşitul verii, fiind urmărit de poliţia ţaristă, am fugit din satul meu şi am ajuns la Petersburg. Nişte tovarăşi de-ai mei, marinari care participaseră la bătălia de la Ţuşima, mi-au găsit un post de secretar la avocatul stagiar Toporov, un om admirabil. Acesta mi-a dat voie să mă folosesc de biblioteca sa.

La Petersburg s-a lămurit cum de fusese publicată schiţa fără ştirea mea. Aceasta se datora doamnei Serebrennikova, văduva comandantului cuirasatului *Borodino*, care pierise împreună cu nava sa. Gabierul Juşcin se întîlnise în capitală cu ea şi-i arătase caietul meu. Schiţa îi plăcuse doamnei Serebrennikova, care o trimisese numaidecît la *Novoe vremea*.

Din cînd în cînd mă întîlneam cu unii matrozi, foşti tovarăşi de arme. Cuprinşi aproape toţi de avîntul revoluţionar general încă de pe vremea captivităţii din Japonia, făceau parte acum din organizaţii revoluţionare.

Într-o zi, ne-am adunat acasă la un tovarăş. Acolo am început să ne împărtăşim amintirile despre Ţuşima; pe urmă, ne-a venit chef să facem o mică petrecere, dar nimeni nu avea bani. Unul dintre tovarăşi mi s-a adresat:

— Ia spune: tu n-ai căpătat nimic de la *Novoe vremea* pentru schița aceea?

— Nu.

— Păi, ce naiba mai aștepți, nătăfleață?

Auzisem și eu că redacțiile plăteau onorarii pentru articole; mi-era însă rușine să mă duc, și căutam să scap:

— Dar dacă mă refuză? Mai și rîd de mine, pe deasupra...

— N-au dreptul să facă așa ceva o dată ce schița ta a fost publicată. Te pomenești că pui mîna pe o hîrtiuță de trei, sau chiar cinci rublișoare. Atunci am putea să sărbătorim prima ta lucrare literară!

Propunerea fu îndată susținută și de ceilalți, care începură să mă îndemne:

— Se poate să scapi din mînă atîția bani? Mergem și noi cu tine.

In cele din urmă, am acceptat și am plecat cu toții, opt inși, să încasăm onorariul.

La ușa redacției *Novoe vremea,* cinci au rămas afară, iar eu împreună cu alți doi matrozi am intrat înlăuntru. Picioarele nu prea mă ascultau; îmi ardea obrazul, de parcă aș fi avut de gînd să comit cine știe ce crimă; tovarășii mei însă mă încurajau:

— Mai rău ca la Țușima nu poate să fie, caraghios ce ești!

La redacție, mi-am arătat identitatea și am explicat confuz rostul vizitei mele. Un domn în vîrstă, cu bărbuța despicată în două, mă ascultă, zîmbind cu îngăduință. Pe urmă a cerut relații de undeva și mi-a declarat:

— Da, onorariul vă stă la dispoziție. Mai întîi, însă, trebuie să prezentați consimțămîntul în scris al doamnei Serebrennikova, văduva defunctului comandant. Adresa ei v-o putem da.

Am pornit toți buluc la adresa indicată. De astă dată, tovarășii mei au rămas la poartă, iar eu am intrat pe ușa de serviciu, nimerind în bucătărie.

Aflînd că sînt autorul schiței în cauză, văduva lui Serebrennikov m-a poftit într-un salon luxos. Mi-a mulțumit pentru elogiile pe care le adusesem soțului ei. I-am răspuns:

— Soțul dumneavoastră a fost un comandant capabil și un om minunat. Echipajul îl iubea foarte mult.

Vorbind astfel, nu căutam de loc s-o măgulesc. Defunctul așa fusese într-adevăr. În tinerețe simpatizase narodnicii și această simpatie nu rămăsese fără urmări.

— Citind descrierea făcută de dumneata, am avut viziunea înfiorătoare a scufundării navei. Doamne, prin ce grozăvii a trecut răposatul meu soț! Viziunea aceasta mă obsedează permanent, ca un coșmar...

A izbucnit în plîns.

După o jumătate de ceas, cu scrisoarea în buzunar, alergam cu toții la redacție. Doi tovarăși m-au însoțit, din nou, pînă sus. După îndeplinirea formalităților de rigoare, ne-am dus tustrei la casierie. Acolo mi s-a spus:

— Semnați. Aveți aici cincizeci și două de ruble.

La auzul unei asemenea cifre, am rămas înmărmurit. Mi s-a părut ceva de necrezut.

Am întrebat cu sfială:

— Nu cumva ați greșit?

În clipa aceea, unul dintre tovarășii mei m-a tras de pulpana hainei, iar al doilea, din cealaltă parte, m-a înghiontit în coastă, dîndu-mi a înțelege că sînt un prost și jumătate. La rîndul său, casierul s-a supărat și el pe mine și mi-a răspuns sever:

— Despre ce fel de greșeală mai poate fi vorba aici? Aveți cinci sute douăzeci de rînduri de tipar, a zece copeici rîndul. Total, cincizeci și două de ruble.

Cu mîna tremurîndă mi-am pus iscălitura încet, chinuitor; în schimb, după aceea am coborît pe scări atît de repede de parcă am fi avut aripi.

I-am vestit cu mîndrie pe ceilalți tovarăși, fluturînd banii:

— Poftim: cincizeci și două de carboave!

— Cincizeci și două? întrebară ei în cor, plini de uimire.

— Da.

Ne-am întors acasă, pășind voinicește. Toți eram încărcați de pachete. Cumpărasem votcă, vin și o grămadă de gustări. Cheltuisem aproape toți banii încasați.

Ajunși în demisolul meu am aranjat gustările pe o masă mare și am pus sticlele alături.

— Ei, Aleoșa, prietene drag, să bem pentru izbînda ta literară!

Ciocneam, goleam paharele, mîncam. Comesenii vorbeau din ce în ce mai zgomotos. Plini de emoție, tovarășii îmi spuneau:

— Şi n-ai fost decît matroz! Orice gradat putea să-ţi mute fălcile. Iar acum, uite, eşti literat! Ca să vezi unde ai ajuns!

Furtuna revoluţiei din 1905, care a răscolit întreaga Rusie, îşi pierdea tot mai mult din intensitate. După acele zguduiri sociale, barometrul societăţii burghezo-moşiereşti arăta apropierea unei perioade de acalmie. Noi eram însă tineri şi aveam inimile pline de neastîmpăr. Părea că nici un fel de forţe întunecate nu vor putea să înăbuşe în noi avîntul înflăcărat către ceea ce avea să vină. Juram, unul în faţa altuia, că vom lupta pînă la capăt pentru libertate.

Prietenii mei mă îndemnau:

— Aleoşa, prietene drag! Scrie mai mult! Povesteşte toată viaţa noastră, toate suferinţele noastre. Să afle toată lumea cum au murit marinarii la Ţuşima. Aşa să faci!

Alţii glumeau, fără răutate:

— În privinţa onorariului, n-avea nici o grijă. O să fim totdeauna alături de tine. Mergem la orice redacţie!

A fost cea mai veselă dintre toate sărbătorirele de care am avut parte în viaţa mea de literat.

...Unde sînteţi acum, scumpii mei prieteni? Ştiu că doi dintre voi n-aţi ajuns să respiraţi aerul acestei libertăţi pentru care aţi luptat neprecupeţit, cu atîta înflăcărare. Curînd după aceea galvanorul[1] Golubev a fost prins şi spînzurat la Kronstadt. Galvanorul Feodosi Iakovlevici Alferenko, după cum reiese dintr-o scrisoare a nepotului său, a murit în închisoarea din Nejin, ucis în chinuri de opricinicii[2] ţarului, în 1910. Dar voi, ceilalţi tovarăşi, care aţi luptat în primele rînduri împotriva puterii autocrate? Am putut să vă îndeplinesc porunca şi să-mi văd visul cu ochii abia după Revoluţia din Octombrie: am scris *Ţuşima*.

Am stat cîteva luni la Petersburg, apoi în Finlanda; pe urmă, o dată cu dezlănţuirea celei mai crunte prigoane reacţionare, am plecat în străinătate.

M-am întors în ţară abia în 1913, cu un paşaport fals; am stat cîteva zile la ai mei, ferindu-mă să fiu observat de cineva.

---

[1] Vechea denumire a electricienilor militari (n.r.).

[2] De la *opricinina* — sistem de măsuri extraordinare introdus în 1565 de ţarul Ivan al IV-lea împotriva boierimii ostile statului rus centralizat (n.r.).

Cînd m-a văzut, după o îndelungată despărțire, fratele meu Silvestr, cu șaisprezece ani mai în vîrstă ca mine, pasionat pentru lecturi, care trezise și în mine setea de cunoștințe încă de pe cînd eram adolescent, mi-a povestit:

— Dacă ți-ai putea închipui ce a fost pe aici în lipsa ta! M-au înnebunit: și pristavul, și ureadnistii, și crajnicii. Ba percheziții, ba anchete. Mă tot iscodeau unde ai dispărut. Îmi cereau să le scot din pămînt din iarbă verde scrierile tale. M-au frecat așa vreo doi ani. Și în vremea asta, mă tot frămîntam cu arhiva pe care mi-ai lăsat-o. Mă gîndeam: să ard totul? Păcat. S-o ascund în magazie? Nu, îmi zic, au s-o găsească. Am dus-o la uscătoria de snopi, iar de acolo la șura cu pleavă. Pînă la urmă, într-o zi, am pus toate cărțile, ziarele și scrisorile în cutii de tinichea, le-am lipit capetele și le-am îngropat în pămînt.

Fratele meu a găsit toate materialele, cu excepția celor mai valoroase — însemnările despre Țușima. Asta m-a îndurerat nespus. Parcă aș fi pierdut un copil drag. Am privit o vreme uluit, în tăcere, chipul rotund al fratelui meu, cu fruntea proeminentă și cu bărbuța neagră, creață pînă la tîmple; apoi, văzînd nedumerirea din ochii lui cenușii ca oțelul, i-am povestit cum mi-au fost arse manuscrisele în prizonierat, cum m-am căznit să reconstitui măcar o parte din ele și cu cîtă greutate am izbutit să le aduc din Japonia.

— Ei, acum îți dai seama ce s-a întîmplat? am întrebat eu, mai mult gemînd.

El s-a apucat de cap:

— Să mă omori, și tot nu țin minte unde le-am ascuns. Undeva sînt. N-au avut cum să dispară. Apoi a început să se dezvinovățească. Ticăloșii, bestiile de polițiști sînt în stare să te facă să uiți tot. Dacă ar fi pus mîna pe manuscrisele tale, sau măcar pe o hîrtiuță de-a ta, m-ar fi trimis negreșit de-a dreptul în Siberia.

Fratele meu și-a întors gospodăria cu susul în jos, dar degeaba. Am lăsat totul baltă. Nepotul meu Gheorghi a aranjat cu notarul șef de plasă și mi-a făcut rost de un pașaport fără termen. Am plecat mai întîi la Petersburg, iar apoi m-am mutat la Moscova, unde mă aflam într-o situație de semilegalitate.

Au mai trecut cîțiva ani. Între timp, fratele meu a murit. În locul răposatului a început să se ocupe de gospodărie fiul lui

și nepotul meu, Ivan Silvestrovici, care se întorsese de curînd din Armata Roșie.

Cenzura țaristă nu dăduse decît anevoie drumul scrierilor mele. De aceea, cu toată abundența de material literar de care dispuneam, scrisesem puțin și lucrările mele vedeau rareori lumina tiparului. Abia după Revoluție am putut să mă dedic în întregime scrisului.

Singura legătură cu meleagurile mele de baștină o păstrez doar prin faptul că mai în fiecare sezon de vînătoare mă duc acolo să vînez. Această îndeletnicire e tot atît de binefăcătoare ca o cură într-un sanatoriu — mă fortifică, îmi limpezește mintea și-mi oferă prilejul de a face o sumedenie de observații noi. Așa s-a întîmplat și în 1928. Am plecat la vînătoarea de primăvară împreună cu scriitorii Pavel Nizovoi, Alexandr Peregudov, Piotr Șireaiev și Leonid Zavadovski. Am petrecut vreo două săptămîni în pădure, într-un ținut mlăștinos; apoi, înainte de a ne întoarce la Moscova, ne-am abătut prin satul Matveevskoe, unde am făcut o vizită nepotului meu. Tocmai cînd beam ceaiul, Ivan Silvestrovici a pus pe masă, înaintea mea, un sul de hîrtii, caraghios de lung, legat cruciș și curmeziș cu curmeie de tei.

— Mi se pare că hîrtiile astea o să-ți prindă bine, spuse nepotul meu, privindu-mă zîmbitor cu ochii lui cenușii, de culoarea oțelului și stînd ceva mai departe de masă, scund, cu umerii largi, cu o haină cafenie, ponosită.

Am recunoscut numaidecît hîrtiile pierdute și am exclamat:

— Unde le-ai găsit?

El s-a așezat la masă și a început să-mi povestească:

— Știi buduroaiele alea de sub șopronul de lîngă baie? Au fost puse acolo, se vede, mai demult — încă înainte să plec în armată. Ei, șopronul a început să se năruie. După cum știi, am introdus în prisacă stupi sistematici, cu rame. Prin urmare, nu mai aveam nevoie de buduroaiele alea de sub șopron. Am hotărît să le aleg — pe cele bune le vînd, mi-am zis, iar pe cele putrede le arunc. Le-am desfăcut unul după altul, și m-am uitat înăuntru. Deodată, într-unul din ele văd un sul de hîrtii. Ei, mi-am zis, ce-o fi asta? L-am auzit pe răposatul tata că ar fi pierdut niște hîrtii însemnate ale dumitale, și asta l-a chinuit ani de-a rîndul.

Tulburat, cu mîinile tremurătoare, am desfăcut legăturile și, aruncînd prietenilor mei o privire triumfătoare, le-am spus:

— Am găsit toate însemnările mele despre Țușima! Au fost pierdute timp de 22 de ani! Și iată, au ajuns din nou în mîinile mele. Acum, nu-mi mai rămîne decît să le duc neatinse la Moscova.

Încă nu mă apucasem să recitesc materialele regăsite; mi-a fost însă de ajuns să mă uit la caiete, la carnetele de note și la foile de hîrtie cu cerneala decolorată, pentru ca toate amintirile să înceapă a învia în tainițele creierului meu. Imaginile de odinioară, stinse de mult în memorie, răsăriră ca sub un îmbold din adîncurile ei, și începură imediat să se perinde ca pe un ecran. Înaintea privirii mele lăuntrice, sufletești, apărură cu o claritate surprinzătoare viziunile sinistre ale bătăliei de la Țușima, cu toate amănuntele lor de mult uitate.

O dată întors la Moscova, m-am apucat imediat de lucru. Desigur, a trebuit să utilizez nu numai însemnările mele, ci și documentele oficiale, din arhive inaccesibile înainte de Revoluție. Am citit tot ce s-a scris despre bătălia de la Țușima, de autorii ruși și străini; am studiat depozițiile amiralilor, ofițerilor și matrozilor înaintea Comisiei de anchetă; am studiat dosarele proceselor în legătură cu predarea unor nave; am cercetat și sursele japoneze. Trebuia să mă descurc în tot vrafiul acela de cărți, documente și note personale, să confrunt anumite materiale cu altele, ca să aleg grăuntele de adevăr și să dau deoparte pleava și toate născocirile adunate în jurul acestui eveniment.

În afară de asta, am mobilizat pe cei care participaseră la bătălia de la Țușima și care mi-au venit în ajutor. Cu unii întreţineam corespondenţă, cu alţii am avut repetate convorbiri personale, amintindu-ne toate cele trăite odinioară și discutînd fiece amănunt, privit din toate punctele de vedere. Astfel, încet-încet, materialele asupra bătăliei de la Țușima, culese de mine, se îmbogăţeau tot mai mult, cu date noi. În această privinţă mi-au fost de o deosebită utilitate următoarele persoane: inginerul naval V. P. Kostenko*, boțmanul L. V. Larionov, cartnicul M. I. Voevodin, semnalizatorul-șef V. P. Zefirov și alții. N-am predat la tipar nici un capitol înainte de a-l citi eroilor mei aflați în viață. Totuși, în pofida acestei abundențe de materiale, cartea s-ar fi prezentat altfel, dacă n-aș fi trăit personal evenimentele petrecute la Țușima și n-aș fi trecut prin ororile acestei tragedii fără seamăn.

partea întîi

SUB PAVILIONUL „SF. ANDREI"

E sigură pieirea ce ne-așteaptă,
Iar cel ce ne-a mînat la crunta faptă,
Inimă n-are-n pieptul său de fier.
Și ne-a jertfit unui destin mizer...
Dar bate ceasul mîntuirii, iată!
În pulbere-o să fie aruncată
Nedreapta lume, blestemată-ades.
Ce reazim pentru sine ne-a ales.
O, zi de libertate, sclipitoare,
Noi n-o să te vedem surind spre soare!
Dar, dacă vrei, și viața-ți dăruim...
'Nainte! Spre pieire azi pornim!

P. I.

1. TRANSFERAT

Luna septembrie scurta zilele, lungind nopțile. Dimineața se simțea o răcoare plăcută. Zările erau mai străvezii; uscatul scăldat de apele Golfului Finic se contura mai limpede.

În ajun flota se întorsese la Kronstadt, de la exercițiile de trageri de artilerie și, după ce salutase cu șapte lovituri de tun fortăreața, ancorase în rada mare. În capul formației se afla nava-comandant, crucișătorul de rangul I *Minin,* la bordul căruia servisem ca bataler [1] la manevrele de vară din 1904. Instrucția era pe sfîrșite. Se aștepta ordinul comandantului-șef al flotei Mării Baltice, pentru aducerea navelor în port și dezarmarea lor. Navele aveau să rămînă acolo, ferecate de ghețuri, toată iarna, pînă în primăvara viitoare. Noi urma să ne instalăm în cazarma bazei navale, o uriașă clădire de cărămidă, cu două etaje, de pe strada Pavlovskaia.

Pe mare domnea o acalmie totală. Cerul senin emana adieri calde, ca vara. La răsărit, se contura vag Petersburgul, estompat de o pîclă albăstrie. Dacă în-

[1] Subofițer de administrație, avînd în grijă subzistența navei (n.t.).

torceai capul, calea apelor se deschidea lin înaintea ochilor, întinsă, nețărmurită. Sclipirile ei plumburii duceau spre Marea Baltică, dispărînd în zare. Acolo, în razele soarelui se ghicea parcă farul Tolbuhin, arătînd marinarilor, ca un deget singuratic, drumul pe care trebuiau să-l urmeze.

De la Kronstadt, din parcul Petrovski, unde se ridică monumentul celui dintîi făuritor al flotei rusești [1], a bubuit deodată un tun, vestind amiaza. Clopotele de pe nave băteau ora. În timpul repaosului de după prînz, m-am dus la prova, m-am așezat jos, m-am rezemat de o bintă de fontă și am început să citesc ziarele. În jurul meu, ascultau ceea ce citeam vreo treizeci de matrozi, desculți, în ținută de doc, stînd cum îi venea la îndemînă fiecăruia, în capul oaselor sau culcați, cu pumnii sub cap. Războiul cu Japonia trezise un interes deosebit față de știrile din ziare.

Cu toată severitatea cenzurei, știam bine că lucrurile nu mergeau cum trebuie în Extremul Orient. Guvernanții noștri, orbiți de gloria trecutului, visau să zdrobească inamicul și să nu semneze pacea decît la Tokio, capitala Japoniei. Realitatea a fost însă alta. Trupele terestre rusești, presate de japonezi, se retrăgeau din Coreea în Manciuria. Port-Arthurul era asediat. Escadra I-a a Oceanului Pacific, blocată în acest port de flota inamică, stătea inactivă.

În ziua aceea apăruse cu mare întîrziere un articol în care, într-un mod mai mult sau mai puțin detaliat, se dădeau relațiuni despre două bătălii navale. În esență, conținutul articolului era următorul:

La 28 iulie, escadra I-a a Oceanului Pacific încercase să răzbească spre Vladivostok, dar această tentativă se soldase cu un eșec total. În zorii zilei, escadra noastră începuse să iasă în radă, iar pe la orele 12, aflîndu-se la patruzeci de mile de Port-Arthur, fusese atacată de japonezi. Primul schimb de focuri a fost angajat de la mare distanță. Din partea noastră luaseră parte la bătălie șase cuirasate, în frunte cu cuirasatul *Țesarevici* sub pavilionul amiralului Vit-

[1] Petru I (n.t.).

gheft. Amiralul Togo, care conducea operațiunile de pe cuirasatul *Mikasa,* le opusese patru cuirasate și trei crucișătoare cuirasate. Navele de mic tonaj ale ambelor părți n-au avut aproape nici un rol în desfășurarea bătăliei. Curînd după aceea, cele două escadre s-au îndepărtat una de alta, fără a-și fi provocat avarii prea serioase. Abia la orele 4, bătălia a fost angajată din nou — de astă dată pe drumuri paralele. Ea a continuat pînă spre seară. Nici una din părți nu dădea înapoi. La orele 6 seara însă, un proiectil japonez de mare calibru a explodat pe cuirasatul *Țesarevici,* lîngă cabina de comandă. Amiralul Vitgheft a fost ucis, iar ofițerii din statul său major și comandantul navei, grav răniți. Cuirasatul, avînd transmisia cîrmei avariată, a ieșit din formație și a început să gireze în jurul său. Atunci, pentru a proteja nava-amiral, cuirasatul *Retvizan* s-a repezit înainte, spre inamic. Surprinși de manevra hotărîtă a navei *Retvizan,* japonezii s-au retras. Se întunecase de-a binelea. Drumul spre Vladivostok era deschis înaintea escadrei noastre. S-a produs însă confuzie. Unele dintre nave s-au îndreptat spre porturile neutre, iar altele, greu încercate, conduse de amiralul Uhtomski, un comandant lipsit de inițiativă, s-au înapoiat la Port-Arthur. Nici soarta flotilei de la Vladivostok, compusă din trei crucișătoare, *Rossiia, Gromoboi* și *Riurik,* n-a fost mai norocoasă. Aceste nave au ieșit în mare pentru a se alătura escadrei din Port-Arthur ; la 1 august însă, au fost interceptate de navele amiralului Kamimura. În bătălia angajată, cuirasatul *Riurik* a fost scufundat de la primele focuri, lucru care a determinat celelalte două nave să se retragă spre baza lor.

— Acum, s-a isprăvit cu ele, rosti Sîciov, mecanicul de la centrala automată de tir.

Mai multe capete se întoarseră spre el :

— Cu cine ?

Palid la față, Sîciov ședea culcat pe spate, cu ochii întredeschiși, privind printre gene din pricina soarelui. Răspunse după o vreme, cu un aer obosit :

— Cu navele din escadra I-a. N-au să mai scape din Port-Arthur. Forțele noastre navale de acolo s-au împuținat, iar ale japonezilor au rămas întregi. Ce-i drept, asta o să fie o lecție pentru grangurii noștri. Doar că-i păcat de oameni.

Sergentul tunar Bobkov, un flăcău vioi, cu obrajii rumeni, obiectă fără convingere:

— În curînd pleacă escadra a II-a a Pacificului. O să-i scape.

Sîciov se ridică într-un cot și, deschizînd ochii negri, pătrunzători, îl privi țintă:

— Ai căpățînă mare, ca de bou, dar în ea nu-i nici un pic de glagorie. Află că pînă o fi gata de plecare escadra asta a doua a ta, pînă cînd s-o urni și o ajunge acolo, ca melcul, Port-Arthurul o să cadă în mîinile japonezilor, ca un măr copt, și toate navele de acolo au să zacă în fundul mării.

Pînă atunci, văzînd chiar că escadra a II-a a Pacificului era armată în grabă, multora nu le venea să creadă că va fi într-adevăr trimisă în Extremul Orient. De data aceasta, nu mai încăpea nici o îndoială. Cu nouă zile mai înainte, o mare parte din unitățile acestei escadre sosiseră de la Kronstadt la Revel [1]. Le văzusem cu ochii noștri. În radă se aliniaseră cuirasatele: *Cneazul Suvorov, Împăratul Alexandru al III-lea, Borodino, Osliabia, Sisoi Veliki* și *Navarin;* crucișătoarele de rangul I: *Aurora, Amiralul Nahimov, Dmitri Donskoi* și *Svetlana;* crucișătorul de rangul II *Almaz;* torpiloarele: *Bedovîi, Bezuprecinii, Blesteașci, Bodrîi, Buinîi, Bîstrii* și *Bravîi.* Comanda escadrei fusese încredințată amiralului Rojestvenski, al cărui pavilion flutura pe cuirasatul *Suvorov.* Ceva mai tîrziu, escadra urma să fie completată cu cuirasatul *Oriol* și cu două crucișătoare — *Oleg* și *Izumrud.* Deocamdată, pe aceste nave, ancorate la Kronstadt, se făceau anumite lucrări de finisaj.

Am dat în ziare de un articol optimist pe care l-am citit cu glas tare. Referindu-se la escadra a II-a a Oceanului Pacific, autorul articolului își punea în ea

[1] Azi Tallin, capitala R. S. S. Estone (n.t.)

toate speranțele. Unindu-se cu navele rămase din escadra I-a a Oceanului Pacific, ea va zdrobi flota japoneză și-și va impune dominația asupra mării. Atunci, trupele de uscat inamice, izolate de țara lor prin întinderile de apă, vor trebui să capituleze. Pe scurt: victoria nu putea fi decît de partea noastră.

Unul dintre matrozi își dădu cu părerea:

— Cică flota noastră ar fi de trei ori mai tare decît a japonezilor. Dar uite cum ne snopesc în bătaie!

— Pe norod se găinățează și ciorile, vorbi Sîciov din nou. Își aprinse o țigară, și urmă: N-o să iasă nici o treabă din socoteala asta. Escadra întîi era mai puternică decît a doua, învățase să lupte, cunoștea condițiile locale de navigație. Și cu ce s-a ales? A fost închisă la Arthur, ca într-o capcană. Acum, ce poate să mai facă escadra a doua?

I se alăturară și alții:

— Da, au echipat navele în pripă, de mîntuială și au îmbarcat pe ele rezerviști. Ce moral pot să aibă oamenii ăștia?

— Barem de-am avea pentru ce să ne batem. Dar pentru niște lemne?

În pofida relatărilor din comunicatele oficiale, se vorbea tot mai des despre anumite concesiuni forestiere din Coreea, de pe fluviul Ialu, în care erau amestecate numele a doi amirali: Abaza și Bezobrazov, și ale unor membri ai familiei imperiale, în aceasta văzîndu-se cauza dezlănțuirii războiului. Asemenea zvonuri începuseră să pătrundă și pe nave. Prestigiul puterii de stat se clătina chiar în ochii unor matrozi mai înapoiați, iar războiul devenea tot mai nepopular.

Pe punte fluieră o sfirleie, apoi răsună ordinul:

— Batalerul Novikov, la comandant!

Însemna că s-a întîmplat ceva neobișnuit de mă chema chiar comandantul navei! Am lăsat jos ziarele și m-am repezit spre cabina cunoscută, potrivindu-mi din fugă bluza de flanelă. Am trecut pragul ușii deschise, mi-am scos bereta și am scandat:

— Ordonați, înălțimea-voastră!

Comandantul, un căpitan de rangul I, tip de neamț pedant, căuta ceva în dulapul cu cărți. Auzindu-mi vocea, s-a întors spre mine — înalt, spătos. Îl priveam țintă, neliniștit, silindu-mă să ghicesc pentru ce fusesem chemat. Dar nici în trăsăturile feței sale mari, cam din topor, cu barbișon scurt, țepos, nici în ochii cenușii, severi, nu se citea nici o urmă de supărare. Răspunse pașnic la salutul meu, apoi se apropie de masa de scris, luă o hîrtie și spuse puțin răgușit:

— Iată, am primit un ordin de la comandantul bazei. Ești un bataler cu experiență, nu te-aș lăsa să pleci, dar n-am încotro. Ești mutat pe altă navă. Predă imediat revizorului [1] ce ai de predat și prezintă-te la noul post.

Am făcut ochii mari:

— Îndrăznesc să vă întreb, înălțimea-voastră: pe ce navă sînt mutat?

— Pe cuirasatul *Oriol*.

Rostise încet aceste cuvinte, dar mie îmi țiuiră urechile. N-aveam cîtuși de puțin chef de război. Altceva mă frămînta pe mine. Visam înfăptuirea unor mari reforme politice în țară. Mă pregăteam pentru muncă, citeam, învățam intens. Îmi și făcusem un program de studii pentru orele libere din timpul iernii; aveam de gînd să-mi mai cumpăr, la uscat, o mulțime de cărți. Cineva îmi hotărîse însă soarta într-alt chip.

— Te așteaptă o călătorie foarte interesantă. Ai să vezi multe. Ai să iei parte la războiul cu japonezii. Dar, mai ales, ți se oferă posibilitatea de a te reabilita pentru faptele condamnabile în care ai fost implicat, pe cît presupun, din ignoranță.

Era o aluzie la situația mea de infractor politic, în curs de anchetă.

Comandantul făcu o pauză, apoi adăugă:

— Cred că ar trebui să te bucure această mutare.

În sinea mea îmi spuneam că sînt tot atît de bucuros ca și boul dus la abator; totuși, am răspuns reglementar:

[1] Ofițer însărcinat cu administrația navei (n.t.).

— Slujesc voios, înălțimea-voastră!

Asudasem, îmi zvîcneau buzele, totuși comandantul nu-mi dădea încă drumul:

— Eram sigur. În cazul acesta, te felicit.

O, dacă s-ar fi putut să schimbăm rolurile! Ce frumos l-aș fi felicitat și eu, ce vorbe sforăitoare i-aș fi spus! Aveam impresia că-și bătea joc de mine; afișa însă o mină gravă și mă privea sever, așteptînd răspunsul. Abia stăpînindu-mi limba neascultătoare, am îngăimat cuvintele învățate pe de rost:

— Mulțumesc frumos, înălțimea-voastră!

Am ieșit din cabină. Parcă eram tot numai venin. M-am oprit puțin pe puntea de comandă, uitîndu-mă împrejur. Toate arătau ca și mai înainte. Lîngă noi, erau ancorate alte nave: *Europa, Abrek, Posadnik, Voevoda,* fumegînd slab. În depărtare, prin ceață, se zărea portul, înțesat de vase. Dincolo de el, pe insula Kotlin, se întindea Kronstadtul, cu imensele lui antrepozite militare, cu docuri, canale și ateliere navale, cu școli și cu case de toleranță. Timp de cinci ani îmi făcusem serviciul militar în acest oraș, dar acum mi se părea străin și rece. Pe oglinda sclipitoare a Golfului Finic, ici, colo se zăreau petice de pămînt ca niște dîmburi verzi — puternicele forturi, care apărau căile maritime de acces spre capitală. Soarele strălucea, plutind în azurul cerului ca un albatros de aur, iar creierul meu era zbuciumat de gînduri deznădăjduite. Așadar, de azi înainte voi participa direct la operațiuni. Peste cîteva ceasuri trebuia să mă prezint la noul meu post — pe cuirasatul *Oriol.* Altceva n-aveam de făcut, căci voința mea era înlănțuită, sugrumată de arcanul disciplinei militare de fier.

2. PE ALTĂ NAVĂ

Cuirasatul *Oriol* era legat la cheu în port, la o dană interioară. Cînd m-am apropiat, a fost de ajuns o aruncătură de ochi ca să mă nimicească dimensiunile lui. În comparație cu crucișătorul de pe care veneam,

cuirasatul părea un uriaș de o frumusețe sinistră. În întregime negru, era ferecat în blindaj din oțel Krupp și avea numeroase suprastructuri. Pe puntea principală, la prova, trona greoaie turela rotativă; din ambrazurile ei ieșeau cele două țevi lungi ale tunurilor de 12 țoli; altă turelă asemănătoare se ridica, amenințătoare, la pupa. În afară de acestea, alte șase turele erau amplasate în borduri cu câte două tunuri de 6 țoli fiecare. Această artilerie constituia forța principală de distrugere a navei. Cu două etaje mai jos, se afla puntea tunurilor de 75 milimetri, cu tir rapid, care aveau menirea de a proteja nava contra torpiloarelor. Deasupra punții principale se înălțau punțile superioare: cea din prova, triplu etajată, cu cabina de comandă, și cea dinapoi, dublu etajată. Pe ele se aflau de asemenea tunuri, mult mai mici, de 47 milimetri. Punțile erau înarmate cu ochii de noapte ai proiectoarelor electrice, pentru a descoperi inamicul în întuneric. În mijlocul navei se înălțau două coșuri mari, vopsite în galben, cu o mare dungă neagră sus. Între ele, atîrnate la gruie, se aflau în locașuri speciale șalupe torpiloare și de transport, barcaze și bărci. Cele două catarge — arborele mare și arborele trinchet — erau unite prin antena de t.f.f. Fiecare catarg avea câte o gabie, o platformă rotundă, blindată de jur-împrejur, de pe care se putea observa nestingherit apropierea navelor inamice.

De pe cuirasat răzbătea un vuiet metalic: meșterii lucrau la ultimele finisaje. De pe șlepurile acostate lîngă bordajul cuirasatului, matrozii cărau pe el muniție, lăzi de tot felul, butoaie. Răsunau strigăte, sifleiele gradaților, zornăit, zăngănit de palancuri.

M-am urcat mai întîi pe puntea principală, în larma și forfota oamenilor; pe urmă am coborît la furierie. Acolo l-am găsit pe furierul-șef Solnîșkov, un flăcău vioi, dezghețat. De la el am aflat pentru întîia oară cine erau șefii mei direcți: batalerul-șef, conductor [1]

[1] Grad intermediar între plutonierul-major și ofițer. Ajutor de ofițer de marină, specialist în probleme tehnice (n.t.).

reangajat Peatovski, și revizorul, locotenent Burnașev. Descriindu-i, furierul spuse despre cel dintîi :

— Un individ bondoc — nici drăcos, nici bisericos. Opincă văcsuită. Lacom de pricopseală, dar cam ageamiu — nu moare de prea multă deșteptăciune.

— Dar revizorul ? am întrebat eu.

— S-a buhăvit de trîndăvie. Nu se interesează de nimic. Iscălește hîrtiile cu ghiotura, fără să le citească. E pe navă mai mult de ochii lumii, ca un fel de mobilă care nu folosește la nimic.

Vorbind astfel, furierul își juca sprîncenele, rîzînd vesel, fără grijă. Era tare vorbăreț. Oricum, nu strica să aflu de la el cîte ceva și despre alte persoane : ce fel de om e comandantul secund, cum se poartă boțmanii. Aceste personaje aveau rolul cel mai important față de echipajul de la bordul oricărei nave.

— Comandant secund este căpitanul de rangul II Sidorov, din Piter. Inainte de a veni aici, a fost administrator al cazinoului ofițerilor de la cazarma Kriukov. Dansator și crai de n-are pereche. Își ia un aer fioros, ba uneori chiar se apucă să facă gălăgie, dar nimeni nu se sperie de el. Ce ? Boțmanii ? Cu cei inferiori, Voevodin și Pavlikov, poți să te împrietenești. Căpitanul de arme Saem e o secătură. Nu mai poate de bucurie că a ajuns șef. Și-a văzut visul cu ochii. Nu-i mai trebuie nimic. Nu mai știe cum să intre pe sub pielea ofițerilor, deși e priceput în slujbă. Cînd se înhamă la treabă cei trei boțmani, Sidorov, comandantul secund, nu mai are nici o grijă.

În furierie intră un conductor cu epoleți argintii. Fața lui uscățivă, nearătoasă, cu mustăcioară blondă, nu ieșea cu nimic în evidență, în afară de expresia unui om copleșit de griji. Am aflat numaidecît că era Peatovski, batalerul-șef. Auzind cine sînt, mi-a vorbit repede, în graiul din ținutul Veatka :

— Bine-mi pare c-ai sosit. Înseamnă c-o să împărțim treaba. M-am spetit de unul singur.

M-am dus la revizor. Locotenentul Burnașev ședea la măsuța de scris din cabina lui. Auzindu-mi glasul, s-a întors. Fața lui rotundă, spuzită de coșuri, cu bu-

zele groase, era somnoroasă, de parcă nu s-ar fi spălat în dimineața aceea. M-a privit îndelung, chibzuind parcă ceva ; pe urmă a strecurat printre dinți :

— Bine. Du-te la comandantul secund.

L-am căutat îndelung pe căpitanul de rangul II Sidorov, pînă cînd, îndrumat de matrozi, am dat de el pe puntea tunurilor. I-am înmînat plicul pe care-l adusesem. A început să citească hîrtiile. În timpul acesta, eu îmi cercetam din ochi noul șef. Capul cărunt era așezat zdrăvăn pe umerii largi. Fața lui de om bine hrănit se termina printr-un barbișon ascuțit, iar deasupra buzelor cărnoase avea mustăți mari, falnice, cu vîrfurile împungînd în lături, ca doi morcovi albi. Dîndu-mi înapoi hîrtiile, m-a privit de jos în sus, îngustîndu-și ba un ochi, ba celălalt, și, în timp ce mă cerceta, mustățile i se ridicau și i se lăsau în jos, ca niște brațe de semafor.

— Ei, apucă-te de treabă ! O să ai destulă. Să-ți umpli toate cambuzele cu provizii.

— Am înțeles, înălțimea-voastră !

— Nici o porție de votcă în plus pentru echipaj ! Dacă aflu așa ceva, nu te iert. Dumneata bei votcă ?

— Niciodată nu mi s-a întîmplat să mă îmbăt.

— Perfect. Un singur lucru nu-mi place : nu ești destul de ager.

— Așa m-a făcut mama.

Fără să se supere, vrînd parcă să-și arate superioritatea față de mine, a tras o înjurătură și s-a îndepărtat.

Audiența mea se sfîrșise.

În cei cinci ani de stagiu, mă obișnuisem cu toate în așa măsură, încît nici nu mă mai simțeam jignit. Seara, mi s-a dat în primire un hamac de pînză groasă, a cărui saltea era umplută cu plută mărunțită. În registrul matricol al echipajului, în dreptul numelui meu a fost trecut un număr. Cu numărul acesta individual, prevăzut în ordinea de bătaie, urma să-mi îndeplinesc îndatoririle în caz de alarmă. Mi-am schimbat panglica de la beretă cu alta, pe care se afla inscripția *Oriol*.

Așadar, devenisem membru al unei noi familii de nouă sute de oameni, adunați din toate colțurile Rusiei. Zilele treceau, pline de griji, și piereau în neant, ca niște picături de apă căzute pe pământ. Pe navă era o forfotă cumplită. Trebuia să fac lucrările de birou, să întocmesc situații, să redactez cereri, facturi și, totodată, să iau în primire de la antrepozitele portului butoaie de carne sărată, lăzi de galete, cutii de tablă cu unt, închise ermetic, crupe, sare, pesmeți, făină. Toate acestea se făceau într-un ritm rapid, ca de alarmă. Oamenii repartizați erau neîndestulători. Batalerul-șef Peatovski se răstea la ei:

— Dați-i zor, dați-i zor! Carne vă place să mîncați, dar la corvoadă vă lăsați pe tînjeală!

În afară de bataleri, pe navă mai erau și alți gestionari de materiale, pentru aparataje, torpile, tunuri și, în plus, un ofițer cu detaliul. Și aceștia recepționau diferite provizii, fiecare după specialitatea lui. În consecință, șlepuri, ambarcațiuni, șalupe acostau neîncetat la *Oriol,* și uriașul de metal înghițea tot ce aduceau. Părea că niciodată nu vom izbuti să umplem vastele magazii ale navei.

În orele libere — e drept, cam puține — cercetam compartimentarea interioară a cuirasatului. Înainte de toate, era izbitor modul de repartizare a încăperilor de locuit. Jumătate din navă, spre pupa, era destinată cabinelor pentru ofițeri, un număr dintre acestea fiind rezervate pentru eventualitatea că amiralul și statul său major s-ar stabili pe nava noastră. De acolo plecau toate ordinele pe care noi eram obligați să le executăm, căci acolo locuiau cei treizeci de ofițeri, maimarii noștri. În cealaltă jumătate a navei, cea dinspre prova, se adăposteau matrozii, gradații și boțmanii, precum și conductorii, în total circa nouă sute de oameni. Conductorii și boțmanii aveau și ei cabine separate, iar noi trăiam într-o înghesuială de nedescris. Eu eram atras însă mai mult de un alt aspect al acestui cuirasat, construit după cea mai modernă concepție. Coborînd scările de la o punte la alta, vizitam toate încăperile, toate cotloanele și nenumăratele labirinte de

metal. Fără să mai vorbesc de mașinile principale, de căldări, de turele, tunuri, tuburi lans-torpile și cabina de t.f.f., dădeam la fiece pas de mecanisme și dispozitive auxiliare. Prin toate compartimentele treceau, ba împletindu-se, ba desfăcîndu-se în toate direcțiile, cabluri electrice, tuburi acustice, conducte de abur sau de apă, prevăzute cu fel și chip de ventile. Același lucru se vedea și sub centura bordajului. Puntea tunurilor și turelele comunicau prin puțuri prevăzute cu elevatoare cu magaziile de muniții amplasate tocmai la fund, unde trebuia să se depoziteze mari cantități de pulbere și de felurite muniții. Pe scurt, mirarea mea, în fața aspectului atît de complicat al acestui monstru metalic, n-avea margini.

3. O DISCUȚIE CU BOȚMANUL

Un filozof a spus: „Învață să asculți cît se poate de atent: e mai util, decît să vorbești frumos". În situația mea, la bord nu-mi rămînea altceva de făcut decît să-mi iau acest dicton drept normă de conduită. Îmi dădeam seama că eram supravegheat în secret. Nu degeaba mă scrutase comandantul secund și, de fiecare dată cînd ne întîlneam, mă privea bănuitor. Tare aș fi vrut să știu cine era însărcinat cu supravegherea mea.

Asta nu mă împiedica totuși să mă preocupe starea de spirit a echipajului, caracterele ofițerilor și modul de organizare a serviciului la bordul navei noastre, iar mai tîrziu, în toată escadra.

Deocamdată, mă aflam în contact mai apropiat cu gradele inferioare. Numeroși matrozi erau rezerviști mobilizați. Oamenii aceștia vîrstnici, care se dezobișnuiseră de mult de serviciul în marina de război, duceau dorul meleagurilor natale, sufereau de pe urma despărțirii de casă, de copii și neveste. Războiul se prăvălise peste ei pe neașteptate, ca o năpastă îngrozitoare. Pregătindu-se pentru o campanie care ieșea din comun, îndeplineau corvezile cu aerul lugubru al

unor condamnați la spînzurătoare. Efectivul echipajului cuprindea de asemeni numeroși recruți. Sfioși, amărîți, aceștia priveau totul cu o spaimă stăruitoare în ochi. Îi speria marea, pe care o vedeau pentru întîia oară ; îi speria însă mai ales necunoscutul care-i aștepta. Nici chiar printre matrozii în termen, care făcuseră diferite școli de specialitate, nu se observa obișnuita voie bună. Spre deosebire de aceștia, doar cei care avuseseră de suferit condamnări și pedepse erau mai mult sau mai puțin veseli. Ca să scape de ei, ca de niște elemente turbulente, comandanții de la uscat găsiseră un procedeu foarte comod : îi mutau pe navele care plecau pe teatrul de operațiuni. În chipul acesta, spre groaza comandantului secund, numărul lor atingea șapte la sută din totalul efectivului nostru.

Din cînd în cînd, acești „mutați disciplinar" făceau pe vitejii :

— Nu-i nimic, fraților, dacă-i război, război să fie !

— Te pomenești că ne-om găsi pe acolo cîte-o nevestică japoneză !

— Obuzul e orb : n-alege c-ai fost, ori că n-ai fost pedepsit. Or să ne curețe pe toți la rînd — aleluia și la revedere pe lumea cealaltă !

Într-o seară mă aflam într-o cabină mică, în compartimentul de locuit din tribord. În ea erau cazați cei doi bețmani. Amîndoi erau înalți, spătoși, rumeni, arși de soare și de vînturi. Unul dintre ei, bălaiul Ivan Epifanievici Pavlikov, avea o față rotundă și gene lungi, sub care sclipeau doi ochi limpezi, spelbi, satisfăcuți. Pe punte pășea întotdeauna rar, semeț, ca un boier. Îl mîhnea nu atît războiul, cît despărțirea de iubitele lui, ale căror fotografii erau atîrnate deasupra măsuței. Povestea despre cuceririle lui, cu toate amănuntele, rîzînd vesel. Acesta era mai puțin simpatic decît cel de-al doilea bețman, Maxim Ivanovici Voevodin, un om mai serios, gîndind mai profund. Se vedea că în toate împrejurările vieții avea un punct de vedere bine definit. Doar arareori, fața lui, cu fruntea înaltă, cu ochi cenușii și cu mustăți blonde, se încrunta ca și cum ar fi avut de rezolvat o problemă dificilă.

Cei doi boțmani nu puteau să nu țină la prietenia mea. Doar eu administram votca. Amîndoi erau prea voinici ca să se mulțumească cu rația reglementară. Aceasta îi punea oarecum într-o dependență față de mine.

Mai avusesem și înainte prilejul să aud de anumite întîmplări ciudate de pe cuirasatul *Oriol*. De data aceasta însă mi-au povestit chiar boțmanii amănuntele celor petrecute. Pavlikov spunea cu glas de bariton :

— Cuirasatul nostru și-a dobîndit o faimă urîtă. Începînd chiar de la Petersburg, unde se afla încă în construcție, *Oriol* era cît pe ce să fie nimicit de un foc pe insula Galernîi. Apoi, în 1903, îndată ce a fost lansat, în timpul unei inundații a început să se urce pe mal. Abia a fost salvat. Astă-primăvară, cuirasatul a fost adus la Kronstadt și, întocmai ca acum, legat la cheu, cu tribordul. Parîmele, destul de groase, erau strînse zdravăn în jurul babalelor de pe cheu. În aceeași zi, fără să se știe din ce pricină anume, nava a început să se canarisească spre babord. Către seară, înclinarea ajunsese la treizeci de grade. Ce-o mai fi și asta ? Toți erau nedumeriți. Ei, pînă la urmă, s-au culcat. Deodată, noaptea — trosc — au plesnit parîmele. Cuirasatul s-a lăsat pe o coastă. Toate obiectele care nu erau amarate căzeau jos cu un zgomot infernal. Apa urla, răzbind pe puntea tunurilor. Oamenii au sărit din cușete și așa cum erau, numai în cămăși și izmene, s-au repezit spre tambuchiuri. În întuneric, s-a iscat o gălăgie, o hărmălaie nemaipomenită. Se stîrnise o panică de parcă sub navă ar fi explodat o mină. Am alergat cu toții sus, pe cheu ; încet-încet, ne-am venit în fire. Cînd ne-am uitat în sfîrșit înapoi *Oriolul* nostru se culcase pe-o coastă : se poate spune că ni s-a scufundat nava în timp de pace, chiar în port. Spre norocul nostru, apa nu era adîncă. Totuși, ne-am căznit cu ea vreo două săptămîni, ca s-o ranfluăm...

— Dar ce se întîmplase ? am întrebat eu.

Pavlikov dădu din mîini, nedumerit ; Voevodin răspunse însă, în locul lui :

— Pentru mine e limpede totul. Canalul maritim dintre Petersburg și Kronstadt nu e destul de adînc. Ca să poată trece prin el, cuirasatului nostru a trebuit să i se ia plăcile de cuirasă de la centura de jos. În locul prizoanelor erau puse dopuri de lemn. Aceste dopuri au fost însă scoase de cineva, și apa a început să pătrundă prin găuri în interiorul navei. Pe urmă, după ce cuirasatul s-a înclinat mult, apa a năvălit prin saborduri. Cine să fi făcut isprava asta? Se zvonise că s-ar fi strecurat noaptea pînă la noi niscai japonezi. Asta era însă o prostie. Mai curînd, cred că isprava a fost pusă la cale tot de niște matrozi de-ai noștri. A mai fost și alta: nu demult, în timp ce ne pregăteam să ieșim într-o cursă de probă, în lagărele mașinilor s-a găsit pilitură de oțel. Dacă n-ar fi fost observată la timp, am fi rămas multă vreme la Kronstadt. Poate că nici n-am mai fi plecat la război. Asemenea cazuri s-au petrecut și pe alte nave. De pildă pe crucișătorul *Oleg*. Într-o zi, a ieșit în larg pentru probe la mașini. Deodată s-au auzit bătăi în cilindrul de joasă presiune. Au demontat cilindrul. Pe pereții lui au observat niște brazde. În cilindru se aflau bucățele de oțel. Ia te uită! Cum au putut să ajungă bucățelele de oțel în cilindrul închis?

Am întrebat:

— Credeți că matrozii noștri fac isprăvile astea, ca să nu plece la război?

Voevodin își răsuci mustățile aurii, și mă privi pătrunzător. Fața lui căpătase o expresie aspră. Parcă era gata să izbucnească în înjurături; în loc de aceasta, răspunse însă cu glas scăzut, cu o nuanță de scepticism:

— Nu știu sigur, dar parcă așa ar fi. Ți-e și leha-mite de slujba asta. În fiece clipă te poți aștepta să sară pe tine matrozii.

— De ce să sară, dacă nu le faci nimic?

— Hm, ce știi dumneata! La bord avem tot felul de pehlivani, care caută, fac ce pot ca să fie închiși cel mult un an. Deunăzi, pe crucișătorul *Almaz* un botman a fost bătut de trei matrozi. Pe alte nave au

pățit-o feldvebelii [1]. La noi, deocamdată, au făcut alte isprăvi. Nu-i mare lucru un an închisoare corecțională, cînd știu că în schimb scapă cu viață. Socoteala nu-i rea.

Voevodin mi-a povestit după aceea cum se automutilau matrozii ca să ajungă la spital și să scape de cuirasatul cu ghinion.

Unii oameni din echipaj fumau mult, pe nemîncate, trăgînd fumul în piept, pînă începeau să vomeze, după care beau o fiertură tare de tutun. Procedau astfel zi de zi, săptămîni în șir. Cînd veneau la infirmeria navei, le tremurau mîinile și picioarele ca unor paralitici, erau verzi, cadaverici, cu ochii tulburi, rătăciți. Internați în spital, continuau să se intoxice înainte ca să rămînă cît mai mult timp acolo. Uneori se întîmpla ca vreunul să și moară. Un recrut și-a străpuns timpanul cu un cui și, din cauza durerilor insuportabile, a început să urle deznădăjduit, învîrtindu-se și sărind de colo colo, ca un nebun. S-a dovedit că era o automutilare intenționată. A fost trimis în judecată. S-au petrecut și alte cazuri. Un fochist, om în vîrstă, mobilizat, s-a gîndit să se molipsească de o boală venerică, zicîndu-și că doctorii au să-l vindece abia în două-trei luni. Pînă iese el din spital, cuirasatul e departe. Fochistul s-a apucat să frecventeze cele mai deocheate spelunci. Și-a cheltuit toți banii, a vîndut tot ce avea, dar nici o boală nu se lipea de el. Atunci l-a sfătuit careva să găsească un om gata molipsit și să-și facă o inoculare artificială. Fochistul a urmat întocmai sfatul. Apoi a tot așteptat, pînă ce în sfîrșit s-au ivit semnele boalei, A venit chiar ieri la infirmeria navei. După ce l-a examinat, medicul l-a întrebat: „Ești însurat?" „Da, înălțimea-voastră." „Copii ai?" „Trei." „Ptiu! Nătărăule! Ia te uită cu ce te-ai pricopsit prin bordeluri! Ai sifilis."

[1] Reangajat (plutonier-major), ajutorul comandantului în probleme administrative și disciplinare (n.t.).

Fochistul ar fi dorit să se molipsească, dar nu de o boală atît de gravă. Cînd a auzit ce spune medicul, s-a îngălbenit.

Voevodin a tăcut, apoi a adăugat oftînd:

— Da, sînt războaie și războaie. În ce privește războiul ăsta, nimeni n-are chef să-l facă.

Am plecat de la cei doi botmani, îngîndurat. De ce o fi atît de nenorocos pentru noi războiul acesta? Altădată nimeni nu putea sta în fața rușilor nici pe uscat, nici pe mare. Se vede treaba că atunci aveau altă stare de spirit...

4. ADIO, KRONSTADT!

Cuirasatul nostru era de același tip cu *Borodino*, cu *Alexandru al III-lea* și cu *Cneazul Suvorov*. Aceste patru nave erau parcă gemene. Fiind cele mai moderne și mai puternice cuirasate ale flotei, ele constituiau nucleul escadrei. Escadra nu putea să plece fără noi. De aceea, amiralul Rojestvenski ne zorea.

În cele din urmă nava fu pînă într-atîta încărcată cu tot felul de provizii, încît centura de jos a cuirasei dispăru în apă. E drept, unele detalii de suprastructură nu fuseseră încă terminate; se hotărîse însă să se ia la bord aproape o sută de meseriași. Sosise timpul să ne despărțim de Kronstadt, să ne desprindem de cheu și să pornim în lunga călătorie. Evenimentul acesta a avut loc la 17 septembrie, orele 4 p.m.

Stîrnind valuri mari de apă înspumată, două remorchere scoteau încet cuirasatul în radă. Briza mării zbura în voie pe apele Golfului Finic, încrețindu-le în unde care alergau unele după altele. Cerul se acoperise de nori subțiri. Învăluit în pîclă, soarele revărsa o lumină tulbure, ca din adîncuri de apă. Cei ce veniseră să ne petreacă ne salutau fluturînd cașchetele, pălăriile, batistele albe. Pe punte se stingeau ultimele ecouri ale larmei de pe cheu. Cînd ici, cînd colo, se ivea făptura îndesată, greoaie, a comandantului secund Sidorov, cu o expresie de îngrijorare pe

obrazul străjuit de mustăți falnice. La prova, printre ceilalți ofițeri, se distingea prin statura lui înaltă locotenentul S. I. Pavlinov, un tînăr chipeș, cu sprîncenele negre. Tot acolo se afla și comandantul navei, căpitanul de rangul I Nikolai Viktorovici Iung. Holteiul acesta, de statură mijlocie, bine legat, era îmbrăcat cu îngrijire, ca întotdeauna, cu un veston nou-nouț cu epoleți aurii cu două dungi, cu gulerul scrobit, imaculat. Cu toată vîrsta înaintată, fața lui avea încă o prospețime uimitoare. Obrajii rumeni, barba blondă, privirea binevoitoare a ochilor săi inspirau simpatie. Interzisese bătaia pe nava lui.

Avea un singur cusur: o nervozitate excesivă, o agitație inutilă în felul în care dădea ordine.

Două ore mai tîrziu, pe punte au izbucnit niște strigăte pline de îngrijorare. Comandantul dădea disperat din mîini. Nu ne-am dat seama îndată ce se întîmplase. Curînd s-a constatat însă că cuirasatul nostru, tras de cele două remorchere, atinsese fundul.

Matrozii rîdeau:

— Am isprăvit cu războiul!

— Băieți, luați-vă cuferele și haideți înapoi la cazarmă!

Puntea era în stare de alarmă. Se dădeau comenzi pentru marș înainte, înapoi. Remorcherele trăgeau ba spre dreapta, ba spre stînga; cuirasatul nu se clintea însă. Atunci, comandantul strigă:

— Sonda! Care-i adîncimea?

Adîncimea șenalului s-a dovedit a fi de douăzeci și șapte de picioare, iar nava, supraîncărcată, se afundase cu un picior și jumătate mai mult.

Era un accident grav. Peste puțin, toate autoritățile din port au fost prezente pe *Oriol,* în frunte cu comandantul-șef al portului și al flotei Mării Baltice, viceamiralul Biriliov.

Care dintre marinari nu l-a cunoscut pe acest bătrîn șiret! Făptura vînjoasă, mersul hotărît, obrazul ars de soare — parcă ar fi fost de bronz — cu o sumedenie de încrețituri mici, barbișonul ascuțit ca o pană, mustățile scurte, ochii negri, iuți, urechile mari — înfățișarea lui ne era aproape familiară. Trăgîndu-se

dintr-o veche familie de nobili, foarte bogat, posedînd domenii întinse, amiralul, după tradițiile marinărești de altădată, întreținea pe banii lui tot statul-major, pe toți specialiștii și chiar pe ordonanțe. Oferea întotdeauna mese excelente, pregătite de un bucătar bun, stropite cu vinuri scumpe, deși el, personal, nu se îmbăta niciodată de-a binelea. Era socotit un comandant ospitalier ; în schimb se dovedea sever și exigent în serviciu, cu subalternii. Făcea inspecții dese, și cu acest prilej rareori se întîmpla să nu ia peste picior pe comandanții navelor și pe ofițeri în genere, fără mult tărăboi, dar ironizînd malițios în dreapta și-n stînga.

Cu oamenii din echipaj căuta să se aibă bine. Uneori, legîndu-se de un lucru de nimic, îl băga în sperieți pe matrozul vinovat, strigînd la el :

— Ei, ce să fac acum cu tine, tîlharule ? Să te spînzur ? Nu mă îndur. Să te trimit la ocnă ? E prea puțin. Nu știu ce să fac...

Speriat de moarte, matrozul holba ochii la Biriliov, iar acesta, după ce se amuza îndeajuns, schimba pe neașteptate tonul :

— Din fericire, văd după mutra ta că o mai poți lua pe calea cea dreaptă. Dar, canalie, să nu se mai întîmple altădată că am și dat ordin să ți se pună șireangul de gît și să te tragă sus, la vergă.

După asta îi vîra matrozului în mînă o monetă de douăzeci de copeici.

Biriliov conta nu atît pe tehnica modernă, cît pe spiritul de neînvins al marinarului rus. Îi făcea o deosebită plăcere cînd era invitat la masă de ofițeri, în careul lor. Acolo, le povestea ceasuri în șir aventurile sale marinărești, diferendele cu amiralul Makarov și cu Verhovski. Sporovăia verzi și uscate, lăudîndu-se cu cunoștințele sale în domeniul marinei de război. Vorbind, tot repeta :

— Ca un amiral care știu ce înseamnă războiul naval...

Într-o zi, micimanul Roșceakovski, care ședea la aceeași masă cu el, l-a întrebat :

— Excelență, permiteți să vă întreb, la ce bătălii ați luat parte ?

Roșind, Biriliov a răspuns furios :

— N-am luat parte la nici o bătălie ; în schimb, depun toate eforturile pentru pregătirea operativă a flotei noastre, ceea ce alți amirali nu fac. Asta îmi dă dreptul să mă socot un amiral care știe ce înseamnă războiul naval.

Biriliov era vestit printre marinari mai cu seamă în calitate de colecționar pasionat de decorații străine. În această privință, nici unul dintre șefii cei mari din marină nu puteau rivaliza cu el. Cîndva, cînd era contraamiral, fiind și comandantul unei flote din Marea Mediterană, în loc să-și vadă de serviciu, se ținea mai mult de vizite pe la augustele maiestăți ale diferitelor state europene. În Italia tocmai aveau loc mari festivități naționale. Flotila noastră din Marea Mediterană sosise la Neapole. Amiralul Biriliov s-a dus împreună cu aghiotantul lui la Roma, unde a fost primit în audiență de regele Victor Emmanuel al II-lea și de regina Elena. La masă, amiralul a amuzat-o nespus pe regină cu anecdotele lui, întotdeauna pline de duh. Regele i-a conferit o decorație italiană. După aceea, vizitîndu-l pe beiul Tunisului, a căpătat și de la acesta o decorație. Sultanul Turciei își sărbătorea douăzeci și cinci de ani de cînd se urcase pe tron. Se putea să scapi o asemenea ocazie ? Amiralul a plecat cu canoniera *Kubanеț* în Dardanele, iar de acolo a luat trenul și s-a dus la Constantinopol, prezentîndu-se la palat și felicitîndu-l pe sultan cu prilejul jubileului glorioasei, înțeleptei și fericitei sale domnii. Înduioșat, sultanul i-a conferit steaua ordinului „Medgidieh". După aceea, putea să nu viziteze Grecia și insula Corfu, unde urma să se celebreze cununia marelui duce Gheorghi Mihailovici cu principesa Maria Gheorghievna a Greciei ? Socotelile sale n-au dat greș. După cununia tinerei perechi, o nouă decorație sclipi pe pieptul amiralului. Apoi s-a dus la Sofia, capitala Bulgariei, unde a izbutit să se facă primit de regele Ferdinand ; s-a ales și de acolo cu o decorație. Pe urmă s-a dus la Belgrad, unde a cerut

audiență la regele Alexandru și la regina Draga. Părea că momentul ales pentru vizitarea perechii regale nu era dintre cele mai potrivite. Regina era îndurerată, în urma unei nașteri nenorocoase. Regele se afla într-un acces de nervi, astfel că nimeni nu îndrăznea să se apropie de el. Nici plenipotențiarul nostru, nici ministrul palatului n-au reușit să obțină o audiență pentru Biriliov. Acesta era însă un om stăruitor — nu se dădea bătut cu una, cu două. După vreo două săptămîni de așteptare, pînă la urmă a izbutit, prin intermediul unei doamne de onoare, să obțină audiență la regina Draga. A consolat-o cu atîta iscusință, încît regina s-a simțit datoare să-i mulțumească. Cu ajutorul ei a reușit să ajungă și la rege ; drept rezultat, colecția lui de decorații a sporit cu încă una. În general, se poate spune că amiralul era un om norocos. Pretutindeni, ori de cîte ori avea prilejul să întîlnească vreo figură augustă, era distins cu decorații. Ca să-și atingă acest scop nu se dădea în lături de la nici un fel de mijloace, mergînd pînă la ingeniozitate. Astfel, la Madrid a așteptat peste o săptămînă pentru a fi primit de rege în audiență. Era în ajunul Paștelui ; Alfons al XIII-lea și regina posteau și nu primeau pe nimeni. Amiralul a așteptat cu răbdare, și a doua zi de Paști s-a prezentat în tribuna regală, în arenă, la luptele de tauri. Regele, foarte bine dispus, a vorbit deosebit de afabil amiralului rus ; apoi, luînd o stea de pe pieptul unuia dintre ofițerii de marină de la curte, a prins-o cu mîinile lui pe pieptul lui Biriliov. După aceea, amiralul nu mai avea ce face acolo. S-a dus imediat la gară și s-a suit în tren. Întors la Barcelona, unde îl așteptau navele rusești, s-a urcat pe canoniera *Hrabrii*. N-avea timp de pierdut : Loubet, președintele Republicii Franceze, se afla la Villefranche. Nava a pornit cu toată viteza, lăsîndu-le în urmă pe celelalte. Fochiștii dădeau atîta zor la focare, încît un coș s-a încins la roșu, arzîndu-se. Totuși, întrevederea cu președintele n-a fost ratată. Pieptul lui Biriliov a fost împodobit cu încă o decorație — „Crucea Legiunii de Onoare".

Cînd s-a întors cu flotila în apele rusești, marinarii spuneau despre el :

— Excelența-sa și-a încheiat cu bine cruciada.

L-am văzut de mai multe ori pe Biriliov în mare ținută, și întotdeauna îmi lua ochii sumedenia de decorații pe care și le arbora. Medalii, cruci, stele mari și mici, nemaiavînd loc pe pieptul lui, se înșiruiau spre coaste și coborau în jos, spre șolduri. Strălucea din cap pînă-n picioare ca un pom de Crăciun bogat împodobit. Tinerii ofițeri făceau spirite pe seama lui :

— Amiralul Biriliov sclipește mai mult prin stelele lui decît prin inteligență.

Escadra a II-a îi dădea multă bătaie de cap, fără a-i mai putea aduce vreo decorație peste acelea pe care le avea. Căuta să scape cît mai repede de ea, dotînd-o cu materiale ca vai de lume și încadrînd-o cu oameni total nepregătiți de război. Acum, culmea ghinionului — cuirasatul *Oriol* se împotmolise, parcă vrînd să-și arate dorința de a nu pleca din Kronstadt.

Amiralul era foarte nemulțumit. Cînd a dat cu ochii de comandantul navei, pe punte, l-a admonestat cu severitate, bîlbîindu-se mai mult ca de obicei. Pe urmă, s-a urcat repede la comandă și a ordonat :

— Să s-se s-scoat-tă af-fară ec-chi-paj-jul și s-să b-bal-lanseze n-nava !

Mai multe remorchere au venit în ajutorul celor două și toate au început să tragă cuirasatul într-o parte, cu puteri unite, ca să-l urnească din loc. În același timp, vreo patru sute de matrozi alergau, la comandă, dintr-un bord în celălalt. S-au căznit îndelung, dar în zadar ; cuirasatul *Oriol* nu se urnea de loc.

Puteau oare patru sute de oameni, în greutate totală de cel mult treizeci de tone, să clatine o navă cu deplasament de cincisprezece mii de tone ? Era tot atît de absurd, ca și cum patru sute de gîndaci ar fi vrut să clatine o albie plină cu rufe și cu apă. Matrozii își dădeau seama de stupiditatea acestei dispoziții și, țopăind de la un bord la celălalt, rîdeau :

— Încetișor, fraților, să nu răsturnăm nava !

— Ia uitați-vă, parcă se și apleacă !

— Vai de steaua noastră! Ne curățăm și fără război!

Careva din administrația portului a sugerat, adresîndu-i-se lui Biriliov:

— Excelență, se pare că o greutate atît de neînsemnată ca a matrozilor nu prea poate să aibă vreun efect. Fără drage nu facem nimic. Trebuie să adîncim fundul.

Chipul amiralului, sever, îmbufnat, cu buzele strînse, s-a luminat de îndată, inspirat:

— Închipuie-ți, la asta m-am gîndit și eu! De cinci minute stau și mă gîndesc. Da, ai perfectă dreptate.

În sfîrșit au plecat de la bord toate notabilitățile din port.

Întîlnindu-mă, boțmanul Voevodin a mormăit posomorît:

— Eram sigur că o să ni se întîmple ceva. Și iacătă că s-a întîmplat. Parcă ne urmărește o piază rea.

Matrozii își exprimau gîndurile cu glas tare:

— Bine ar fi să nu mai ieșim de aici toată iarna!

— Ehei, dac-ar fi așa, am pune mînă de la mînă și am da o sută de acatiste.

Noaptea am petrecut-o în liniște, fără alarmă.

Dimineața, la cuirasat au sosit trei drage. Au lucrat în jurul lui toată ziua și toată noaptea următoare. De astă dată, măsurile luate au fost încununate de succes. În zorii zilei de 19 septembrie, cuirasatul a fost despotmolit și a pornit spre Revel.

Sub cerul mohorît, vîntul se întețea; se întețeau și valurile. Scoțînd fum pe ambele coșuri, cuirasatul mergea lin, fără tangaj. Depășisem de mult navele *Oleg* și *Jemciug*, ancorate în rada mare, acestea urmînd să ajungă escadra din urmă. Pescărușii săgetau prin văzduh. Baroasele lucrătorilor bocăneau.

Am rămas îndelung la pupa, privind cu tristețe țărmurile cunoscute, orașul care pierea în depărtare. Adio, Kronstadt! În cei cinci ani de stagiu militar trăisem în el atîtea clipe, și rele, și bune! Acolo, pe strada Gospodskaia, noi, matrozii, aveam voie să umblăm numai pe trotuarul din stînga, de parcă am fi fost ciumați. Pe porțile parcurilor se zăreau tăblițe

cu cele mai rușinoase inscripții: „Intrarea gradelor inferioare și a cîinilor interzisă". De cînd fusesem încorporat, eram mustruluit în fel și chip, ca să se facă din mine un bun matroz, un apărător credincios al tronului. Am fost mustrat pentru greșeli, am stat la carceră, am zăcut în celulă, la închisoare, fiindcă voiam să știu mai mult decît se îngăduia. Totuși, dacă voi scăpa cu viață din războiul cu japonezii, îmi voi aminti cu recunoștință de acest oraș. Am venit la marină din satul Matveevskoe, pitulat între codrii seculari și mlaștinile de netrecut din nordul guberniei Tambov, atît de îmbelșugată în vînat și tot felul de sălbăticiuni printre care și urși, și pe vremea aceea eram un flăcău naiv, un adevărat sălbatic. Din capul locului am fost supus la exerciții de gimnastică cerebrală, la șlefuirea minții. Nu toți ofițerii erau răi, nu toți excelau prin cruzime. Se aflau printre ei și unii de la care, dacă te străduiai, aveai ce învăța. Important era însă altceva. Cursurile speciale de bataleri, de tehnică a navelor, călătoriile pe mări, studierea modului de organizare a porturilor, școala de duminică, prietenia cu tovarășii mai ridicați și mai conștienți, cunoștințele cu studenții, lectura publicațiilor ilegale — toate acestea îmbogățeau mintea și mă făceau să privesc altfel viața.

Amintirile învie în sufletul meu.

Cu doi ani mai înainte, avînd o permisie de două săptămîni, mă dusesem acasă, la ai mei. Era un început de toamnă, cînd verdele copacilor capătă nuanțe de purpură și de aur. Sosirea mea în mijlocul familiei a fost o sărbătoare atît pentru mine, cît și pentru ai mei. Toți consătenii veneau să-mi admire uniforma de matroz, nemaivăzută prin părțile acelea: bluza de flanelă cu pieptarul albastru al tricoului de sub ea, pantalonii — „clopot" — deasupra cizmelor, galoanele argintii de pe umeri, panglica de atlaz din jurul beretei, numele navei cusut cu fir pe ea. Copiii lui Silvestr, fratele meu mai mare, micii mei nepoți și nepoate — Polia, Egor, Mania, Aniuta, Vanea, Petea, Fedea — mă priveau cu atîta uimire, de parcă aș fi căzut din cer. Eram copleșit de întrebări: pînă unde

se întinde marea ; ce adîncime are : am văzut oare și cele trei balene pe care stă pămîntul ; cît de mare era vasul pe care umblam pe apă ? Răspundeam la întrebări, iar ei strigau plini de mirare :

— Pfii, pfii ! Mergi o lună și nu dai de uscat ! Pfii !

— Clopotnița noastră ar fi toată acoperită de apă ! Hm !

— I-auzi, ce mai corabie ! Ar încăpea în ea tot satul nostru !

Mama întinerise de bucurie. Își punea în fiecare zi rochia cu care, de obicei, se ducea numai la biserică. Mă uitam la ea și mă gîndeam : „Cît de mare-i iubirea de mamă". Păstrase pentru mine o sticlă cu sirop de smeură ; îmi dădea mere sau gogoși calde. Mă mira însă îndeosebi că îmi spunea „mata". Am protestat, dar nici n-a vrut să audă :

— Nu, nu, Aleoșa, nu vorbi așa. Doar eu sînt din Polonia. Știu mai bine decît femeile de pe aici cum se vorbește cu oamenii. Mata ai ajuns mare. În nici un sat nu e altul ca mata.

Credea că am un grad foarte mare ; degeaba îi spuneam eu că greșește.

— O, doamne, ce păcat că a murit bătrînul. N-a mai ajuns să te vadă. Doi ani și jumătate să mai fi trăit ! Ce mîndru ar fi fost acu de mata !

Vorbele sale duioase sunau pentru mine ca o melodie îndepărtată de vioară, iar ochii ei albaștri, blînzi sclipeau de fericire.

Permisia mea s-a terminat în învăpăierile strălucitoare ale unui asfințit, cînd am plecat înapoi spre unitate.

Și iată că, drept răspuns la scrisoarea prin care dădeam de veste că sînt trimis în zona de operații, am primit răvașul mamei chiar în ajunul plecării navei. Nu puteam citi fără lacrimi în ochi cuvintele ei pline de neliniște și de o adîncă durere. În încheiere, îmi scria că se va ruga ziua și noaptea pentru mine, iar eu să nu uit de binecuvîntarea ei, căci „rugăciunea mamei te scapă și din fundul mării".

Matrozii făceau corvoadă pe puntea superioară sub supravegherea comandantului secund și a boțmanilor. Era forfotă pretutindeni — pe punte, în turele, la tunuri, prin magazii, la mașini. Nava era deservită de nouă sute de matrozi, fără a mai vorbi de lucrătorii care urmau a fi debarcați în curînd. Ea ne purta spre niște meleaguri necunoscute, acolo unde se învolbura focul, mistuind viețile oamenilor, ca să învingem ori să pierim noi înșine în abisuri necunoscute. Și mamele celorlalți matrozi, și mamele ofițerilor se rugau desigur pentru ei, ca și mama mea pentru mine. Dar parcă mamele dușmanilor noștri erau mai puțin iubitoare ? Ele nu vărsau lacrimi, rugîndu-se demnezeului lor ? Totuși, pe cîți dintre noi îi aștepta mormîntul rece !

Cu sufletul frînt de durere, am coborît de pe punte. Cu pavilionul „Sf. Andrei“ [1] fîlfîind în vînt, cuirasatul *Oriol* lăsa mereu milă după milă în urma lui.

5. O INSPECȚIE AUGUSTĂ

A doua zi spre amiază, la orizont s-au ivit mai multe faruri și un grup de insule.

Cerul era albastru și strălucitor ca peruzeaua, de parcă cineva ar fi șters cu o cîrpă udă murdăria norilor de pe el. Vîntul cădea, dar era încă destul de puternic pentru a împinge velierele împrăștiate pe întinsul limpede al apelor. Pe un clin de deal, în razele soarelui, începuse să apară orașul Revel, cu turlele țuguiate ale bisericilor luterane, cu acoperișurile înalte de țiglă ale caselor, cu turnurile rotunde și cu zidurile crenelate ale vechilor clădiri de pe stînci. Cu toate străduințele guvernului țarist de a rusifica Estonia, totul purta aici pecetea arhitecturii gotice. Navele escadrei a II-a ancoraseră în radă, nu departe de port. Cuirasatul nostru li se alătură, ocupîndu-și locul între navele de același tip.

[1] Denumire sub care era cunoscut pavilionul marinei ruse al cărui model fusese desenat de însuși Petru I (1672—1725) (n.t.).

Au urmat un șir de zile și nopți, alternînd ca două santinele ce se schimbă una pe cealaltă. Intrasem într-o perioadă de pregătire operativă. Luam toate măsurile pentru a proteja escadra împotriva unui atac prin surprindere din partea inamicului, cu toate că mai aveam de făcut un drum foarte lung pînă la el. Învățam cum se așază estacade și plăși împotriva torpilelor. Îndată ce începea să se întunece, una dintre nave stătea de gardă la intrarea în radă, luminînd-o cu proiectorul. Ceva mai departe de ea, în larg, patrulau două torpiloare și cîteva vedete torpiloare.

Spre marea satisfacție a comandantului, lucrătorii au plecat în sfîrșit de pe cuirasat. De mult ar fi trebuit să se facă ordine și curățenie ; prezența lor slăbea disciplina la bordul navei. În plus, existau temeri că se făcea agitație subversivă. Am avut și eu prilejul să constat personal lucrul acesta. Într-o zi m-am întîlnit cu un muncitor. M-a privit atent cu niște ochi rotunzi, s-a scărpinat după ureche și m-a întrebat :

— Vă duceți la război, ai ?

— Da, am răspuns eu scurt.

— Ei, duceți-vă cu dumnezeu.

— Ce amestec are aici dumnezeu ?

— Oho ! Atunci, va să zică, cu dracu ?

— Nici el n-are nici în clin nici în mînecă cu noi.

— Ia te uită ! Zi, nu crezi ?

— Da ce, nu sînt și d-ăi care nu cred ?

Muncitorul stătu puțin pe gînduri și răspunse misterios :

— De, multe-s pe lumea asta : și preoteasa îl duce de nas pe popa. Cunosc o pereche din ăștia într-un sat : el e diacon, dar nevasta preoteasă. Ce zici de asta, ai ?

Am răspuns tot pe ocolite :

— Nu-i rău că-n grădină crește și dudău : încetul cu încetul se face oțetul.

— Oho ! Isteț mai ești ! Nu te poticnești ?

— S-a întîmplat și așa ceva.

Luînd-o pe departe, cu multă băgare de seamă, a început să mă prelucreze. Vorbea mai mult în doi peri, dar eu pricepeam ce vrea să spună. Zicea că,

dacă învingem inamicul, întărim și mai mult orînduirea noastră. Atît. Același lucru îl auzisem și la uscat, din gura unor intelectuali. Toți oamenii progresiști erau bucuroși de insuccesele noastre. Părea că această parte a societății rusești nu fusese niciodată atît de defetistă ca în timpul acestui război, căci dezvăluind plăgile orînduirii noastre politice, ea stîrnea adînca indignare a poporului. Cît de stupidă devenea situația noastră, a marinarilor trimiși în Extremul Orient! Dacă îi învingeam pe japonezi, subminam revoluția iminentă, necesară ca aerul proaspăt pentru Rusia care se înăbușea! Pe de altă parte, nu puteam să ne expunem viața în fața obuzelor inamice. Înfrîngerea ca și pieirea noastră erau socotite la fel de dezonorante, și lumea oricum avea să rîdă de cei care se vor întoarce:

— Uite-i pe marinarii de pe corabia spartă-n fund!

Am ascultat vorbele muncitorului și l-am prevenit:

— Destul, prietene! Am mai gustat din bucatele astea.

— Oho! Îmi pare bine. Ei, atunci, vedeți-vă de treabă acolo, iar noi o să ne vedem aci.

Nu mă îndoiam cîtuși de puțin că șederea îndelungată a muncitorilor pe nave lăsase oarecare urme printre matrozi.

Organizarea serviciului la bord mergea încet. Nici pe nava-amiral *Suvorov,* care navigase mai demult, nu exista o pregătire operativă temeinică. Iată ce scria despre aceasta amiralul Rojestvenski, în ordinul nr. 69:

„Azi-noapte, la orele 2, am ordonat ofițerului șef de cart să sune semnalul pentru respingerea atacului cu torpila.

La opt minute după ce s-a dat ordinul, nu s-a observat nici un semn de pregătiri în vederea respingerii atacului: echipajul și ofițerii n-au alergat numaidecît la posturi; doar cîțiva oameni din secția de cart au fost scoși cu greu din cotloanele în care dormeau, dar nici aceștia nu știau ce trebuie să facă; nici un proiector nu era gata pentru a lumina obiectivul; la tuburile lans-torpile nu existau oameni de gardă;

nimeni n-a luat măsuri în ceea ce privește luminarea punții, lucru indispensabil pentru intrarea în acțiune a artileriei..."

În continuare, amiralul ordona subalternilor comandanți de grupări și de nave să controleze modul în care se execută serviciul în această privință și pe celelalte nave și să-i raporteze imediat cele constatate.

În sfîrșit, a venit și pentru *Oriol* momentul cînd a trebuit să ia parte, împreună cu alte nave, la un exercițiu de respingere a atacurilor cu torpile. Peste mare se așternea o noapte neagră de toamnă. Era liniște. Deodată, această liniște a fost sfîșiată de semnalele stridente ale alarmei de luptă. Pe toate navele escadrei s-au aprins brusc luminile proiectoarelor. Despicînd bezna, fasciculele lor lunecau pe suprafața netedă a mării, căutînd panourile plutitoare, remorcate de torpiloare. Tunurile de pe celelalte nave, deși cu întîrziere, au deschis focul asupra acestor panouri, pe cînd la noi oamenii forfoteau încă pe scări și pe punți. Unii dintre matrozi, mai cu seamă recruții, sub impresia diferitelor zvonuri despre o incursiune a japonezilor, și-au închipuit că era vorba de o bătălie în toată regula și au început să lărmuiască fără rost. Ofițerii îi înjurau de zor pe gradați, iar aceștia îi înghionteau pe matrozi. A trecut destul timp pînă s-a putut face o ordine relativă pe cuirasat. În sfîrșit, au început să bubuie și piesele noastre de 75.

Impresia mea a fost că dacă japonezii ne-ar fi atacat efectiv, ar fi avut de trei ori timpul necesar pentru a ne scufunda, profitînd de zăpăceala și de încetineala noastră.

Pentru noi, această alarmă s-a soldat cu o admonestare din partea comandantului escadrei.

În zilele următoare ne-am preocupat de altceva: trebuia să ne pregătim cu grijă pentru inspecția împăratului. Pe cuirasat se făcea pretutindeni rînduială și curățenie. Coridoarele au fost spălate cu săpun de mai multe ori, puntea frecată sub șuvoaiele de apă ale furtunurilor, bordajele vopsite și tot ce era de alamă lustruit oglindă. Nici compartimentele mașinilor și ale căldărilor n-au fost scutite, pentru even-

tualitatea că augustului oaspe i-ar trece prin cap să coboare pînă acolo. Cu toată vîrsta lui înaintată, comandantul secund Sidorov alerga pe navă ca un cîrlan șfichiuit de bici, vîrîndu-și nasul în toate cotloanele, răcnind și ocărînd pînă i-a pierit de tot glasul. Cuprins de un zel excesiv nici nu mai observa lipsurile. Ofițerii subalterni îl ajutau să facă ordine, fiecare după specialitatea lui. Apoi a inspectat cuirasatul însuși comandantul Iung. Ochiul lui experimentat n-a fost însă satisfăcut pe deplin de cele constatate. Oamenii s-au apucat din nou să răzuiască pe ici, pe colo, să frece, să spele și să vopsească. Ți-ai fi zis că dăduseră toți în mania curățeniei.

Inspecția a avut loc în ziua de 26 septembrie. La orele 8 dimineața, navele erau pavoazate cu pavilioane în toate culorile arborate pe saule, trase prin vîrfurile catargelor, de la prova pînă la pupa. Era o zi frumoasă: aerul curat al toamnei înviora prin prospețimea lui. Briza diafană, azurie, sufla lin, valurile se rostogoleau în radă, tălăzuindu-și coamele de spumă albă. Matrozii îmbrăcaseră bluze noi de flanelă albastră și pantaloni negri, iar ofițerii erau în mare ținută, cu bicorn. Pe navele comandanților de flotile cîntau fanfarele.

Am așteptat îndelung sosirea excepționalului vizitator. Am avut timp să luăm și prînzul. Pe alte nave răsunau urale, dar rîndul nostru nu venea de loc.

Abia la orele 3, o șalupă, cu cele două flamuri albe ale pavilionului imperial fluturînd la prova a acostat în tribordul cuirasatului.

Țarul, întîmpinat de ofițerii postați la scara de ceremonii, urcă pe punte urmat de suită și de amirali. Chipul lui palid nu avea nimic ieșit din comun și nu mărturisea cîtuși de puțin momentul solemn pe care-l trăia. Aruncînd o privire distrată spre echipajul aliniat în front, a salutat ofițerii și trupa. Ne-am dat silința să-i răspundem cît mai răsunător, așa cum ne ordonaseră ofițerii de la bord:

— Să trăiți, maiestatea-voastră imperială!

Țarul s-a urcat pe o schelă trecută peste platforma ambarcațiunilor și ne-a adresat o scurtă cuvîntare.

Ne îndemna să pedepsim inamicul cutezător care a tulburat liniștea Rusiei și să sporim faima flotei ruseşti. Vorbea fără avînt, molatic, căci fusese nevoit să repete aceleași lucruri pe toate navele.

Îl priveam și mă gîndeam: „Oare el însuși mai crede în victoria noastră? Doar în Extremul Orient am și avut atîtea pierderi, în acest joc groaznic cu viețile omenești. Poate că acest autocrat cu coroană nici nu-și dă seamă că, trimițînd escadra a II-a, își aruncă ultima miză pe masă! Ori speră că amiralul Rojestvenski, comandantul escadrei, va salva Rusia de prăbușirea care o amenință?..."

Era de față și cel care avea să conducă escadra la lupta pe viață și moarte, amiralul Zinovi Petrovici Rojestvenski, în mare ținută *à la suite*. Pe umerii lui vînjoși sclipea argintul epoleților de contraamiral, cu cifrul imperial și cu vulturii negri. Pieptul larg îi strălucea de medalii și de stele. Pantalonii îi erau împodobiți cu lampasuri de argint. Peste piept avea petrecută, de la umărul stîng la șoldul drept, panglica lată a ordinului „Sf. Ana", de mătase sclipitoare, purpurie; de pe umărul drept îi atîrnau eghileții împletiți din fir de argint. Făptura lui vînjoasă îl domina nu numai pe țar, ci și pe toți cei din suită. În trăsăturile chipului său sever, încadrat cu o barbă scurtă, încărunțită, în privirea fermă a ochilor negri pătrunzători stăruia expresia unei voințe neclintite. Contrar obiceiului său de a-și ține capul înclinat, într-o atitudine de încăpățînare, în clipa aceea privea încordat în ochii țarului — drept, monolit ca o statuie și atît de ferm și încrezut, încît s-ar fi părut că nici un fel de obstacole nu vor fi în stare să-l abată din drum.

Alături de el stăteau cei doi subalterni ai săi: comandantul grupului de cuirasate, contraamiralul von Völkersamm, și comandantul grupului de crucișătoare, contraamiralul Enquist.

Cu cel dintîi navigasem o vară întreagă și-l cunoșteam bine. Ofițerii spuneau că el se orienta în problemele operative navale mai bine chiar decît Rojestvenski. Cariera lui era însă tot compromisă

din pricina înfățișării sale comice. Era mătăhălos, obez, ceea ce nu-l împiedica însă să se miște de colo, colo cu pași iuți, mărunței. Fața sa buhăită, ofilită, zbîrcită, spînatică, aducea cu aceea a unui eunuc. Cînd se enerva, începea să strige cu un glas subțire, ca de femeie, rotunjindu-și gura mică cît degetarul, ceea ce nu cadra cîtuși de puțin nici cu gradul de amiral, nici cu volumul lui.

Pe contraamiralul Enquist, de origine suedeză, îl vedeam pentru întîia oară ; auzisem însă multe despre el. Suferea de amnezie, uitînd tot ce văzuse și auzise ; în asemenea cazuri, îl salvau notele făcute de nedespărțitul flag-ofițer. Barba căruntă, mare, pieptănată cu îngrijire, îi dădea un aspect impunător, respectabil, înlocuind toate însușirile spirituale care-i lipseau.

Mă uitam uimit la țar, la suită, la amiral și la flag-ofițeri, orbit de atîta strălucire.

Mi-au rămas întipărite în minte cuvintele de încheiere ale țarului :

— Vă urez tuturor să învingeți și să vă întoarceți cu bine în patrie.

Cei aproape nouă sute de oameni din echipaj au răspuns prin urale.

Țarul a coborît de pe punte și s-a îndreptat spre scara din tribord. Ofițerii navei s-au aliniat de-a lungul bordului. Comandantul se afla chiar lîngă scară, flancat de secund, de ofițerii superiori și de micimani, care stăteau drepți, neclintiți, cu mîna la vizieră, urmărindu-l din ochi pe țar și, pe măsură ce acesta mergea, întorcînd capul încet după el, ca secundarul ceasului, descriind astfel o jumătate de cerc. Ochii ofițerilor — albaștri, cenușii, căprui — priveau fix chipul suveranului. După el pășeau marele duce Alexei Alexandrovici Avelan, ministrul marinei, amiralul Rojestvenski, Völkersamm, Enquist și alți ofițeri superiori. Cu toată mulțimea oamenilor încremeniți, aliniați de-a lungul bordurilor, pe punte domnea o liniște atît de adîncă, încît simțeai că are să se întîmple din clipă în clipă ceva extraordinar.

Și, într-adevăr, s-a întîmplat ceva care a făcut ca inimile ofițerilor de pe navă să tresară de spaimă.

Aveam pe bord un cîine, o potaie de rînd, cu părul roșcat, cu urechile drepte și cu coada cîrlig. Se pripășise din întîmplare pe cuirasatul nostru. Într-o zi, pe cînd șalupa ofițerilor tocmai se desprinsese de la debarcader, acest cîine făcuse un salt uriaș, căzînd drept pe pupa ei. Ofițerii s-au neliniștit. El dădea însă prietenos din coadă și îi privea pe rînd cu ochii lui căprui, scînteietori. Totul vădea bucuria nespusă că se află pe șalupă. Ofițerii au ajuns la concluzia că acest cîine mai călătorise pe apă și, cine știe cum, se rătăcise de vasul lui. L-au adus pe cuirasat. Lucrul acesta se petrecuse într-o marți; în consecință, necunoscîndu-i-se vechiul nume, animalul a primit unul nou: Vtornik[1]. Cîinele s-a deprins repede cu noi. Adeseori putea fi văzut printre matrozi, în cazărmi; de preferință ședea însă în careu: acolo căpăta lucruri mai delicioase. Dovedea o mare dragoste pentru mare. Era în stare să stea ceasuri întregi pe teugă ori pe dunetă, asemenea unui poet ori pictor, să admire frumusețile stihiei apelor. Dar și pe el, ca pe toți marinarii, îl apuca uneori dorul de uscat, unde se zbenguia după pofta inimii și lega cunoștințe cu alți cîini. Acum însă, ori de cîte ori se afla la uscat, stătea prudent, aproape de debarcader, fiindu-i pesemne frică să nu fie din nou dat lipsă la apel. Avea o memorie excepțională. Îi cunoștea nu numai pe ofițeri, ci și pe toți oamenii din echipaj, precum și toate șalupele noastre.

În timpul vizitei țarului, Vtornik fusese dus în compartimentul mașinilor. El se împăcă cu această măsură și, cercetînd mecanismele în funcțiune, le adulmecă, după obiceiul cîinesc. Deodată, ciuli urechile. Prin spiraiuri se auzise pînă la mașini comanda șefului de cart, comandă la care el ținea atît de mult:

— Șalupă, la scara din tribord!

Vtornik a sărit ca ars și, sprinten ca întotdeauna, s-a repezit pe scări în sus. Cineva lăsase tambuchiul deschis și el a țîșnit pe punte. Mai întîi, după obiceiul cîinilor scăpați din lanț sau din coteț, Vtornik s-a

[1] Marți (n.t.).

întins cu plăcere și s-a scuturat bine. Apoi a ridicat capul cu urechile lui drepte și s-a uitat împrejur. Părea că vrea să se orienteze, să-și dea seama ce se petrece, cine pleacă, după cine să se repeadă. Chiar ivirea lui și a fost de ajuns să-i pună în încurcătură pe ofițerii navei. Vtornik a făcut însă o boroboață și mai mare. Zărind grupul de oameni care se îndreptau spre scara cunoscută bine de dînsul, a trecut pe lîngă el și a luat-o la goană pe punte, lătrînd de bucurie. În clipele acelea pline de încordare, cînd toți încremeniseră, ba chiar li se tăiase răsuflarea, în fața oaspetelui încoronat și a șefilor din comandament, purtarea mult prea degajată a cîinelui i-a înspăimîntat pe ofițeri, de parcă erau amenințați să se scufunde imediat în abisul mării. O primejdie groaznică păștea nava. Vtornik, cu elanul său de nestăvilit, era capabil să-l dea pe țar peste cap, să-l zvîrlă de pe platforma scării în apă... Și atunci ?... Îndoindu-și genunchii care îi tremurau, comandantul nostru se făcuse mic, căscase gura ca și cînd ar fi vrut să strige ceva, dar nu putea. Secundul a scos chiar un geamăt surd și, fără nici un rost, și-a dus și mîna stîngă la bicornul de gală. Locotenentul Vrednîi își trăsese capul între umeri, de parcă-l amenința careva cu un ciocan. Ceilalți ofițeri se zăpăciseră și ei : unii păliseră, altora le tremurau buzele. Fără îndoială că fiecare își spunea cu spaimă : acum ce o să pățim ? Și pentru ce ? Pentru un cîine, o javră prăpădită. Pare-se că în clipa aceea, ofițerii de pe navă îl urau atît de aprig pe Vtornik, încît soarta lui era pecetluită : îndată după inspecție avea să zboare peste bord cu o greutate legată de gît.

Marele duce Alexei Alexandrovici a dat din cap dojenitor, uitîndu-se la Rojestvenski, iar acesta, cu maxilarele încleștate, a aruncat ofițerilor o privire nimicitoare, parcă spunîndu-le :

— Ei, acum, s-a isprăvit cu voi : o să fiți degradați, matrozi ajungeți.

În clipa aceea, țarul coborîse pe platforma de jos a scării. Tocmai voia să pășească în șalupă, cînd

Vtornik s-a rostogolit la picioarele lui, ca o sfîrlează. Țarul a sărit într-o parte și s-a aplecat neîndemînatic, apucîndu-se de balustradă. Unul dintre cei doi micimani postați pe platforma scării la capetele balustradei s-a zăpăcit, celălalt însă nu și-a pierdut cumpătul. L-a apucat pe Vtornik de ceafă și l-a strîns zdravăn la piept. Toate acestea se petrecuseră în cîteva clipe; toată lumea se aștepta acum la tunete și fulgere. Țarul însă, venindu-și în fire, a zîmbit și, mîngîind cîinele pe spinare, a rostit duios:

— Ah, un cățel. Ce cățel drăguț!

Și a pășit în șalupă.

Atmosfera s-a descărcat într-o clipă. Suita imperială, strălucind în fireturi, a zîmbit și ea, ca la comandă. Toți, de la marele duce pînă la amirali, socoteau de datoria lor, cînd coborau scara, să-l mîngîie pe Vtornik și să rostească cîteva vorbe, fiecare în felul lui.

— Un cîine neobișnuit!

— Ce drăguț e!

— Are ochi foarte deștepți!

— Ce frumos e! Rar vezi așa cîine.

Pînă și Rojestvenski, veșnic încruntat, a schițat un zîmbet, l-a bătut pe spinare și a rostit gros:

— Un marinar patruped. Se cunoaște că-și iubește patria.

Ofițerii de pe nava noastră s-au înviorat și ei. Comandantul cuirasatului s-a îndreptat de spate și a zîmbit, devenind iar înalt. Secundul și-a lăsat mîna stîngă în jos, arcuindu-și pieptul, marțial. Ceilalți ofițeri s-au luminat la față și ei, de parcă i-ar fi așteptat cea mai înaltă dintre recompensele imperiale. Toți priveau cîinele cu atîta entuziasm, de-ți venea să crezi că săvîrșise cine știe ce faptă de arme.

Numai Vtornik nu era vesel. Ținut strîns de miciman, privea nedumerit spre șalupă, fără să poată pricepe de ce nu-l lăsau în ea, ca de obicei. Nu-și dădea seama că fusese onorat cu înalta favoare a suveranului, favoare care ar fi făcut fericit aproape pe oricine din echipajul cuirasatului *Oriol*.

Șalupa se desprinsese de lîngă platforma scării. Țarul, „țistarul de la Țarskoe Selo", cum îl porecliseră matrozii cu tendințe revoluționare, a plecat spre altă navă.

6. ȚARUL ȘI KAISERUL

Îmi aduc aminte de festivitățile care au avut loc în aceeași radă, în 1902, cu prilejul faimoasei întrevederi a celor doi împărați: Nicolae al II-lea și Wilhelm al II-lea. Acolo a început cariera vertiginoasă a amiralului Rojestvenski, care, în funcția sa de comandant al diviziunii de pregătire artileristică, își avea pavilionul pe crucișătorul *Minin*, și tot acolo a fost pus la cale viitorul război din Extremul Orient.

Ziua de 24 iulie era senină. În rada de la Revel se adunaseră patrusprezece nave de război mari și cincisprezece torpiloare. Numai două nave, construite în America — *Variag* și *Retvizan* — se distingeau prin culoarea lor albă, pe cînd celelalte fuseseră vopsite în negru. Tot acolo erau ancorate iahturile celor doi împărați: *Standart* și *Poliarnaia Zvezda*, sosite încă în ajun. Erau de față toate personalitățile din comandamentul flotei Mării Baltice. Cheul și danele din port gemeau de lumea venită să asiste la extraordinarul eveniment.

Toți așteptau, plini de emoție, încă din zori, sosirea lui Wilhelm. În cele din urmă, fumurile escadrei germane s-au ivit la orizont, dincolo de insula Narghen. Cele două iahturi și crucișătorul *Svetlana* au pornit imediat în întîmpinarea ei. Tot într-acolo s-au îndreptat și mai multe vapoare particulare, împodobite frumos cu verdeață, ducînd spectatorii mai de vază.

La orele 8, toate navele noastre au ridicat pavilioanele. În depărtare bubuiau tunurile dînd reciproc onorurile. Două ceasuri după aceea, navele care se întîlniseră se apropiau de radă. În compunerea escadrei germane intrau: crucișătorul cuirasat *Prinz Heinrich*, crucișătorul *Nymphe*, torpilorul *Sleipner* și iahtul

Hohenzollern. Toate erau albe, sclipitoare. Între timp, Wilhelm se mutase de pe iahtul său pe cel rusesc și acum ambii împărați se aflau pe puntea *Standart*-ului.

Învăluindu-se în fum de pulbere, toate navele noastre dădeau onorul kaiserului, trăgînd treizeci și unu lovituri de tun. Pe navele amiral și pe iahturi tunau fanfarele ; germanii cîntau imnul rusesc, iar ai noștri pe cel german. Pe punțile de comandă ale navelor rusești și germane se aliniaseră ofițerii, în mare ținută, iar pe punțile superioare, de-a lungul bordurilor, făceau front matrozii, cu bluze albe și gulere albastre. O parte din echipaje se urcaseră pe sarturi, scările de frînghie care duc spre catarge ; iar oamenii de pe velierele *Pervenеț* și *Kreml* se înșiraseră sus, pe vergi. Urale puternice vuiau pretutindeni.

După masă, spre orele 3, navele din diviziunea de pregătire artileristică au coborît marele pavoaz. Ofițerii și-au pus uniforme de serviciu. Toate echipajele se pregăteau să arate celor doi împărați măiestria lor în tragerile de artilerie.

Ambii împărați s-au urcat pe crucișătorul *Minin*. Erau însoțiți de prințul Heinrich, marele duce Alexei Alexandrovici, comandantul onorific al flotei noastre, Tîrtov, directorul general al Ministerului Marinei, Tirpitz, ministrul marinei germane, de amiralii și de membrii celor două suite imperiale. Pînă atunci nu văzusem niciodată atîtea personalități de vază la bordul navei noastre.

Ridicînd ancora, toată diviziunea a pornit în larg spre a efectua manevre și trageri.

Pe punte era înghesuială. În afară de vizitatorii sosiți, mai erau de față comandantul navei și amiralul Rojestvenski, cu statul său major. Eram și eu acolo, pitit într-un ungher. Aveam îndatorirea de a urmări căderea obuzelor și a nota într-un caiet loviturile scurte, lungi și în țintă.

Nicolae era în uniformă de amiral german, iar Wilhelm în ținută de amiral rus, cu panglica azurie a ordinului „Sf. Andrei". Micul, nearătosul țar al marei noastre țări era eclipsat de confratele său. Kaiserul concentra asupra sa atenția tuturor. Tocurile

neobișnuit de înalte îi înălțau statura mijlocie, iar pieptul îl ținea grozav de bombat — probabil mulțumită unui strat gros de vată cu care îi fusese căptușit vestonul. Era destul de impozant, avea o ținută neobișnuit de marțială și pășea ferm. Mîna stîngă, ceva mai scurtă decît cea dreaptă și pe care o mișca anevoie, o ținea la piept, între marginile vestonului de amiral, ascunzîndu-și astfel defectul fizic. Din cînd în cînd, tot în acest scop, Wilhelm își schimba poza, punînd mîna stîngă pe garda săbiei. În timp ce vorbea cu țarul, rostind cuvintele cu voce înaltă, de tenor, partea dreaptă a buzelor lui avea un tremur ușor. Cicatricea de pe obraz, mustățile blonde, dese, răsucite țanțoș în sus, parcă sprijinindu-i nasul proeminent, cărnos, ochii mari privind cu fermitate printre genele negre, de sub bicornul de amiral, toată înfățișarea și ținuta lui avea ceva fioros, războinic.

În mijlocul atîtor mărimi, aveam senzația omului cățărat în vîrful unui copac înalt, cu crengi subțiri, nesigure : o mică greșeală era de ajuns ca să zbori cu capul în jos. Un fior rece, nervos, îmi gîdila spinarea. Tot echipamentul de pe mine era ajustat și pus la punct — îl verificasem de o sută de ori. Aveam o ținută impecabilă. Cu toate acestea mă stăpînea o obsesie plină de neliniște : dacă mi se rupe un nasture de la pantaloni, dacă mi se desface centura, dacă fac o întoarcere nereglementară ? Ce-am să pățesc atunci?

Navele din diviziunea de pregătire artileristică, cu pavilioanele de război fîlfîind în vînt, executau evoluții. Ofereau o priveliște cum nu se poate mai frumoasă, făcînd tot felul de întoarceri, luînd-o ba în linie de șir, ba în front desfășurat. Grandioasele fortărețe plutitoare manevrau pe apă cu ușurința unui pluton de soldați pe uscat.

Tunurile au început să bubuie. S-a tras mai întîi asupra panourilor-țintă puse pe insula Karlos, apoi asupra altora remorcate de torpiloare.

Rojestvenski părea că-i ignorează și pe țar, și pe kaiser, observînd cu încordare numai navele sale. Din cînd în cînd striga :

— Înălțătorul mai sus !

Iar cînd a văzut că una dintre nave făcuse o greșeală, s-a înfuriat, ca de obicei și, fără să se sinchisească de prezența augustilor oaspeți, și-a zvîrlit binoclul peste bord. Căpitanul de rangul II Clapier de Colong i l-a oferit pe-al lui. Observînd scena, țarul a zîmbit.

Manevrele și tirul au ținut trei ceasuri. Țintele erau nimerite mult mai repede decît în alte dăți. În orice caz, toate panourile au fost doborîte, ceea ce m-a uimit nespus.

După terminarea manevrelor și a tirului, Wilhelm, felicitîndu-și colegul, a rostit:

— Aș fi fericit să am în flota mea amirali talentați ca Rojestvenski al maiestății-voastre.

Spusese aceste cuvinte față de Tirpitz. Desigur, Wilhelm era un diplomat; dar Nicolae l-a crezut, luîndu-i de bune aprecierile și a zîmbit încîntat. L-a sărutat mai întîi pe marele duce Alexei Alexandrovici, comandantul onorific al flotei noastre, apoi pe Rojestvenski. Amiralul, în plină efuziune sentimentală a unui supus devotat, s-a aplecat și a luat mîna țarului, lipindu-și cu căldură buzele de ea; în aceeași clipă însă s-a ridicat și, dorind să întărească impresia produsă asupra suveranului său, a declarat cu fermitate:

— Acum ar fi momentul să facem și noi război!

Prin înalt ordin, Rojestvenski a fost mutat pe loc în suita maiestății-sale.

Seara, cînd furierii de pe torpiloare au sosit la noi să ridice corespondența, am aflat de la ei lucruri nostime. Spuneau că panourile-țintă remorcate fuseseră făcute de mîntuială, că se prăbușeau numai cît trecea un proiectil prin apropierea lor, iar cele de pe insula Karlos, abia fixate, era de ajuns să fie atinse de o schijă sau de o piatră.

Noaptea am ieșit din nou la trageri, iar o doua zi am debarcat la uscat. După aceea a fost organizat un exercițiu cu tema: o luptă între două divizii navale.

Festivitățile au ținut trei zile. În timpul nopții, rada de la Revel oferea o priveliște feerică. Pe catargurile iahturilor imperiale fîlfîiau stindardele ilumi-

nate [1]. Toate navele, atît ale noastre cît și cele germane, erau iluminate. Pe bordajele unora se întindeau ghirlande de becuri sclipitoare. Pe altele, pavilionul „Sf. Andrei" de la pupa era alcătuit din becuri electrice. Printre nave se distingea crucișătorul-amiral *Minin*, deasupra căruia licăreau inițialele de foc — W și N — încununate cu coroane roșii.

Părea că ambii împărați rivalizau în dărnicie. Wilhelm i-a oferit țarului o garnitură de scris, din aur. Nicolae n-a rămas îndatorat și, la rîndul său, a dăruit colegului său un coif vechi de aur, împodobit cu pietre scumpe. Nici amiralii n-au fost neglijați: li s-au conferit felurite decorații.

Spre orele 4 după-amiază, escadra germană a ridicat ancora și a pornit spre larg, în vuietul uralelor și al salvelor de adio, care bubuiau de ambele părți. Iahtul *Standart* îi petrecea pe iubiții oaspeți. În timp ce iahtul german *Hohenzollern* se apropia de insula Narghen, pe catargele ei a fost arborat un mesaj transmis prin codul internațional:

„Amiralul Oceanului Atlantic îl salută pe amiralul Oceanului Pacific".

Cei de pe *Standart* n-au priceput atunci sensul acestui mesaj. Au semnalizat îndată și ei cu pavilioanele:

„Înțeles".

Și au adăugat, din ordinul țarului:

„Mulțumesc. Vă urez drum bun".

Wilhelm era șiret. Mesajul său trebuia înțeles astfel: el se considera pe viitor amiral al Oceanului Atlantic, iar pe țarul nostru îl sfătuia să devină amiral al Oceanului Pacific. Nicolae s-a încrezut, o dată mai mult, în amicul lui. De atunci, în posesiunile noastre din Extremul Orient a început o animație febrilă. În rada de la Revel a încolțit în capul țarului ideea războiului cu Japonia. Acolo a obținut kaiserul consimțămîntul lui Nicolae pentru ocuparea portului Țindao.

[1] În vechea marină, drapele ce se arborau exclusiv în prezența unui conducător de stat (n.t.).

Rojestvenski nu a rămas nici el cu mîna goală de pe urma întrevederii celor doi împărați. Peste puțin, a fost numit șef al Marelui Stat-Major al Marinei. A ocupat acest post pînă cînd a preluat comanda escadrei a II-a a Oceanului Pacific.

7. SPRE LIBAVA[1]

În cursul nopții, escadra înaintase mult în larg. Dimineața zilei următoare începu pe *Oriol* ca de obicei, așa cum fusese statornicit pe toate navele de război, fără deosebire ; la orele 5 fix, o sfleie a șuierat deasupra tambuchiurilor punții superioare, urmată de glasul cunoscut al botmanului :

— Deșteptarea ! Strîngeți hamacele !

Comanda a răsunat peste tot pe cuirasat, prin compartimentele în care dormeau matrozii, repetată de gradații de pe diferitele punți. Strigătele erau însoțite de înjurături grosolane, usturătoare. Toată lumea de pe puntea cazărmilor a început îndată să forfotească, să lărmuiască. Oamenii săreau ca arși din hamacele lor, ori din cușetele de lemn. Trebuiau să umble ca prîsnelul ca să se îmbrace la repezeală și apoi să-și strîngă așternutul ca pe o gogoașă de mătase și să-l înfășoare în hamac, legîndu-l îngrijit cu băierile lui.

După zece minute, s-a auzit altă comandă :

— Hamacele la post !

Sute de oameni s-au repezit pe scări, spre tambuchiuri. Pe puntea superioară s-au împrăștiat de-a lungul plaselor de bastingaj, așezînd în ele hamacele, cu numărul în sus. Întîrziații erau bruftuluiți de gradați.

După aceea, au dat fuga la spălătoarele comune — niște jgheaburi lungi, cu multe robinete deasupra lor. Înghesuindu-se, îmbrîncindu-se, oamenii se spălau repede pe față cu apă sărată trasă din mare.

---

[1] Azi, Liepaia, port la Marea Baltică, în R.S.S. Letonă (n.t.).

— La rugăciune!

Auzind această comandă, mulți dintre matrozi au luat-o la fugă care încotro, ca șfichiuiți de bici, ascunzîndu-se pe unde puteau. Ceilalți s-au adunat pe puntea superioară. Preotul Paisi s-a ivit îndată și a început să cînte „Tatăl nostru". Sute de glasuri îi țineau isonul. Cîntam astfel rugăciunile în fiecare dimineață, după ce ascultam ploaia de sudalme murdare și înjuram îndeajuns și noi.

Pentru gustarea de dimineață se dădea o jumătate de oră. Dat fiind că rația de unt se distribuia individual, iar cea de pîine — trei funturi[1] — ajungea cu prisosință pentru toți, nimeni nu se grăbea să mănînce și să-și bea ceaiul. Stăteam de vorbă în voie și rîdeam. Unii, după ce luaseră gustarea, priveau îndelung, îngîndurați, marea și navele care pluteau în drumul lor.

Totul era mohorît și trist împrejur. Din cînd în cînd se cernea o ploaie mărunță. Vîntul rece stîrnea valuri. Ceața tălăzuia deasupra mării împiedicînd vizibilitatea.

Escadra noastră, în linie dublă de șir, alcătuind două coloane, înainta spre orizontul înnegurat. În linia din dreapta navigau cuirasatele *Cneazul Suvorov, Împăratul Alexandru al III-lea, Borodino* și *Oriol;* apoi vasul de transport *Kamciatka* — afectat ca atelier plutitor; crucișătoarele: *Aurora, Svetlana* și *Almaz*. Linia din stînga era compusă din cuirasatele: *Osliabia, Sisoi Veliki* și *Navarin;* crucișătoarele *Amiral Nahimov, Jemciug* și nava de transport *Anadîr*. În urma acestora țineau aproape torpiloarele *Bedovîi, Buinîi, Bravîi, Bodrîi* și *Bezuprecinîi*. În cele din urmă însă, conform dispoziției comandamentului, torpiloarele s-au despărțit de escadră și, profitînd de viteza lor superioară, au luat-o înainte. Peste puțin, au dispărut dincolo de orizont.

La vergile de semnalizare ale navei-amiral *Suvorov* se ridicau necontenit semnale. Toate celelalte nave repetau imediat ordinele, arborînd pavilioane asemănă-

[1] Un funt: 409,5 gr. (n.t.).

toare. Cuirasatul *Borodino* care naviga înaintea noastră se abătea mereu în chip inexplicabil, ba la dreapta, ba la stînga. Aceasta i-a atras o mustrare din partea comandantului escadrei.

La ora 7 dimineața, pe *Oriol* începea curățenia. Se spăla puntea, se furbisau[1] piesele de alamă, se ștergea praful peste tot. Oamenii trebăluiau sub supravegherea personalului de cart: ofițerul șef de cart, ofițerul de cart, gradații.

De astă dată, ofițer de cart era un tînăr miciman blond, poreclit de matrozi „Vrăbiuța". Pe chipul lui fraged de adolescent ochii cenușii priveau calmi, de după lentilele sclipitoare ale *pince-nez*-ului. Scund și veșnic agitat, se foia de colo, colo, ivindu-se ba pe puntea artileriei, ba pe puntea superioară, turuind și răcnind la matrozi cu un glas gros, forțat:

— Golanilor, nerozilor! Vă lăsați pe tînjeală; atîta știți, să împuțiți nava! Frecați numaidecît puntea!

Era greu să-l mulțumești. Striga fără nici un rost, punîndu-și din cînd în cînd pumnii în acțiune. Matrozii nu puteau să-l sufere și bombăneau:

— Nu-i mai tace pliscul Vrăbiuței noastre.

— Cea mai nefolositoare pasăre din lume.

— Treaba vrabiei e să scormonească în balegă, dar ăsta are stilet la centură și dă ordine.

Ofițerul șef de cart, locotenentul Slavinski, nu semăna de loc cu el — nici ca fire, nici ca înfățișare. Destul de înalt, robust, acesta nu-și pierdea niciodată stăpînirea de sine, iar fața lui, plină de pistrui, încadrată de o barbă roșcată, păstra întotdeauna expresia celui mai deplin calm. Era socotit un ofițer capabil.

Peste trei sferturi de oră, după program, curățenia era gata. Secundul și comandantul n-aveau de ce să se lege. Convingîndu-se de acest lucru, Slavinski a ordonat:

— Boțman, raportul!

Conductorul Saen, acest lup de mare în vîrstă de patruzeci de ani, trecut prin ciur și prin dîrmon, se afla aproape. Călcînd apăsat, răsucindu-și din mers

[1] Se lustruiau (n.t.).

mustățile dese, s-a îndreptat spre șeful de cart. S-a oprit. A ridicat mîna dreaptă la cozoroc și, întinzînd cu stînga hîrtia pe care era scrisă situația, a raportat:

— Înălțimea-voastră, cuirasatul de escadră *Oriol* cu efectivul de...

A urmat enumerarea datelor din situație: efectivul echipajului, numărul bolnavilor și al arestaților, cantitatea de cărbuni, în tone; durata proviziilor de apă dulce și de materiale pentru mașini.

Șeful de cart s-a apropiat de comandantul secund Sidorov și, înmînîndu-i situația, a repetat cele raportate de boțman.

La orele 8 fără cinci, cînd de pe cuirasatul *Suvorov* s-a transmis semnalul pentru ridicarea pavilionului, el a comandat cu glas tare:

— Garda, gorniștii și tobosarii, pe punte! Echipajul, pe borduri, la front, adunarea! Anunțați la careul ofițerilor!

Ceremonialul a fost executat întocmai.

Pe punte s-au aliniat: garda, gorniștii și tobosarii, între arborele mare și artimon, la stînga; ofițerii, la dreapta; echipajul, pe borduri de luptă, între trinchet și arborele mare.

Un agent de legătură a dat fuga îndată și a raportat comandantului că totul este gata pentru ridicarea pavilionului; cînd comandorul lung a apărut pe punte, ofițerul șef de cart a comandat:

— Drepți!

Comandantul gărzii a comandat imediat și el:

— Atențiune! Pentru onor, prezentați arm'!

Cei zece matrozi din gardă au mînuit armele în cadență perfectă și le-au ținut înaintea lor, ca pe niște lumînări, pînă cînd comandantul i-a salutat și a ordonat „la picior arm'!"

Atunci au început să prezinte comandantului raportul unul după altul: secundul, medicul-șef și tehnicienii-șefi. După ce a ascultat toate rapoartele, a salutat ofițerii, pe urmă conductorii și, în sfîrșit, trupa.

A urmat îndată clipa cea mai solemnă.

Șeful de cart a comandat:

— Pentru onor, la pavilion!

La ora 8 fix, căutînd să nu rămînă cu nici o secundă în urma cuirasatului *Suvorov*, el a comandat cu glas înalt, răsunător, prelung, tremurînd ușor:

— Drepți! Pavilionul, sus!

Ridicat de semnalizatori, pavilionul de la pupa, cu crucea albastră a „Sf. Andrei", s-a înălțat încet, fîlfîind, spre vîrful catargului. Garda a luat poziția „pentru onor", ofițerii și trupa s-au descoperit; gorniștii și tobosarii au sunat „onorul"; gradații scoteau triluri prelungi din sifleie, iar matrozul de cart de pe teugă a bătut clopotul de patru ori — cîte două lovituri sacadate. Pe navele comandanților de diviziuni au răsunat fanfarele.

Ceremonialul a luat sfîrșit.

— Echipaj, rupeți rîndurile! Garda, jos!

Noul schimb a intrat în cart. A început programul de lucru și instrucția pe specialități. După două ceasuri și jumătate, s-a ordonat de pe punte:

— Încetați lucrul! La curățenie, între punți!

La bucătărie, bucătarul se pregătea să ducă comandantului proba de mîncare a trupei. A turnat ciorba într-un castron nichelat, sclipitor, a adăugat ceva grăsime aurie ca chihlimbarul, a dres-o cu smîntînă, luată cu împrumut de la bucătarul ofițerilor, și a pus în ea cea mai bună carne, tăiată în bucățele egale. Deși ciorba fusese luată din cazanul comun, ea se deosebea mult de aceea împărțită matrozilor. După ce a pus pe o tavă nichelată castronul cu ciorbă, o farfurie cu felioare de pîine, o solniță mică, o lingură și un șervet, bucătarul s-a grăbit să-și pună șorțul alb și boneta. Exact după cincisprezece minute, botmanul căpitan de arme Saem a trecut pe la bucătărie și a întrebat:

— Proba?

— Gata, domnule botman.

Ținînd tava dinainte, voinicul bucătar a ieșit din bucătărie și, însoțit de botman s-a îndreptat spre puntea din față. Pășea încet, emoționat, solemn, de parcă ar fi purtat „sfintele taine". Ducînd mîna la cozoroc,

boțmanul a raportat șefului de cart, locotenentul Pavlinov:

— Înălțimea-voastră, proba este gata.

Comandantul secund avea îndatorirea de a fi de față.

Această ordine era respectată pe toate navele de război. Locotenentul Pavlinov s-a întors spre Sidorov și a raportat:

— Domnule căpitan de rangul II, proba este gata.

Comandantul navei a ieșit din cabina de comandă și, după ce a ascultat un raport identic al secundului, a gustat proba. A mîncat îndelung, cu poftă, fără grabă. Bucătarul, cu tava înaintea lui, ședea neclintit, ca o statuie. Ceilalți salutau cu ochii la comandantul navei. La ora aceea, tuturor celor de pe navă li se făcuse foame. Pentru cei de față, pofta de mîncare, aținată, era și mai chinuitoare.

Pe fața mustăcioasă a lui Sidorov era întipărită o singură întrebare: îi va rămîne și lui ciorbă, ori ba? Locotenentul Pavlinov, un tînăr voinic, încleștase maxilarele; nările nasului său cu linii fine fremătau. Conductorul Saem se aplecase ușor înainte și-și privea comandantul cu ochii holbați, așa cum își privește victima un piton.

Căpitanul de rangul I lung a pus lingura pe tavă, și-a șters tacticos mustățile și a spus prietenos:

— Ciorba e bună. Rîndul viitor, însă, mai pune ardei. Ceva mai mult.

— Înțeles, înălțimea-voastră, a răspuns bucătarul.

După comandant, au procedat și ceilalți la fel, în ordine ierarhică. Luau ciorbă cu aceeași lingură, își ștergeau mustățile cu același șervet.

Acest ceremonial se repeta în fiecare zi.

Îndată după terminarea lui, la ordinul dat de pe punte, eu și batalerul-șef Piatovski am scos din magazia de băuturi două ulcioare mari cu votcă; una pentru cei cu numere cu soț — din bordul babord, cealaltă pentru numerele fără soț — din bordul tribord. La orele 11 ofițerul șef de cart a comandat:

— Adunarea pentru băutură și pentru masă!

Sifleiele gradaților au izbucnit în triluri. Trupa a

început să forfotească înviorată. Unii matrozi, zăngănind suporții de metal, coborau pe punte mesele suspendate; alții, apucînd marmitele de aramă, o luau la goană spre bucătărie; iubitorii de băutură se îndreptau repede spre unul din cele două ulcioare pline, așezîndu-se la rînd. Fiecare avea dreptul la o jumătate de cană, iar seara, înainte de cină, la fel. Dădeau votca pe gît cu o nespusă plăcere, icneau și glumeau.

— S-a dus în cală, draga de ea!

— Ce plăcut îți arde măruntaiele!

— În străinătate, o să ne dea rom. E și mai și.

— Țin-te, sufletelule, o să te stropesc cu votcă de patruzeci de grade.

— În șapte ani de slujbă, i-am băut țarului o mulțime de dușculițe — peste patru mii.

S-a adus mîncarea. Nu peste multă vreme, urma să ni se dea carne sărată. Atunci, însă, mai aveam o rezervă proaspătă. Rația era de trei sferturi de funt pe zi. Ciorba marinărească, cu multă varză, cu sfeclă, cartofi, morcovi, ceapă, rîntaș din făină de grîu și cu ardei roșu era grasă, sățioasă. Nu trebuia să stai cu gura căscată nici o clipă, dacă voiai să nu rămîi flămînd. Lăcomia unora era molipsitoare și pentru alții. La fiecare marmită trebăluiau zece linguri, țesîndu-se cu înfrigurare între ciorbă și gură; zece perechi de fălci omenești mestecau de zor, clefăind de mama focului. Ochii, aprinși animalic de pofta aprigă de mîncare, priveau încordați spre mijlocul mesei, de unde venea mireasma ațîțătoare. Tăcuți, gîfîind, năduși, îmbujorați, păreau că trudesc toți din răsputeri.

În sfîrșit, s-a luat repaus pînă la unu și jumătate; după-amiază se mai dădea o jumătate de ceas pentru ceai.

Altceva mă preocupa însă pe mine. La 29 septembrie, escadra se apropia de Libava. Priveam înainte, spre locul în care se contura plaja. Ceva mai încolo, nu departe de mare, se întindea o pădure deasă, urcînd parcă anevoie la deal, legănîndu-se în bătaia vîntului. Pe măsură ce ne apropiam, în zarea încețoșată răsăreau clădirile portului „Alexandru al III-lea", coșurile fabricilor, silozurile uriașe. Trecînd de farul

plutitor, escadra a ocolit digul și a ancorat în avanportul destul de spațios. Torpiloarele, care plecaseră înainte, se aflau acolo.

8. ULTIMA NOAPTE APROAPE DE PĂMÎNTUL PATRIEI

Trei zile și trei nopți au trecut într-o forfotă cumplită. Ne-am completat rezervele de cărbuni, am îmbarcat materiale de tot felul și alimente proaspete. Pe unele nave munca nu înceta nici noaptea, lucrîndu-se la lumina vie a lămpilor electrice cu arc. Vremea se menținea rece și furtunoasă. Marea mugea, zvîrlind valuri peste digul de piatră. Întinderea de ape se îngustase, apăsată de nori, ca de niște căciuli mițoase.

Portul militar încă nu fusese pe deplin utilat. Era în curs de extindere și de completare cu clădiri noi. Cu timpul, urma să înlocuiască Kronstadtul și să devină cel dintîi port la Marea Baltică și baza principală a flotei noastre. Deocamdată, numai portul comercial cunoștea o mare animație. Mulțumită faptului că nu înghețа iarna, el era deschis traficului tot anul. Iată de ce trenurile transportau spre Libava, din toată Rusia, mărfuri de export: cereale, unt, turte oleaginoase, cu care își umpleau calele sute de vapoare sub pavilioanele tuturor țărilor, plecînd spre porturi străine.

Într-o seară, dorind să cunosc cît mai repede modul de organizare a escadrei, m-am apucat să citesc ordinele de zi ale comandantului escadrei. Unul din ele, cu numărul 4, enumera ofițerii din statul-major, printre care am dat de un nume cunoscut: căpitan de rangul II Kuroș, încadrat în statul-major ca ofițer cu artileria. Din fericire — și pentru mine, și pentru alți matrozi — nici Rojestvenski, nici Kuroș nu se aflau pe nava noastră! Făcusem cu ei trei croaziere pe crucișătorul *Minin* și-mi rămăseseră amintiri puțin plăcute din timpul acela.

Pe atunci, Kuroș era încă locotenent și îndeplinea pe crucișător funcția de comandant secund. Destul de

înalt, drept, era uscățiv și vînjos. Bărbuța neagră și creață, în formă de potcoavă, îi tivea fața tuciurie, veșnic dușmănoasă, cruntă, cu ochi de linx la pîndă. Cincizeci de ofițeri n-ar fi fost în stare să-i facă pe matrozi să îndure atît cît îndurau numai de la el. Se simțeau mai liniștiți doar atunci cînd locotenentul întrecea măsura la votcă. La beție, începea să plîngă, se tînguia și se repezea la matrozi să-i sărute. Unora le dădea bani, de la o rublă în sus. Uneori răcnea, rotindu-și capul în toate părțile :

— Frățiorilor ! Iertați-mă ! Inima îmi sîngerează, e numai răni. De aceea mușc. Mi-e scîrbă de viața asta. Aștept cu nerăbdare ziua cînd mă veți sfîșia în bucăți...

La trezie, Kuroș se purta cu totul altfel. Nu era zi să nu bată cu mîna lui cincisprezece, douăzeci de oameni din echipaj. Acest lucru era pentru el un fel de sport. Îl ocăra îndelung pe matrozul vinovat de ceva, ridicînd treptat glasul, aprinzîndu-se parcă dinadins. Apoi își ducea mîinile la spate — semnul răfuielii iminente. Așa făcea întotdeauna. Multă vreme nu pricepusem rostul acestei mișcări. Mi l-au explicat matrozii. Pe un deget de la mîna dreaptă avea un inel cu piatră prețioasă. Ducînd mîinile la spate, Kuroș întorcea inelul, în așa fel ca să poată strînge piatra în pumn : era astfel mai sigur că n-o va pierde. Numai după aceea se abătea asupra matrozului ploaia de lovituri.

Uneori, Kuroș aplica pedepse mai rafinate, cu o oarecare doză de fantezie.

Într-o zi, după gustarea de dimineață, galvanorul Maxim Andreevici Kosîriov l-a rugat :

— Înălțimea-voastră, dați-mi voie să cobor azi la uscat.

— Pentru ce ?

— Vreau să mă duc la biserică. Azi e sfîntul Maxim.

Kuroș a repetat :

— Sfîntul Maxim, zici ?

— Da, înălțimea-voastră !

Kuroș s-a gîndit cîteva clipe, apoi, parcă făcîndu-i plăcere ceea ce auzise, i-a spus :

— Ia-o după mine.

S-a dus cu galvanorul spre cabina de comandă și acolo, fără să ridice glasul, i-a ordonat :

— Stai aici și uită-te la cer. Îndată ce-ți vezi sfîntul, raportează-mi.

Kosîriov, care nu înțelegea ordinul, se holba la el, uimit. Comandantul secund a început să urle :

— Ți-am ordonat să te uiți la cer ! Nu execuți ordinul ?

După ce i-a izbit un pumn în bărbie, l-a apucat de cap trăgîndu-i-l pe spate. Kosîriov a rămas un ceas întreg lîngă cabină, tot uitîndu-se la cer. Înainte de ridicarea pavilionului, Kuroș s-a urcat la el și l-a întrebat :

— Ei, ți-ai văzut sfîntul ?

— Nu, înălțimea-voastră !

— Bine, poți să te duci la uscat.

Mulți dintre matrozii de la bord căutau să se împrietenească cu bucătarul. Cînd acesta tăia rațiile de carne, putea să le pice și lor vreun oscior. Atunci, fericitul se pitea în „șhere", adică după bordul dublu, sau într-un alt cotlon de pe navă, ca să nu fie văzut de cineva. Acolo, în singurătate, își lustruia prada cu dinții.

Așa se întîmpla pe toate navele, așa făceau și cei de pe crucișătorul *Minin*.

Și iată că într-o zi, ajutorul de furier Ohlobîstin a căpătat de la bucătărie un ciolan dintr-un picior de vită, zemos, cu carne fragedă și cu măduvă. Nici n-a apucat să iasă însă din bucătărie, și Kuroș s-a și năpustit ca un uliu asupra lui. De data asta n-a mai făcut uz de pumni. A ordonat furierului să țină în dinți ciolanul și, luîndu-l de ureche, l-a dus pe teugă. Vinovatul a stat acolo două ore, cu osul între dinți, ca un cîine, palid, neștiind unde să-și ascundă ochii de rușine.

Într-o zi am pățit-o și eu. Kuroș a văzut la mine cartea *Introducere în filozofie* de Paulsen.

— A, iată ce citește dumnealui !

Și a început să zbiere la mine, amenințîndu-mă cu pumnii. Nefiind satisfăcut cu atît, mi-a făcut percheziție prin geamantane, și vreo cincizeci de cărți preferate mi-au zburat peste bord. Eram însă incorigibil. Atîta numai că, de atunci, am fost nevoit să-mi îmbogățesc cunoștințele mai prudent, ca un delicvent de drept comun, care-și însușește lucrul altuia prin furt.

Unii matrozi încercau să iasă la raport la amiralul Rojestvenski, ca să-l reclame pe Kuroș, dar pînă la urmă regretau această tentativă.

Într-o bună zi au hotărît să-i trimită amiralului o anonimă în care relatau toate ticăloșiile săvîrșite de comandantul secund. Spre a nu fi identificat autorul, au pus un matroz de pe altă navă să copieze scrisoarea. Plicul a fost expediat recomandat pe adresa comandantului diviziei navale.

Seara, înainte de rugăciune, cînd tot echipajul era adunat pe puntea superioară, amiralul a venit în fața frontului și a început să zbiere, fluturînd scrisoarea anonimă :

— Care ai scris calomniile astea mîrșave ? Ieși înainte !

Cîteva clipe, pe navă a domnit o tăcere de mormînt. Pe urmă s-a dezlănțuit un uragan de ocări și de răcnete. Amiralul striga că o să-l spînzure la vergă pe autorul scrisorii.

Atunci, cu toți ne-am dat seama că nu puteam cu nici un chip să aflăm scăpare.

Greu de spus care dintre cei doi era mai cîinos : Kuroș ori Rojestvenski.

De o vanitate bolnăvicioasă, nespus de încrezut, iute la mînie, arbitrar, amiralul îi teroriza nu numai pe matrozi, ci și pe ofițeri. Îi disprețuia, distrugea personalitatea omului, gîtuia orice manifestare de inițiativă. Pînă și pe comandanții de nave îi trata de sus și, fără să se jeneze în alegerea expresiilor, îi copleșea cu înjurături murdare. Aceștia, oameni stilați, în vîrstă, avînd și ei decorații și grade de ofițeri superiori, înlemneau în fața lui, în poziție de drepți, ca niște școlari. Adeseori, în timpul manevrelor sau tragerilor diviziunii de pregătire artileristică, am avut

prilejul să văd înălțîndu-se pe saulele crucișătorului nostru pavilioane de semnalizare comunicînd că nava cutare făcuse cutare greșeală, totul însoțit de vreun calificativ rușinos: „ticălos", „scîrbos", „prostește", „băbește". Comandanții suportau asemenea injurii fără să crîcnească, tăcuți și răbdători, ca niște cai bine dresați.

În tot timpul stagiului meu n-am văzut măcar o dată chipul posomorît al amiralului luminîndu-se de un zîmbet.

Printre ofițerii noștri se aflau și unii cu vederi progresiste. Erau și ei indignați de purtarea unor indivizi ca Rojestvenski și Kuroș, dar nu aveau nici o putere. Era oribil nu numai faptul că existau anumiți comandanți josnici, care nu mai aveau nimic omenesc în ei, ci mai ales sistemul acela arbitrar care domnea în flotă.

Nu aveam decît să fiu recunoscător soartei care făcuse să nu fiu încadrat pe cuirasatul *Suvorov*. Nava noastră avea un comandant omenos. În comparație cu Kuroș, secundul nostru era un om bun ca pîinea caldă. E adevărat că-i plăcea să strige la matrozi, să înjure; îl silea însă la asta funcția cîinoasă pe care o avea. În orice caz, el nu ne făcea prea mult rău nouă, matrozilor.

În ajunul plecării din Libava, am vizitat orașul, în care se putea ajunge din port cu tramvaiul. Populația de bază o formau acolo letonii, care erau amestecați cu alte naționalități: nemți, polonezi, evrei, ruși. Lucrul acesta se vădea și din înfățișarea bisericilor: alături de cea luterană, în stil gotic, se ridicau o sinagogă aspectuoasă și o catedrală catolică. În incinta portului, pe deal, se înălța maiestoasă catedrala ortodoxă, ca un simbol al dominației ruse asupra celorlalte naționalități. Magazinele, în care vînzătorii vorbeau toate limbile europene, făceau dever bun. Am intrat și într-o cofetărie renumită prin produsele ei de turtă dulce cu marțipan, de torturi și felurite dulciuri în chip de animale, pești și păsări. Apoi m-am gîndit să trec pe la o librărie. Pe cînd cercetam la

tejghea ultimele noutăți literare, am auzit o voce lîngă mine :

— Îți alegi cărți ?

Am tresărit. M-am întors. În fața mea se afla un ofițer cu pelerina udă de ploaie : era inginerul nostru Vasiliev. Din spusele matrozilor și mai ales ale mecanicilor, aflasem că e cel mai cumsecade dintre ofițeri. Ochii lui căprui, inteligenți, care-i luminau fața tînără, mă priveau cu simpatie de sub viziera caschetei de marinar. Sub mustățile negre, stufoase, îi juca un zîmbet de încurajare. Recăpătîndu-mi cumpătul, am răspuns :

— Da, înălțimea-voastră. Vreau să-mi cumpăr ceva pentru drum.

— Bine faci. Va să zică, îți place să citești ?

— Da, am o slăbiciune pentru cărți.

M-a întrebat despre preferințele mele literare, apoi mi-a spus :

— Cînd vom fi pe mare, să treci pe la mine după cărți.

O asemenea atitudine față de un matroz, din partea unui ofițer, m-a mirat și, totodată, m-a făcut să mă pun în gardă.

— Vă mulțumesc. Voi profita cu plăcere de bunăvoința dumneavoastră.

Am cumpărat ultimele numere ale colecției *Znanie* [1] și, salutîndu-l reglementar pe Vasiliev, am ieșit din magazin.

Pe cînd mă întorceam spre cuirasat, m-am întîlnit în port cu un bun prieten al meu, furierul Ustinov. Cu un an în urmă servisem amîndoi pe crucișătorul *Minin*, iar în iarna trecută fusesem împreună la baza diviziunii de pregătire artileristică. Era tînăr, îndesat și foarte sfios. Citind inscripția *Suvorov* de pe bereta lui, i-am strîns mîna și l-am întrebat :

— Și tu ai fost repartizat în escadra a doua ?

— Da.

---

[1] În volumele de culegeri literare și de știință popularizată *Znanie* (Știința) care apăreau la Petersburg, se publicau opere ale scriitorilor progresiști ruși, în frunte cu M. Gorki, A. Serafimovici și alții (n.t.).

— Cu ce te îndeletnicești ?

— Lucrez la statul-major al lui Rojestvenski.

— Să știi, frate, că nu ești de pizmuit. Ai să rămîi fără timpane, așa cum au pățit-o mulți dintre furierii lui.

Ustinov recunoscu, trist :

— Da, e greu să faci serviciu cu el. E un taur turbat. Te poți aștepta, în orice clipă, să te ia în coarne. Pe cuirasatul nostru, toată lumea pătimește din cauza lui. Lucrez la corespondența secretă. Nu știu de ce, dar e binevoitor față de mine. Numai o dată mi-a tras una după ceafă, de m-a dat grămadă.

— Ce noutăți mai sînt pe la comandament ? Doar tu le știi pe toate. Zi mai iute.

— Noutățile nu-s tocmai îmbucurătoare. Comitetul tehnic al marinei face cunoscut că trebuie să manevrăm cu multă băgare de seamă cuirasatele de tipul *Borodino :* au o stabilitate foarte redusă. Dacă nu ai grijă pot să se răstoarne cu chila în sus, chiar fără luptă, din pricină că sînt supraîncărcate. Te apucă groaza cînd citești hîrtia asta. Scrie un șir întreg de măsuri, care trebuie luate pentru a împiedica o nenorocire.

Am răspuns :

— Avem un drum lung înaintea noastră. Știi ceva, prietene ? Hai să ne întîlnim mai des. Că tare amărîtă e viața asta.

Ustinov aruncă o privire împrejur și spuse misterios :

— Nu ne-or scurta oare drumul ăsta ?

— Cine ? De ce ?

— La comandament s-au primit informații că niște torpiloare japoneze ne așteaptă în strîmtorile daneze. Amiralul e negru ca noaptea. Cei din statul-major sînt și ei neliniștiți.

Am mai vorbit de una, de alta, apoi ne-am despărțit și ne-am văzut fiecare de drum. El a plecat repede la poștă, iar eu, spre nava mea.

Avanportul se dovedise insuficient de adînc pentru cuirasatele noastre, iar digul de piatră nu prea ne apăra de vînturi și valuri. Tot virînd ancorele, unele

nave dăduseră de un banc de nisip. De aceea, după-amiază, cu toată vremea nefavorabilă, comandantul escadrei a ordonat ca navele să iasă în rada exterioară.

Seara, pe *Oriol* s-a oficiat un tedeum. Ofițeri și echipaj s-au adunat în compartimentul cazărmilor, în fața paraclisului demontabil. Paisi, ieromonahul cu barba roșcată, slujea cu glas dogit, iar corul alcătuit din matrozi dădea răspunsurile. Toată lumea se ruga în genunchi „pentru boierul Zinovi (Rojestvenski) cu oastea lui".

Moralul tuturor era scăzut. Zvonul despre niște torpiloare japoneze care ar pîndi prin apropiere ajunsese pe căi necunoscute și pe cuirasatul nostru. Mulți se temeau să nu fim atacați chiar atunci, în radă. În vorbele oamenilor se vădea deprimarea care stăpînea spiritele.

Era o noapte întunecoasă. Vîntul mugea prin tachelaj; valurile vuiau surd, izbindu-se în bordaje; lanțurile ancorelor scrîșneau. Navele de gardă luminau cu proiectoarele de jur-împrejur, iar pe catargele unităților escadrei licăreau semnale luminoase.

În noaptea aceea n-am putut să adorm multă vreme, răsucindu-mă în hamacul meu de doc. Cele mai multe dintre becurile electrice fuseseră stinse, iar cele lăsate aprinse dădeau puțină lumină. În jurul meu și pe toată puntea cazărmilor se înșirau hamacuri albe legate de traverse, la intervale de cîte o jumătate de arșin[1]. În ele dormeau matrozii. În semiîntuneric, părea că nu sînt hamace suspendate în cabluri, ci niște ființe lunguiețe, cu burțile în jos, ținîndu-se de tavan cu tentaculele lor — ciudat de tăcute, doar pe alocuri sforăind zgomotos. Cuirasatul se legăna ușor. Gînduri nedeslușite mi se vînzoleau prin minte, silindu-se s-o ia înainte, să ghicească soarta escadrei. Apoi, fără să știu de ce, îl vedeam pe Kuroș izbindu-se cu pumnul în piept, căindu-se, plîngînd pentru ticăloșiile lui. *

[1] Un arșin: 0,71 m (n.t.).

În dimineața zilei de 2 octombrie, navele escadrei, împărțită în patru eșaloane, au început să ridice ancora una după alta.

După masă, ultimul eșalon, în care se afla și cuirasatul nostru, a ieșit și el din rada de la Libava. Am luat formația în coloană pe linii duble de șir ; în dreapta, *Suvorov, Alexandru al III-lea* și *Borodino* ; în stînga *Oriol,* nava de transport *Coreea* și remorcherul de salvare *Roland.* Navigam fără grabă, cu viteză de cel mult 10 noduri [1].

În ajun, marea agitată de vînt era furioasă ; acum rămăseseră doar ușoare încrețituri pe suprafața ei. Cerul apăsător, cenușiu, ne petrecea cu o ploaie mărunță. Matrozii de pe teugă se uitau triști îndărăt. Ultimul port rusesc rămînea în urmă, dincolo de orizont.

— Ei, acum n-o să mai vedem curînd pămîntul patriei, rosti gradatul galvanor Stepan Golubev, ghitarist și amator de romanțe sentimentale ; sprîncenele de pe chipul lui lătăreț zvîcniră în sus, ca și cînd s-ar fi mirat de ceva.

Un alt gradat galvanor, Nikolai Romanovici Kozîrev, cu pieptul îngust și cu spatele încovoiat, cu fața uscățivă, ușor ciupită de vărsat, bun cunoscător al istoriei Rusiei și al celei universale, adăugă vesel :

— Da, mai devreme de vreo cinci luni nu prea cred.

— Poate că n-o să mai călcăm niciodată pămîntul rusesc, își dădu mohorît cu părerea galvanorul Alferenko.

Tustrei erau prietenii mei. Stînd de vorbă cu ei, îmi dădusem seama că erau la curent cu literatura ilegală.

Treceau drept tovarăși buni și de nădejde.

Tot acolo se afla și vechea mea cunoștință, fochistul Baklanov, cu care fusesem împreună pe crucișătorul *Minin.* Omul acesta era nespus de leneș și de murdar ; i se dusese vestea pentru faptul că era în stare,

[1] Cam 18 km pe oră (n.t.).

pitit undeva, prin coferdamuri, să doarmă cîte treizeci de ore în șir. Deși scund, cîntărea vreo 6 puduri de lat ce era. Fruntea teșită, cucuiată, sprîncenele stufoase, nasul lățăreț, ca o șa, ochii bulbucați, batjocoritori, buzele răsfrînte într-o expresie de dispreț, bărbia scurtă și mare cît un genunchi — toate aceste trăsături făceau din el o figură aparte. Cu toată firea lui greoaie și consumul destul de redus de energie, era lacom la mîncare și se plîngea mereu :

— Stăpînirea nu te lasă nici să mori, nici să trăiești — îți dă de mîncare pe sponci.

N-am să uit niciodată o întîmplare petrecută cu trei ani în urmă. Baklanov se întîlnise pe neașteptate cu Rojestvenski pe puntea superioară a cuirasatului *Minin*. Fochisul ieșise de mult din post, dar fidel sieși era cumplit de murdar. La vederea lui, amiralul s-a înfuriat, a chemat doi subofițeri de cart și le-a ordonat:

— Ia spălați-mi momîia asta ! Dar zdravăn de tot ! Cu sodă și cu săpun din belșug ! Frecați-l și cu nisip !

Fochistul a fost înșfăcat și despuiat. Apoi au început să-l ude, să-l înmoaie bine cu furtunurile. După aceea, patru matrozi voinici s-au apucat să spele jegul de pe el. Îi frecau de zor, fără preget, cu nisip, capul, grumazul, fața, urechile și tot trupul. Fochistul se zvîrcolea, gemea, se strîmba. Apoi au luat din nou două furtunuri și l-au împroșcat cu apă. Abia se mai ținea pe picioare ; după aceea, l-au frecat iar strașnic cu nisip, ca pe un obiect de alamă, aproape pînă la sînge. Apoi au dat cu săpun și cu sodă. Peste o jumătate de ceas nici nu-l mai cunoșteai. Poate că numai în prima zi după naștere mai fusese atît de curat, cu o piele atît de subțire și de fragedă.

Fochistul avea pe *Oriol* un prieten nedespărțit, de prin părțile lui, un torpilor, poreclit „Vasea Drozd" [1]. Îi ziceau astfel, fiindcă făcea stihuri și le cînta el însuși. E drept, stihurile lui sentimentale erau slabe, cam siropoase, dar matrozilor le plăceau. Cu picioarele lungi, moțat, umbla puțin adus de spate, ca sub

[1] Sturz (n.t.).

o povară grea. Firile lor erau cu totul deosebite: unul leneș din cale-afară, lăsînd totul în voia soartei; celălalt prea clocotitor, visînd să cucerească viața. Ieșeau pe teugă, parcă numai spre a se sfădi.

Fochistul Baklanov ședea și de data aceasta cu prietenul lui pe marginea unei turele cu tunuri de 12 țoli.

— Așadară, Drozd, plecăm pe mări străine, începu Baklanov.

— Ei și?

— Ar trebui să cînți prohodul.

— De ce prohodul?

— Păi, au să te curețe japonezii.

— Dar pe tine?

— Pe mine, nu. Pe tine te-a îndrăgit moartea. Văd după ochii tăi.

Vasea Drozd începu să-l înjure.

Fochistul Baklanov rămase însă netulburat și, ca totdeauna în asemenea împrejurări, îi puse pe neașteptate prietenului său o întrebare:

— Ia spune, Drozd: cîte pene are pescărușul în coadă?

— Habar n-am. În schimb, știu că are sub coadă mai multă minte decît ai tu în cap.

— Dacă ești prost, te freacă mai puțin la corvoadă. Da ce nevoie avem noi de minte? Că amirali tot n-ajungem.

Alții povesteau încet ce puneau la cale japonezii: peste o zi, două, aveau să ne iasă înainte, neapărat, fie torpiloare, fie submarine de-ale lor.

Ultima fîșie de pămînt rusesc a dispărut în depărtare. Gata! Ne despărțeam de patrie pentru nu știu cîtă vreme. Care dintre noi se va mai întoarce? Și pe ce cale?

La unu și jumătate, pe punte a răsunat ordinul:

— Echipaj, la ceai!

Iar la două, tobosarii au bătut alarma.

Începuse un exercițiu de artilerie. Matrozii alergau la posturi. Servanții tunurilor din turele, ca și cei din redute s-au repezit la tunurile lor. Le scoteau în grabă prelatele, dopul de la gura țevii, montau dis-

pozitivul de ochire. Alții, deschizînd magaziile de obuze și de pulbere, coborau repede în fundul navei. Acolo, aerul era cald și înăbușitor ; oamenii se dezbrăcau de cămăși, ca să poată lucra în voie.

Pentru tunurile de 75 milimetri existau magazii deosebite. Acolo obuzele erau încărcate în chesoane și urcate prin puțuri. Sus, servanții împrospătători scoteau obuzele din chesoane și le așezau la rînd pe o prelată întinsă pe punte. Comendorul [1] șef de piesă dădea comanda :

— Încărcați !

Trăgătorul deschidea închizătorul tunului, iar încărcătorul introducea obuzul în camera de încărcare.

— Închideți ! comanda șeful de piesă.

Trăgătorul manevra închizătorul și striga :

— Atențiune !

La noi pe navă se căuta să se învețe sistemul tirului centralizat din cabina de comandă, după aparate speciale. Astfel de aparate se aflau în fiecare turelă, în fiecare redută și pe puntea tunurilor. Diferite ace acționate electric indicau deschiderea sau încetarea tirului, direcția de tragere prin unghiul de derivă, distanța pînă la nava inamică și felul proiectilelor care trebuiau întrebuințate.

Cînd tunul era gata de tragere, șeful piesei, aruncînd o privire la cadran, comanda :

— Înălțător 18 cabluri, deriva 45 !

Trăgătorul punea înălțătorul și deriva la cifrele indicate.

Mînuind dispozitivele de ochire, șeful de piesă ochea și deschidea focul asupra obiectivului, după ce striga :

— Foc !

În cazul de față, însă, nu se trăgea, deoarece era vorba doară de un exercițiu. Tunul era imediat descărcat, ca să se reia din nou exercițiul. Toate operațiunile acestea se executau sub supravegherea ofițerilor comandanți de secție.

---

[1] Matroz-tunar ochitor (n.t.).

Ceea ce se executa în același timp în turele era mult mai complicat. Acolo, oamenilor li se cereau mai multe cunoștințe. Înainte de toate, ce era o turelă cu piese de 12 țoli? Era o construcție masivă, cu un utilaj foarte delicat. Un puț larg străbătea toate punțile, începînd cu cea superioară, ajungînd aproape pînă în fundul navei. La nivelul punții artileriei principale, puțul acesta era acoperit cu o platformă ce se putea roti în jurul său și pe care se aflau afetele tunurilor. Platforma, tunurile și afetele erau apărate de niște pereți de blindaj gros, din oțelul cel mai bun. Încăperea formată de ei avea și deasupra plăci de blindaj. Un asemenea compartiment închis din toate părțile era prevăzut numai cu ambrazuri — deschizături pentru țevile tunurilor — și ferestruici nu prea mari pentru dispozitivele optice de ochire. Intrarea în turelă se făcea prin partea opusă ambrazurilor pentru țevi și se închidea cu o ușă groasă de oțel. Jos, prin puț, trecea tubul elevator, fixat de platformă, servind pentru alimentarea pieselor cu încărcături și proiectile. Puțul era de asemenea protejat cu plăci de blindaj fixe. În interiorul puțului și al tubului elevator se aflau numeroase dispozitive foarte complicate, acționate de motoare electrice (iar pe unele nave, de mașini hidraulice). Aceste dispozitive executau următoarele operațiuni: roteau turela, simultan cu tunurile, făcînd astfel ochirea în direcție; înclinau piesele în plan vertical, dîndu-le unghiul respectiv de tragere; ridicau spre piese proiectile și încărcături de pulbere; executau încărcarea directă, împingînd în piesă proiectilul și pulberea.

În ziua aceea, sub puțul turelei, chiar pe fundul navei, în magaziile de bombe[1] și de explozivi, unite printr-o ușă, se adunaseră vreo patruzeci de matrozi. Lucrul era în toi. Servanții împrospătători se grăbeau să ia din rafturi proiectilele de cîte douăzeci de puduri, apucîndu-le cu brațele căruciorului mobil, suspendat de o șină din tavan. Le aduceau la mesele de

[1] După vechea nomenclatură, proiectilele mai grele de 16 kg. se numeau bombe (n.t.).

încărcare a elevatorului și le puneau deasupra. În același timp, alți matrozi luau de pe stelaje, din magazia de explozivi, semiîncărcături de pulbere fără fum și le transportau de asemenea la masa de încărcare, punîndu-le jos. Pentru o lovitură de tun se utilizau două semiîncărcături în greutate totală de zece puduri. După ce masa era încărcată complet, ea se ridica cu zgomot în turelă, cu ajutorul unui scripete, și se oprea pe rastel în așa fel, ca axa proiectilului și axa tunului să fie în continuare. Pînă în clipa aceea, închizătorul tunului era deschis. Se auzeau aceleași comenzi și răspunsuri ca și la piesele de calibru mic. Atîta numai că turela dădea mai multă bătaie de cap. Ea era deservită de vreo douăzeci și cinci de oameni. Fiecare dintre aceștia își executa mișcările prompt, întorcînd cutare sau cutare pîrghie, ori apăsînd pe o anumită manetă care declanșa mecanismele.

Toți se aflau sub ordinele unui ofițer, comandantul turelei. Acesta supraveghea desfășurarea generală a tragerii, avînd îndatorirea de a calcula după tabele gradația înălțătorului, ținînd socoteală de viteza navei proprii și a celei inamice, unghiul de derivă, tăria vîntului și corecțiile respective. După ce obținea datele necesare, privea indicațiunile de pe cadran și comanda:

— Înălțător 40 cabluri, deriva 48!

După ce tunul era încărcat, comendorul ochitor, la rîndul lui, dădea comanda:

— Îndepărtați-vă de piese! Turelă, la dreapta! Turelă, la stînga! Ceva mai sus! Ceva mai jos! Puțin mai jos!

Servanții de la dispozitivele de ochire în direcție și în înălțime acționau de zor.

— Foc de salvă, foc! striga, în sfîrșit, comendorul ochitor, cu glas tare și totdeauna îngrijorat.

În clipa aceea ar fi trebuit să bubuie salva. Ea nu se auzea însă, fiindcă piesele nu erau încărcate cu proiectile și cu pulbere adevărate, ci cu dopuri de instrucție.

În timpul exercițiului, comandantul turelei striga și ocăra agitat:

— Iar ai pus greșit înălțătorul, ticălosule! Trebuie 15, și la tine e 54. Și deriva ai pus-o greșit.

Uneori, turela era întoarsă la dreapta, nu la stînga, cum se ordonase. Atunci răsunau iar strigăte aprinse:

— Ce faci, tîmpitule? Ce, nu știi care e dreapta și care e stînga? Unde ți-e capul? Să stai pe teugă după împărțirea hamacelor! Acolo o să te mai aerisești la cap și n-o să mai visezi!

Tunarii noștri n-aveau antrenament suficient, ceea ce explica încetineala, întîrzierile și întreruperile în manevrarea tunurilor. Bunul mers al exercițiilor era stingherit și de faptul că printre servanții pieselor și turelelor, matrozi tineri sau rezerviști, unii nu făcuseră școala de specialitate, iar alții, între timp, uitaseră și ceea ce învățaseră cîndva; în plus, tunurile și afetele erau acum de un tip nou, altfel decît cele cu care făcuseră instrucție la timpul lor. Pe puntea artileriei secundare, la tunurile de calibru mic, exercițiile mergeau tot atît de prost.

Pe nava noastră se aflau aproximativ două sute de servanți la tunuri. Întrebarea era dacă toți oamenii aceștia aveau să învețe pe deplin ceea ce trebuiau să facă, înainte de a ne întîlni cu japonezii. O bătălie navală era doar o înfruntare între cele două artilerii. Să ne închipuim că ambele părți dispuneau de forțe egale: noi aveam zece nave de luptă, adversarul tot atîtea. Să zicem că japonezii puteau să tragă de două ori mai repede decît noi, iar precizia tirului lor va fi de două ori mai mare. Ce va rezulta din aceasta? Că forța inamicului, în comparație cu a noastră, va fi împătrită; cu alte cuvinte, cele zece nave ale sale vor avea valoarea combativă a patruzeci. În mod inevitabil, vom fi sortiți înfrîngerii.

Cînd aveam prilejul să intru prin turele, mă gîndeam adeseori la gradul de perfecțiune atins de om, în inventarea uneltelor de distrugere. Cu totul altfel stăteau lucrurile cînd era vorba, să zicem, de uneltele agricole. De la sapă abia ajunsesem la rariță și la plug. Ce progres neînsemnat! Pe atunci, pe uriașele

cîmpii ale Rusiei se muncea cu uneltele cele mai primitive, întrebuințate și pe vremea lui Ivan cel Groaznic, pe cînd instrumentele de distrugere erau necontenit înlocuite cu altele noi, tot mai perfecționate, iar cele apărute numai cu cinci ani în urmă puteau fi socotite învechite. În clipa proiectării din gura țevii, un obuz de doisprezece țoli dezvolta o forță enormă, suficientă pentru a ridica un cuirasat întreg la cîteva picioare înălțime. Era oare cu putință ca mintea omenească să acționeze permanent numai în direcția distrugerii și a morții ?

La ora cinci și jumătate, de pe comandă a răsunat ordinul :

— Încetarea tuturor exercițiilor ! Faceți curățenie pe punți !

O jumătate de ceas după aceea, sifleiele au vestit distribuirea băuturii și cina. Oamenii au mîncat cașă cu unt. Programul se sfîrșise. Acum puteau să cînte și să se distreze în voie.

Cu cîteva clipe înainte de apusul soarelui, garda, gorniștii, tobosarii, ofițerii și ambele schimburi de trupă s-au înlocuit la front. În clipa cînd soarele a apus, pavilionul de la pupa a fost coborît cu același ceremonial cu care fusese ridicat dimineața. Gorniștii și tobosarii au dat semnalul „pentru rugăciune". Comandantul gărzii a strigat :

— Pentru rugăciune, descoperiți !

Un tobosar a spus „Tatăl nostru".

La comanda „acoperiți !", toți și-au pus beretele și, după ce comandantul navei a primit raportul de la secundul său, oamenii s-au împrăștiat în timp ce se aprindeau luminile de poziție, la trinchet și la pupa. Se lăsa noaptea.

După două zile, escadra a făcut escală lîngă insula Langeland. Între timp, unele nave suferiseră anumite avarii : pe cuirasatul *Sisoi Veliki* fuseseră avariate bigile de încărcare ; pe *Jemciug*, la fel ; pe *Roland*, plesnise conducta principală de alimentare. În urma unei manevre greșite, între torpiloarele *Bistrîi* și *Osliabia* se produsese un abordaj, în urma căruia *Bistrîi*

se alesese cu etrava și cu tubul lans-torpile turtite, precum și cu o spărtură sub linia de plutire.

Vîntul crescuse în intensitate. Noaptea s-a dezlănțuit furtuna. În zorii zilei de 5 octombrie însă totul s-a potolit. O dată cu răsăritul soarelui, Langeland-ul s-a dezvăluit treptat din valurile de ceață, parcă și-ar fi scos niște rochii de muselină.

Ziua făgăduia să fie caldă. S-a făcut plinul cu cărbuni.

Spărgătorul de gheață *Ermak* și vaporul *Roland* au pornit înainte făcînd un exercițiu de dragaj. Cea dintîi experiență n-a avut însă succes. Cele două dragoare au rupt cablul chiar de la început.

10. „INCIDENTUL DE LA HULL"

La 7 octombrie, escadra a ancorat la capul Skagen, în apele daneze, unde a îmbarcat din nou cărbuni. Acolo, Rojestvenski a primit o telegramă care-i anunța avansarea la gradul de viceamiral și conferirea rangului de general-aghiotant. Treizeci și șase de ore după aceea s-a petrecut un incident scandalos, care a făcut o impresie profundă în toată lumea.

La orele 2 ale aceleiași zile, de pe nava-amiral s-a transmis ordinul de a se înceta imediat corvoada și a se face pregătiri pentru continuarea drumului. Ofițerii și matrozii vorbeau între ei misterios, în șoaptă, cu priviri speriate. Se aflase că această grabă fusese provocată de niște zvonuri alarmiste, după care în apropierea noastră s-ar fi ivit cîteva torpiloare suspecte.

Comandantul escadrei a luat cele mai severe măsuri pentru paza navelor. Escadra a fost împărțită în șase grupări, fiecare pornind la drum mai departe sub conducerea unui comandant.

Grupul 6 era compus din cele patru cuirasate, navele cele mai moderne din flota rusă, însoțite de vasul de transport *Anadîr*. Și de data aceasta, noi am ridicat ancora cei din urmă, la orele 8 seara, după ce se întunecase.

La un moment dat, de pe *Navarin* s-a raportat că la orizont se văd două baloane. Pe *Oriol* s-a sunat îndată alarma de luptă. Oamenii s-au repezit la posturi. Porțile etanșe și tambuchiurile au fost închise, șalupele duse în altă parte, bigile de încărcare, tachelajele pentru teugi și bastoanele de copastie demontate, pentru a se ușura executarea tirului. Tunarii stăteau lîngă piese gata de tragere. Nava înainta cu luminile stinse.

Noaptea era liniștită. Pe bolta senină sclipeau ciorchinii aurii ai constelațiilor. Luna se ridica tot mai sus. Razele ei argintii se revărsau peste întinderea netedă a apelor. Marea tăcea ca vrăjită. Nopțile acestea sînt făcute parcă anume ca să visezi la fericire; noi însă eram plini de neliniște. Sute de ochi scrutau cu atenție în toate părțile, petrecînd cu priviri bănuitoare fiecare vas pe care îl întîlneam — nu cumva o fi inamicul...

Stînd pe puntea superioară mă întrebam fără să vreau: e cu putință ca japonezii să ne atace aici, atît de departe de bazele lor? Cum putuseră să se strecoare nevăzuți pe un drum atît de umblat, pe care circulau atîtea vase ale unor națiuni prietene nouă? Atît de dibaci să fie oare? Rațiunea mea refuza să creadă că putuseră ajunge pînă acolo. Totuși ofițerii și trupa de la bord se așteptau din clipă în clipă la un atac. Nervii erau atît de încordați, încît am fi putut să luăm orice pasăre drept balon.

Boțmanul Voevodin se tot frămînta:

— Nu trebuia să trimită înainte toate torpiloarele și crucișătoarele rapide. Să fi lăsat măcar două dintre ele la dispoziția noastră, pentru ca atunci cînd s-ar ivi vreo navă suspectă, să fie numaidecît trimise s-o cerceteze. Cum nu s-a gîndit comandantul la asta, ia spune?

— Ei, știe el mai bine ce trebuie să facă, i-am răspuns eu.

— Hm! Uneori o încurci, cît ai fi de priceput.

Mai mulți matrozi se adunaseră la tribord, în dreptul pasarelei. Printre ei se afla și fochistul Baklanov. Vorbeau toți în șoaptă, parcă ar fi complotat ceva.

Uitîndu-se cu teamă împrejur, un recrut tot întreba cum arată submarinele. Baklanov îi răspunse încet, cît se poate de misterios :

— Nu poți să-l vezi. Submarinul lunecă pe sub apă, blestematul. Poate că se strecoară chiar acum unul spre noi ; ba poate că a și dat drumul la o torpilă. O dată te zguduie și gata, te-ai și dus la fund !

— Ce spui ? Chiar așa, dintr-o dată ? întrebă recrutul cu glas tremurător, și întinzînd gîtul se uită speriat peste copastie.

Baklanov răcni deodată scurt, chiar în urechea lui :

— Ha !

Matrozii săriră ca arși. Recrutul scoase un țipăt, căzu grămadă pe punte, apoi sări în picioare, rotindu-și capul în toate părțile, cu priviri buimace.

Baklanov izbucni în rîs.

— Halal războinici ! Se sperie pînă și de tusea omului.

Îl înjurară zdravăn care mai de care. El continuă totuși senin :

— Băieți, știți voi în cît timp e mistuit omul în burta rechinului ?

Ceva mai tîrziu, în babord, dincolo de orizont, s-a zărit o coloană de foc. Ardea, se vede, o navă.

La noi, se credea că acolo luptau probabil cu japonezii crucișătoarele noastre înaintate.

Ne-am culcat tîrziu, fără să ne dezbrăcăm. Echipajul a făcut toată noaptea de gardă, pe schimburi.

Spre zorii zilei am ieșit din nou pe puntea superioară. Vremea se schimbase uimitor. Vîntul slab de la sud-vest adusese o ceață deasă, umedă, lipicioasă. Cuirasatul *Borodino,* care naviga în prova noastră, și nava *Anadîr,* din pupa, nu se mai vedeau. Proiectoarele nu izbuteau să străpungă negura deasă, compactă ; nici cu binoclurile sau cu lunetele de artilerie nu puteam să vedem ce ascunde. Totul era tulbure împrejurul nostru ; înaintam orbește, ca într-o baie de lapte. Părea că totul se preschimbase într-un abur răcoros, umed, fără de sfîrșit. Toate obiectele de pe navă își pierduseră înfățișarea lor de pînă atunci, estompîndu-se, devenind de nerecunoscut, iar oamenii

umblau ca niște fantome pe puntea superioară sau pe aceea de sub ea. Impresia de mister era sporită și de faptul că cele cinci nave ale noastre dădeau mereu semnale de ceață cu sirenele. Departe în față, cuirasatul *Suvorov* vestea că există, mugind puternic, ridicînd mugetul treptat și încordîndu-l ca și cînd ar fi urcat la deal; pe urmă, după ce atingea culmea, mugetul cobora triumfător pînă la octava cea mai de jos. Îndată ce amuțea, începea să mugească *Alexandru al III-lea,* zguduind tăcerea nopții, urmat de *Borodino* și apoi de *Oriol,* cuirasatul nostru. Părea că uriașii aceștia nevăzuți se luau la întrecere, dovedindu-și puterea plămînilor lor de fier. Și tot concertul acela ciudat care preceda zorii zilei era încheiat de nava *Anadir* din pupa noastră, printr-un țipăt deznădăjduit, atît de înspăimîntător de parcă ar fi vrut să ne vestească apropierea unei nenorociri îngrozitoare.

Ziua, ceața se risipi. Marea Nordului era calmă. Ne îndreptam spre portul francez Brest. Păcat numai că postul de t.f.f. ne enerva, interceptînd tot felul de știri alarmante de pe navele noastre înaintate.

În noaptea care a precedat ziua de 9 octombrie, vîntul s-a răcit, ajungînd la forța patru. Hula dezlănțuită năvălea peste bord. Cerul complet acoperit cernea o burniță măruntă, făcînd ca întunericul să pară și mai negru.

Puțin după orele 8, nava-atelier *Kamciatka* a comunicat că e atacată de japonezi. Această navă făcea parte din gruparea contraamiralului Enquist și ar fi trebuit să se afle la cel puțin 50 de mile înaintea noastră. I se defectase însă una din cele două mașini, așa că rămăsese în urma eșalonului său și naviga singură, după cuirasatele noastre.

Precum s-a aflat mai tîrziu, între *Kamciatka* și *Suvorov* a avut loc următorul dialog prin t.f.f.:

— Urmăriți de torpiloare! a transmis *Kamciatka.*

— Urmăriți? De cîte torpiloare și din ce direcție? a întrebat *Suvorov.*

— Sîntem încercuiți din toate părțile.

— Cîte torpiloare se văd? Raportați amănunțit.

— Vreo opt torpiloare.
— La ce distanță ?
— S-au apropiat pînă la un cablu și ceva.
— Au lansat torpile ?
— Nu, sau n-am observat noi.
— Ce drum aveți acum ?
— Sud-est, șaptezeci.

Kamciatka a cerut apoi să i se comunice poziția escadrei.

Suvorov a răspuns :

— Dacă sînteți urmăriți de torpiloare, căutați mai întîi să scăpați de primejdie schimbînd drumul ; comunicați apoi poziția, după care vi se va indica ce drum trebuie să luați.

— E riscant să indicăm poziția.

La orele 11, de pe *Suvorov* s-a transmis :

— Amiralul întreabă dacă mai vedeți torpiloarele.

Răspunsul a fost primit abia după douăzeci de minute :

— Nu se văd.

Încă de la orele 9 seara, fusese transmis ordinul comandantului pe grupare : „A se aștepta un atac cu torpile din pupa". Pe *Oriol,* se sunase de mult alarma de luptă. Tunurile așteptau gata de tragere, avînd lîngă ele chesoane cu obuze de rezervă. Toți oamenii se aflau la posturile lor. Inamicul însă nu se ivea.

Am fi dorit nespus să se ivească luna ; dar ea se ascunsese în nori și, pe cît se părea, pentru multă vreme. Vîntul gemea în întuneric îngroșînd negura, iar marea se tălăzuia mugind înfuriată. Vremea se scurgea anevoie, asemenea unui șuvoi cleios. Amenințarea primejdiei apăsa inima ca o greutate de plumb.

Clopotele bătuseră miezul nopții. S-a aprobat ca o parte din matrozi să se culce. Puțini însă au putut să facă acest lucru. La orizont, licăreau lumini.

— Of, de-ar trece noaptea asta mai repede ! spuse oftînd un matroz.

— Da, ziua nu cutează ei să se apropie de noi, răspunse altul.

Posibilitatea unui atac al inamicului întuneca pînă într-atîta raţiunile, încît toţi îşi pierduseră capacitatea de a judeca la rece. Nimeni nu-şi dădea osteneală să chibzuiască asupra absurdităţii celor raportate de *Kamciatka*. Fiind o navă de transport, prea puţin importantă, avea la bord doar cîteva tunuri mici şi pierderea ei n-ar fi putut în nici un caz să oprească escadra din drum. Atunci, ce i-ar fi făcut pe japonezi să se ţină după ea? Era oare cu putinţă, admiţînd că ar fi fost hotărîţi să ne atace, să fi ales tocmai această navă în locul unui cuirasat ultramodern? Şi la ce bun să se trimită împotriva ei o flotilă întreagă de opt torpiloare, cînd putea cu uşurinţă s-o scufunde unul singur? Era oare posibil ca japonezii să fie atît de mărginiţi? Nu, trebuia să fi fost altceva la mijloc — numai jocul unei imaginaţii bolnăvicioase îl putuse face pe comandantul *Kamciatkăi* să-şi închipuie că fusese „încercuit". Comandantul nostru de grupare n-a fost nici el mai breaz. Primind comunicările relatate mai sus, le-a dat crezare, şi în loc să trimită un crucişător pentru a proteja nava *Kamciatka,* el a alarmat toată gruparea.

Spre miezul nopţii, navele noastre treceau prin Dogger-Bank, un punct din Marea Nordului vestit prin bancurile sale abundente de peşte. În regiunea aceea se puteau întîlni oricînd nave de pescuit. În prova grupării noastre au ţîşnit deodată spre cer jerbe de rachete în trei culori. Crezînd că sînt semnale inamice, cuirasatul *Suvorov* a arborat luminile de luptă după care au bubuit cele dintîi lovituri de tun trase de pe puntea sa. Exemplul lui a fost urmat şi de celelalte cuirasate. Astfel a început pentru noi „botezul focului".

Pe *Oriol* s-a stîrnit o zarvă nemaipomenită, de parcă nava ar fi fost ameninţată de uragan. Oamenii lărmuiau, goarnele urlau, tobele răpăiau asurzitor, bătînd „alarma de luptă". Cărucioarele huruiau pe şine, aducînd muniţia la tunuri.

Cutremurînd văzduhul, ambele borduri s-au ivit deodată în fulgerele loviturilor de tun. Despicat de păsările de oţel, întunericul nopţii a început să vu-

iască. Pe punți era un ropot necurmat de picioare. Oamenii alergau de jos în sus și de sus în jos, foiau prin toate compartimentele, se roteau ca niște paie prinse de vîrtej.

Se auzeau răcnete stupide:

— Torpiloarele! Torpiloarele!

— Unde? Cîte?

— Zece!

— Și mai multe!

— La naiba!

— Aici ne-a fost scris să pierim!

Voluntarul Potapov a țîșnit din cotlonul lui numai în cămașă și izmene. Pe fața lui mică se citea o zăpăceală cumplită, ochii i se roteau rătăciți în cap, privirile îi erau năuce. A luat-o la goană. S-a năpustit spre scară, dar s-a răsucit îndărăt în aceeași clipă. Negăsind altceva mai bun de făcut, a sărit pe spălător și, bolborosind ceva, s-a culcat în jgheabul lui. Unii dintre matrozi puneau mîna pe colacii de salvare. Alții, repezindu-se pe puntea superioară, înșfăcau hamacele ale căror saltele erau umplute cu plută. Unul se închina și, la un pas de el, altul înjura groaznic. Vîntul bătea din babord, marea mugea și zvîrlea valurile prin iublourile deschise.

Vuind sinistru, apa se revărsa peste puntea tunurilor. Comendorii trăgeau cu înverșunare, buimaci, anapoda, fără să ochească, fără un obiectiv precis, la întîmplare, asupra luminilor care licăreau într-o parte, de-a dreptul în apă, lîngă bordaj, sau într-un punct oarecare asupra căruia se oprise fascicolul de lumină al unui proiector, chiar dacă acolo nu se afla nimic. Încărcătorii, fără să aștepte tragerea piesei încărcate, se repezeau să vîre prin culată alt obuz. O dată cu tunurile de calibru mic, bubuiau și cele din turele, de 6 țoli. Sus, mitralierele răpăiau de zor scoțînd oamenii și mai mult din sărite, înspăimîntîndu-i. Cînd și cînd, printre bubuituri, prin larma glasurilor, răzbeau înjurăturile și răcnetele ofițerilor:

— Ce v-a apucat, dromaderilor? În ce trageți?

— Direcția: torpiloarele luminate!

Un praporșcik desfigurat de spaimă coborîse în fugă de pe dunetă pe puntea superioară, ținînd în mîini un tub tras, și zbiera isteric :

— La mine s-a tras toată muniția ! Servanții s-au zăpăcit rău, nu mă mai ascultă ! Le-am mutat fălcile ! Mai dați-ne proiectile, repede !

Formația în linie de șir a grupării noastre se răvășise. O parte din proiectoare lumina vasele în care trăgeam, iar celelalte, deplasîndu-și fascicolele în toate părțile, sfîșiau bezna, stîrnind panică. Departe, în prova-tribord, la cîteva mile depărtare, licăreau niște lumini de semnalizare. Abia mai tîrziu s-a lămurit că pe acolo trecea gruparea lui Völkersamm. Acum și el era luat drept inamic. Mare a fost însă mirarea tuturor cînd deodată, la babord, aproape de tot, s-au aprins niște proiectoare oprindu-și jerbele de lumină orbitoare asupra cuirasatelor noastre ! Părea că sîntem încercuiți din toate părțile de forțe inamice.

Cuprinși de groază, unii au început să răcnească :

— Crucișătoare japoneze !

— Ne atacă o escadră întreagă !

Navele grupării noastre au deschis focul asupra acestor proiectoare, care luminau din babord. S-a ripostat și de acolo prin lovituri de tun. Obuze venite dintr-o direcție necunoscută au început să zboare vîjîind pe deasupra cuirasatului *Oriol*. Pe nava cea mai apropiată de noi — trebuie să fi fost *Borodino* — a bubuit o piesă de 12 țoli, acoperind toate celelalte detunături.

— A explodat o mină ! răcni cineva de pe *Oriol*.

— Unde ? La noi ?

— Pesemne c-au scufundat cuirasatul *Borodino*.

— Acum ne aruncă în aer și pe noi !

Această ultimă veste, înflorită în fel și chip, a zburat pînă jos, prin toate compartimentele. Astfel, denaturată, realitatea ia forme monstruoase în conștiința oamenilor cuprinși de panică. Nava noastră se preschimbase într-un adevărat balamuc plutitor.

Curînd după aceea, navele necunoscute de la babord au transmis prin semnale luminoase, cu lanterna

„Tabulevici", indicativele de recunoaștere. Erau crucișătoarele *Aurora* și *Dmitri Donskoi* din gruparea contraamiralului Enquist.

Nu încăpea îndoială că trecînd prin Dogger-Bank, întîlnisem o flotilă de vase de pescuit. Comandamentul nostru suprem luase însă drept torpiloare inamice acele biete vapoarașe, cu cîte un coș și cu numere de serie scrise pe bordaje. Nava-amiral deschisese cea dintîi focul asupra lor, stîrnind panica și printre celelalte cuirasate. Nebunia era în plină desfășurare. În urma ei, ni s-a oferit o priveliște sinistră. La cel mult cinci cabluri de noi, plutea în lumina proiectorului un vas cu coșul roșu culcat pe o coastă, cu catargul rupt, cu puntea sfărîmată. Alte patru vapoare asemănătoare fuseseră avariate. Pe unele din ele izbucniseră incendii. Oamenii de pe punțile lor alergau încolo și încoace de la prova la pupa, ridicînd mîinile rugător. Unde puteau să se refugieze de pe cutiuțele acelea? Valurile vuiau împrejur, trombe de apă țîșneau stîrnite de proiectile.

Pe *Suvorov* au fost stinse luminile de luptă, lăsîndu-se aprins un singur proiector, cu raza ridicată la zenit. Acesta era semnalul: „Încetați tirul". Pe *Oriol* cineva striga frenetic pe punte:

— Încetați focul!

Ofițerii trăgeau din răsputeri de lîngă tunuri pe comendorii îndobitociți de spaimă, copleșindu-i cu înjurături și cu pumni; aceștia însă, smulgîndu-se din mîinile lor, continuau să tragă. Pe puntea de comandă, gornistul Balesta se căznea să sune încetarea focului. Goarna îi bîțîia însă în mînă, iar buzele nu-l ascultau, scoțînd sunete atît de incoerente, încît nu puteau fi luate în nici un caz drept vreun semnal oarecare. Căpitanul de arme Saem se învîrtea pe lîngă Balesta și, izbindu-l cu pumnul în cap, zbiera furios:

— Sună încetarea focului! Acu te ucid, scîrnăvie!

Gornistului îi curgea sînge din buzele strivite, înroșindu-i bărbia.

Canonada a ținut vreo douăsprezece minute. În acest răstimp atît de scurt, numai cei de pe *Oriol* au izbutit să tragă șaptesprezece obuze de 6 țoli și

alte cinci sute cu piesele mici, fără a mai pune la socoteală cartușele de mitralieră.

După cum s-a aflat mai tîrziu, același lucru s-a petrecut și pe celelalte cuirasate. N-a făcut excepție nici *Suvorov,* nava-amiral, unde haosul luase proporții, ceea ce l-a determinat pe amiral să intervină personal pentru restabilirea ordinii.

Noi ne-am ales cu avarierea unui tun de 75 mm., rămas fără țeavă.

Curînd după aceea s-a putut constata că cinci dintre proiectilele trase de gruparea noastră nimeriseră în *Aurora,* străbătîndu-i bordajul deasupra liniei de plutire și coșurile. La bordul ei fuseseră doi răniți: comendorul Șatilo, ușor, și preotul Afanasi, grav, acestuia fiindu-i smuls un braț (peste puțin, a și murit). S-ar fi putut să fie însă și mai rău. În panica aceea, dacă am fi tras cu pricepere și toate obuzele noastre ar fi explodat, ne-am fi scufundat o parte din navele proprii.

Curînd după aceea, întîlnindu-mă cu inginerul Vasiliev, i-am spus:

— Nu e prea plăcut ceea ce s-a întîmplat, înălțimea-voastră.

M-a privit cu ochii lui căprui, a dat din mînă cu ciudă și a mormăit:

— Am ajuns de rîsul lumii întregi.

Acesta a fost bilanțul primei noastre „bătălii", numită mai tîrziu „incidentul de la Hull" — după portul de înmatriculare a navelor căzute victime tirului nostru. *

partea a doua

OCOLIM CAPUL BUNEI SPERANȚE

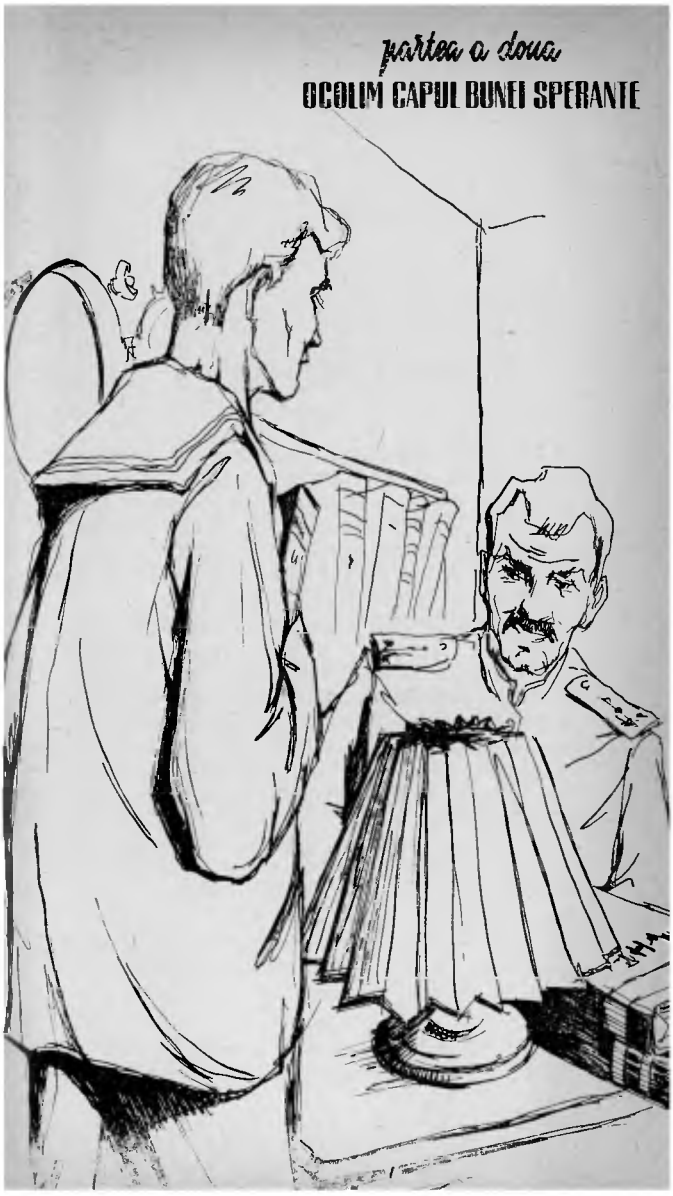

1. MEREU CU GINDUL LA FLOTĂ

Zilele următoare au trecut cu bine. Numai o dată, într-un loc, întîlnind iar niște vase de pescuit, le-am rupt plasele. De mirare cum de nu ne-am încurcat și elicele în ele! Străbătînd Canalul Mînecii, am zărit la dreapta stîncile de la Dover, cîntate odinioară de Victor Hugo. De acolo, puteai ajunge în trei ore la Londra, uriașa metropolă cufundată în cețuri, în care niște misterioși trăgători de sfori dirijau toată politica mondială.

Ne-am continuat drumul trecînd prin Golful Biscaia. Apele acestui golf, aproape tot timpul neliniștite, clocotitoare, făcînd mult sînge rău marinarilor de pretutindeni, de astă dată ne-au întîmpinat pașnic, cu toate că de la tribord ne asaltau valuri, stîrnite pe întinderile Oceanului Atlantic. Urmînd direcția navei care naviga în față, în linie de șir, cuirasatul nostru se afunda mereu cu prova în valuri.

Era toamnă, tocmai în perioada migrațiunii păsărilor. O sumedenie de înaripate se lăsau obosite pe nava noastră. Matrozii le făceau o primire prietenoasă, zvîrlindu-le pîine sau crupe. Într-o noapte, am avut prilejul să observ un fenomen care mi-a pus o serie de probleme, cu neputință de rezolvat pentru mine.

Cerul era înstelat. Pe suprafața încrețită a mării se revărsa lumina tremurătoare a lunii. Valurile se

rostogoleau, netede, parcă șlefuite, aprinzîndu-se în sclipiri de o clipă și stingîndu-se. În jocul acesta uimitor de clar-obscur, era ceva copilăros, nepăsător, și totodată simplu și înțelept, ca eternitatea. Stăteam singur pe spardecul de deasupra punții ambarcațiunilor, cu gîndul la flota noastră. Ce frumos arătau toate la noi, la parăzi și la inspecțiile auguste, și cît de urît am apărut în fața lumii, trăgînd în niște pescari. Mă sileam să aflu cauzele și ajungeam la concluzii puțin îmbucurătoare.

La noi în docuri ciocanele bocăneau reparînd nave vechi, care mai rezistau încă cîțiva ani după aceea. Pe calele șanticrelor se construiau altele noi, după ultimele modele — care costau, e drept, îndoit față de prețul real al fiecăreia. Și s-ar fi părut că toate acestea nu se făceau așa, de mîntuială. Înainte de a se trece la construcția unui cuirasat sau crucișător, se discuta despre el cîțiva ani, se dezbătea, se trîmbița, se țineau consfătuiri, se întocmeau, cu multă bătaie de cap, proiecte și contraproiecte, și abia după aceea se trecea la lucru, începea construirea lui. Dar navele construite nu erau nici destul de stabile, nici nu posedau calități nautice corespunzătoare, aveau pe alocuri nituri false, și cîte alte defecte.

S-ar fi părut că nici celelalte laturi nu lăsau de dorit. Cu aerul celei mai desăvîrșite seriozități, plini de demnitate, amiralii dădeau dispoziții asupra cărora chibzuiseră mai înainte, iar aghiotanții și ofițerii de stat-major așterneau de zor pe hîrtie directive, ordine și circulare, pe care furierii le coseau prompt la dosare, paginîndu-le în ordine. În birouri se scriau teancuri de hîrtii, rapoarte, instrucțiuni, adrese, dări de seamă. Se făceau parăzi, defilări, fel și chip de exerciții. Comandanții se interesau de nevoile gradelor inferioare, făceau inspecții, iar în încheiere strigau :

— Foarte bine, vitejilor !

La care gradele inferioare răspundeau voinicește :

— Slujim voioși, excelența-voastră !

Din cînd în cînd, navele erau vizitate de comandantul onorific al flotei, unchiul lui Nicolae al II-lea.

Privea mulțumit navele vopsite înainte de sosirea sa. Nu-și dădea seama însă că organismul departamentului marinei de război, minat de cangrenă, era în descompunere. Marele duce se deosebea de ceilalți membri ai familiei imperiale numai prin faptul că era înalt și mătăhălos. În marină se spunea despre el :

— Șapte puduri de carne augustă...

În aparență totul mergea mulțumitor ; ba, uneori, chiar bine. Privind însă mai îndeaproape ceea ce se petrecea la departamentul marinei de război, impresia nu putea fi decît deplorabilă. În marină nu se făcea altceva decît să se acorde onoruri celor mari, să se facă oarecare pregătire de luptă — de ochii lumii — să se lustruiască navele, care erau mereu raşchetate și date cu vopsea, să se iasă cît mai puțin în larg. La conducerea marinei, cu excepția cîtorva ofițeri destoinici, cei mai mulți erau aleși, parcă dinadins, dintre oamenii mărginiți și incapabili, cufundați pînă peste urechi în birocratism și rutină. În ochii comandanților noștri, matrozii erau foști iobagi, oameni de trupă, niște animale lipsite nu numai de dreptul, ci și de capacitatea de a cugeta cu mintea lor. Matrozul să-și știe locul lui. Oamenii trebuiau mustruluiți strașnic ! Un echipaj „disciplinat" era o mîndrie pentru orice comandant sau secund. La chemarea superiorului, matrozul trebuia să zboare pe punte, să-și privească mai-marele în ochi „ager și vesel", ca un cîine bine dresat. De aceasta se preocupau cei mai mulți amirali și comandanți, în aceasta vedeau ei chezășia pregătirii de luptă și temelia disciplinei marinărești. Nici nu le păsa că matrozii nu știau să mînuiască aparatele optice de ochire, nu erau în stare să măsoare distanța cu telemetrul, executau prost tirul. Se pare că rădăcinile acestui rău își aveau obîrșia în adîncurile istoriei noastre.

Flota rusească cu vele, făurită de Petru cel Mare, a ajuns după numai cîteva zeci de ani la o înaltă perfecțiune și a străbătut oceanele. La începutul secolului al XIV-lea, ea era în continuă înflorire, ajungînd la nivelul flotelor altor state. Din sînul ei ieșise o

serie întreagă de talente remarcabile, printre care cîțiva exploratori și oameni de știință.

Între anii 1803—1806, vestitul navigator Krusenstern a făcut cu nava *Nadejda* o călătorie în jurul lumii, culegînd un imens material în domeniile oceanografiei, geografiei, botanicii, zoologiei, etnografiei și navigației. Numele lui a fost dat unei strîmtori, unei insule, unui cîmp de bancuri și unui golf. Trebuie să spunem că în momentul cînd a pornit în călătorie, a ordonat să se arunce peste bord acele frînghii groase, cu care de obicei erau bătuți matrozii. Pe vremea sa, acesta a fost un gest cu totul ieșit din comun.

Fadei Fadeevici Bellingshausen, primind conducerea unei expediții spre regiunile antarctice, a navigat în Oceanul Înghețat de Sud cu fregata *Vostok* și a înaintat pînă la 70 de grade latitudine sudică, adică mai departe decît navigatorii care i-au urmat, și chiar și decît James Cook. A traversat de șapte ori cercul polar de sud parcurgînd cu velele navei sale 36.475 verste [1], sporind cunoștințele omenirii asupra acestor tărîmuri neexplorate ale planetei noastre. În afară de aceasta, a descoperit douăzeci și nouă de insule necunoscute pînă atunci și un banc de corali în Oceanul Pacific.

Feodor Petrovici Litke a explorat, timp de patru ani, regiunea cuprinsă între Arhanghelsk și Novaia Zemlia. Datele culese de el au constituit surse admirabile pentru cunoașterea acestei părți din Arctica noastră. În 1826, a fost numit comandant al fregatei *Seniavin*, cu care a făcut o călătorie faimoasă în jurul lumii, explorînd mai cu seamă litoralul Mării Ohotsk, al Mării Japoniei, al insulelor Caroline și Mariane din Oceanul Pacific. În cursul călătoriei el a studiat de asemeni mișcările pendulului. Vastul material științific și feluritele colecții aduse de Litke au stîrnit admirația tuturor oamenilor de știință. A fost ales pe bună dreptate membru a numeroase academii și i s-a conferit titlul de doctor al unor universități de peste hotare.

[1] Peste 39.000 km (n.t.).

Nu mai puține au fost și meritele unor marinari ca Vasili Mihailovici Golovin, Otto Kotzebue, Ghennadi Ivanovici Nevelskoi și alții.

Am avut de asemenea și amirali comandanți de flote, învingători în războaie.

Amiralul F. F. Ușakov, erou și tovarăș de luptă al lui Suvorov, rivaliza cu Nelson și este considerat drept creatorul flotei Mării Negre și un inovator în arta militară navală. Ca și Clark al englezilor și Suffren al francezilor, el combătea rutina statornicită în marină, aplicîndu-și în mod strălucit inovațiile, în numeroase bătălii. Ca și Suvorov, Ușakov a fost neînvins în războaie.

Despre amiralul Dimitri Nikolaevici Seniavin se spunea că e „un om mare" încă de pe cînd era în viață. Se trăgea dintr-o familie de marinari și își făcuse ucenicia ca marinar și luptător în campaniile lui Ușakov, pe Marea Neagră și în Mediterană. Numit comandant de escadră, în 1806, în urma propunerii lui Ușakov, a făcut o campanie de 2 ani, în condiții materiale și tehnice neînchipuit de dificile. În împrejurările politice complicate ale războaielor napoleoniene, a luptat cînd împotriva francezilor aliați cu turcii, cînd alături de francezi, împotriva englezilor. În debarcarea de la Bocca di Cattaro, în lupta cu francezii în împrejurimile insulelor Dalmației, în bătălia de la Tenedos, în aceea de la Athos — în toate Seniavin a fost învingător, deși era în inferioritate numerică față de dușman, înscriind pagini de glorie în istoria flotei noastre. Blocat de englezi la Lisabona împreună cu navele lui vechi și greu încercate în bătălii, contrar ordinului lui Alexandru I, nu și-a scufundat și nici nu a dat foc corăbiilor, ci a dictat cu mîndrie condițiile, față de un adversar de cîteva ori mai puternic, salvînd pentru Rusia rămășițele flotei. Contrariat de această „insubordonare", țarul l-a destituit, fără să-i dea înapoi nici măcar banii personali, cheltuiți de el pentru nevoile flotei în timpul campaniei. Astfel, gloriosul amiral căruia statul îi datora milioane de ruble și-a trăit ultimii ani ai vieții în mizerie.

Cel care studiază istoria bătăliilor navale nu va putea trece cu vederea numele unor personalități ilustre ca Lazarev, Gheiden, Kornilov și Nahimov.

Această perioadă de glorie a flotei cu vele, care a ținut pînă la campania de la Sevastopol, a statornicit în marină tradiții extrem de durabile, creînd generații întregi de marinari — ofițeri și matrozi — ca să zicem așa, bine înfipți pe puntea navei, brăzdînd ani de-a rîndul întinderile oceanelor. Totuși, cu prilejul campaniei de la Sevastopol, s-a constatat că starea de înapoiere a marinei noastre nu mai putea fi compensată prin calitățile personale ale marinarilor. Erau necesare mașini cu aburi și nave de construcție metalică. Guvernanții Rusiei n-au fost în stare să țină pasul cu vremea lor. Disciplina oarbă și sacrosanctele tradiții ale flotei cu vele se împleteau profund cu tot sistemul orînduirii iobăgiste, baza socială a vechiului stat patriarhal rus. Consecințele acestei situații, în timpul campaniei de la Sevastopol, au fost dezastruoase.

Abolirea iobăgiei a fost însoțită de apariția navelor cu mașini. Totuși, mașina a jucat încă multă vreme rolul de forță auxiliară de propulsie, greementul complet pentru vele fiind păstrat chiar pe navele cuirasate. Pînă în anii 1882—1890, se construiau încă fregate cuirasate: *Dmitri Donskoi, Vladimir Monomah, Amiral Nahimov, Pamiat Azova, Riurik,* precum și cuirasate *(Nicolae I* și *Alexandru al II-lea)* cu greement pentru vele ca rezervă. Timp de două decenii, aceste nave au cutreierat mări și oceane, supraviețuind pînă la izbucnirea războiului ruso-japonez. Unele din ele au rămas la Kronstadt, altele au făcut parte din escadra a II-a a noastră, iar una dintre ele și-a găsit mormîntul în Extremul Orient.

Tipul acesta de nave a format o școală aparte de marinari. Din ea făceau parte toți amiralii noștri, fără excepție, precum și majoritatea comandanților de nave și a comandanților secunzi, care au participat la războiul ruso-japonez. Reprezentanți marcanți ai acestei școli erau amiralii: Alexeev, Dubasov, Ciuhnin, Skrîdlov, Biriliov, Rojestvenski și, într-o măsură oarecare, Makarov, singurul din cadrele marinei care, fiind fiul

unui boțman de la baza navală din Vladivostok, a pătruns, printr-o împrejurare fericită, în casta extrem de închisă și inaccesibilă a ofițerilor de marină. Dar nici omul acesta, cel mai înaintat, cel mai destoinic dintre toți conducătorii flotei din vremea aceea, care intuise nașterea tehnicii navale moderne, nu era în stare să domine în el puterea deprinderilor și tradițiilor din epoca navelor cu vele. Ce să mai vorbim de ceilalți amirali ? Aceștia căutau în vechile tradiții principiile de organizare, procedeele pe care le aplicau în conducerea escadrei, a navelor și echipajelor, transpunîndu-le în întregime în marina modernă, cu mașinile ei acționate electric sau hidraulic, cu nenumăratele ei aparaturi și dispozitive...

Deodată, șirul gîndurilor mele a fost întrerupt. De departe, dinspre pupa, s-a auzit un șuier, mereu în creștere, ca al unui uragan care gonea după noi. Șuierul s-a apropiat repede, s-a prefăcut în vuiet și, deodată, stelele au dispărut ca după o perdea deasă. Aerul vibra puternic. Totul a durat doar cîteva secunde. Aveam impresia că pe deasupra navei trecuse în zbor un nor negru, pe alocuri destrămat. În realitate fusese doar un uriaș stol de cîteva mii de păsări călătoare, care zbura în direcția sud-est. De ce executau toate aceste păsări în cursul nopții etapele lor de zbor ? Și de ce se adună pentru aceasta în stoluri uriașe ? Vor fi avînd și ele amiralii lor ?

În copilărie mă preocupau mult păsările. Într-o zi, am făcut o experiență interesantă cu un graur. Aveam o căsuță pentru grauri, în vîrful unei prăjini ; balconașul căsuței îl făcusem mobil, cu balamale, iar de la el trecusem o sfoară prin căsuță. Era de ajuns să tragi de sfoară și balconașul închidea intrarea în căsuță. Am așteptat pînă cînd am auzit puii piuind în cuib și părinții au început să care hrană. În sfîrșit a sosit graurul, cu niște viermi în cioc. Cînd a intrat în căsuță, am tras de sfoară și l-am închis acolo. După aceea, cu ajutorul tovarășilor de o seamă cu mine, nu mi-a fost de loc greu să dau căsuța jos, să-i iau jumătate din acoperiș și să pun mîna pe graurul speriat de moarte. I-am legat de piciorușul drept o panglicuță

de mătase roșie și i-am dat drumul. Graurul meu s-a înălțat în zbor și, cu toată iuțeala, a luat-o spre depărtările strălucitoare ale holdelor, făcîndu-se tot mai mic, pînă a dispărut din ochi. A doua zi a sosit însă din nou și, cu hrana pentru pui în cioc, s-a rotit îndelung pe deasupra cuibului, scoțînd țipete de neliniște. Dispărea, se întorcea iar. După trei zile, lucrurile și-au reluat cursul de mai înainte : intra în căsuță și-și hrănea puii, destul de regulat. Dragostea pentru ei biruise teama de primejdie. Puii s-au făcut mari, le-au crescut penele, și au părăsit pentru totdeauna căsuța. La începutul toamnei, cînd păsările din neamul lor se adunau în stoluri mari, l-am văzut de multe ori printre ele pe graurul meu cu panglicuța roșie la piciorul drept, ceea ce îmi făcea o nespusă plăcere. Cît de mare mi-a fost însă bucuria, cînd el a sosit și în primăvara următoare și s-a adăpostit în aceeași căsuță ! Panglicuța roșie de la picior se cam decolorase. Cu penele de un negru sclipitor, bătînd în violet, părea că se produce deosebit de vesel și de frumos înaintea micii sale tovarășe tărcate, cu cîntecele lui de nuntă.

I-am chemat afară pe tata și pe mama și, arătîndu-le graurul, le-am spus cu admirație :

— Priviți ! Iată-l !

Apoi i-am întrebat :

— Cum o fi știut să se întoarcă ?

Tata, soldat de pe timpul lui Nicolae I, cu favoriți cărunți, a clătinat din cap și a răspuns :

— Are și el minte. E o pasăre deșteaptă.

Iar mama și-a dat cu părerea, în felul ei :

— Însuși dumnezeu călăuzește păsările în drumul lor.

Nici una dintre cele două explicații nu m-a mulțumit. Au trecut mulți ani ; am devenit matroz. Și iată că, stînd pe puntea cuirasatului, mi-am adus aminte de întîmplarea cu graurul, mirîndu-mă și mai mult. De data aceasta știam cum naviga un vas de la un port la altul, parcurgînd distanțe imense pe întinderile oceanelor, unde nu există nici drumuri, nici repere, uneori, pe vreme de furtună și chiar noaptea, cînd nu se vede nimic împrejur. Toate acestea mi le explicam

acum. În acest scop, ofițerul cu navigația studiază mai multe științe printre care navigația și astronomia, mulțumită cărora, cu ajutorul sextantului și cronometrului, își poate determina poziția pe mare ; compasul îi indică drumul pe care trebuie să-l urmeze ; anemometrul măsoară viteza vîntului ; datele cu privire la curenții marini îi indică deriva, iar prin calcule matematice el determină corecțiile necesare. Indiferent de starea vremii, nava va sosi cu precizie la destinație. Dar ce anume îl călăuzea pe graurul meu, care pleca peste iarnă spre țările calde și se întorcea de acolo primăvara ? Doar și el făcea o călătorie de mii de kilometri. Și pe un drum atît de lung nu întîlnea oare cețuri, întunericul nopții, furtuni ? Atunci, cum își regăsise căsuța, fără busolă, fără celelalte aparate indispensabile ?...

A doua zi dimineața, după gustare, de pe puntea de comandă s-a ordonat :

— Echipajul la spălatul rufelor și hamacelor !

Era o corvoadă plicticoasă. Pe navă nu aveam apă dulce îndeajuns. Conform ordinului nr. 85, din 24 septembrie, dat de amiralul Rojestvenski, trebuia să facem cît mai multă economie de apă dulce. La punctul 4, se spunea :

„Să se ia măsurile necesare pentru ca nimeni să nu poată consuma din rezervele de apă dulce indispensabile funcționării căldărilor ; să se facă baie de aburi de două ori pe săptămînă cît timp e frig, și o dată pe săptămînă, cînd se va putea face și duș ; la spălătoarele trupei să se dea numai apă sărată ; șeful intendenței din statul-major să procure săpun care se dizolvă în apă sărată ; baia se va face cu apă din mare ; în zilele de spălat rufe să se distribuie tuturor apă dulce, cîte o găleată de om ; la fel personalului de la mașini la ieșirea din cart și restului trupei, după ambarcarea cărbunilor..."

Desprinzîndu-se de suprafața mării, soarele se ridica deasupra orizontului.

Pe navă a început forfota. Matrozii, cu ghiordele și cu albii în mîini, alergau la baie sau la mașini după apă caldă. Peste puțin, toată puntea, cu excepția du-

netei, se transformase în spălătorie. Sute de oameni se înghesuiau, unii pe vine, alții în genunchi, dînd din mîini de zor. Mai întîi spălau cămășile, bluzele, izmenele, și pe urmă puneau în apă hamacele. După ce le înmuiau bine, le întindeau pe punte, le săpuneau și le frecau din răsputeri cu periile de rufe.

Boțmanii și gradații îi zoreau:

— Mai cu viață, băieți! Să isprăvim totul înainte de ridicarea pavilionului.

Îmi spălam rufele lîngă cei doi prieteni ai mei — galvanorul Starev și șeful magazioner Osip Feodorov. Se mai aflau acolo torpilorul Vasea Drozd și nelipsitul său însoțitor, fochistul Baklanov. Impresiile bombardamentului împotriva pescarilor nu se șterseseră încă din mintea oamenilor. Mereu aduceau vorba despre cele întîmplate, repetînd lucruri cunoscute de toată lumea.

Fochistul Baklanov spunea ironic:

— Nu-i nimic, fraților: a fost doar o repetiție, din ordinul excelenței-sale. O să ne fie de folos. Dacă am mai face în drum vreo douăzeci de repetiții de astea, să știți că ajungem oameni de ispravă.

Cel mai greu se spăla hamacul. Fiind de doc, cînd era înmuiat în apă se făcea tare ca scoarța. Pînă izbuteai să scoți jegul din el îți juleai mîinile la sînge.

Baklanov se lăsa pe tînjeală. Toți matrozii isprăviseră treaba, dar el încă nici nu pusese mîna pe hamac. Deodată, și-a dat seama de aceasta, s-a uitat împrejur și a întrebat:

— Fraților, cine mi-a luat hamacul?

L-a găsit gata spălat la un tînăr matroz pe care a început să-l ocărască:

— Mă, hahaleră, de ce pui mîna pe lucrul altuia? Nu vezi că n-are seria ta? Pentru una ca asta te poți alege și cu o mardeală!

Cei dimprejur au izbucnit în rîs. Aproape plîngînd de ciudă, tînărul matroz bolborosea rușinat:

— Tu mi l-ai strecurat, drac jegos! Pezevenghiule!

A trebuit să se apuce din nou să-și spele, de astă dată, hamacul lui.

După ce au limpezit rufele și hamacele cu apă din mare și le-au stors zdravăn, le-au întins pe saulele mandarului, coborît din vreme pe punte. Șeful de cart a comandat:

— La mandarul cu rufe și hamace! Mandarul sus!

Saulele mandarului, ale căror capete erau prinse la prova și la pupa, au fost ridicate de la mijloc pînă la vîrfurile arborelui mare și trinchetului. Cîteva ore după aceea, rufele erau uscate. Echipajul din ambele borduri a fost adunat la front pe punte. După coborîrea mandarului, șeful de cart a comandat:

— Echipaj, la front cu rufele pentru inspecție, adunarea!

Comandanții de divizioane și de secții treceau prin fața frontului. Cei care spălaseră prost rufele au fost obligați să le mai spele o dată, în timpul repaosului. Ceilalți au rupt rîndurile în trilurile vesele ale sifleielor, alergînd să-și pună lucrurile la loc, în sacii de efecte. Acest program se executa de două ori pe săptămînă.

2. BLOCAȚI

După șase zile și șase nopți de navigație continuă, într-o dimineață, în zare s-au ivit coastele stîncoase ale Spaniei. Gruparea noastră de cuirasate s-a apropiat de portul Vigo. Pe la orele 9 și ceva, după ce am ocolit o insulă, înaintea noastră s-a descoperit un golf splendid, intrat adînc în uscat și înconjurat din toate părțile de dealuri înalte. Pe țărmurile lui se zăreau așezări de pescari. Salutînd drapelul spaniol, ne-am îndreptat spre fundul golfului și, la o cotitură a lui, am ancorat în fața orașului. Tunurile fortăreței au bubuit, răspunzîndu-ne la salut. Era o zi senină, fără vînt. Razele arzătoare ale soarelui luminau clădirile de piatră lipite de coastele dealului. Orașul era dominat de fortăreață. Lanțurile Pirineilor se pierdeau în zare. Dincoace, devale, în fața ferestrelor clădirilor, se întindea oglinda neclintită a apelor albastre-verzui. În

golf se puteau adăposti sute de nave mari, fără să se înghesuie.

Nici matrozii, nici ofițerii n-au fost învoiți la uscat.

Eram așteptați de cinci vapoare germane cu cărbuni. Acestea s-au apropiat numaidecît de cuirasate. Poliția portuară s-a prezentat însă pe vapoare și a interzis descărcarea lor, invocînd neutralitatea Spaniei, care trebuia respectată. Comandamentul nostru se vedea pus în fața unei situații foarte dificile. Distanța dintre Skagen și Vigo era de 1312 mile. Mergînd cu viteza medie de 8—9 noduri, consumasem cîte 125 tone de cărbuni în 24 ore. Cuirasatele dispuneau de o rezervă de cărbuni pentru 48 de ore. Ce era de făcut ?

Depeșele au început să zboare spre Madrid și spre Petersburg.

După vreo două zile, au fost primite pe cuirasat ziare englezești și franțuzești. Știrile relatate de ele au neliniștit mult pe ofițerii noștri, care au început să discute cu aprindere. Pînă la noi ajungeau doar crîmpeie din aceste convorbiri. Totuși, se putea înțelege că „incidentul de la Hull" provocase complicații internaționale. Dacă vreun matroz izbutea să prindă din zbor vreo veste, el se grăbea numaidecît s-o împărtășească tovarășilor :

— Gazetele străine scriu că sîntem niște pirați.

— Cică toate țările vor porni război împotriva noastră.

— Nu-i chiar așa — cer ca toată escadra noastră să se întoarcă înapoi.

— Nu, zău ?! Se poate una ca asta ?

— Da. Iar pe Rojestvenski au să-l trimită în judecată.

— N-ar fi rău pentru noi. Totul e să ne întoarcem în Rusia.

În cele din urmă, guvernul spaniol a dat autorizație pentru transbordarea cărbunilor la bordul navelor noastre, dar numai cîte patru sute de tone de fiecare cuirasat. Trecuse de mult de amiază, cînd a început ambarcarea. Toți matrozii, fochiștii, mecanicii, gradații, furierii și ofițerii au fost scoși la corvoadă. Co-

mandantul făgăduise că va ordona să se distribuie oamenilor de trupă cîte două rații de votcă, dacă își vor da silința. Munca s-a dezlănțuit cu toată ardoarea. Un nor de praf s-a ridicat curînd deasupra cuirasatului. Toți s-au înnegrit, devenind de nerecunoscut. Am trudit astfel toată noaptea și în dimineața următoare, pînă la orele 9. Am ambarcat o cantitate de cărbuni de două ori mai mare decît aceea aprobată.

Acum puteam să ridicăm ancora și să plecăm, dar amiralul a dat ordin să se reducă presiunea la zero, ceea ce însemna că vom rămîne acolo un timp nedeterminat. Zvonurile după care ne aflam în fața unor noi evenimente prindeau tot mai mult teren. Pe cuirasat domnea o atmosferă de încordare. Pe cine să întreb despre cele ce se întîmplă ?

M-am întîlnit cu inginerul Vasiliev și i-am amintit făgăduiala de a-mi da cărți.

— Hai cu mine.

La el, în cabina nu prea spațioasă, își scoase șapca și, aruncînd în treacăt o privire în oglinda din perete, își răsuci mustățile negre, stufoase, de pe fața oacheșă. Tînăr, să tot fi avut douăzeci și șase de ani, era de statură mijlocie, nu prea spătos, dar părea voinic. Ținea capul drept ; părul tuns scurt îi dădea aerul că ar fi mereu cu atenția încordată. Avea un glas limpede și plăcut, ca oamenii care nu beau și nu fumează ; gîndurile și cuvintele lui erau precise și concrete, ca un desen tehnic. O neobișnuită delicatețe, o atitudine atentă față de cei dimprejur îl deosebea net de alți ofițeri.

A început să mă întrebe : ce cărți am citit, ce părere am despre cutare sau cutare operă. Menționa autori ca Lev Tolstoi, Turgheniev, Cehov, Korolenko și Maxim Gorki care, pe vremea aceea, stîrnea în mod deosebit discuții. Mi-am exprimat părerile cu destulă sinceritate, dat fiind că era vorba doar de literatură, și nu de cine știe ce lovitură de stat. Vasiliev mă privea pătrunzător cu ochii lui căprui, inteligenți, trăgînd se vede anumite concluzii. Apoi, dîndu-mi cartea *Tăunul* de Voinici, mi-a spus :

— Ia cartea asta deocamdată. După ce o citești, mai vino pe aici.

Cartea aceea o citisem, dar nu știu de ce, n-am mărturisit. I-am mulțumit și am mai întîrziat o clipă. Aș fi vrut să aflu cîte ceva despre soarta escadrei noastre.

— Înălțimea-voastră, ce vești mai sînt prin gazetele străine ? Spun ceva despre noi ?

— Vești sînt foarte multe și toate neplăcute. Opinia publică engleză este indignată la culme de purtarea noastră în Marea Nordului. Se spune despre noi că am fi o escadră de cîini turbați. Ne compară cu niște pirați. Englezii sînt îndeosebi revoltați de faptul că, după ce am distrus vasele de pescuit, n-am luat măsuri măcar pentru salvarea pescarilor în pericol. Unele gazete cer ca escadra noastră să fie chemată înapoi, iar comandantul dat pe mîna justiției ; altele pretind stăruitor să ni se declare război. În ziarele franceze au apărut știri după care Anglia și-ar mobiliza flota. Pe scurt, situația se complică din nou.

— Ce s-ar fi întîmplat dacă ne-ar fi atacat cu adevărat torpiloarele japoneze ?

Vasiliev m-a întrebat la rîndul său :

— Dumneata ce crezi că s-ar fi întîmplat ?

Am șovăit o clipă ; pe urmă, m-am hotărît să spun adevărul, cu o oarecare rezervă :

— Se prea poate să greșesc ; cred însă că am fi rămas la Dogger-Bank. Ne-ar fi scufundat cu torpile. Ai noștri au tras anapoda. Poate că nu mă pricep prea bine în asemenea chestiuni.

Vasiliev a rîs cu amărăciune, pe cît mi s-a părut.

— Hm ! Nu te pricepi ! Cred că pînă și zulușii ar putea să-și dea seama de lucrul acesta. În escadra noastră nu există un element esențial : organizare rațională. Unde au fost detașamentele noastre navale de recunoaștere ? De ce, între altele, navele noastre s-au împrăștiat în toate părțile, în loc să stea concentrate ? Să vedem ce-o să mai urmeze de acum înainte.

Vasiliev a tăcut deodată, de parcă și-ar fi adus aminte de ceva, iar eu mi-am dat seama că era vre-

mea să plec. Cînd am pus mîna pe clanța ușii, mi-a spus :

— Ceea ce am vorbit rămîne între noi. În general, te sfătuiesc să-ți împărtășești cît mai puțin părerile camarazilor dumitale. Știi, unii te-ar înțelege greșit, ceea ce ar putea da naștere la tot felul de neplăceri.

— 'nțeles, înălțimea-voastră ! i-am răspuns, deschizînd ușa cabinei.

De atunci mă gîndeam mereu la Vasiliev. Ce fel de om era ? De ce vorbise cu atîta vehemență despre deficiențele escadrei noastre ? Și de ce mi-a strecurat o carte, pe care nici un ofițer n-ar fi recomandat-o unui subaltern ? Îmi făcuse cea mai favorabilă impresie. Nu mă puteam împăca cu gîndul că ar putea fi un provocator : și ochii, și vocea, și toată înfățișarea lui contraziceau această temere. În același timp, nu-mi venea să cred că un ofițer ar putea să se dea de partea poporului. Deși fuseseră printre revoluționari și ofițeri, chiar cu grade mai mari decît Vasiliev.

Un crucișător englez a vizitat Vigo. Era de presupus că sosise în scopul unei recunoașteri, ținînd în acest timp legătura prin t.f.f cu o altă navă de-a lor, care încrucișa în larg. Crucișătorul a rămas în port cîteva ceasuri. Comandantul său a făcut o vizită lui Rojestvenski, după care nava a plecat într-o direcție necunoscută. Se spunea că într-un golf din apropiere ne așteaptă o escadră engleză. A doua zi, același crucișător a apărut iar, pentru scurt timp, ca să primească vizita de răspuns a amiralului nostru. Sub această amabilitate aparentă, englezii puneau la cale cine știe ce împotriva noastră.

De la ofițerii noștri am auzit că navele rusești erau blocate în port și că blocada va dăinui pînă cînd se va aplana incidentul cu privire la scufundarea vaselor engleze de pescuit. Era posibil ca guvernanții de la Petersburg, văzînd gradul de nepregătire a escadrei noastre, să dispună ca aceasta să se întoarcă la bază.

Furierul nostru se ducea la statul-major după corespondență. Am mers și eu cu el la bordul crucișătorului *Suvorov*. Acolo m-am întîlnit cu prietenul meu Ustinov.

— Ei, ce se mai aude? l-am întrebat, salutîndu-l.
— Păi, cred că vezi și tu. Am dat de bucluc.
— Rămînem mult la Vigo?
— Se pare că nu. De pe fiecare navă, în afară de cuirasatul vostru, este delegat de urgență cîte un ofițer ca martor pentru relatarea împrejurărilor în care s-a tras asupra pescarilor. De pe *Suvorov*, a fost trimis căpitanul de rangul II Klado.

Eram curios să știu ce ofițeri formau statul-major, și care erau relațiile dintrei ei și comandantul escadrei a II-a. Pe unii nu-i cunoșteam, dar cu alții făcusem stagiul și campaniile de pregătire pe nave. Furierul Ustinov mi-a povestit o mulțime de lucruri despre ei.

Șef de stat-major, sau — cum se spunea — comandant de pavilion era căpitanul de rangul I Clapier de Colong, un bărbat de 45 de ani, brunet și destul de înalt. Anii dăruiseră chipului său trăsături regulate, o mică chelie, îi ninseseră ușor tîmplele și barbișonul, îi brăzdaseră fruntea cu încrețituri aspre. Deasupra ochilor lui căprui, vioi, se arcuiau două sprîncene negre și dese. Se îngrijea mult de înfățișarea sa, căutînd să pară mai tînăr, camuflîndu-și sub o înfățișare elegantă semnele bătrîneții ce se apropia tot mai mult. Ca un tipic aristocrat francez, se distingea prin maniere alese și prin felul în care vorbea. Era foarte politicos cu ofițerii și chiar cu trupa. Nu i se puteau tăgădui nici inteligența, nici erudiția, nici cunoașterea problemelor de strategie navală. Doar un singur lucru îi lipsea: fermitatea. În alte împrejurări, omul acesta ar fi fost de mare folos flotei noastre; nu putea însă să facă față în postul de comandant de pavilion pe lîngă un asemenea comandant de escadră turbulent, care îi anihila și bruma de voință pe care o avea, ștergîndu-i orice personalitate. Se temea de amiral, neîndrăznind niciodată să obiecteze ceva în fața lui, deși vedea și înțelegea lipsa totală de tact a acestuia și absurditatea măsurilor pe care le lua.

Ofițerul cu artileria din statul-major, locotenent-colonelul Bersenev, un bărbat înalt și uscățiv, satisfăcea pe deplin, în condițiile flotei ruse, cerințele moderne

în ceea ce privea nivelul cunoștințelor sale. Era un ofițer corect și-și cunoștea bine specialitatea. Amiralul lua însă rareori în seamă propunerile lui, adeseori foarte utile.

Ofițerul cu torpilele din statul-major, căpitanul de rangul I Leontiev, un bărbat cu ochi cenușii, cu nasul ușor coroiat, cu dinți frumoși sub buzele mari, cu o cărare aleasă cu îngrijire prin părul lui blond, avea o situație și mai puțin de invidiat. Nu era lipsit de inteligență. Scăzuse însă în ochii tuturor prin purtarea sa servilă față de superiori. Ajuns în escadra a II-a, nu avea altă grijă decît să cerșească grațiile lui Rojestvenski. Străduințele sale nu erau însă încununate de succes întotdeauna, și în loc de aprecieri, era copleșit cu insulte grosolane.

Căpitanul de rangul II Semeonov (autorul cărții *Răsplata*) conducea secția de operații. O asemenea funcțiune nu exista în schema de cadre a comandamentelor, în timp de război. Aceasta însă nu-l împiedica să joace la comandament un rol important: Rojestvenski îl număra printre vechii săi prieteni. Bondoc, rotofei, cu obrajii bucălați, cu un smoc de păr în loc de barbă, arăta întotdeauna atît de mulțumit de sine, de parcă ar fi descoperit, numai cu o clipă în urmă, o nouă lege a gravitației. Marinarii îi ziceau „băsică cu picioare". Cu o cultură relativ frumoasă, cunoscător de limbi străine, ocupase în cursul carierei îndeosebi posturi de aghiotant și de ofițer de statmajor. Scria nuvele și povestiri din viața marinei, care erau însă departe de o prezentare veridică și vie a flotei noastre, caracteristică scrierilor lui Staniukovici [1]. Ofițerii nu-l simpatizau pentru șiretenia și carierismul său. În schimb, soțiile amiralilor erau pline de admirație pentru el, considerîndu-l cel mai galant și mai spiritual cavaler. Îndeosebi, se bucurase de grațiile soției unui amiral faimos, al cărui aghiotant fusese: Kapitolina Alexandrovna, o femeie fru-

[1] *Staniukovici K. M.* (1843—1903) — ofițer de marină, scriitor rus cu vederi progresiste (n.t.).

moasă și elegantă. Într-o zi, stînd lîngă Semeonov, la Cazinoul Marinei din Kronstadt, ea i se adresase :

— Ia uite, Vladimir Ivanîci, tacîmurile sînt marcate cu inițialele : „CMK" [1]. Ce înseamnă asta ?

Fără să stea pe gînduri, Semeonov i-a răspuns :

— Cum, n-ați ghicit, preainteligenta noastră Kapitolina Alexandrovna ? Înseamnă : „Creatură Minunată Kapocika".

Amirăleasa a exclamat extaziată :

— Vai, ce ingenios ești !

Semeonov era atașat pe lîngă comandantul escadrei, cu atribuția de literat, avînd misiunea de a cînta faptele de glorie ale escadrei a II-a, precum și pe amiralul ei. De aceea, Rojestvenski îl favoriza, iar el, uneori, profitînd de aceasta, juca feste nu numai comandanților de nave, ci și colegilor săi.

În cadrele comandamentului se mai aflau ofițerul cu navigația din statul-major, colonelul Filippovski, inginerul de construcții navale Politovski și alții. Căpitanul de rangul II Kuroș fusese detașat, încă de la Kronstadt.

Cel mai remarcabil dintre toți ofițerii de la comandament era subșeful de stat-major, căpitanul de rangul II Sventorjețki, specialist în artileria navală. Pe lîngă competența și experiența sa, acest bărbat, de vîrstă mijlocie, robust, cu fața rotundă, cu mustățile negre, tuns chilug, avea și un caracter ferm. Lucrul acesta se făcea simțit în tonul său tăios, lapidar. Nu admitea să fie contrazis atunci cînd era convins de dreptatea lui. Avea o atitudine modestă și, totodată, independentă, demnă. Evita ofițerii de felul lui Semeonov și Leontiev, cu care aproape că nu vorbea. Superiorul său direct, Clapier de Colong, se transformase treptat într-un executor al dispozițiilor lui. Pînă și arbitrarul Rojestvenski nu-și permitea să-l ia peste picior.

— Și amiralul ce învîrtește ? l-am întrebat pe Ustinov.

---

[1] „Clubul Marinei din Kronstadt" (n.t.).

— A făcut numai boroboațe și acum e pornit împotriva tuturor. Doar Semeonov și Sventorjețki se poartă cu el mai cu curaj. Ceilalți ofițeri din comandament tremură ca varga în fața lui. Un stăpîn și tot se poartă mai bine cu servitorii, decît o face el cu ofițerii săi. Și-au aprins paie în cap și comandantul cuirasatului, și ofițerii de la bord, și trupa. E de ajuns să se ivească pe punte că fug toți matrozii, se ascund ca de un balaur. Despre semnalizatori ce să mai vorbim! Se pare că pînă la sfîrșitul misiunii, au să ajungă cu toții la balamuc. Deunăzi l-a pocnit pe unul dintre ei cu binoclul atît de tare în cap, că a trebuit să fie dus la infirmerie.

Întorcîndu-mă pe cuirasatul meu, am mulțumit din nou soartei că Rojestvenski nu se afla pe nava noastră.

Spre zorii zilei de 19 octombrie, gruparea întîi de cuirasate, împreună cu nava de transport *Anadîr,* a ridicat ancora, părăsind Vigo. Niște spanioli ne-au petrecut cu bărcile pînă la ieșirea din golf, strigînd, fluturînd pălăriile și batistele, drept salut. În larg, navele noastre au luat formația în coloană pe două linii de șir și s-au îndreptat spre Tanger.

Patru crucișătoare engleze se țineau după noi. Pînă atunci se ascunseseră într-un golf din apropiere, așteptîndu-ne. Acum ne urmăreau necontenit. Noaptea, pentru a determina drumul pe care-l țineam, treceau prin prova crucișătorului *Suvorov,* mergeau între luminile noastre de drum, apoi se retrăgeau la flancuri.

Douăzeci și patru de ore după aceea, numărul crucișătoarelor engleze crescuse la zece. Acțiunile lor erau tot mai provocatoare. Noaptea se apropiau de noi la două-trei cabluri, iar ziua nu se îndepărtau mai mult de două mile. Luau felurite formații, cînd în babordul, cînd în tribordul grupării noastre; cînd se desfășurau în linie de front în prova noastră, cînd treceau în pupa. Uneori ne cuprindeau în semicerc, escortîndu-ne ca pe niște arestați.

Privind spre navele engleze, micimanul Vorobeicik striga indignat:

— Ia uite ce fac, ticăloșii! Să-i scufundăm, și basta! E curată neobrăzare!

Imi închipuiam ce mai tuna și fulgera Rojestvenski la vederea acestei priveliști...

Tunurile noastre erau gata de tragere tot timpul. Oamenii dormeau echipați. În timpul nopții, se dădeau alarme de exercițiu pentru luptă, incendiu și avarie.

În zare se iviseră munții posomoriți ai Africii. Făcînd o întoarcere la babord, crucișătoarele engleze ne-au părăsit.

3. CAUZELE ÎNFRÎNGERII

După „incidentul de la Hull", pe cuirasatul *Oriol* au început discuții, de astă dată foarte serioase, asupra întîlnirii în perspectivă cu japonezii. Cei mai mulți erau înclinați să creadă că Port-Arthurul nu va rezista pînă la sosirea noastră, iar concomitent cu căderea fortăreței va pieri și escadra I-a, aflată acolo. În acest chip, escadra a II-a, trimisă în ajutorul ei, va trebui să angajeze singură lupta cu inamicul. De ce forțe va dispune acesta, în clipa întîlnirii cu noi? Se părea că adversarul era destul de puternic, ca să ne poată zdrobi. Mulți se îndoiau însă de valoarea tacticii lui. În acest sens, aveau motive bine întemeiate. Toate succesele de pînă atunci ale japonezilor pe cîmpul de luptă se datorau nepriceperii totale a comandamentului nostru. Încă pe cînd eram la Kronstadt, auzisem multe despre situația de la Port-Arthur în preajma izbucnirii războiului, ca și despre împrejurările reale în care fusese atacată escadra staționată acolo. Aceste lucruri ni le povestiseră unii marinari întorși din Extremul Orient. Cele aflate de la ei nu semănau de loc cu comunicatele date publicității.

Prin capacitatea ei combativă, escadra I-a a Oceanului Pacific nu era mai prejos de forțele navale japoneze. Orice armă este eficace, însă numai atunci cînd se află în mîini pricepute. Punînd profitul personal mai presus de orice, comandanții militari tindeau spre Extremul Orient, setoși de pricopseală, de ranguri și glorie. Nici chiar ruperea relațiilor diplomatice dintre Rusia și Japonia nu-i pusese în gardă. Iminența dez-

lănțuirii ostilităților era tot mai vădită cu fiece clipă. Comandamentul de la Arthur, orb și surd, nu putea să se scuture însă de indolența și delăsarea obișnuită.

Erau citate numele multor vinovați. Doi dintre ei ieșeau însă cu deosebire în evidență. Despre aceștia vorbea cu multă aprindere unul dintre marinarii de la Arthur, un om cu experiență și cu spirit de observație, în discuțiile confidențiale pe care le avea cu noi. În locul ochiului stîng, pe care-l pierduse în război, fiindu-i scos de o schijă, avea doar orbita roșie, goală. În obrajii de mult nerași, năpădiți de barba castanie, în mustățile zburlite și în tot trupul lui mărunțel, colțuros, era ceva înțepător. Privind fără să clipească cu ochiul albastru, sclipitor, rămas teafăr, povestea înciudat :

— Țarul și dumnezeul nostru era guvernatorul general din Extremul Orient, amiralul Alexeev. Un hîrțogar din cap pînă-n picioare. Firea l-a înzestrat cu un trup ciolănos, cărnos și bogat în sînge, dar a uitat de cap. Așa că a rămas fără de minte. Pe vremuri a fost atașat naval în Franța. Pe atunci era căpitan de rangul I. În timpul acela i s-a dat sarcina să comande construcția crucișătorului *Amiral Kornilov*. Spre uimirea tuturor marinarilor, crucișătorul a fost făcut cu un singur fund. Atît și ar fi fost de ajuns pentru ca Alexeev să fie trimis în judecată. În loc de aceasta, însă, a căpătat repede grad după grad. Cînd a izbucnit războiul cu China [1], era viceamiral. Țarul i-a dăruit o sabie împodobită cu briliante, pe care scria : „Taku, Tian-Tsing, Pekin — 1900". Or, nici nu i-a călcat piciorul pe acolo în timpul luptelor pentru cucerirea acestor orașe. La noi, în Extremul Orient, toți se mirau cum de era cu putință ca Alexeev să fie numit comandant suprem al tuturor forțelor navale și terestre. Se zvonea că era fiu natural al lui Alexandru al II-lea. Poate că aceasta a făcut să înainteze în grad atît de repede. Nici primul lui ajutor, amiralul Stark, nu dădea dovadă de prea multă deș-

[1] Este vorba de intervenția marilor puteri pentru înăbușirea răscoalei populare din China — (1899—1901) — îndreptată împotriva jugului imperialiștilor străini (n.t.).

teptăciune. Era o curată nenorocire pentru flotă. Construcția docurilor noastre nu fusese terminată. Nu apucasem să dotăm șantierele cu cele necesare pentru cazul că ar fi trebuit să facem reparații serioase la nave. În antrepozitele din port nu se aflau destule materiale de război. N-aveam cantitatea de rezervă reglementară de muniții — cele două unități de foc strict necesare. Iar muniția, în război, este lucrul principal. Amiralul Stark le făcea pe toate, cum s-ar zice, de mîntuială. Se ținea de fleacuri. Uneori umbla de colo, colo ca să se afle în treabă; alteori, pur și simplu, se plimba prin port și, ca un maniac, se lega de tot felul de nimicuri. Oprea matrozii pe care-i întîlnea și le ordona să-l urmeze, punîndu-i să strîngă de pe jos buloane ruginite, piulițe, fiare. Amiralul bodogănea împotriva autorităților militare din port, pentru nepăsarea lor. Cînd se sătura de colindat, pășea plin de mîndrie în fruntea suitei sale caraghioase, mulțumit că-și făcuse datoria față de patrie. Pasămite nu degeaba îi plătea statul soldă. Iar matrozii duceau după el tot felul de vechituri fără folos, și-și făceau cu ochiul. Marinarii îi dăduseră lui Stark porecla de „amiral-telal". Și un asemenea om fusese numit la comanda escadrei I-a! Cum era cu putință una ca asta? Foarte simplu: în casa lui era nelipsit guvernatorul general Alexeev. Acești doi zănatici creau istoria Extremului Orient. Era revoltător să vezi cum piereau din cauza lor oameni cinstiți și inteligenți.

Din cele povestite mai departe de marinarul sosit din Arthur, rezulta că înaltul comandament nu luase măsurile necesare pentru apărarea fortăreței și a escadrei. Cei din Arthur puteau să se aștepte la apariția japonezilor pe mare chiar la data de 26 ianuarie 1904.

În ziua aceea, consulul japonez sosise în Arthur, la bordul unui vapor englez. Scopul venirii sale era cu totul neobișnuit. El a comunicat cetățenilor japonezi că trebuie să părăsească orașul. Era vădit că japonezii, care fuseseră avertizați asupra acestei eventualități, așteptau doar semnalul de plecare. E semnificativ că autoritățile rusești, deși informate asupra

acestui lucru, se încăpățînau să nu dea nici o atenție pregătirilor supușilor niponi. Șiruri lungi de barcaze încărcate cu oameni, cu lucruri casnice și mărfuri, au pornit în grabă spre rada exterioară. Toată flotila aceasta de refugiați, oferind o priveliște neobișnuită în mijlocul escadrei, a trecut nestingherită printre navele ancorate acolo, îndreptîndu-se spre un vapor englez. Fără îndoială, atît printre refugiați, cît și pe vapor se aflau spioni japonezi. Ei au văzut dispozitivul navelor din escadră ; cunoșteau de asemenea și starea de lucruri din oraș și din fortăreață. Seara, vaporul englez a plecat, ducînd informații din cele mai prețioase pentru japonezi.

A venit o noapte întunecoasă, fără vînt. Escadra stătea la ancoră în rada exterioară, fără presiune, fără plase de protecție împotriva torpilelor și cu luminile aprinse. Navele erau dispuse pe patru șiruri, în eșicher. Unele din ele ambarcau cărbuni, punțile lor superioare fiind viu luminate de lămpi electrice anume instalate. Cînd și cînd, cuirasatul *Țesarevici* și crucișătorul *Pallada* aprindeau proiectoarele, îndreptîndu-le spre largul mării. Totul se făcea așa fel, ca și cum ar fi ținut să le indice neapărat japonezilor poziția escadrei. Instrucțiunile prevedeau că în cazul descoperirii unei nave străine, aceasta să fie oprită imediat, îndreptîndu-se lumina proiectorului asupra ei, după care să se trimită într-acolo cu șalupa un ofițer. Nici unul dintre comandanți nu se gîndea la absurditatea unei asemenea dispoziții. Cum putea fi oprită cu lumina proiectorului o navă inamică ? În caz că aceasta ar fi fost descoperită, ar fi așteptat să vină la bordul ei ofițerul rus, pentru a o controla ? În noaptea aceea ieșiseră în larg două torpiloare de escadră, *Besstrașnii* și *Rastoropnîi,* care erau de gardă. Ele aveau misiunea de a patrula la douăzeci mile de radă și să se întoarcă din cînd în cînd la nava amiral, pentru a raporta observațiile făcute.

Povestindu-ne toate aceste lucruri, marinarul din Arthur observă indignat :

— Precum vedeți, dispozițiile comandamentului erau una mai prostească decît alta. Nemaipomenit de

prostești ! Astfel de amirali sînt buni de plutași, nu de comandanți de escadre !

Ce planuri aveau în clipele acelea japonezii ? În primul rînd, ei voiau să zdrobească flota rusă. Fără acest lucru n-ar fi putut să aducă din Japonia trupe de uscat. Existau toate indiciile că sosise clipa cea mai prielnică pentru a se da lovitura împotriva escadrei rusești. Și amiralul Togo a hotărît să lovească. Dar cu această ocazie și-a dat pe față și el lipsa de perspectivă, căci și-a divizat în mod inexplicabil escadra în cîteva grupări mici. Aceste grupări trebuiau să atace una după alta, la intervale destul de lungi. Din cauza aceasta numai prima flotilă de torpiloare și-a atins obiectivul. Pentru ruși, „elementul surpriză" a fost atît de bine realizat, încît un ofițer de la bordul unui cuirasat a strigat cuiva de pe un torpilor japonez, crezînd că era rusesc :

— Ivan Ivanovici, dumneata ești ?

În loc de răspuns, rada a fost zguduită de explozia unei torpile lansate de japonezi. O trombă uriașă de apă a țîșnit lîngă bordajul cuirasatului *Retvizan*. Abia atunci și-au dat seama marinarii de la Arthur ce se întîmplă, și au deschis împotriva japonezilor un foc dezordonat. Acestea s-au petrecut la orele 23 și 35 minute. Peste 5 minute, a bubuit o nouă explozie. De astă dată a fost avariat cuirasatul *Țesarevici*. Panica creștea în escadră. Observînd torpiloarele inamice, cei de pe crucișătorul *Pallada* au sunat alarma de luptă, dar n-au deschis imediat focul. În razele albăstrii ale celor șase proiectoare de pe crucișător, torpiloarele inamice se vedeau perfect. Dar asemănarea lor cu torpiloarele rusești, ca tip și ca lumini de poziție, i-a derutat pe ofițeri, care strigau :

— Nu trageți ! Sînt ale noastre !

Atunci, un comandor de la o piesă a observat siajul lăsat de o torpilă, care se îndrepta spre navă, și, în ciuda ordinului comandantului, a deschis singur focul. Ceilalți comendori au început și ei să tragă. Era însă prea tîrziu. Una dintre cele șapte torpile lansate a nimerit crucișătorul.

Atît a izbutit să facă primul grup de torpiloare japoneze. Bineînțeles că profitînd de zăpăceala care domnea în radă, ar fi putut să dea escadrei o lovitură zdrobitoare. Luați pe neașteptate, rușii erau uluiți; comendorii trăgeau prost. Mai mult decît atît: nouă dintre cele șaisprezece nave ancorate în radă n-au tras nici un foc pentru respingerea atacului. Unele nave aveau, conform ordinei de bătaie a formației, o poziție atît de puțin judicioasă, încît tunurile lor n-au tras ca să nu lovească navele proprii. Ofițerii de pe alte nave, în loc să deschidă focul, discutau în contradictoriu, neînțelegînd ce se petrecea pe întuneric în radă. Pe nava-amiral *Petropavlovsk,* la bordul căreia se afla comandantul escadrei, viceamiralul Stark, nimeni nu voia să creadă că începuseră ostilitățile, chiar după ce fuseseră avariate de torpile trei nave. Și cei de pe cuirasatul *Peresvet* stăteau la îndoială. Pe punte, contraamiralul prinț Uhtomski își asigura stăruitor ofițerii:

— Nu, e doar un exercițiu practic de noapte. Cum, domnilor, ați uitat că lunea se fac în mod obișnuit exerciții de tir? Priviți: pe nava-amiral, lumina proiectorului a fost ridicată în sus. Nu înțeleg un lucru: de ce continuă să tragă unele nave, cu tot semnalul de încetare a focului, dat de comandantul escadrei? Ce lipsă de disciplină e la noi!

Așa stăteau lucrurile în radă. Iar în fortăreață, care n-avea o legătură ca lumea cu flota, nedumerirea era și mai mare; ea a stăruit toată noaptea. În unele baterii din fortificație abia dimineața s-a aflat despre atac, socotindu-se canonada din timpul nopții drept exercițiu. Totuși, atîtea bubuituri ar fi trebuit să-i pună pe gînduri. Cele șapte nave rusești au apucat să tragă asupra inamicului peste opt sute de obuze. Cu toate acestea, torpiloarele japoneze, după ce au băgat în sperieți escadra comandată de niște adevărați gură-cască, s-au îndepărtat nepedepsite.

Povestindu-ne aceste întîmplări de necrezut, care se petrecuseră la începutul războiului, marinarul fără un ochi a clătinat din cap și a adăugat:

— Pesemne că știți și voi cîtă cinste dădeau unii grangurilor noștri în timp de pace. Își închipuiau că dacă n-ar fi ei ca să comande s-ar duce totul de rîpă. Și iată, acum, cînd izbucnise războiul și fuseseră puși la încercare, orice prostovan vedea cîte parale le face pielea!

Flotilele următoare de torpiloare japoneze au atacat una după alta, dar n-au mai făcut mare ispravă. Oamenii de pe escadră și-au venit în fire, s-au recules, au stat toți la posturile lor. Atacurile inamicului au fost respinse cu ușurință. Cînd s-au apropiat a doua zi de Port-Arthur, nici grosul forțelor navale japoneze n-a putut să le mai facă rușilor vreun rău. Canonada a durat o jumătate de ceas și s-a sfîrșit fără rezultate apreciabile pentru vreuna din părți.

Amiralul Togo s-a retras în larg, pare-se, dezamăgit. Atacînd Rusia fără declarație de război, sperase altceva de pe urma incursiunilor din noaptea aceea. E drept, scosese din acțiune trei nave puternice; peste un timp oarecare, ele puteau fi însă reparate și repuse în serviciu.

Guvernatorul general Alexeev nu-și dăduse osteneala nici măcar să vadă navele avariate. Se sfătuia cu comandantul escadrei, amiralul Stark, și alți amirali, și le dădea ordine acasă, la reședința lui. Comanda escadra de pe uscat.

Comandamentul rus avea și alte numeroase lipsuri. În aceeași zi, la 26 ianuarie, s-a dat lupta de la Cemulpo (Coreea). Deși războiul plutea în aer, crucișătorul *Variag*, navă cu o viteză remarcabilă, și canoniera *Koreiet* rămăseseră încă acolo ca niște copii ai nimănui. Comandamentul suprem nu luase măsuri pentru a le alătura la timp escadrei. Din cauza acestei neglijențe condamnabile, ele au fost surprinse de forțele superioare ale contraamiralului Uriu și au pierit, luptînd vitejește. Pentru motive de neînțeles, același comandament a detașat de escadră, trimițîndu-le la Vladivostok, patru crucișătoare dintre cele mai puternice: *Rossia, Gromovoi, Bogatîr* și *Riurik*. Toate aceste greșeli au ușurat blocarea Port-Arthurului de pe mare și transportul trupelor terestre inamice pe

continent. Pe lîngă aceasta s-a întîmplat un șir de catastrofe, independente de voința inamicului. Crucișătorul *Boiarin* și nava puitoare de mine *Enisei* din escadra Arthurului s-au scufundat chiar în primele zile ale războiului, lovindu-se de mine din barajele proprii. Crucișătorul *Bogatir,* din grupul de la Vladivostok, s-a lovit de niște stînci, avariindu-se sub linia de plutire atît de grav, încît n-a mai putut să reintre în acțiune, pînă la sfîrșitul războiului.

Totuși, chiar în asemenea condiții, escadra I-a a impus inamicului eforturi de necrezut pentru a o putea bloca. Această stare de lucruri a ținut mai multe luni. Au fost și cazuri cînd sorții izbînzii pe mare înclinau de partea rușilor.

Cei de la Port-Arthur au observat că ori de cîte ori apărea în fața fortăreței, escadra inamică urma mereu același drum. Atunci, comandantul navei puitoare de mine *Amur,* căpitan de rangul II Ivanov, s-a gîndit să așeze pe acest drum un baraj de mine. Comandamentul s-a împotrivit îndelung acestui plan. În cele din urmă, în ziua de 1 mai, sub protecția cetei, Ivanov a executat în mod strălucit operația de minare. A doua zi s-au și cules roadele, la care japonezii nu se așteptau cîtuși de puțin. Făcuseră, fără să fie pedepsiți, atîtea curse prin fața rușilor, care stăteau inactivi! Și, deodată, a bubuit o explozie urmată de alta: *Hatsuse* s-a scufundat pe loc, iar *Yasima* mai tîrziu, în drum. Aceasta a avut un ecou psihologic atît de adînc asupra inamicului, încît toată îndrăzneala lui a pierit ca luată de vînt. Pe celelalte nave ale sale, rămase întregi, s-a stîrnit panică. Japonezii și-au pierdut cumpătul cu desăvîrșire. Spaima lor era sporită de faptul că în jur nu se zărea nici o navă rusească. Nu-și dădeau seama cum se produseseră acele explozii; dăduseră peste un baraj de mine, ori fuseseră atacați de submarine? Ce era de făcut? Nu vedeau asupra cui să tragă; totuși, cuprinși de panică, trăgeau fără socoteală, la întîmplare, în toate direcțiile și de-a dreptul în apă. Era un moment foarte favorabil pentru a ataca în plin celelalte nave japoneze și pentru a forța blocada. Escadra rusească însă,

în loc să întreprindă o acțiune energică, continua să rămînă în rada interioară, ca un spectator, nefiind pregătită să iasă în larg.

De asemeni, la 28 iulie, escadra n-a izbutit să răzbească spre Vladivostok, numai pentru că Vitgheft, comandantul escadrei, a fost ucis pe nava-amiral.

Comandantul flotei japoneze, amiralul Togo, își complicase el însuși situația. În loc să-și fărîmițeze forțele, el ar fi putut, exploatînd „elementul surpriză", să dea escadrei rusești o lovitură concentrică, cu treizeci-patruzeci de torpiloare. Dacă s-ar fi întîmplat acest lucru, se poate afirma cu toată certitudinea că în noaptea aceea nici o navă mare n-ar fi rămas teafără la Port-Arthur. O catastrofă de asemenea proporții ar fi grăbit desigur și căderea fortăreței.

Luîndu-și rămas bun de la noi, marinarul de la Arthur a încheiat:

— Dacă am fi avut comandanți mai cu scaun la cap, s-ar fi isprăvit cu japonezii. Păcat că a pierit amiralul Makarov. Tatăl lui a ajuns din copil de trupă botman. De aceea, ofițerii de neam mare îl numeau în bătaie de joc pe vestitul nostru amiral: „cantonist[1]-arivist". Îndată ce a preluat însă Makarov comanda escadrei, în locul amiralului-telal, oamenii s-au însuflețit. Peste o săptămînă flota noastră era de nerecunoscut. Din nenorocire însă, cuirasatul *Petropavlovsk* s-a lovit de o mină japoneză și s-a scufundat, împreună cu Makarov. Nu ne-a mai rămas nici un comandant de flotă ca el. Și totul s-a dus de rîpă.

De la aceste discuții reveneam la întrebarea care ne frămînta mereu: ce se va întîmpla cu escadra a II-a? Judecînd după modul cum se desfășuraseră cele dintîi operațiuni militare, ca și după alte date, amiralul Togo nu dăduse dovezi de cine știe ce capacitate în arta strategiei navale. Comisese și el imprudențe, se arătase și el lipsit de perspicacitate. Se constatase că și marinarii japonezi puteau fi cuprinși de panică și

[1] Copil de trupă (n.t.).

că nu erau din cale-afară de viteji, dacă îi loveai zdravăn. Aceste constatări ne îmbărbătau într-o măsură oarecare. Amintindu-ne însă de „incidentul de la Hull", ne posomoram din nou.

4. TANGER. SINT FILAT

În ziua de 21 octombrie, pe la ora trei după-amiază, am sosit la Tanger, oraș așezat pe coasta africană a strîmtorii Gibraltar. Am găsit în port aproape toate navele din escadra noastră, sosite cu vreo patru zile mai înainte. Lipseau doar torpiloarele, care fuseseră și ele acolo, dar plecaseră spre Alger, împreună cu mai multe vase de transport. În afară de navele noastre, în radă mai erau ancorate două crucișătoare franceze și unul englez.

Dat fiind că această parte a Africii făcea parte din colonia franceză Maroc, am fost primiți deosebit de prietenos. Am fost invitați să rămînem acolo atîta timp cît vom dori. Se spunea că englezii, aliații japonezilor, au protestat împotriva acestei invitații, însă fără succes.

În aceeași seară, s-a despărțit de escadră un grup de nave alcătuit din cuirasatele *Sisoi Veliki, Navarin,* crucișătoarele *Svetlana, Jemciug* și *Almaz,* care au plecat mai departe sub comanda contraamiralului Völkersamm. Acest grup urma să străbată Marea Mediterană, făcînd escală la Sudda, să treacă prin Canalul Suez, și să se oprească în Madagascar, unde Rojestvenski fixase amiralului subaltern locul de *rendez-vous.* Celelalte nave trebuiau să ajungă și ele acolo, făcînd ocolul Africii, pe la Capul Bunei Speranțe. În Madagascar, urma să se mai alăture escadrei noastre cîteva nave, în curs de finisare și de înarmare, care se aflau încă în Rusia: *Oleg, Izumrud, Smolensk, Petersburg, Terek, Don, Ural* și un număr de torpiloare.

Făcuse bine Rojestvenski divizîndu-și astfel escadra?

În această privință, părerile ofițerilor noștri erau împărțite. Unii vedeau în această dispoziție o greșeală din partea lui: japonezii puteau trimite un grup de crucișătoare puternice care să zdrobească navele lui Völkersamm; în cazul acesta, celorlalte nave ale noastre nu le-ar mai fi rămas altceva de făcut decît să se întoarcă în Rusia. Alții obiectau, spunînd că japonezii nu se vor hazarda atît de departe de bazele lor. Se părea însă că nici unul dintre ei nu putea să se orienteze just în privința motivelor care-l determinaseră pe amiralul comandant să ia această măsură.

Nava-atelier *Kamciatka,* aceea care stîrnise zarva din escadră, stătea acum înaintea noastră, întreagă și nevătămată. De la matrozii și meseriașii angajați, care se aflau la bordul ei, am aflat că în noaptea de 9 octombrie la ei domnise aceeași harababură ca și la noi. Trăseseră asupra „inamicului" aproape trei sute de obuze. Tot la Tanger s-a constatat că amiralul Völkersamm întîlnise în Marea Nordului aceiași pescari pe care îi bombardasem noi. El îi luminase cu proiectoarele și nici nu-i trecuse prin cap să tragă în ei, așa cum făcusem noi.

Am început să transbordăm cărbunii. Vîntul de la răsărit, tot mai rece, se întețea mereu, presîndu-ne dinspre partea deschisă a golfului. Cozile lungi ale pavilioanelor fîlfîiau agitate pe trinchetele navelor. Noaptea s-a dezlănțuit furtuna, stîrnind valuri mari. Vasele carbonifere germane acostate la cuirasate loveau cu bordajele în navele noastre, ceea ce putea să ne provoace și nouă avarii. Pentru moment, transbordarea a fost oprită.

Noaptea neagră, ostilă și învolburată, s-a lăsat devreme. Luminile orașului se aprinseseră. Cuirasatul se legăna. Lanțurile ancorelor scrîșneau. Am rămas îndelung pe teugă, lîngă fitil [1], apăsat de o durere sufletească cu neputință de exprimat, ce-mi ardea inima ca sarea pe o rană proaspătă. Lîngă mine ședeau și alți matrozi, pufăind din țigări. Cu invidia

[1] Loc rezervat anume pentru fumat, unde se găsea un butoi cu apă pentru prevenirea incendiilor (n.t.).

unor fiare închise în cuşcă, priveam toţi spre coasta Africii care licărea atît de îmbietor. Ce viaţă o fi acum acolo, la uscat, în casele acelea de piatră, cu încăperi luminoase?... Careva scoase un oftat:

— Nu ne dau drumul în oraş.

Alţii îi ţinură isonul numaidecît:

— Pesemne că acolo cîntă muzicile prin restaurante, oamenii se veselesc, petrec.

— Păi, de ce să nu se veselească, dacă nu se duc la război?

— Îndrăgostiţii se sărută.

— Unora dintre ai noştri le-au rămas nevestele acasă. Te pomeneşti că acum le-o săruta şi pe ele careva, se amestecă în vorbă fochistul Baklanov.

Drept răspuns, un matroz, fără a se adresa cuiva anume, înjură aprig, plin de mînie.

Galvanorul Alferenko mărturisi posomorît:

— M-aş însura cu negresa cea mai prăpădită, numai să rămîn aici.

— Nu face. Poţi să te trezeşti cu copii bălţaţi.

— Trăncăneşti aiurea.

Ascultîndu-mi tovarăşii îmi spuneam în gînd: cît de fericiţi erau acum, pe lîngă noi, cei de la uscat. Părea că niciodată n-o să mai stăm de vorbă cu cei dragi, într-o cameră luminoasă, uitînd de război. Aveam de parcurs etape uriaşe, pe mări şi pe oceane, trebuia să îmbarcăm cărbuni la nesfîrşit în dogoarea neobişnuită pentru noi a tropicelor, să îndurăm alarme de zi şi de noapte, şi tot felul de încercări, să înfruntăm furtuni pe întinderile mărilor şi să ne zbuciumăm cumplit. Şi toate acestea pentru ca pînă la urmă, poate, să pierim în adîncul mării, la cea dintîi întîlnire cu inamicul, fără a şti pentru ce. Mi se va răspunde: pentru că o cere ţara. Dar ţara sîntem noi — eu, galvanorul Alferenko, boţmanul Voevodin, fochistul Baklanov, ofiţerii şi matrozii, muncitorii şi ţăranii, tot poporul strîns mănunchi nu numai fiindcă locuieşte pe un teritoriu comun, ci şi prin comunitatea originii, a obiceiurilor şi a trecutului său politic. Fusesem oare întrebaţi, noi şi rudele noastre, dacă era necesar războiul cu Japonia? El a fost pus la cale

de o clică de aventurieri și de potentați, care n-au ținut seama de interesele poporului, urmărind doar scopurile lor egoiste. Și asemenea gînduri nu-mi treceau prin minte numai mie, ci și multora dintre marinarii escadrei a II-a. Totodată, la amintirea marii noastre patrii îndepărtate, inimile ni se umpleau de amărăciune și de obidă pentru rușinea și înfrîngerea ei. Parcă eram niște copii vitregi, cărora un tată vitreg, necinstit, le răpise mama iubită, pe care o lăsase apoi pradă batjocurii. Ca niște copii, eram neputincioși și lipsiți de drepturi. Nu puteam decît să ne iubim și mai adînc, în tăcere, mama batjocorită, îndurerată, tăinuindu-ne ura și mai neîmpăcată față de nemernicul tată vitreg.

Un ofițer trecu cu luare-aminte pe lîngă noi, parcă urmărind pe cineva. Matrozii îl recunoscură: era un căpitan de rangul II pe care îl porecliseră „Vrednîi" [1]. Nu striga niciodată la noi, nu ne bestelea, nu ne bătea, ca alții. Vorbea gradelor inferioare domol și prietenos, cu un zîmbet lipit parcă pe fața lui rumenă, lătăreață. Totuși, își justifica pe deplin porecla: un matroz care se făcea vinovat cu ceva față de el nici nu mai cerea iertare — era zadarnic. Vrednîi își ura subalternii cu o răceală tîmpă; iar cînd le dădea o pedeapsă, o făcea fără patimă, ca un negustor care spune prețul mărfii după tarif.

Prin ordonanțe, aflasem că în careul ofițerilor el stăruia mai mult ca toți pentru o cît mai mare asprime față de oamenii din echipaj și se certa deseori cu comandantul secund Sidorov, găsind că se poartă prea blînd cu noi. Avea obiceiul să se apropie pe neobservate de matrozi și să tragă cu urechea la ceea ce vorbeau. Ajuns pe teugă, se opri și de data aceasta, ascultînd.

Matrozii schimbară vorba îndată, făcîndu-se că discută despre casele de toleranță. Pentru el, asta însemna că nu nutresc nici un fel de idei subversive.

Vrednîi rămase pe loc cîteva clipe, apoi își văzu de drum.

---

[1] Primejdios, duşmănos (n.t.)

— Pentru ce ne-o urî atît ?

Galvanorul Kozîrev răspunse :

— Trebuie să fie ceva la mijloc. Pe uscat, s-a purtat cu noi la fel.

Și ne povesti un caz concret.

Kozîrev era în aceeași bază navală cu el. Cînd Vrednîi era de serviciu și rămînea peste noapte în cazarmă, dimineața erau întotdeauna băgați la carceră cîțiva matrozi. Încă înainte de a suna deșteptarea, se și înființau în cancelarie, la dispoziția lui, un gornist și un toboșar. La cel dintîi semnal al gornistului, el pornea în inspecție pe la toate companiile, însoțit de gornistul și toboșarul care îl urmau tăcuți. Atunci începea distracția. Deși sunase deșteptarea, vreun gradat dormea încă în patul său. Tocmai asta îi trebuia căpitanului de rangul II Vrednîi. El se furișa pînă la patul respectivului, făcea semn gornistului și toboșarului să se apropie de căpătîiul celui adormit și ridica mîna : începeți ! Zgomotul infernal răsuna chiar la urechea vinovatului, și acesta, uneori numai în izmene sau chiar gol pușcă, sărea ca ars. Rar se putea vedea un om cu o expresie mai tîmpă, mai idioată ca Vrednîi în clipele acelea. În fața lui, goarna vuia, toba duduia, iar ofițerul de serviciu, în veston, cu epoleți aurii și cu sabie, stătea alături și, zîmbind satisfăcut, repeta înclinîndu-se ușor :

— Poftiți la carceră, pe trei zile și trei nopți, pe trei zile și trei nopți...

O fi o închipuire drăcească ? Cel căzut în păcat nu pricepea nimic și stătea drepți pe patul său, cu ochii holbați, buimac, ca pocnit în cap cu măciuca. Dar, mai cu seamă, nu știa ce să facă : să fugă, să salute, să-și țină mîinile de-a lungul coapselor, ori să se îmbrace la iuțeală, ca să-și acopere cît mai repede goliciunea ?

Iar căpitanul de rangul II, tot făcînd plecăciuni, spunea :

— Aha ! Nu executi ordinul ! Îți mai dau douăzeci și patru de ore. Poftim, patru zile și patru nopți. La carceră ai să-ți bagi mințile în cap.

Astfel se distra Vrednîi ori de cîte ori era de serviciu.

Nu se știe pînă cînd s-ar fi distrat astfel dacă, la rîndul lui, într-o zi, nu s-ar fi pomenit într-o situație penibilă. În sunetele tobei și ale goarnei, stătu în fața unui pat, mai mult ca de obicei, făcînd mereu plecăciuni și spunînd:

— Poftiți, pe trei zile și trei nopți.

Omul învelit cu pătura nu sărea din pat.

Matrozii care erau de față în dormitor abia își stăpîneau rîsul.

Atunci căpitanul de rangul II a smuls pătura, dar s-a schimbat îndată la față. În loc de un matroz adormit, avea în fața lui niște mantale făcute ghem. În clipa aceea, deținătorul patului făcea de gardă la poarta cazărmii. Vrednîi și-a ieșit din fire. De data aceea a nimerit la carceră chiar plutonierul-major, iar după el, sergentul de zi pe companie și plantonul pe dormitor. Totuși, de atunci, locotenentul Vrednîi s-a lăsat de asemenea distracții.

Galvanorul Kozîrev ne mai înveselise; am rîs și ne-am dus la culcare.

A doua zi după masă, vîntul s-a potolit cu desăvîrșire. Se liniștise și întinsul apelor, oglindind sclipirile soarelui. Ambarcarea cărbunilor a început din nou pe toate navele. Comandantul a fixat un premiu în bani pentru executarea ei cu succes. Această măsură s-a dovedit foarte înțeleaptă. Pe *Oriol* se dădea un zor de neînchipuit. Palancurile huruiau, oamenii lărmuiau. Cuirasatul se învăluise parcă într-o negură, prin care soarele se vedea ca un glob roșu. Ambarcam cîte cincizeci de tone de cărbuni pe oră. Munca aceasta a ținut mai mult de douăzeci și patru de ore, fără somn și aproape fără întrerupere, cu excepția timpului necesar pentru masă. Pînă la urmă, oamenii erau atît de istoviți, încît abia își mai tîrau picioarele.

După aceea, trebuia să se spele cuirasatul, să i se redea înfățișarea normală. De corvoada asta eram însă scutit, ca bataler. Puteam să mă duc să mă culc, în vreo magazie cu alimente. În general, poziția mea de gradat îmi oferea un avantaj destul de impor-

tant față de matrozi : dacă loveam pe vreunul din ei, riscam să fiu pedepsit, în cel mai rău caz, cu cîteva zile de carceră ; dacă însă mă lovea pe mine vreun matroz, îl aștepta închisoarea. Totuși n-aveam de ce să fiu mîndru. Ofițerul se bucura față de mine de un avantaj și mai mare : dacă mă snopea în bătăi, chiar fără nici o vină, nu se alegea nici măcar cu o mustrare, pe cînd dacă îl loveam eu, chiar avînd dreptate, mă păștea pedeapsa cu moartea.

Pe cuirasat veneau negustori, care ne ofereau spre cumpărare ilustrate, fructe, plase, căști de plută. Aveau tot felul de veșminte pe ei : burnuzuri lungi cu glugi, turbane, iar unii, fesuri și ilice multicolore.

În escadră se auzise de mult că Rusia intenționa să achiziționeze în Chile și în Argentina șapte crucișătoare cuirasate mari. Acum, umbla zvonul că această tranzacție se și încheiase, că se și alesese personalul pentru aceste nave, că ele urmau să se întîlnească cu noi în Madagascar, unde trebuiau să sosească sub comanda contraamiralului Nebogatov. O, dacă toate acestea ar fi fost adevărate ! N-aveam nimic împotriva japonezilor, nu doream cîtuși de puțin să mă bat cu ei. Totuși, mă durea nespus cînd vedeam că escadra noastră are atîtea lipsuri.

Ordonanța comandantului, matrozul Nazarov, se împrietenise cu mine. Era un tînăr domol, fără mustăți, cu obrajii rumeni și fragezi, cu sprîncene negre. Serviciul militar îl despărțise de iubita lui soție, și acum numai la ea îi erau toate gîndurile. Ea rămăsese acasă, în sat. Scriam epistole pentru el, pe care le trimitea din fiecare port, în țară. Avea despre soția lui cele mai bune păreri, vorbind întotdeauna cu admirație de ea.

— Mă crezi ori nu mă crezi, dar află că așa nevastă n-are niměni. N-aș schimba-o pe Nastia mea, nici pe o regină. Frumoasă, drăgăstoasă, gospodină, ce să mai spun — strașnică muiere în toate. Cînd eram acasă, se scula cu noaptea-n cap și făcea foc în vatră. Eu mă lăfăiam în pat, mă prefăceam că dorm. Ea venea tiptil la mine, mă săruta și-și vedea de treabă.

Într-o dimineață, m-a sărutat de vreo douăzeci de ori. Eh, frățioare, de-ai ști ce dragoste a fost între noi!

Scriam amîndoi epistole lungi pentru Nastia, din care nu lipsea niciodată lirismul. Cu cît ticluiam un stil mai înălțător, cu cît erau mai sentimentale, cu atît îi plăceau mai mult lui Nazarov. I-am scris și de la Tanger. Ședeam pe coridorul pe care se aflau magaziile mele de alimente uscate. Punînd foaia de hîrtie pe o ladă răsturnată cu fundul în sus, aruncam la iuțeală slovele pe hîrtie:

„Dragă Nastenka, neprețuita
mea soție!

Cît de departe de tine mă aflu acum! Escadra noastră a ajuns în Africa, unde este atît de cald ca vara la noi, și unde locuiesc niște oameni negri ca funinginea. Dar nici o depărtare nu ne va despărți: zbor mereu cu sufletul spre tine, ca pe aripi iuți de rîndunea. Ziua și noaptea îmi amintesc de ochii tăi albaștri, strălucitori ca cerul de primăvară, de sărutările tale, dulci ca mierea. Acum, adie un vîntuleț ușor și cald. Se îndreaptă spre Rusia noastră. Să ducă pînă la tine răsuflarea pieptului meu chinuit de dor și tresăririle inimii mele care te iubește atît...

Urmarea era în același sens și stil. Am citit totul trimițătorului și l-am întrebat:

— Ei, ce zici?

— E bine. Sună frumos. Dar mai adaugă: cînd o să mă întorc în țară, o să facem un fecior.

I-am dat înainte:

„Totuși, eu cred, iubito, că va veni ziua fericită, a revederii, cînd ne vom uni din nou cu toată înflăcărarea patimii noastre. Legea firii se va săvîrși. Iar pe urmă, glăsciorul unui copilaș va răsuna ca un clopoțel în izba noastră. Va fi neapărat un fecioraș cu ochii albaștri, ca ai tăi..."

Am încheiat în felul următor:

„Dar se poate întîmpla, ca obuzele dușmane să ne scufunde nava. Să nu iuți că atunci cînd voi muri, buzele mele vor rosti numai numele tău. Iar cînd pieptul meu sfîșiat de durere se va umple de apă, și eu

nu voi mai fi în stare să șoptesc nici un cuvînt, atunci, numai cu inima, voi striga în auzul lumii întregi: «Rămîi cu bine, Nastia, iubita mea...»"

Ascultînd această încheiere, Nazarov fu podidit de lacrimi:

— Aici ai fost grozav de tot! Ei, acum, cînd o să primească scrisoarea, o să plîngă o săptămînă întreagă. Nici un flăcău n-o să mai tragă vreo nădejde. Nici la o verstă de ea nu-l mai lasă. Bine, frate, să trăiești.

A vîrît cu grijă scrisoarea în plic și apoi mi-a șoptit încetișor:

— Știi, de mult am avut de gînd să-ți spun ceva, dar am tot lăsat-o de azi pe mîine. Ești pus sub supraveghere.

M-a mirat foarte mult această veste.

— De unde știi?

— Dacă-ți spun, înseamnă că știu! Încă de pe cînd ne aflam la Kronstadt, a sosit pe navă o hîrtie, un plic, știi, uite așa, mare, cu cinci peceți de ceară: patru în colțuri și una la mijloc. Comandantul, cum a citit hîrtia, s-a aprins la obraz și mi-a dat ordin să-l chem pe comandantul secund. Au stat de vorbă amîndoi în cabina comandantului. Ei, am vrut să știu și eu ce taină au între ei. Am tras cu urechea. Era vorba de tine. Comandantul a ordonat secundului să te pună pe ascuns sub supraveghere. Mai pe urmă, am găsit și hîrtia, la comandant în sertar, și am citit-o cu ochii mei: venea de la comandantul jandarmeriei. Va să zică, ești politic...

— Dar cine mă supraveghează?

— Nu știu pe cine au pus.

L-am întrebat ce fel de om era Vasiliev.

— A, nici că este alt om mai bun ca el. Totdeauna ține partea matrozilor. Unii ofițeri susțin sus și tare să li se dea mai multe pedepse, dar el se împotrivește. Și le-o zice, nu glumă. Zice că trebuie să se ocupe mai mult de matrozi, să-i învețe carte. Întotdeauna ține cu el și locotenentul Giers. Strașnic cap are Vasiliev! Cînd ajung să se încontreze, praf îi face pe toți.

I-am mulțumit lui Nazarov, și ne-am despărțit. În situația mea, putea să-mi fie de mare folos. Totuși, cum de m-au lăsat să asist la inspecția țarului ? Una din două : ori că șefii au uitat de mine din pricina zarvei de atunci, ori că n-au luat în seamă hîrtiuța care le venea de la jandarmi.

Escadrei noastre i s-au mai alăturat două nave : vasul-spital *Oriol,* vopsit în întregime în alb, cu cruci roșii pe coșuri, și vaporul-frigorifer francez *Espérance,* care avea pentru noi în magazii provizii mari de carne congelată.

La 23 octombrie, s-a transmis de pe nava-amiral ordinul de a ridica ancora.

5. SPRE LATITUDINI SUDICE

Au urmat zile frumoase. Alizeul sufla fără încetare sub bolta de peruzea a cerului, în direcția în care mergeam. Apele Oceanului Atlantic deveniseră de un albastru-închis, și valuri încununate cu creste albe ca floarea de mălin se rostogoleau în urma escadrei. Oglindirile calde ale soarelui licăreau șerpuind printre ele.

De jur împrejur se întindea nemărginirea și pustiul. Escadra noastră, dispusă în coloane pe duble linii de șir, naviga singuratică spre latitudinile sudice. În frunte, pe dreapta, înainta nava-amiral *Suvorov.* În urmă, la distanțe de cîte două cabluri, veneau navele : *Alexandru al III-lea, Borodino, Oriol* și *Osliabia.* Nava-atelier *Kamciatka* conducea șirul din babord, compus din vasele de transport *Anadîr, Meteor, Coreea* și *Malaya.* În coada escadrei, în formație de unghi, navigau crucișătoarele : *Amiral Nahimov,* pe care flutura pavilionul contraamiralului Enquist, *Aurora* și *Dmitri Donskoi.* În urma escadrei, la vreo 10—12 cabluri, venea nava-spital *Oriol.*

In drum, nu întîlnisem nici un alt vas. Doar cînd și cînd, departe la orizont, apăreau crucișătoarele engleze, care nu încetau supravegherea noastră. Au

dispărut însă și ele, cînd ne-am apropiat de paralela insulelor Canare.

Seara, soarele apunea devreme, în jurul orei 6. În locul în care se scufunda în ocean, asfințitul își întindea larg aripile, revărsînd peste întinsuri o văpaie de purpură. Dar, ca totdeauna în regiunile tropicale, ea își pierdea repede dimensiunile, pălind, zburînd parcă înspre America. Și atunci, în adîncurile nețărmurite ale cerului, se aprindeau stele mari, luminoase. Oceanul nu le oglindea, rivalizînd cu cerul prin nestematele lui proprii — suprafața sa, învălurată ușor, tălăzuită de vînt și de navele noastre, sclipea într-o puzderie de scîntei verzi-albăstrii. Puteai să admiri ore întregi, neobosit, și minunatele sclipiri din înălțimi, și microorganismele fosforescente din apă.

Am trecut tropicul Racului. Dogoarea creștea tot mai mult cu fiece zi. Văzduhul era atît de îmbibat cu vapori calzi de apă, încît aveam impresia că ne aflăm într-o baie supraîncălzită. Oamenii trebăluiau cu hainele de pe ei ude de sudoare, de parcă ar fi stat în ploaie. Unii dintre matrozi, scoțîndu-și bluzele de lucru, umblau numai în niște maiouri de plasă, pe care le cumpăraseră la Tanger. Pe puntea superioară fuseseră amenajate dușuri. Toată lumea începuse să facă duș cu apă trasă de peste bord.

Abia în drum am aflat că escadra noastră se îndrepta spre colonia franceză Senegambia, de pe țărmul de vest al Africii, către portul Dakar.

Inginerul Vasiliev continua să mă aprovizioneze cu cărți, toate vorbind despre lupta asupriților pentru libertate: *Spartacus* de Giovagnoli, *În zori de zi* de Iej etc. Le și citisem, dar nici de astă dată nu i-am mărturisit-o. Mă frămînta mereu întrebarea: cu ce scop îmi dădea să citesc asemenea literatură? Cînd mi-a dat *Marsiliezii* de Gras, în care se descrie viața din timpul Revoluției Franceze, i-am spus:

— Am citit-o, înălțimea-voastră.

Mi-a răspuns calm, adresîndu-mi-se pentru întîia oară cu „dumneata“:

— Nu strică să mai citești o dată o carte bună. Și apoi, poți s-o dai prietenilor dumitale, ca s-o citească și ei.

Era limpede că Vasiliev avea un mod deosebit de a proceda — de altfel practicat și de alți revoluționari. Totuși, epoleții sclipitori de argint de pe umerii lui mă stinghereau mereu. Undeva, în adîncul sufletului meu, stăruia o umbră de neîncredere față de el.

Deodată, mi-a pus o întrebare care m-a buimăcit:

— Ai fost închis?

Am tras aer în piept și am răspuns posac:

— Da.

— Pentru politică?

— Da.

Vasiliev mi-a zîmbit prietenos; încurajat, l-am privit și eu drept în ochi și l-am întrebat:

— V-a spus comandantul secund, înălțimea-voastră?

A dat din cap aprobativ.

— Ce părere are secundul despre mine?

— Foarte bună. Inainte de toate, el nu face parte din categoria conservatorilor înveterați. Apoi, e cu totul convins că ai dat de bucluc datorită cine știe cărei neînțelegeri.

Am mărturisit:

— Un singur lucru nu-mi dă pace: nu știu care dintre matrozi e pus să mă fileze.

— Da, cînd știi unde e întinsă cursa, nu cazi niciodată în ea.

Am plecat de la Vasiliev cu un simțămînt de bucurie, la gîndul că am și printre ofițeri un om apropiat.

Pe navă se slujea liturghia în fiecare zi de sărbătoare. In acest scop, tot echipajul se aduna pe puntea cazărmilor, unde se improviza la repezeală un paraclis de campanie, cu iconostas, altar și sfeșnice. Și de data aceea, după ridicarea pavilionului, șeful de cart a ordonat:

— Echipajul, la slujba religioasă!

Sifleiele gradaților din serviciul de cart începură să șuiere; pe toate punțile răsunară comenzile subofițerilor și ale sergenților de zi. Nimic nu era mai

plicticos pentru matrozi ca slujba bisericească. Se repezeau care încotro, ascunzîndu-se prin toate ungherele și compartimentele, ca niște gîndaci surprinși de lumină, care se pitesc prin crăpături. Gradații îi bruftuluiau, răcneau, lărmuiau, îi loveau cu pumnii în fălci, îi înjurau cumplit de Hristos, de Fecioara Maria, de altar, de înălțarea crucii. Ofițerii auzeau totul, dar nu spuneau nimic. Părea un caraghioslîc, o batjocorire a religiei, care nu putea fi imaginată nici de un ateu.

În cele din urmă, cu chiu, cu vai, jumătate din echipaj a fost adus cu forța la slujbă. Ofițerii stăteau în față, în frunte cu comandantul și cu comandantul secund. Slujba a început. Matrozii țineau loc de dascăl și de cîntăreți.

Slujea preotul Paisi, confesorul navei.

Părintele nostru duhovnicesc avea o mină jalnică și comică. Ieromonah la mînăstirea sf. Alexandr Nevski, îi căzuseră sorții să plece cu nava la război, fiind ales în acest scop de stareț și de frații de la mînăstire. Era gheboșat, cu umerii aduși, cu pîntecul rotofei, burduhos, parcă ar fi ascuns sub anteriu o pîine mare. Obrajii lui buhăiți erau năpădiți de o barbă roșcată, încîlcită, iar ochii tulburi, ca de pește, priveau fix, imobil. Pesemne că se spăla rareori pe cap; în schimb, își dădea mereu pe părul des, roșcat, cu ulei sau cu unt, din care pricină răspîndea o duhoare rîncedă. Era de mirare cum puteau să-l suporte ofițerii în careu, să mănînce la aceeași masă cu el. Agramat, insipid, era și exasperant de prost din fire. Vorbea scoțînd sunete nearticulate, storcîndu-și parcă printr-un efort fiecare cuvînt. Părea că nu fusese trimis pe navă pentru a face slujbe religioase, ci ca să fie de rîsul tineretului din careu și al întregului echipaj. Trecea prin clipele cele mai amare, atunci cînd matrozii îi puneau cîte o întrebare:

— Părinte, pentru ce a fost anatemizat Lev Tolstoi?

Părintele Paisi începea să gîfîie de parcă ar fi ridicat o piatră de moară:

— Pentru că... fiindcă, cum să zic... a fost un eretic.

— Ce înseamnă asta, eretic?

— Este... cum să zic... ei, adică... cum să zic... așa...

— Părinte, dar ce înseamnă „aleluia" ?

— Părinte, de ce se zice : „iarăși și iarăși" ?

Preotul își strîmba buzele tremurătoare și, bodogănind ceva, pleca, petrecut de rîsul matrozilor.

Fochistul Baklanov îi făcea viața amară mai rău ca toți. Într-o zi, s-au întîlnit amîndoi sus, pe puntea de la centru. Fochistul, luînd o expresie de totală smerenie creștinească pe fața plină de praf de cărbune, l-a oprit, dulceag :

— Iată, părinte, cum sîntem siliți să muncim în fundul iadului. Am ajuns să arăt ca un african.

— Da, da, așa e, a încuviințat preotul. Prin voia domnului, orice om trebuie să-și cîștige pîinea cu sudoarea frunții.

— Asta, părinte, nu privește pe toți oamenii. Unii asudă doar de căldură, alții de muncă. Altceva voiam să vă spun. Pe negri i-ați văzut ?

— A, cum să nu. Am văzut destui. Urîți mai sînt. Tăciune, toți. Curat sălbatici.

— Ei au dreptul să intre în împărăția cerului după moarte ?

— Nicidecum. Se închină la chipuri cioplite. Iar sfînta scriptură zice că... ă-ă, cum să spun... numai drept-credincioșii moșteni-vor împărăția cerurilor.

— Bine, dar dacă v-ați fi născut și sfînția-voastră din părinți negri, atunci ar fi trebuit să fiți tot un sălbatic. Și v-ați închina la chipurile lor cioplite. Așadară, ați nimeri drept în gheena de foc, și nu în rai. Este sau nu ?

Preotul se scărpină prin barba roșcată și-și încreți fruntea, cugetînd cu încordare :

— Cam prea înțelept vorbești.

— Ce vină au negrii că s-au născut în Africa ? Putem oare să-i osîndim pentru că se închină la zeii lor ? Poate că n-au auzit în viața lor de dreapta credință ! Atunci, pentru ce să-i pună dumnezeu la cazne? Ar însemna că el nu-i cîtuși de puțin milostiv, ci, dimpotrivă, un călău fioros.

— Bravo, Baklanov! Strașnic le-ai mai ticluit pe toate! încuviințară matrozii, izbucnind în rîs.

În sfîrșit, părintele Paisi își dădu seama unde bătea interlocutorul lui și se zburli ca un arici:

— Cum ți-e numele, hulitorule de dumnezeu?

— Fluieraș de joc, părinte!

Preotul dădu fuga la comandantul secund, să se plîngă. Iar Baklanov coborî fără grabă scara, la mașini. În mod inexplicabil, șefii n-au luat nici o măsură pentru descoperirea vinovatului.

Ca și în alte zile de sărbătoare, venisem și de data aceasta la slujbă. Ascultam slujba și mă miram. Înaintea mea se petrecea ceva absurd. Preotul nu cunoștea tipicul slujbei bisericești și adeseori făcea greșeli. Atunci matrozul cîntăreț, un flăcău sprinten și dezghețat, îi sărea în ajutor. Fără a aștepta să se descurce preotul și să zică cele de cuviință, el intona răspunsul împreună cu corul. În timpul acesta, părintele Paisi, ca să intre pe sub pielea șefilor, trimitea cu cădelnița avalanșe de fum drept în nasul comandantului și al secundului, așa că, neavînd unde să se ferească de fumul înecăcios de tămîie, întorceau amîndoi capul, se crispau și, uneori, strănutau.

Era foarte cald.

Ascultam slujba și mă întrebam cui îi trebuia această comedie și pentru ce. Ofițerii, oameni cultivați, nu credeau în asemenea prostii. Știam că în careu își băteau joc de preot. Acum stăteau cuviincioși în fața altarului și se închinau, numai pentru a oferi trupei o pildă. Nici noi nu puteam să credem însă că harul lui dumnezeu pogora peste noi, tocmai prin mijlocirea acestui om murdar, păduchios, împuțit și tîmp, învești mîntat în odăjdii strălucitoare. Eram aduși la slujbă cu sila, cu lovituri, cu înjurături așa cum sînt aduse în staul niște vite neascultătoare. Dacă era neapărată nevoie să prostească trupa, să întrețină religiozitatea în inimile oamenilor, cei mari nu puteau oare să inventeze ceva mai inteligent?

Liturghia se sfîrși. Matrozii urcau buluc pe puntea superioară. Caraclisul se goli iute.

Întîlnindu-mă cu boțmanul Voevodin, l-am întrebat:

— Ei, ce zici de părintele nostru ?

Mi-a șoptit la ureche :

— Asta nu e popă, ci un fel de protoplasmă.

Seara, aceiași matrozi, adunați pe teugă, aveau să asculte cu plăcere cele mai deșucheate snoave cu preoți și preotese, cu fete de popi.

Escadra noastră naviga întins spre ecuator, spre zarea arzătoare a oceanului. Erau șapte zile de cînd părăsisem Tangerul. Între altele, lăsasem acolo o amintire urîtă : ridicînd ancora, nava de transport *Anadîr* agățase cablul submarin de telegraf. Neavînd o idee mai fericită, amiralul Rojestvenski ordonase să se reteze cablul, așa că Tangerul și tot ținutul înconjurător rămăseseră fără legătură telegrafică. Ce s-o fi spus acolo despre noi ?

Pîlcuri de nori albi se împrăștiau pe cer și, aruncînd umbre peste întinsul apei, pluteau în aceeași direcție cu noi, parcă ar fi însoțit escadra. Presiunea alizeului mai slăbise. Văzduhul saturat de vapori își pierdea limpezimea, și toate minunatele podoabe ale oceanului se decolorau și ele. Arșița era tot mai mare.

Noaptea au fost reduse turațiile mașinilor, ca să ajungem în zori, pe lumină, în portul necunoscut spre care ne îndreptam. Stăteam pe teugă, chiar la prova navei, împreună cu botmanul Voevodin, și priveam peste copastie, admirînd sclipirile apei despicate de etravă. Ne-am trezit lîngă noi cu subofițerul de infanterie marină Sinelnikov.

— Ce noapte neagră, rosti el, cu glasul dogit de veșnice înjurături.

— Da, că bine zici, am răspuns eu ironic.

Îl suspectam de mult pe zdrahonul acesta, cu fața lunguiață, cu ochii bulbucați și cu mustățile rare, ca de motan. Îmi dăduse de multe ori tîrcoale, vorbindu-mi pe un ton insinuant. Voia să afle de la mine pentru ce eram angajați în război, și cine anume va învinge în bătălia navală care ne aștepta. Uneori, mă ruga să-i dau o carte de citit. Mă punea în gardă, mai ales atunci cînd, de față cu mine, se apuca să înjure comandanții, învinuindu-i că sînt nedrepți și

cruzi. Știam însă bine că tinerii matrozi sufereau îndeosebi din pricina pumnilor lui.

Navele începuseră să semnalizeze cu felinarele roșii și albe, model Stepanov.

— Tare aș fi curios să știu ce spun, zise Sinelnikov.

— Păi, n-ai decît să-l întrebi pe șeful de cart!

— Ei, am vorbit și eu așa, ca să mă aflu în treabă. La urma urmei, ce naiba am eu cu toate luminile lor — și roșii, și albe? Mi-e și lehamite.

Mai stătu cîteva clipe și plecă.

Boțmanul Voevodin își dădu cu părerea:

— Nu e un om cumsecade Sinelnikov ăsta.

— De ce?

— Are limba prea lungă. Face pe zelosul, ca să fie înaintat cît mai repede boțman.

Aș fi vrut să întreb mai cu amănuntul despre Sinelnikov, dar boțmanul spuse:

— Ei, e vremea să mergem la culcare. Noapte bună.

Aveam impresia că Voevodin știa ceva despre mine și voise să mă pună în gardă în privința subofițerului.

Dimineața, la babord a apărut un țărm nu prea înalt. Ca întotdeauna după un drum pe mare, toată lumea privea pămîntul cu bucurie, deși nu vedea nimic în afară de o fîșie îngustă, cenușie. Apoi, la prova a început să se contureze Capul Verde, punctul cel mai vestic al Africii. Escadra a ocolit capul, și în fața noastră a apărut, pe coasta de sud a peninsulei, orășelul Dakar, curățel, cu clădiri albe, ascunse în verdeața palmierilor și oleandrilor. Am ancorat în radă, sau, mai exact, în strîmtoarea dintre continent și insula Goré.

Acolo ne așteptau unsprezece vapoare carboniere germane, nava-frigorifer *Espérance,* care sosise înaintea escadrei, și remorcherul *Rus* (fost *Roland)* sosit de la Brest.

Cuirasatele de tip *Oriol* mai aveau cîte patru sute tone de combustibil. Amiralul a dispus să se mai îmbarce la Dakar cîte o mie șapte sute de tone. În buncărele noastre de cărbuni nu încăpeau decît o mie

o sută de tone. Deci, restul cărbunilor trebuia repartizat prin diferitele încăperi ale navei, prevăzute în instrucțiuni. Aflînd despre aceasta, comandantul secund, Șidorov s-a apucat deznădăjduit cu mîinile de capul său cărunt :

— Ce ne facem ? ! Nu s-a mai pomenit să umplem cuirasatul cu cărbuni în halul acesta ! Cum o să mai întreținem curățenia la bord ?

Căpitanul de rangul II Slavinski, întotdeauna echilibrat, răspunse calm :

— Începe un fel de demență a cărbunelui. Mi se pare că de acum înainte o să stăm și mai prost.

La început, autoritățile locale franceze au îngăduit transbordarea cărbunilor ; pe urmă, au interzis-o, de teama unor proteste din partea japonezilor și englezilor. S-a telegrafiat la Paris. Între timp, fără a mai aștepta răspunsul, pe toate navele a început lucrul. Lua parte tot personalul de la bord, împărțit pe două schimburi. Era cea dintîi ambarcare de cărbuni pe oribila căldură tropicală. Temperatura nu scădea nici măcar noaptea sub douăzeci de grade Réaumur. Ziua dogoarea creștea pînă într-atîta, încît toată lumea se simțea ca în cuptor. Sufereau mai ales cei nevoiți să coboare în magazii ori în buncărele cuirasatului. Matrozii de acolo munceau în pielea goală. Ca să nu fie asfixsiați de praful negru, unii țineau cîlți între dinți, alții se legau cu cîrpe la nas și la gură. Cazna aceasta cumplită a ținut treizeci și șase de ore. Unii nu rezistau la munca aceea peste puterile omenești, în căldura tropicală, prăbușindu-se jos ca morți. Erau scoși, întinși afară, sub duș, treziți din leșin, lăsați să se odihnească puțin și puși din nou la muncă. Unii fuseseră loviți de insolație ; din fericire, însă, cazuri mortale nu au fost.

În cele din urmă, din capitala Franței aliate cu noi a sosit o dispoziție care interzicea categoric orice fel de încărcări în limitele apelor teritoriale. Era însă prea tîrziu. Toate navele fuseseră umplute cu combustibil. Conform ordinelor statului-major, pe cuirasatul nostru fuseseră umplute cu cărbuni puntea principală cuirasată, spălătoria și uscătoria, puntea

tunurilor și compartimentele tuburilor lans-torpile de la prova și de la pupa — unde cărbunii erau depozitați în saci. De asemenea fuseseră cărați și pe dunetă, după o împrejmuire înjghebată din scînduri.

Navele au fost repuse în ordine și oamenii lăsați într-un scurt repaus, după care escadra a pornit iar la drum.

6. TRECEM ECUATORUL

Navele noastre ajunseseră ca niște oameni fără căpătîi și fără adăpost: nimeni nu voia să le primească. Pînă și Franța aliată ne trata ca pe niște rude scăpătate, sărăcite. Aceasta își găsea explicație în faptul că în războiul cu Japonia sufeream o înfrîngere după alta. Părea că străinătatea nici nu-și ascundea bucuria veninoasă. Insuccesele noastre de pe teatrul de operațiuni dădeau apă la moara altor mari puteri. Rusia, cu populația ei de peste o sută cincizeci de milioane de locuitori, cu expansionismul războinic al curții imperiale, începea să inspire temeri serioase, să devină o amenințare pentru Europa. În consecință, vecinii noștri n-aveau motive să dorească o victorie a rușilor împotriva japonezilor și să creeze condiții favorabile pentru deplasarea rapidă a escadrei a II-a spre Extremul Orient. O parte din vină îi revenea și lui Rojestvenski, care, la un moment dat, se declarase împotriva pregătirii diplomatice a expediției noastre. Dar cum aveam s-o scoatem la capăt, în acea situație dificilă? N-aveam în drumul nostru nici o bază de aprovizionare cu cărbuni, nici un port în care escadra noastră să poată face o escală, pentru a se aproviziona netulburată cu cărbuni.

Ne continuam călătoria, îndreptîndu-ne spre țărmurile Gabonului, situat aproape de ecuator. Vremea era favorabilă. Escadra făcea însă opriri forțate în fiecare zi, din cauza unor avarii mici pe o navă sau alta. Astfel, s-a oprit într-o zi cuirasatul *Borodino*, căruia îi plesnise tija de legătură de la excentricul

de joasă presiune. Pe *Suvorov* s-a defectat servomotorul electric al mecanismului cîrmei. *Kamciatka* avea o avarie — semnaliza că nu mai poate să guverneze. *Oriol* și *Aurora* stopau — li se supraîncălziseră condensoarele. Dar cele mai frecvente defecțiuni se produceau la mașinile navei de transport *Malaya*, pe care, în cele din urmă, remorcherul *Rus* a luat-o la remorcă. În timp ce pe una dintre nave se executau reparații, stătea pe loc și aștepta toată escadra, ori înainta încet, cu viteza redusă la 5—6 noduri.

În interiorul cuirasatului, aerul era încins și înăbușitor. Oamenii din echipaj se culcau pe puntea superioară și pe spardec. Pilda lor a fost urmată și de unii ofițeri, cei care nu se temeau de umezeala nopții. Noaptea, pe punte erau condiții suportabile. Se culcau toți aproape goi, mîngîiați de vîntul cald, abia simțit. Stelele tropicelor, mari și mici, revărsînd peste noi reflexele lor multicolore, licăreau blînd, liniștitor. Totuși, nu prea aveam parte de somn: nu era noapte în care să nu se dea alarma pentru exerciții practice. Săream toți ca arși și alergam la posturile stabilite prin rolurile de luptă.

Ziua, oamenii erau chinuiți de arșița tropicală. Spre prînz, razele soarelui cădeau vertical, înfierbîntînd piesele metalice ale cuirasatului pînă într-atîta, încît nu puteai să te apropii de ele. Matrozii slăbeau văzînd cu ochii. În afară de corvoada obișnuită de pe navă și de exerciții, mai erau nevoiți, înghițind praf negru, să care cărbunii din diferite locuri în buncăre. Totuși situația celor de la punte era mult mai bună decît a fochiștilor și a mecanicilor. În compartimentele acestora, nici un fel de ventilatoare nu erau în stare să reducă temperatura nici măcar la patruzeci de grade. Așa era jos la mașini. Sus, pe platforma indicatoarelor, era și mai rău: deasupra capului se afla puntea încinsă, iar jur împrejur conductele fierbinți ale condensoarelor și separatoarele. Acolo, temperatura se ridica aproape pînă la punctul de fierbere. Pînă și uleiul se evapora, umplînd toată încăperea cu un fel de ceață. Nici în compartimentele căldărilor nu era mai ușor. Cărbunii de calitate inferioară nu izbu-

teau să întreţină presiunea de regim, iar mărirea numărului căldărilor în acţiune nu era posibilă întotdeauna. Fochiştii sufereau uneori şocuri termice. Pe lîngă căldura ucigătoare, toţi oamenii care deserveau focarele, căldările şi maşinile nu stăteau cu mîinile în sîn, ci munceau de zor, leoarcă de sudoare, istoviţi, cu răsuflarea la gură — căci altfel, cuirasatul n-ar fi putut să înainteze. Urcau apoi sus, livizi, slăbiţi, cu feţele îndobitocite, chinuite, încît, fără să vreau, mă întrebam privindu-i : vor rezista oare pînă la sfîrşitul călătoriei noastre ?...

Disciplina la bordul navelor, cu toate străduinţele ofiţerilor şi gradaţilor de a o întreţine prin orice fel de mijloace, scădea repede. Oamenii ajunseseră indiferenţi faţă de carceră. Cel puţin, acolo puteau să se odihnească vreo cîteva zile.

Unii dintre ofiţeri îşi dădeau seama de acest lucru ; ei începuseră să se poarte cu mai multă stăpînire de sine faţă de echipaj ; micimanul Vorobeicik nu înţelegea însă această situaţie continuînd să facă pe grozavul şi să-şi bată joc de matrozi. Într-o zi, am fost martor la o scenă care era cît pe ce să stîrnească scandal. Înainte de prînz, împărţeam rom echipajului. Matrozii şedeau la rînd pe puntea de sus, lîngă ulcior. Micimanul Vorobeicik coborîse de la comandă şi trecea pe lîngă noi, ducîndu-se spre careu. Deodată, s-a întors din drum şi, fără nici un motiv, a tras o palmă mecanicului Schmidt, cel mai nevinovat şi mai liniştit om cu putinţă.

— Pentru ce, înălţimea-voastră ? l-a întrebat Schmidt, cu ochii holbaţi de spaimă.

— Uite-aşa. Am avut eu chef. Mai na una, dacă-i puţin ! Şi, cu zîmbetul pe buze, l-a lovit din nou.

Apoi a scris numaidecît un bilet, ordonîndu-mi să-i dau celui lovit două raţii de rom, în contul său. Schmidt tăcea, uluit. Fochistul Baklanov însă a spus răspicat, în locul lui :

— Băieţi, grozav mai ţin eu la murgul meu jigărit. Îi ard la bice, îl pun să tragă carul oricît de greu — el se screme şi trage.

Potrivindu-și *pince-nez*-ul, micimanul Vorobeicik și-a dat capul pe spate :

— Ce vrei să spui, dobitoc nespălat ?

Baklanov a făcut un pas înainte și cu pumnii încleștați a răspuns cu glas tare, printre dinți :

— Vorbeam de cal, înălțimea-voastră !

Privirile lor s-au încrucișat. Micimanul a priceput îndată totul. Era în veston alb, curat, cu epoleții sclipitori pe umeri, iar în fața lui îl privea fix, provocator, jucîndu-și bărbia teșită, fochistul, greu de șase puduri, negru de funingine și cărbuni, cu pieptul gol.

Toți matrozii rămăseseră cu răsuflarea tăiată, așteptînd ce o să se întîmple.

— Hm, hm... a mormăit Vorobeicik, luînd-o grăbit spre pupa, petrecut de cîteva glasuri.

— Ia uite-l cum a pornit la trap !

— I-e frică să nu se răcească supa !

Conform ordinului nr. 138 al lui Rojestvenski, navele trebuiau, ca exercițiu, să plutească în fiecare zi pe rînd cîte una, fără ajutorul cîrmei, numai cu mașinile sau cu servomotorul electric, ori cu timona de mînă, sau cu mașinile principale, dar cu cîrma blocată la 5—10 grade la babord sau la tribord. În continuare, se spunea că toți ofițerii de pe navă, fără excepție, trebuiau să se pregătească pentru a putea să acționeze singuri spre a se trece de la un procedeu de manevrare la altul. În viitor, pregătirea aceasta urma să fie de mare folos : cîte nu se întîmplă în război ! Totuși, din cauza lipsei de antrenament, rezultatele erau sub așteptări. Nava căreia îi venea rîndul să execute asemenea manevre o lua razna, ca beată. Într-o zi, chiar nava-amiral, ieșind cu toată viteza din formație, era cît pe ce să abordeze cuirasatul nostru. Toată escadra se înghesuise ca o turmă. E ușor de închipuit prin ce furii trecea în clipele acelea amiralul, și ce furtună bîntuia pe *Suvorov !*

Uneori, în timpul zilei, comandantul făcea pregătire tactică cu escadra, punînd-o să navige în formație de front. Pentru aceasta, toate navele se aliniau și înaintau ca un pluton de soldați răspîndit în trăgători. Rezultatele nu erau însă de invidiat : nici de data

aceasta manevra nu reușea, din pricina diversității tipurilor de nave ; în plus, se făcea simțită lipsa de antrenament. Nu se întîmpla să nu iasă din front o navă sau alta.

La vergile de semnalizare ale lui *Suvorov* se ridicau mereu semnalele prin care erau mustrați comandanții : „Nu știți să conduceți". Amiralul ordona navelor deosebit de vinovate să navige cîteva ore în șir la travers în tribordul lui *Suvorov*. Așa s-a întîmplat cu cuirasatul *Borodino* și cu nava noastră.

La această priveliște inginerul Vasiliev a observat :

— Să navigi la travers de nava-amiral, e ca și cînd ai fi un școlar poznaș pus să stea la colț.

Escadra luase drum est și acum străbătea golful Guineii. Intrasem în zona de acalmie. Peste cîteva zile, trebuia să ajungem la Gabon.

Mă întîlneam din cînd în cînd cu Vasiliev, stăteam de vorbă și luam cărți de la el. Mă interesau, îndeosebi, scrierile despre strategia navală. Doar mergeam la război .Era un eveniment pe care, de obicei, numai o dată în viață îl trăiește omul. Aș fi vrut să înțeleg cît mai repede în ce consta pregătirea operativă a escadrei noastre și să am o viziune cît mai clară a viitoarei bătălii navale. Înregistram cu nesaț tot ce se petrecea în escadră și pe nava noastră, tot ce ajungea de la ofițeri la auzul meu și ce citeam în cărți, și-mi treceam toate impresiile în caietul de însemnări. Curînd m-am pomenit cu două caiete groase, pline de note. În cazul cînd anumite probleme îmi erau neclare, mă puteam adresa oricînd lui Vasiliev, pentru explicații.

În afară de el, pe nava noastră se mai afla un ofițer admirabil, ajutorul directorului de tir, căpitanul de rangul II Giers. Înalt, cu fața prelungă, energică, cu favoriți blonzi care-i începeau de la tîmple, privind pătrunzător cu ochii mari, cenușii, avea întotdeauna o ținută sobră, ireproșabilă, făcînd în totul impresia unui ofițer sever. Noi știam însă prea bine că era un om blînd, un ofițer corect ca puțini alții, purtîndu-se bine cu subalternii lui. În orele cînd nu aveam program, vorbea cu matrozii, de la om la om. Începusem

să iau cărți și de la el. Îmi spusese că pot să mă adresez lui oricînd, pentru tot felul de date cu privire la nave, la artilerie, la escadră, la bătălii navale.

Dormeam foarte puțin — cel mult trei-patru ore pe noapte. Trebuia să-mi văd de îndatoririle de bataler; să fac state de soldă, să eliberez alimente de la cambuză, să întocmesc situații pentru bani și alimente. În plus, conform rolurilor de luptă, mai eram dator să alerg la postul meu, cînd se suna alarma. Toate acestea erau obligații de serviciu. Pe deasupra, voiam să știu ce anume se petrece și jos, sub puntea cuirasată, și prin turele, și în compartimentele torpilelor, și pe puntea superioară; de ce escadra luase altă formație; de ce se supărase comandantul nostru atît de mult, cînd pe *Suvorov* fusese ridicat un anume semnal. Mai trebuia să stau de vorbă cu semnalizatorii — aceștia îmi povesteau tot ce făcuseră navele, în cursul zilei sau al nopții, și ce vorbise comandantul cu ofițerul șef de cart. Informații deosebit de prețioase puteam obține de la semnalizatorul-șef Vasili Pavlovici Zefirov, un marinar spătos și robust, de vreo treizeci de ani. Înainte de a fi mobilizat urmase școala de bele-arte a baronului Stieglitz din Petersburg; studia cu pasiune, dar războiul îl smulsese de la ocupația preferată. Nici acum însă, cînd ajunsese pe cuirasatul *Oriol,* din capul lui cu fruntea proeminentă nu pierise visul de a ajunge pictor cu orice preț. În albumele lui am văzut de multe ori schițe admirabile, înfățișînd navele și momente din viața noastră. Privind escadra de pe puntea de semnalizare, Zefirov afla întîmplările mai importante din viața ei și-mi împărtășea cu dragă inimă toate noutățile. Și cum puteam să plec de lîngă un pîlc de matrozi așezați pe teugă, ori într-alt loc de pe navă, cînd vreunul dintre ei povestea atît de interesant diferite întîmplări? Poate că în aceste povestiri se amesteca și multă imaginație; totuși, era o adevărată recreare sufletească să le asculți.

Iată: galvanorul Golubiov adunase într-un compartiment de la prova mai mulți tovarăși, care stăteau roată în jurul său. Fața lui avea o expresie de seriozitate, dar ochii cenușii se îngustau gata de rîs. Fo-

losind vorbe simple, construia din ele, ca la jocul de cuburi, clădirea complicată a unei nuvele:

— Nava noastră era ancorată la Helsingfors. Aveam un popă vînjos, greoi, cu fața pătrată. Matrozii îl porecliseră Beghemot[1]. Avea o mare patimă pentru băutură. Și-i plăcea să stea de vorbă cu matrozii despre religie. Iar ei îi puneau fel și chip de întrebări. Asta nu-i plăcea Beghemotului — nu le putea răspunde. Într-o zi, l-au strîns cu ușa atît de zdravăn, încît i-a beștelit pe toți cum i-a venit la gură, întocmai ca un botman și a fugit în careu, n-a mai stat de vorbă cu matrozii. S-a apucat însă de altceva: în fiecare zi de sărbătoare, ieșea pe teugă și împărțea oamenilor niște hîrtiuțe de la mînăstirea Troițki sau de la Athos. Ce era de făcut? Cum să-l dezveți de năravul ăsta? Pînă la urmă i-am găsit noi leacul. Într-o zi de sărbătoare, un curier, băiat isteț, i-a jucat o festă s-o ține minte: i-a scos hîrtiuțele sfinte din buzunarul anteriului, iar în locul lor a pus niște manifeste. Ei, Beghemotul nostru s-a afumat bine în careu, nici nu mai vedea pe unde calcă. Și unde iese pe teugă și începe să împartă la manifeste! Matrozii, cînd au aflat treaba asta, s-au strîns numaidecît roată în jurul lui. Sute de mîini se întindeau spre el; iar oamenii strigau: „Dați-mi și mie, părinte!" Văzînd una ca asta, Beghemotul s-a bucurat foarte și le-a zis: „Frați întru Hristos! Bine îmi pare că voi, deși tîrziu, dar tot v-ați deschis ochii sufletului. Să vă fie de învățătură cele ce stau scrise în aceste foi, și să faceți întocmai." Matrozii s-au împrăștiat pe puntea cazărmilor și au început să citească cu glas tare, cum nu se poate mai tare: „Rusia nu este condusă de un guvern, ci de o bandă de tîlhari, în frunte cu căpetenia lor încoronată, Nicolae al II-lea!" Din întîmplare, trecea pe punte un miciman. La un manifest de la un matroz și-l întreabă fioros, aprins, să-l mănînce de viu: „Ce citești tu aici, așa și pe dincolo?" Matrozul i-a răspuns însă liniștit: „Mi-a dat părintele hîrtia. Împarte pe teugă, la toată lumea". Ofițerul s-a uitat în jurul său: toți citesc. Și

[1] Hipopotam (n.t.).

o ia la goană spre careu de-i sfîrîiau călcîiele. Acolo a ridicat toată ofițerimea în picioare. „Pe nava noastră, a strigat el, e răzvrătire! În fruntea tuturor e popa!" Ofițerii au dat fuga spre teugă, toți cu revolverele în mîini. În fruntea lor, comandantul, poticnindu-se din mers. Beghemotul încă mai împărțea hîrtiuțele; le împărțea și tot spunea: „Frații mei întru Hristos! Văd că apucați calea cea dreaptă." Comandantul a sărit la el și a răcnit: „Ticălosule! Te-ai apucat să răzvrătești trupa? La arest cu el, imediat la arest!" Matrozii de gardă au venit în pas alergător și l-au dus pe Beghemot la carceră. De spaimă, popa se zăpăcise rău — nu mai putea să spună nici o vorbă, doar își rotea în toate părțile capul zburlit. I-au răvășit toată cabina: n-au găsit nimic, afară de cărți sfinte și de hîrtiuțele lui. Abia atunci și-au dat seama ce festă îi jucaseră oamenii... I-au dat drumul popii și s-au apucat să cerceteze echipajul.

Golubev își terminase povestirea; ascultătorii rîdeau; alt matroz începu să vorbească despre altceva. Multă vreme ți-ar fi trebuit ca să-i asculți pe toți! Am plecat pe puntea superioară.

La tribord s-a ivit insula Sf. Toma, posesiune portugheză. De departe, părea un noruleț cenușiu, lăsat pe întinsul apelor. Citind într-un ghid, am aflat că insula are o suprafață de 1000 kilometri pătrați și se înalță la doi kilometri deasupra nivelului mării.

În dimineața zilei de 13 noiembrie, escadra noastră s-a oprit: unde era Gabonul? Se părea că ofițerii cu navigația de la statul-major greșiseră drumul. Remorcherul *Rus* a fost trimis spre țărmul ce se zărea în depărtare, ca să precizeze unde ne aflam. După prînz, cercetașul nostru s-a întors. S-a constatat că trecusem ecuatorul. Gabonul se afla la vreo 12 mile spre nord de această linie convențională.

Seara, am ancorat la patru mile de coastă, în afara apelor teritoriale, la sud de gura fluviului Gabon și la douăzeci mile de orașul Libreville. Marea murmura, rostogolindu-și valurile spre plaja joasă, aurie. Mai departe se înălța o pădure deasă, ca un zid misterios. Prin binoclu se zăreau cocotierii zvelți.

Îndată ce s-a înnoptat, în stînga noastră a început să clipească prietenos un far ce se ridica singuratic la capătul unui promontoriu.

A doua zi, vapoarele carboniere germane au ieșit din estuarul fluviului Gabon și s-au apropiat de escadră. Blestemul aprovizionării cu cărbuni ne urmărea neîndurător. Cînd va lua oare sfîrșit ?

Ancorasem în afara apelor teritoriale franceze. Totuși, guvernatorul local ne-a somat să ne ducem în alt golf, și mai pustiu, și mai sălbatic. Supunerea la această somație ar fi fost însă prea rușinoasă pentru noi. Amiralul Rojestvenski n-a ascultat de guvernator, continuînd ambarcarea cărbunilor.

7. CURSA NU E PRIMEJDIOASĂ DACĂ ȘTII UNDE SE AFLĂ

Spre seara zilei de 18 noiembrie, escadra noastră a pornit din nou la drum. Acum, după trecerea ecuatorului, străbăteam Atlanticul de Sud. Pe *Oriol* nu se știa unde vom face următoarea escală.

Pe nava *Kamciatka* se petrecuse o ciocnire între șefii atelierului și lucrători : aceștia se repeziseră cu pumnii la un inginer. Pe vasele de transport, ale căror echipaje erau angajate cu plată, fochiștii, extenuați, începuseră să refuze întreținerea presiunii la căldări. Nu era exclus ca, în viitor, asemenea cazuri să se repete.

Cei de pe crucișătorul *Dmitri Donskoi* avuseseră un mare ghinion la Gabon. La 10 seara, navele de gardă surprinseseră pe mare o barcă a acestuia — cu toate că, potrivit ordinelor date, de îndată ce se întuneca și pînă în zori orice fel de comunicații între nave erau întrerupte. De pe cuirasatul-amiral se ordonase imediat prin semnale să se dea ofițerului șef de cart trei zile și trei nopți de arest. În aceeași noapte, pe la orele două, a fost oprită altă barcă, a aceluiași crucișător. În ea se aflau — după cum glăsuia ordinul nr. 158 — „trei ofițeri imorali : locotenentul Veselago, micimanul Varzar și micimanul Selitrennikov". Se

stabilise că voiau să aducă înapoi, pe ascuns, pe navaspita *Oriol,* o soră de caritate care fusese în vizită la ei. Fără a se mai face cercetări, cei trei ofițeri fuseseră trimiși înapoi în Rusia, pentru a fi dați în judecată. Comandantul crucișătorului *Donskoi,* căpitanul de rangul I Lebedev, primise o admonestare.

Cu acest prilej, Rojestvenski dăduse și un al doilea ordin, nr. 159, din 16 noiembrie, în care tuna și fulgera împotriva escadrei de la Port-Arthur, pentru că „a pierdut prosteşte trei nave, cele mai bune", și că acum armata „a început să plătească păcatele flotei, cu valuri de sînge".

În continuare, acest ordin spunea :

„Prin unii reprezentanți ai săi, escadra a II-a merge pe aceeași cale, pentru care întîia a și ispășit atît de groaznic.

Ieri, crucișătorul de rangul I *Dmitri Donskoi* a dat dovadă de o adîncă indisciplină, mîine se pot ivi și alții care să repete această atitudine.

N-ar fi oare timpul să se învețe ceva din lecția grea a unui trecut atît de recent ?

Încredințez crucișătorul de rangul I *Dmitri Donskoi* supravegherii permanente a comandantului secund al escadrei, contraamiralul Enquist, și rog pe excelența-sa să ia măsuri pentru extirparea cît mai neîntîrziată a începuturilor de descompunere morală manifestate în rîndurile personalului și echipajului ei."

Ofițerii de pe cuirasatul *Oriol* erau revoltați de un asemenea ordin. După cum mi-a spus inginerul Vasiliev, în careu avusese loc o discuție care, dacă i-ar fi ajuns la urechi, l-ar fi făcut pe amiral să se învinețească de furie. Se exprimaseră păreri prea puțin măgulitoare pentru el :

— Habar n-are de organizare și mai îndrăznește să dea lecții altora.

— A ajuns un fel de sperietoare pentru escadră.

— Pregătirea personalului din escadra de la Port-Arthur nu era proastă de loc. În schimb, amiralii n-au fost buni de nimic. Asta ar fi trebuit s-o spună.

— Să ne facă asemenea reproșuri oricine, dar nu Rojestvenski. Ce capacități de comandant a arătat el

pînă în prezent ? Nimic, în afară de bombardarea rușinoasă a unor pescari pașnici.

Escadra ieșise din zona de acalmie. Acum sufla alizeul de la sud-est. Cerul se menținea tot timpul acoperit ; valuri mari se rostogoleau în întîmpinarea noastră. Datorită curentului rece din Oceanul Înghețat de Sud, temperatura scăzuse simțitor.

Pe cuirasatul *Oriol* se încărcaseră tot felul de provizii și animale vii : boi, berbeci, porci, găini. Puntea superioară se transformase într-un țarc de vite. Uneori, pe jumătate adormit, auzeam cîntecul cocoșilor, grohăitul porcilor, lătratul desperat al cîinelui nostru Vtornik. Cum, eram oare în sat la mine ? Mă trezeam din somn cu un simțămînt de dezamăgire amară. Ne bucuram însă cînd aveam la masă mîncare gătită cu carne proaspătă. Nu ne plăcea carnea congelată de pe vasul-frigorifer *Espérance*. Și mîncarea gătită cu carne sărată era de-a dreptul insuportabilă. Tare, respingătoare, băloasă, verzuie, tăia orice poftă de mîncare, stîrnind greață. In asemenea zile, mulți matrozi refuzau mîncarea bombănind :

— Ar trebui să i se dea și amiralului Biriliov să mănînce din porcăria asta !

— Ne-a aprovizionat bine, lua-l-ar moartea !

Cinci zile după ce plecasem de la Gabon, am ancorat în golful Peștelui Mare, o posesiune portugheză. E greu să-ți imaginezi un loc mai trist : coline scunde africane, cu totul pustii, fără nici o urmă de verdeață cît vedeai cu ochii ; dune de nisip ce se pierdeau în zare. Pe țărm, de la sud spre nord, o faleză lungă, înaltă de cel mult un metru și jumătate, formată parcă dinadins de valuri, și pe ea mai multe colibe mizere. Golful era larg, destul de adînc, și-și îndreptățea pe deplin numele : era bogat în scrumbii sudice și în alte soiuri de pește. Poate că de aceea se adunau acolo mulțimi de păsări marine care, prin larma lor, însufleteau oarecum pustiul mort.

Din fundul golfului ne-a întîmpinat o canonieră portugheză care a prezentat un protest împotriva staționării noastre ; totuși, am rămas acolo douăzeci și

patru de ore, ambarcînd cărbuni de pe vapoarele germane.

Ne-am continuat drumul spre colonia germană Angra Pequena.

După două zile, am trecut tropicul Capricornului, intrînd în zona temperată. Acolo, soarele se ridica sus pe cer, dar curentul rece marin se făcea simțit. Vremea se schimba adesea ; vîntul ba se potolea, suflînd ușor pe sus, sub cerul senin, ba se năpustea în rafale tăioase, gonind după norii care alergau repede.

Din cînd în cînd, pe nava-amiral se ridicau semnale drastice. Părea că Rojestvenski e tot mai nervos. Nava-atelier primise un avertisment încă de cînd plecasem de la Gabon.

„*Kamciatka,* comunicați mecanicului-șef : dacă vi se defectează iar mașinile după ridicarea ancorei, îl mut ca mecanic subaltern pe un cuirasat."

În drum, i s-a transmis din nou :

„*Kamciatka,* v-am semnalizat de nouă ori indicativele de apel și n-am primit răspuns. Ofițerul șef de cart e pedepsit cu nouă zile de arest."

Și mai departe :

„*Nahimov,* v-am semnalizat de patru ori indicativele de apel și n-am primit răspuns. Ofițerul șef de cart e pedepsit cu patru zile de arest."

Pînă la sfîrșitul călătoriei toți aveau s-o pățească.

Tare aș fi vrut să știu dacă și în flota japoneză domnea același haos ca la noi.

Într-o seară, am intrat în cabina boțmanilor. Pavlikov lipsea. Nu se afla acolo decît boțmanul Voevodin. Acum eram buni prieteni. Îmi plăcea la el sinceritatea, fermitatea caracterului și modul conștient în care privea viața. Și alți matrozi aveau păreri bune despre el, socotindu-l un om drept. Am băut împreună două sticle de vin, pe care le procurase de pe un carbonier german. Am avut prilejul să vorbim mai pe îndelete despre viața pe care o dusesem înainte de încorporare, despre traiul greu al țăranilor, despre întunericul în care zăcea poporul. Își lăsase soția și copiii în satul Sobacikovo din gubernia Riazan. Amintindu-și de ei,

boțmanul și-a lăsat în jos capul tuns scurt și a spus deprimat:

— Eu, frate, presimt c-o să fim înfrînți de japonezi. Pregătirea noastră de război e slabă. Ordinea de pe nave lasă de dorit. La comanda escadrei se află un amiral zănatic. Nu uita ce a fost atunci cînd s-a tras împotriva pescarilor! Mai mare rușinea! Hotărît! Japonezii au să ne facă praf. Dacă aș fi burlac — ei, opt, cu-a brînzei nouă! Dar o să-mi rămînă copiii orfani și nevasta văduvă.

Avea dreptate.

— De, Maxim Ivanovici, te-ai cam grăbit cu însurătoarea. Sigur că acolo, în satul dumitale, au să plîngă, au să sufere. Nici dumneata cred că n-ai poftă să mori. Ei, ce să-i faci? Așa e războiul. N-avem nici o putere.

Fața boțmanului se crispă; ochii lui cenușii mă fixară întrebători:

— Bine, dar de ce trebuie să murim noi pentru profiturile altora?

Am fost nevoit să-i răspund pe departe.

— Am auzit și eu că totul s-ar fi stîrnit pentru niște concesiuni din Coreea. Chiar și ofițerii vorbesc despre asta... Dar nu trebuie crezută orice pălăvrăgeală. Adevărul e că...

Boțmanul mă întrerupse:

— Stai. De fiecare dată cînd ajungem la o chestie serioasă, faci ca rățoiul cu uliul: te dai la fund. Eu nu-s uliu, iar dumneata nu ești rățoi. Hai să vorbim pe șleau, fără șiretlicuri. Dumneata le știi pe toate. Nu degeaba se zice pe navă că ești politic.

Stăpînindu-mi tulburarea lăuntrică, mă sileam să par liniștit.

— Eu, politic? Cine mă crede astfel? Nu cumva comandantul secund?

— Ei, poate că el.

Gîndurile mele roiau intens, căutînd să vadă stîncile submarine din calea vieții mele.

— Uite ce e, Maxim Ivanovici! Dumneata ești boțman, iar eu, bataler de clasa întîi. Între noi nu e cine știe ce deosebire. De altfel, astea-s cele din urmă grade

ale noastre, peste care tot n-o să mai fim înaintați. Dar, mai ales, amîndoi ne tragem din neam de țărani. Așa că, bine ai zis: hai să vorbim fără șiretlicuri. Ia spune, ce știi despre mine?

Și Voevodin răspunse pe șleau:

— Am primit ordin să te supraveghez.

— Dumneata?

— Eu.

— Și mai cine?

— Și subofițerul Sinelnikov. Ții minte că te-am pus în gardă în privința lui?!

— Așa... Și ce raportezi despre mine?

— Te laud în fel și chip, altfel nici nu ți-aș fi spus.

În cele din urmă se lămuri că secundul nu se mai interesa de mine. Toate acestea erau semne bune: deci nici Sinelnikov nu putuse spune superiorilor cine știe ce lucruri grave în ceea ce mă privea. M-am înțeles cu boțmanul ca, pe viitor, să raporteze despre mine comandantului secund numai ceea ce îi voi spune eu.

Noaptea, culcat în hamac, chibzuiam asupra situației mele. Hotărît, avusesem mare noroc! Fuseseră date pe față toate cărțile adversarului. Acum puteam să acționez cu îndrăzneală. Mă bucura nespus o asemenea întorsătură și n-aveam nimic împotriva căpitanului de rangul II Sidorov; de fapt, ce putea face el? Trebuia să execute ordinul comandantului; acesta, la rîndul lui, primise o dispoziție de la comandamentul jandarmeriei. Totuși, pentru orice eventualitate, trebuia să mai fac încă un lucru.

A doua zi, am intrat în cabina preotului:

— Părinte, nu cumva aveți „Acatistul Maicii Domnului"?

Părintele Paisi a zîmbit mulțumit:

— Am, am, cum nu? Ia spune, îți place să citești... ă-ă... sfînta scriptură?

— Foarte mult, părinte.

— Mă bucur... ă-ă... din suflet.

Înainte de prînz, pe cînd împărțeam romul pe puntea superioară, l-am îmbiat pe Sinelnikov, care-și dădea pe gît porția.

— Bea-o și p-a mea.

— Nu, zău!

— Dă-i drumul!

M-am grăbit să mănînc și m-am dus după subofițerul Sinelnikov. Am stat puțin de vorbă cu el, în privința navelor. Apoi, ca din întîmplare, i-am spus:

— Am citit azi o cărțulie. Să vezi ce frumos scrie! M-au podidit lacrimile, nu alta!

— Să mi-o dai s-o citesc și eu!

— Nici nu mă gîndesc! O carte ca asta n-o dau din mînă pentru nimic în lume! Dar pot să-ți citesc din ea chiar acum, dacă vrei.

Subofițerul era radios, de parcă ar fi găsit o comoară; îmi propuse:

— Hai să mergem.

Am coborît scara spre cancelarie. Am închis ușa după mine. Pe urmă, l-am prevenit, cu un aer misterios:

— Dar să nu sufli o vorbă. Matrozii ar începe să vorbească în fel și chip: ia uite ce citește ăsta!

Subofițerul ridică mîinile și exclamă:

— Eu, să spun la cineva! Sînt mut ca mormîntul!

Am scos încet din sertar cărțulia și am deschis-o. Sinelnikov îmi urmărea toate mișcările și jubila presimțind fericirea apropiată. Își ciupea mustăcioara rară, mistuit de nerăbdare. Am început să-i citesc „Acatistul Maicii Domnului". Privindu-l, abia mă stăpîneam să nu izbucnesc în rîs. Dacă cineva ar fi găsit o pisică strecurată pe furiș în locul vacii pe care a cumpărat-o, uimirea lui n-ar fi fost mai mare. Fața lui Sinelnikov exprima cea mai adîncă nedumerire. A ascultat vreo cinci minute, cu gura căscată, fără să priceapă ceva, holbîndu-și ochii la mine, ca un huhurez. Apoi a sărit în sus de parcă-l înțepase o viespe și mi-a strigat furios:

— Te credeam într-adevăr un om deștept, dar văd că ești un tîmpit și jumătate și citești niște cărți idioate.

Înjurînd de mamă, a ieșit valvîrtej din cancelarie, trîntind ușa.

În aceeași seară, boțmanul Voevodin a intrat în cabina comandantului secund și, după ce a raportat asupra feluritelor treburi de pe navă, a adăugat:

— Înălțimea-voastră, mai am ceva în privința batalerului Novikov.

— Spune, a ordonat Sidorov, sever ca întotdeauna.

— Îl supraveghez tot timpul, ba chiar stau de vorbă îndelung cu el. După cum v-am mai raportat, e un tînăr devotat și conștiincios. Nu miroase nici pe departe a „politic".

Comandantul secund a dat din cap, a încuviințare:

— Ei, cu atît mai bine. Am văzut eu de la început: nu pare suspect.

— Totuși e un lucru rău cu el, înălțimea-voastră: la mînie, parcă s-ar sminti. În asemenea clipe, nu se uită să fie și amiralul în persoană, e în stare să facă cine știe ce.

— Ce anume?

— Poate să curețe un om.

— Adică cum: să curețe?

— Umblă cu un briceag. Mi-au spus oamenii — deunăzi s-a luat la ceartă cu un mecanic. Din păcate, nu i-am aflat numele. Mecanicul zicea că japonezii au să ne bată, iar Novikov ținea morțiș c-o să se întîmple tocmai pe dos. Din vorbă în vorbă, s-au încins amîndoi. Batalerul a scos briceagul din buzunar și s-a repezit la mecanic. Norocul său a izbutit să fugă. Altfel, s-ar fi făcut moarte de om pe navă.

Comandantul secund s-a aprins deodată:

— Ce naiba! Ne-au trimis numai indivizi de ăștia — ori condamnați, ori cuțitari! Poftim de fă ordine la bord, cu asemenea elemente!

— Păi, înălțimea-voastră, Novikov nu e om rău. Dacă am avea cît mai mulți matrozi ca el, ar fi foarte bine. Dacă nu te legi de el, e blînd ca un miel. Faci ce vrei din el.

Comandantul secund a dat iar din cap și l-a lăsat pe boțman să plece.

În treacăt fie zis, după cum constatasem și cu prilejul acela, nu mă înșelasem asupra comandantului

secund: tuna și fulgera, dar nu prea îi pedepsea pe matrozi. Și chiar de băga la carceră pe careva, asta se întîmpla rareori, cînd nu avea ce să mai facă. Se temea, e drept, de condamnați și, mai ales, de „politici", însă nu numai prin aceasta putea fi explicată purtarea lui îngăduitoare față de echipaj. Se pare, oricum, că sub înfățișarea lui severă ascundea o inimă bună.

8. OFIȚERII NOȘTRI

La 28 noiembrie, în zori, escadra noastră și-a făcut apariția în dreptul înălțimilor din jurul golfului Angra Pequena. Dar, față de dificultatea de orientare în această regiune puțin explorată, necunoscută, am fost nevoiți să ne oprim și să trimitem înainte cîteva nave ușoare, în recunoaștere. Vremea era urîtă. Rostogolindu-se din sudul rece hula bîntuia cu furie pe ocean, atingînd uneori forța 10. Legănîndu-se pe valuri, navele așteptau sub perdeaua cenușie a norilor, care se îmbulzeau în straturi tălăzuite. Fîșia curbă a țărmului era învăluită în negură. De aceea, abia pe la unu și ceva după-amiază am început să intrăm în golf, cu multe precauțiuni. Locul de staționare era nefavorabil. Din adîncul mării se ridicau drept în sus trei stînci de piatră, care nu prea ne protejau împotriva valurilor și vîntului.

Pe cuirasatul *Oriol* s-a petrecut un accident. Deși în clipa cînd urma să ancoreze se stopase mașina, datorită inerției, colosul de fier, greu de cincisprezece mii de tone, și-a continuat mișcarea. Lanțul ancorei din tribord n-a rezistat la tensiune și a plesnit. Pe punte s-a stîrnit panică: ce-o să pățim acum din partea amiralului? Comandantul Iung a strigat ca din gură de șarpe:

— Încet, înapoi! Stop! Funda ancora babord!

Ancora din tribord, pierdută undeva pe fund, trăsese după ea și patruzeci și cinci de stînjeni de lanț.

Ofițerii și trupa își dădeau tot mai limpede seama că comandantul lor, la vremea lui un excelent specialist în nave cu vele, nu prea simțea manevra unui cuirasat modern.

Autoritățile locale germane s-au arătat mai îngăduitoare cu noi. Ele n-au făcut nici o obiecțiune împotriva staționării noastre. Părea că Germania nu se prea sinchisea de opinia Japoniei și a Angliei.

Din cauza lipsei de spațiu în golf, navele de transport și crucișătoarele au rămas în larg. Acolo, erau greu încercate de furtună. Noaptea, cerul s-a înseninat și marea a devenit ceva mai calmă. Dimineața, voiam să începem ambarcarea cărbunilor, dar vîntul s-a întețit din nou. Etapa care ne aștepta era lungă — trebuia să ocolim Capul Bunei Speranțe și să navigăm fără escală pînă la Madagascar! Acest drum necesita mult combustibil. Furtuna a bîntuit trei zile, vuind și șuierînd, iar noi am stat în tot acest timp fără treabă, contemplînd țărmul arid, cu o vegetație firavă, pînă cînd, deodată, vîntul a căzut. Ne-am apucat de lucru pe la orele 4 dimineața, iar pe la 7 seara sfîrșisem treaba: ambarcasem aproape nouă sute tone de cărbuni. În plus, mai dispuneam de vreo mie patru sute de tone rămase din cărbunii ambarcați la escala precedentă.

La noi, pe *Oriol*, a înnebunit un ofițer, micimanul T. Era un bărbat de vreo patruzeci de ani, voinic și energic, care trecuse printr-o grea școală a vieții. Fusese marinar din copilărie și navigase mult timp ca matelot pe vase străine. În cele din urmă, își croise drum, ajungînd comandantul unui velier. În cîte locuri îl aruncase soarta, cîte mări și oceane îl legănaseră pe valurile lor! Și iată că un asemenea om o luase razna... A început deodată să vorbească fără șir, să spună tot felul de lucruri fără sens, ba plîngînd deznădăjduit, cu hohote, ba înjurînd groaznic. Din cînd în cînd, repeta una și aceeași frază, de sute de ori, din ce în ce mai tare:

— Ne așteaptă japonezii... O să ne trimită la fund pe toți, o să ne trimită la fund pe toți, o să ne trimită la fund pe toți...

Pe cînd spunea aceste cuvinte, lac de sudoare, se îngălbenea și făcea spume la gură, iar ochii de dement, cu pupilele dilatate, i se holbau atît de îngroziți, de parcă chiar vedeau cum se scufundă navele noastre.

Ar fi trebuit transportat pe nava-spital, dar aceasta se despărțise de escadră, plecînd înainte spre Capetown, de unde, probabil, avea să se îndrepte spre Madagascar, pentru a ne aștepta acolo. Prin urmare, în tot timpul acesta, micimanul T. trebuia să rămînă cu noi, pe cuirasat. A fost închis într-o cabină sub supravegherea unui infirmier. Prezența la bord a nebunului, care răcnea necontenit cuvinte înfricoșătoare, avea un efect deprimant asupra tuturor.

Un caz asemănător s-a petrecut și pe nava de transport *Coreea,* unde a înnebunit un matroz.

După ce s-a făcut ambarcarea cărbunilor, am rămas pe loc încă două zile, căutînd ancora pierdută. Au luat parte la această operațiune șalupe trimise de toate cuirasatele: golful a fost răscolit cu cîrlige duble și cu ancorote tîrîte de șalupe, s-au lăsat la fund scafandri. Pînă la urmă ancora a fost găsită și pusă din nou la locul ei, iar lanțul rupt a fost înnădit la loc.

Locotenentul Giers stătea adeseori de vorbă cu oamenii din echipaj, cărora le împărtășea din cunoștințele lui. Lucrul acesta le plăcea foarte mult tuturor. De data aceasta adunase pe teugă un grup de matrozi și le povestea cum se stabilise Germania în acea parte a Africii:

— De fapt, totul a început de la lucruri cît se poate de nevinovate. Acum vreo douăzeci și doi de ani, negustorul german Luederitz a prins pe neașteptate interes pentru regiunea golfului Angra Pequena, în scopuri legate de întreprinderile lui. În mai puțin de un an, el a cumpărat această regiune de la indigeni, dînd pentru ea două sute de puști și două mii de mărci. Imperiul german i-a luat întreprinderile sub protecția sa. Negustorului i-a crescut pofta. Profitînd de un asemenea chilipir, a mai cumpărat o porțiune din zona de litoral, pînă la fluviul Oranje. Curînd, după tratative duse cu Anglia, posesiunile germane au început să se întindă în adîncul continentului. Această

expansiune s-a întins asupra unui ținut vast, denumit după aceea Africa germană de sud-vest. Acesta a fost începutul politicii coloniale germane. Englezii și-au dat seama că au scăpat printre degete o mare suprafață de pămînt. Ei au ocupat imediat insulele de guano situate în preajma golfului. Pe aceste insule se adună mulțimi nesfîrșite de păsări marine: cormorani, numeroase specii de flamingo, de pescărușl, albatroși...

Matrozii țineau la Giers. Spuneau despre el:

— Își cunoaște meseria, și nu ține nasul sus.

— De-ar fi cît mai mulți ofițeri ca el!

În noaptea spre 4 decembrie, tot golful s-a învăluit în trîmbe uriașe de ceață. Parcă s-ar fi lăsat deodată din văzduh un nor gros. Țărmul și navele au dispărut în negura deasă, unduitoare. Oamenii au început să se neliniștească: dacă pătrunde pînă la noi vreun torpilor inamic? Văzduhul s-a limpezit abia către orele 9 dimineața. Escadra a părăsit cea din urmă escală din Africa Occidentală. Insulele de guano, albe, parcă acoperite de var, au rămas în urmă. Stoluri de păsări marine speriate se roteau prin văzduh scoțînd țipete pe toate tonurile, de parcă țineau o întrunire dezordonată. Pe cer pluteau nori răzleți. Valuri mari se tălăzuiau dinspre sud-vest, izbind pieziș în tribordul cuirasatului.

Mă întîlneam adesea cu Vasiliev. Cu cît îl cunoșteam mai îndeaproape, cu atît mă uimea mai mult inteligența lui sclipitoare. Era un om de un talent excepțional, capabil de largi generalizări. Ascultîndu-l, fără să vreau, simțeam un mare respect față de ingineri. Cot la cot cu muncitorii, aceștia construiesc pe suprafața pămîntului, pătrund în adîncurile lui înfricoșătoare după cărbuni și petrol, după metale și pietre prețioase; ei străpung munții cu tuneluri, așază poduri grandioase peste fluvii, unesc mările prin canale, făuresc orașe și uzine acolo unde pînă atunci au fost doar mlaștini de netrecut.

În urma fiecărei convorbiri cu Vasiliev, îmi îmbogățeam mintea cu cunoștințe noi. Între noi se stabilise un fel de convenție: eu îi făceam cunoscut ceea ce se petrecea în mijlocul trupei, starea de spirit a

gradelor inferioare; el mă iniția în viața celor din careul ofițerilor, în psihologia lor.

În felul acesta, la observațiunile mele personale de atîția ani, s-au adăugat datele luate de la un om care trăia și el în acest mediu. Aceasta mi-a ajutat să ajung la anumite concluzii mai concrete.

Psihologia ofițerilor nu era de loc unitară. Sub presiunea tehnicii, care pătrundea impetuos în marină, ei se împărțiseră în două tabere ostile una alteia: cei în vîrstă și tineretul. Se poate spune că linia principală care-i despărțea pe ofițeri trecea între locotenenți, micimani etc., de o parte, și căpitan de rangul II și mai sus, de alta.

Generația mai tînără era exponentul noilor curente în arta navală. Desprinsă de spiritul epocii navelor cu vele, ea vedea limpede realitatea, cu totul diferit de cealaltă parte, și nota progresul înregistrat de flotele străine. Pornind de la aceasta, tinerii ofițeri priveau la început cu ironie școala celor pasionați pentru vele, ca să treacă apoi, treptat, la manifestări de critică și opoziție.

Promoțiile mai vîrstnice ale cadrelor de comandă — amiralii, comandanții de nave și comandanții secunzi, care stăruiau în deprinderile lor marinărești de altădată, în majoritatea lor erau ostili tehnicii moderne. Orice inovație trezea în ei sentimente de repulsie. Ei nu puteau să uite poezia și romantismul tradițiilor marinărești ale flotei cu vele, statornicite temeinic. Vedeau în tehnică și tehnicieni un rău inevitabil. Munca murdară de la mașini și căldări o socoteau o meserie inferioară, sortită mecanicilor care viețuiau undeva, în adîncul navelor, sub punțile cuirasate.

Necesitatea de a admite pe nave specialiști în deservirea aparaturii navale moderne a deschis cea dintîi breșă în omogenitatea mediului ofițeresc. O asemenea muncă părea prea murdară în ochii ofițerilor de carieră, recrutați exclusiv din nobilimea ereditară. Vrînd-nevrînd, completarea cadrelor personalului navigant cu ingineri-mecanici a fost absolut necesară. Dar, ca și medicii de marină, aceștia purtau grade

civile, nu se bucurau de multe din drepturile și privilegiile pe care le aveau ofițerii de punte.

În preajma izbucnirii războiului ruso-japonez, problema rolului inginerilor mecanici navali a devenit foarte acută. Din anul 1898, marina rusă a început să fie dotată în ritm viu cu nave reprezentînd cele mai noi și perfecționate tipuri. Escadra 1-a de la Arthur era formată în majoritate din nave de ultimul tip, construite în străinătate. În compunerea ei intrau nave construite în America: *Retvizan* și *Variag*; în Franța: *Țesarevici* și *Baian*; în Germania: *Askold, Bogatîr* și *Novik*; în Danemarca: *Boiarin*. Ele erau prevăzute cu ultimele inovații tehnice. Prin caracteristicile lor tactice erau, în multe privințe, superioare nu numai celor japoneze, ci și oricăror nave din lume.

Rolul mașinilor și, totodată, al inginerilor mecanici, care le puneau în funcțiune, crescuse extraordinar. Soarta unei nave depindea, înainte de toate, de starea instalațiilor mecanice și de utilizarea lor corectă.

Pe lîngă aceasta, deservirea artileriei, torpilelor, dispozitivelor electrotehnice, manevra navelor și chiar navigația cerea tot mai mult cadrelor de ofițeri cunoștințe pur tehnice și de specialitate. Toate ramurile de acest fel de pe navele mari erau încredințate spre conducere ofițerilor de punte, care absolviseră școala navală și-și completaseră cunoștințele la cursurile speciale de un an ale Ministerului Marinei, sau urmaseră Academia navală. O astfel de pregătire îi transforma, la drept vorbind, în ingineri navali, similari inginerilor mecanici.

De regulă, specialiștii de la bordul navelor aveau gradul de locotenent. Printre ei se aflau cei mai capabili, cei mai prieepuți ofițeri. Ei știau să demonteze orice mecanism, și-i învățau și pe matrozi să le mînuiască. Încetul cu încetul, acești ofițeri specializați dominau viața navei, aliați cu inginerii mecanici, de care îi apropiau metodele comune de lucru și colaborarea permanentă pe tărîmul tehnic. Cei mai energici și mai înaintați dintre ei, atrăgîndu-i și pe micimani de partea lor, dobîndiseră rolul precumpănitor și în careul ofițerilor. Conștienți de valoarea și puterea lor,

acești locotenenți își exprimau tot mai insistent opiniile critice asupra problemelor de actualitate din viața navei și asupra organizării flotei în ansamblul ei.

Comandantul secund, cu alte cuvinte primul ajutor al comandantului navei, prezida în careu. Trecuse însă vremea cînd el se bucura în fața ofițerilor inferiori de un prestigiu neclintit. Acum, se vedea silit să-ținâ seamă de opinia ofițerilor de la bord, conduși de unul dintre locotenenții cu mai multă personalitate. Ofițerii superiori, aparținînd vechii generații, nu fuseseră antrenați de noul curent al progresului tehnic. De aceea, ei jucau un rol conservator, de frînare. Acestora nu le mai rămînea decît să grupeze în jurul lor pe anumiți ofițeri tineri, proveniți, în cea mai mare parte, din rîndurile nobilimii și care, datorită simpatiilor personale, originii și legăturilor cu sferele înalte, erau partizanii vechilor rînduieli.

Erau, e drept, și unele nave la care comandanții și secunzii se dovedeau mai presus de spiritul rutinar al bătrînilor ofițeri de marină. Ei înțelegeau spiritul marinei moderne. Pentru ei era limpede că trebuiau să se bizuie nu numai pe voinicie și curaj, ci și pe calculul rece, pe cunoștințe tehnice exacte.

Războiul a cerut flotei să-și încordeze forțele la maximum și a supus la o critică aspră toată latura formală, de paradă, a modului ei de organizare. El a silit flota să se apuce tocmai de munca murdară pe care ea o disprețuia în timp de pace. Executarea oricărei misiuni operative cerea, în primul rînd, cunoașterea mijloacelor tehnice moderne și pricepere în utilizarea lor. Starea ireproșabilă a utilajului tehnic, la ieșirile în larg, era determinantă în tactica escadrei.

La bordul cuirasatului *Oriol* nu existau ofițeri cu titluri de noblețe: prinți, conți, baroni. Spre cinstea comandantului secund Sidorov, trebuie să spun că el și-a plecat repede urechea la opinia specialiștilor. Pe de altă parte, Vasiliev devenea treptat, după cît am putut afla prin ordonanță, inspirator și conducător al celor din careu. Acest lucru era foarte firesc. Avea o cultură mai temeinică decît ceilalți și era înzestrat pe deasupra cu o inteligență neobișnuită, cu un dar

excepțional de a vorbi și cu o logică de fier. Vrînd-nevrînd, ceilalți ofițeri cădeau sub influența lui.

Totuși, nici aceasta nu-i împiedica pe unii din ei să-și bată joc de matrozi. Într-o zi, i-am povestit lui Vasiliev despre ciocnirea care se produsese între micimanul Vorobeicik și matrozi, la distribuirea rației de băutură. Inginerul s-a înroșit:

— E revoltător! Mai ales că ofițerașul ăsta este cel mai mare flecar! Păcat că mecanicul Schmidt nu i-a plătit cu aceeași monedă.

I-am dat înainte:

— Iată, înălțimea-voastră, de aceea îmi place mie Lev Tolstoi. Nici unul dintre scriitorii ruși n-a atacat cu atîta îndrăzneală, cu o critică atît de necruțătoare orînduirea socială din Rusia, dominată de polițiști și de popi. Scrierile lui mi-au dezvăluit pentru întîia oară toată nedreptatea vieții noastre. Din punctul de vedere al guvernanților, el este cel mai periculos scriitor pentru matrozi. Multora le-a răscolit sufletul. Dar e greu să fii de acord cu concluziile învățăturii lui, mai ales cînd te afli la bordul unei nave, ca om din echipaj. Smerenia evanghelică pe care o propovăduiește el, „neîmpotrivirea la rău", le-am văzut de foarte multe ori aplicate în practică. Iată, să luăm un matroz. Vine un șef și-l plesnește peste obrazul drept. Matrozul nu se împotrivește. Șeful îl plesnește și peste obrazul stîng. Matrozul nu se împotrivește nici acum. Uneori, suportă cu smerenie douăzeci de palme și chiar mai multe. Procedează întocmai după învățătura evangheliei și a lui Tolstoi. Se face oare ofițerul alt om? Devine el mai omenos, mai bun? Nicidecum. El va bate, la fel, alți matrozi. Dar rezultatele ar fi cu totul altele, dacă el ar căpăta de la cel lovit o replică întreită sau înzecită.

— Da, ai dreptate, consimți Vasiliev. El știe că nu va primi nici o ripostă și că nici o reclamație împotriva lui nu va avea vreo urmare.

A doua zi, după ce plecasem din golful Angra Pequena, hula crescuse, deși vîntul era slab. Probabil că în ajun, în zona aceea bîntuise o furtună puternică. A mai trecut o noapte. Vremea era neschimbată. Doar

vîntul se mai înteţise, abătîndu-se treptat din drumul nostru spre vest.

Era de sf. Nicolae. Pe toate navele s-au făcut slujbe religioase. Apoi, toată escadra a tras o salvă în cinstea zilei ţarului. Apele Oceanului Atlantic s-au cutremurat sub loviturile tunurilor.

După prînz, stăteam la prova, în babord, lîngă turela pieselor de 6 ţoli şi priveam contururile ţărmului care se zărea în depărtare. Ne aflam în dreptul oraşului englez Kapstadt [1], care avea o sută de mii de locuitori. Oraşul nu se zărea ; în schimb, la dreapta, muntele Mesei, înalt de 1 kilometru, se profila limpede, cu culmea lui plată, orizontală, parcă retezată anume. Curînd am început să ocolim peninsula care se termină prin Capul Bunei Speranţe, atît de cunoscut în lumea marinarilor. Escadra se apropia de hotarul celor două oceane, Indian şi Atlantic. Se simţea ceva aspru, ameninţător şi în înfăţişarea greoaie a norilor ce se tîrau jos deasupra apelor, şi în verdele întunecat al talazurilor uriaşe, şi în vălmăşagul înălţimilor sterpe de pe ţărm. Nu degeaba această parte a Africii se numea pe la sfîrşitul secolului al XV-lea Capul Furtunilor. Dar, după ce navigatorul Bartolomeo Diaz a izbutit, în 1487, să-l ocolească, capul acesta a fost denumit din porunca regelui Portugaliei Ioan al II-lea Capul Bunei Speranţe. Pentru întîia oară în istoria omenirii, trecea pe acolo o escadră atît de mare.

Comandantul secund Sidorov venise pe nesimţite lîngă mine.

— Bună ziua, bataler Novikov !

— Să trăiţi, înălţimea-voastră ! am răspuns eu.

— Admiri Africa ?

— Da, să trăiţi !

Îmi vorbea binevoitor, ca unui vechi prieten, dar, în acelaşi timp arunca priviri cercetătoare spre buzunarele pantalonilor mei negri. Se vede că intrase serios la idee după cele raportate de boţman pe seama

[1] Capetown (n.t.).

mea, cum că aș fi cuțitar. Or, eu nu obișnuiam să umblu cu nici un fel de cuțit, nici măcar cu un briceag.

După miezul nopții, escadra a ocolit Capul Acului și a intrat în Oceanul Indian.

9. SUB RAFALELE FURTUNII

Escadra luase drum nord-est, împinsă din pupa de vîntul care se întețise în timpul nopții.

Dimineața zilei de 7 decembrie era senină, dar talazurile se rostogoleau tot mai înalte. Furtuna începea să bată în rafale. Cuirasatul nostru avea și tangaj și ruliu [1].

Unul dintre matrozii de pe puntea superioară privea atent soarele:

— Ia uitați-vă: nu merge de la stînga la dreapta, ci invers!

Fenomenul acesta îi interesa pe mulți:

— Minunăție! Va să zică, soarele a răsărit la apus.

— Da, și nu merge ca acele ceasornicului, ci împotrivă.

— Parcă ne-am îndrepta spre America.

În realitate, nu se întîmplase nimic; ne aflam însă în emisfera sudică. Trecusem de mult ecuatorul. Traiectoria aparentă a soarelui (ecliptica), de la răsărit spre apus, se afla la nord de noi. Iată de ce părea că astrul zilei mergea în sens invers. Nu era nimic de mirare nici în faptul că acele ceasornicului mergeau de la stînga la dreapta. Aceasta dovedea doar că, altădată, ceasurile erau simple indicatoare ale orei după soare, și că ulterior oamenii au început să facă ceasuri mecanice, cu arc. Din aceasta rezulta în mod evident încă un adevăr: că minunatul nostru instrument de măsurat timpul s-a ivit pentru întîia oară pe lume în emisfera de nord a globului terestru.

Teoretic, înțelegeam foarte bine tot ce se întîmpla și-mi împărtășisem cunoștințele tovarășilor, așa cum

[1] Tangaj — aplecările navei în sens longitudinal; ruliu — aplecările în sens transversal (n.t.).

mă pricepeam. Cînd am văzut însă cu ochii un asemenea fenomen ceresc, am rămas uimit, nu mai puțin ca alții. Nu puteam, de exemplu, să mă împac cu gîndul că, dacă vreau să privesc spre miazăzi, trebuie să mă întorc cu spatele spre sudul indicat de soare, căci aceasta contrazicea obișnuința mea de o viață întreagă.

Pe la amiază, vîntul, crescînd mereu, ajunse la forța 10. Talazurile se rostogoleau tot mai înverșunate, înălțîndu-se brusc în sus. Oriunde te uitai pe suprafața oceanului se zăreau matahalele sure, pîntecoase, care înaintau legănîndu-se, în pîlcuri fără de număr, cu un vuiet asurzitor. Vuietul surd al talazurilor, izbiturile lor în bordajul de oțel al navelor, urletul vîntului prin arboradă, șuierul lui prin toate ungherele suprastructurii, mugetul necurmat al întregii firi, toate zgomotele acestea se contopeau într-o simfonie haotică, năprasnică. Pe cuirasat năvălea apă multă la pupa, cîteva zeci de tone dintr-o dată.

Numeroși matrozi, mai cu seamă din cei tineri, aveau rău de mare și nu voiau să mănînce nimic. Dăduse astfel norocul peste alții, care acum se ghiftuiau cu carne. Cel mai bucuros era fochistul Baklanov. Stînd pe teugă, lîngă fitil, și fumînd, își mîngîia cu mîna bătucită pîntecul plin și se lăuda:

— Cred că am halit vreo zece porții. Așa trai pe vătrai mai zic și eu! Dac-ar ține-o în felul ăsta mereu, aș rămîne toată viața matroz, să slujesc la împărăție.

Nelipsitul său prieten Vasea Drozd îl mustră:

— Hulpav ești, măi Baklanov! Rechin, zău, nu om! Cum ai văzut ceva de mîncare, ai și căscat gura de-un cot.

— Așa m-a făcut ăl de sus. Și apoi, doar și în fizică scrie: în natură nu se există vid. Care va să zică, drăguțule, eu n-am nici o vină.

— Porcul tot înfulecă și se îngrașă, dar mai deștept nu se face.

Fochistul privi batjocoritor spre prietenul lui. Cu ochii împăienjeniți de ghiftuială, rînji și răspunse:

— Ia cîntă lu mandea ceva, Drozd. Pentru burdihanul meu, ghiersul tău e ca oxijenul pentru focar: face bine la ardere.

— Să-ți cînte mă-ta!

Un nor de stropi sclipitori se prăbuși peste toți matrozii.

Sărind în picioare, strigau rîzînd:

— Ehei! Oceanul începe să-și dea în petic.

— Avem noroc că furtuna bate dinspre pupa. Am fi pățit-o rău dacă era din prova.

După repaosul de la amiază, comandantul secund Sidorov, însoțit de boțmani și de matrozii de serviciu, a inspectat suprastructura navei. Părea că uraganul avea să bîntuie îndelung. Prin urmare, trebuia cercetat fiecare obiect spre a se vedea dacă nu era primejdie să fie luat de valuri. Sidorov s-a dus pe teugă, la prova navei, și a constatat că portițele de la nările ancorelor erau la locul lor, iar lanțurile ancorelor strînse bine. După aceea s-a urcat pe puntea ambarcațiilor. Din ordinul său, bărcile și șalupele au fost amarate mai bine la posturile lor. Furia oarbă a furtunii nu făcea deosebiri între grade și nu-i trata pe ofițerii superiori cu mai multă deferență decît pe boțmani și matrozi. Unde era prestanța de totdeauna a superiorului? Ca să treacă dintr-un loc într-altul, ca și subalternii săi, acesta era silit să-și încovoaie spinarea, să vîre capul între umeri și, ținîndu-și echilibrul, să-și dea larg brațele în lături, ca pentru a prinde pe cineva. Dat fiind că punctele de reazem îi fugeau mereu de sub picioare, toate mișcările comandantului secund erau șovăitoare, agitate, cu salturi neașteptate în lături, de parcă i-ar fi tras cineva ghionturi pe nevăzute. Vîntul îi smulgea cu impertinență mustățile răsucite țanțoș și-l împroșca mereu cu dușuri sărate, dese, udîndu-l de sus pînă jos. Ca să se audă, Sidorov și însoțitorii lui trebuiau să strige, făcîndu-ți impresia că asiști la o ceartă de beți vi.

Situația de pe puntea tunurilor era mai gravă. Întrucît cuirasatul fusese supraîncărcat, ea ajunsese destul de aproape de suprafața apei. Sabordurile tunuri-

lor nu se închideau etanș și, izbite de valuri, lăsau apa să se strecoare înăuntru. Putea fi însă și mai rău, dacă furtuna și-ar fi schimbat direcția, izbind nava în bordaj. Valul, moale, elastic, poate fi comparat cu pumnul unui boxer într-o mănușă groasă. S-ar părea că boxerul nu poate să facă mare lucru cu un asemenea pumn. Totuși, aceasta nu-l împiedică să-i frîngă adversarului coastele, să-i rupă fălcile. Același lucru îl face și marea înfuriată cu o navă, fărîmîndu-i piesele de metal. Dacă sabordurile tunurilor nu vor rezista la loviturile grele ale valurilor, apa va răzbi prin ambrazuri și, rostogolindu-se dintr-un bord în altul, se va tălăzui năvalnic pe puntea tunurilor. Într-o astfel de situație, o înclinare de douăzeci de grade era de ajuns pentru ca nava să se răstoarne cu chila în sus. Inginerul Vasiliev era conștient de această primejdie și, dînd dispoziții subalternilor săi, supraveghea executarea lor cu o exigență neobișnuită. Sub conducerea lui, matrozii astupau deschizăturile sabordurilor, le sprijineau cu grinzi, bîrne și scînduri, pregăteau, pentru a fi gata de acțiune, pompele de evacuare cu palete.

Noaptea s-a scurs plină de neliniște. Sub presiunea munților de apă, cuirasatul pîrîia din toate încheieturile sale de oțel. În clipele cînd pupa lui, săltată în sus, rămînea cu elicele în vînt, mașinile funcționau în gol. Din adîncul sălii mașinilor, ca din pieptul unui om bolnav, se auzeau pulsații accelerate, urmate de trepidații febrile care străbăteau trupul de metal al navei. În toate cazărmile, cu iublourile astupate, cu ușile și tambuchiurile închise, aerul era cald și înăbușitor. Ascultînd prin fier furia năvalnică a talazurilor, nu am putut mult timp să adorm în patul meu suspendat.

Cîte gînduri nu-mi treceau prin cap! Cugetam și la soarta mea. Ce ciudată cale luase! În satul în care m-am născut, în dosul curții noastre, dincolo de grădinile cu zarzavat, curge rîulețul Juravka. Nu-i prea adînc, ajunge, vorba ceea, pînă la genunchiul vrabiei; are, totuși, obleți și rîbițe. De îndată ce am început să mă țin bine pe picioare, în lunile de vară, mă ju-

cam zile întregi cu o nespusă plăcere pe marginea rîuleţului. În treacăt fie zis, apa m-a atras întotdeauna. Apoi, pe măsură ce creşteam, am aflat de la cei mari că există pe lume fluvii uriaşe, ba chiar şi mări. Încrezător în tot ce mi se spunea, nu mi-aş fi închipuit însă niciodată că s-ar putea să existe undeva mai multă apă decît în iazul morii din vatra satului nostru. Iată de ce m-am mirat cînd am văzut pentru întîia oară rîul Ţna. Faţă de el, Juravka noastră mi-a părut o nimica toată, ca un şoarece alături de o vacă. Mai tîrziu însă, viaţa mea a luat altă întorsătură : am ajuns matroz şi am început să cutreier mările. Iată că de data aceasta am traversat Oceanul Atlantic, am ocolit Africa şi am intrat în Oceanul Indian. Legănîndu-mă în patul meu suspendat, ca într-un adevărat hamac, simţeam în fiecare clipă asalturile furioase ale valurilor, ascultam mugetul surd, încordat, de dincolo de bordajele cuirasate, năvala masivă a apelor peste punte. Ne aştepta şi Oceanul Pacific. Toate acestea erau grandioase şi, totuşi, n-am să uit niciodată dragul meu rîuleţ cu clipocitul lui vesel, în care prindeam obleţi şi rîbiţe, şi lîngă care a răsunat cîntarea copilăriei mele, ca trilul unei ciocîrlii.

În ziua următoare, vijelia a ajuns la maximum de intensitate. În clipele libere, dădeam fuga sus să văd ce se întîmplă cu navele. De astă dată, împrejurimile nu erau întunecate cum sînt de obicei pe timp de furtună. Era un fenomen rar : marele zbucium al stihiilor se dezlănţuia sub cerul senin. Vîntul vuia, cu o negrăită putere, de parcă undeva, dincolo de zări, dincolo de marginile planetei noastre, ar fi acţionat nişte ventilatoare uriaşe. Valurile se rostogoleau de colo, colo. Munţi întregi de apă izbucneau în sus, ca să se prăbuşească înapoi urlînd, ca o cascadă, de parcă ar fi fost aruncaţi în aer de o torpilă. Trîmbe de spumă zburau scînteind în soare, în nori de pulbere sclipitoare, ca nişte stoluri de păsări albe.

Escadra naviga în aceeaşi formaţie : linia de şir din tribord era alcătuită numai din cuirasate ; cea din babord, numai din nave de transport, cu *Kamciatka* în frunte ; trei crucişătoare veneau la urmă, în formaţie

de unghi. Viteza se menținea la zece noduri ; din cauza vîntului din pupa și a valurilor care goneau în urma noastră, părea că toate navele stăteau pe loc, balansîndu-se. Ruliul navei *Osliabia* trecea de douăzeci de grade, pe cînd cele patru cuirasate moderne de același tip, printre care și *Oriol,* se înclinau mult mai puțin. Dar aceasta nu-i liniștea pe mulți ofițeri în ceea ce privea soarta navei. Încă nu fusese dat uitării avertismentul Comitetului tehnic al marinei, primit în ajunul plecării escadrei de la Libava. În acest avertisment alarmant se spunea că anumite nave, ca *Borodino,* pot să se răstoarne pe furtună, dacă nu se vor lua cele mai atente măsuri de precauție. De pildă, nava noastră, fiind supraîncărcată cu trei mii de tone, avea și pescajul cu trei picioare mai mare decît cel prevăzut prin proiect.

Greu încercate erau îndeosebi navele de transport și crucișătoarele. Ele aveau un ruliu de treizeci-patruzeci de grade.

Ți-era și milă să le privești. Totuși inspirau mai puține temeri decît cuirasatele.

Ca bataler, nu-mi era îngăduit să cunosc alte lucruri în afara îndatoririlor pe care mi le trasau superiorii. Totuși, pe ascuns încălcam întotdeauna regulile generale ale serviciului. Bineînțeles că aveam și eu cunoștință de avizul Comitetului tehnic al marinei. În creierul meu stăruia o întrebare arzătoare : va rezista oare cuirasatul nostru la asaltul vijeliei, în caz că, din întîmplare, va primi dintr-o coastă lovitura valurilor ? La gîndul că nava putea să se răstoarne, nu mă simțeam de loc în apele mele, iar genunchii îmi tremurau. Într-un asemenea caz, cel mult douăzeci de oameni, cei aflați sus, vor avea timp să sară în apă ; dar nici pe aceștia nu-i va salva nimeni.

„Prostii, nu se va întîmpla nimic", mă liniștеam eu în gînd.

Pe aceeași cale, dar în direcție contrară, au trecut, la începutul secolului al XIX-lea, unii navigatori vestiți de-ai noștri, ca Krusenstern și Litke, aflîndu-se în cea dintîi călătorie a lor în jurul lumii. Ei navigau cu niște biete corăbioare — niște fregate mici cu vele

și cu un deplasament mai mic de cinci sute de tone fiecare. Prin ce-or fi trecut oamenii de la bordul lor, cînd erau surprinși de furtună ? Cîtă bărbăție, cît trebuie să fi iubit marea, ca să se aventureze, pe asemenea coji de nucă, într-o călătorie în jurul lumii ! Mi-am adus aminte de o remarcă supărătoare pe care o citisem cîndva într-o carte de literatură marinărească : „Altădată, navele erau de lemn, iar oamenii, de fier ; acum, navele sînt de fier, iar oamenii de carton". Nu voiam să par de carton, așa că, bravînd, umblam nepăsător pe navă, căutînd să arăt că vijelia nu mă îngrijorează cîtuși de puțin.

În ziua aceea sufereau și mai mulți oameni de rău de mare. Medicii nu puteau să le dea nici un ajutor. Or, matrozii aveau de muncit, nu glumă : nava de război trebuia să-și păstreze locul în formație și să înainteze, fără nici o clipă de oprire. De aceea boțmanii și gradații luau locul doctorilor. Aceștia cunoșteau anumite remedii, e drept, foarte crude, dar radicale. Dacă vreun matroz se făcea pămîntiu la față, iar ochii i se tulburau, i se stingeau, boțmanul sau gradatul se repezea la el, ca uliul asupra unui porumbel, și, înjurîndu-l în fel și chip, începea să-l lovească cu lănțișorul de alamă al sifleii sau cu o bucată lungă de cauciuc. Cel bătut se zvîrcolea de durere ca un șarpe, și pielea i se brăzda imediat de vînătăi ; în schimb, însă, după aceea se înviora tot atît de repede, sîngele îi revenea în obraz, iar ochii începeau să-i sclipească, de parcă îl aștepta o întîlnire cu iubita. Asemenea procedee aveau asupra unor oameni din echipaj un efect atît de convingător, încît era de ajuns să vadă mustățile unui gradat, ca să uite îndată, ca prin farmec, de greață.

Acum nu mai puteai trece prin locuri neapărate de parapetele bordajelor, căci riscai să fii luat de valuri. Pe dunetă erau depozitate peste o sută de tone cărbuni. Asaltînd pupa, valurile îi spălau încet-încet, zvîrlindu-i peste bord. Nu exista nici o posibilitate de a salva prețiosul combustibil. Turela de la pupa și cele două laterale, amplasate în locuri deschise, erau înecate mereu sub valurile clocotitoare, aruncate de

ocean. Oricît ne străduiam să apărăm cuirasatul, închizînd toate tambuchiurile, iublourile și spiraiurile, apa pătrundea peste tot, se revărsa în cabine și între punți, intra în compartimentele de sub turele.

Spre seară, m-am urcat pe dunetă unde l-am întîlnit pe inginerul Vasiliev. Era ud pînă la piele și, totuși, nu pleca jos, la adăpost. Omul acesta mă uimea întotdeauna prin setea lui nepotolită de a cunoaște totul. Și acum, adăpostindu-se de stropi și de vînt, după o cabină, stătea cu un cronometru în mînă, observînd ritmul rafalelor vijeliei.

Presiunea vîntului era atît de mare, încît tăia răsuflarea. Mîinile apucau, în mod instinctiv, primul lucru care ieșea în cale. Părea că aerul, învolburat de vijelie, ne va înșfăca, ne va ridica în văzduh, rotindu-ne ca pe niște fulgi. Nici înălțimea dunetei nu scăpa oamenii de stropi și de palele de spumă.

Vasiliev măsură cu privirea oceanul furios și-mi strigă :

— Cîtă forță se irosește degeaba ! Dacă omul ar fi în stare să capteze toată energia asta dezlănțuită de vijelie, ce nu s-ar putea face cu ajutorul ei !

După socotelile lui, lungimea unui val ajungea uneori la cinci sute de picioare, iar înălțimea, la patruzeci. Cutremurîndu-se, cuirasatul nostru se ridica, escalada muntele de apă, ca un hipopotam de dimensiuni fantastice ; apoi, trecînd peste el, se cufunda neputincios cu prova în prăpastia ce se căsca înaintea lui, ridicînd pupa spre cer. Avea opt ruliuri pe minut. Mai mult decît atît : tot într-un minut, cuirasatul, greu de un milion de puduri, se ridica de șase ori la înălțimea unei case cu trei etaje — și toate acestea le făcea atît de simplu, de parcă ar fi fost ușor ca un leagăn de copil. Totuși, înainta cu o viteză de 10 noduri. Împreună cu el, simțeam și noi mișcarea cvadridimensională. În timpul acesta, indiferent ce făcea omul, fie că ar fi cugetat la viață sau la moarte, ar fi visat la fericire sau s-ar fi lăsat pradă disperării, ar fi trudit ori ar fi dormit, s-ar fi închinat ori ar fi înjurat, vijelia îl zvîrlea necontenit în toate părțile și-l ridica de șase ori pe minut, ca în ascensor, la patru-

zeci de picioare înălțime. Vasiliev era plin de admirație pentru cuirasatul său:

— *Oriol* este mai sensibil la tangaj decît la ruliu. Aceasta se explică prin faptul că are bordaje piezișe. Au de asemeni un rol și porțiunile descoperite. Nimerind într-un asemenea punct, apa oprește ruliul navei în partea opusă. Toate cele patru cuirasate de același tip — *Suvorov, Alexandru al III-lea, Borodino* și *Oriol* — sînt construite foarte judicios, în ceea ce privește comportarea lor față de ruliu. *Osliabia* este însă altfel construită, de aceea e mai sensibilă la ruliu decît cuirasatul nostru.

Navele de transport ofereau o priveliște înfiorătoare. Părea că fiecare din ele, o dată aplecată pe o parte, nu se va mai ridica la loc. Totuși, ele se redresau și mergeau înainte, împreună cu linia de șir a cuirasatelor din tribord. Într-un cuvînt, toate cele patrusprezece nave aveau un aspect fantastic, învăluindu-se în rafale de spumă, care se învolburau într-un dans dement. Din cînd în cînd, cîte unul din cuirasatele care navigau în prova noastră dispărea cu totul printre talazuri, zărindu-i-se doar vîrfurile catargelor. Lucrul acesta se petrecea deodată, fulgerător, încît aveai impresia că nava rămăsese fără fund, și acum era înghițită vertiginos în abis. După cîteva clipe însă, aceeași navă, ca împinsă de o forță supranaturală, urca din nou pe creasta clocotitoare a unui munte de apă.

Malaya, care naviga în babord la travers de cuirasatul *Oriol,* la interval de cinci cabluri de noi, avea o avarie la mașini. Nava semnaliza cu pavilioanele raportînd că nu mai poate guverna. De pe nava-amiral i s-a răspuns:

„Reparați mașinile, navigați cu mijloace proprii". *Malaya* se întorsese cu un bord spre valuri și, rămînînd în urmă, începuse să se legene și mai mult, neputincioasă, ca o coajă de nucă. Puhoaie furioase de apă treceau năvalnic peste ea. Pe punte, oamenii se agitau de zor, căutînd să ridice trinca, velastraiul și flocul [1], ca să pună nava cu prova în vînt și să-i redea

[1] Diferite tipuri de vele (n.t.).

viața. În cele din urmă, velele se ridicară, jalnice, vrednice de milă ; dar aceasta nu folosi la nimic. Nava se legăna nebunește pe valuri, fără a putea să se deplaseze, arătîndu-și carena. Un nou semnal s-a înălțat la catargul ei : „Sînt în pericol". Dar nici o navă nu i-a venit în ajutor. Ambele linii de șir au trecut pe lîngă ea, lăsînd-o pradă furtunii.

— Numai printr-o minune ar mai putea să scape, spuse Vasiliev cu amărăciune, petrecînd-o cu privirea.

— Da, oamenii de acolo sînt în mare primejdie, am răspuns, zgribulindu-mă, ca de frig.

Peste un ceas, *Malaya* se pierduse în zare.

Pe lîngă cuirasatul nostru se legănau pe valuri rame, butoiașe și centuri de salvare din plută. În urma lor plutea jalnic o barcă plină cu apă. Peste puțin, am aflat de la semnalizatori că barca fusese smulsă de furtună de la gruie, de pe cuirasatul *Suvorov*.

Ajungînd din urmă micul remorcher *Rus*, talazurile îl acopereau de la pupa pînă la prova. Ca să scape de ele, remorcherul, obținînd aprobarea amiralului, a mărit viteza și s-a apropiat de coasta Africii. Învăluind apele, neoaptea l-a ascuns vederilor escadrei.

Oceanul Indian și-a mai arătat vreo douăzeci și patru de ore furia, de astă dată însă nu atît de violentă. Valurile erau acum mai mici. Încetul cu încetul slăbise și tangajul.

Remorcherul *Rus* ne-a ajuns din urmă curînd ; ce s-o fi întîmplat însă cu *Malaya?*

Luînd drum spre nord, în linie oblică, către tropicul Capricornului, escadra a avut două zile vreme favorabilă. Toate iublourile, tambuchiurile și sabordurile tunurilor fuseseră deschise. Deasupra noastră pluteau domol nori răzleți ; soarele strălucea ca o imagine a fericirii și căldura lui era atenuată de adierea ușoară a brizei.

Matrozii și ofițerii discutau îndelung asupra viitoarei noastre escale la Madagascar. Acolo urma să ne întîlnim cu diviziunea amiralului Völkersamm, care luase drum prin Canalul de Suez. Tot acolo trebuiau să vină din Rusia crucișătoarele *Oleg, Izumrud* și alte nave. Dar cum or fi stînd lucrurile cu achiziție-

narea crucișătoarelor din Argentina și Chile? Dar Port-Arthurul asediat o mai rezista? Escadra blocată de japonezi o mai exista? La toate aceste întrebări arzătoare aveam să căpătăm răspuns abia la Madagascar.

În seara zilei de 11 decembrie, *Kamciatka* a început să rămînă în urma escadrei. Între ea și nava-amiral s-a angajat un schimb nesfîrșit de semnale. Amiralul tuna și fulgera amenințînd că-i va trimite în judecată pe vinovați. *Kamciatka* se dezvinovățea, invocînd proasta calitate a cărbunilor, din pricina căreia fochiștii, deși se străduiau din răsputeri, nu izbuteau să ridice presiunea la căldări peste optzeci de pfunzi [1]. Curînd, ea a cerut amiralului aprobarea de a arunca peste bord o sută cincizeci de tone cărbuni inutilizabili, ca să ajungă la cei buni. Amiralul a răspuns: „Peste bord cu ticălosul care propune așa ceva!"

Vremea începuse să se strice: ba începea o ploaie măruntă și enervantă, ba se tălăzuiau în zbor dinspre nord-est rafale de vijelie. La orizont a apărut extremitatea de sud a Madagascarului. Temperatura nu era ridicată, sub pătura de nori groși, dar se respira anevoios în aerul saturat de vapori.

Întîlnirea cu nava-spital *Oriol* fusese fixată la Madagascar, dar ea nu era acolo. Amiralul a trimis crucișătoarele în patrulare, la dreapta și la stînga drumului urmat de noi. Totuși cercetările lor n-au dat nici un rezultat.

Escadra a înaintat dinspre sud-est de-a lungul insulei Madagascar, navigînd la douăzeci de mile de coastă. După o furtună de scurtă durată, cerul s-a înseninat.

Insula se zărea cu ochiul liber în razele orbitoare ale soarelui. Coastele ei prăpăstioase se înălțau albăstrii, ispititoare, deasupra orizontului.

---

[1] Un pfund englezesc are 453,2 gr. Deci, o presiune de circa 36 atmosfere (n.t.).

partea a treia
MADAGASCAR

I. NATURA SURIDE, DAR SUFLETUL E MIHNIT

Zorile scurte ale zilei de 16 decembrie se năşteau într-o tăcere solemnă. Stelele se stingeau în adîncurile verzui ale cerului. În stînga noastră se zărea insula Madagascar — deocamdată tulbure, misterioasă, ca nălucirile unui om ameţit. Escadra trecea de-a lungul coastei răsăritene a insulei, apropiindu-se încet de ea. În dreapta, zorile îşi răsfirau evantaiul învolt, risipindu-şi culorile vii într-un joc măiestrit de nuanţe. Oceanul însă nu se trezise din somn, dar începuse să zîmbească în sclipiri trandafirii. În asemenea clipe, dezmierdat de minunata prospeţime a dimineţii, aştepţi ceva neobişnuit şi priveşti totul împrejur cu ochii larg deschişi. Iată, cele dintîi raze ale soarelui îşi revarsă bucuria, săgetînd văzduhul îmbibat de săruri, plin de miresme. O clipă, şi toate se schimbă pe neaşteptate: peste întinderea oceanului se revarsă zîmbete de albăstrea; oglinda apelor se topeşte în sclipirile piezişe, pline de tresăririle pătimaşe, fierbinţi, ale scînteierilor orbitoare.

Şi îndată după aceea se înstăpîneşte ziua dogorîtoare.

Ţărmurile unduitoare ale Madagascarului se zăreau acum mai limpede în faţa noastră. Aici, cine ştie în ce eră, magma clocotitoare din adîncurile pămîntului a vrut să glumească şi a împins în sus fundul oceanului, pe o mare întindere. Sau, poate că insula s-a

despărțit de Africa, asemeni unui copil care a crescut mare și a plecat de lîngă maică-sa. De atunci au trecut mii și mii de ani. Vălmășagul ciudat al stîncilor încremenite în nemișcare s-a acoperit de verdeața vegetației sudice, s-a populat cu viețuitoare. Francezii ocupaseră această insulă nu prea demult, trecînd-o la catastiful coloniilor lor îndepărtate. Ca suprafață, ea este mai mare decît întreaga Franță. Nu degeaba locuitorii insulelor mai apropiate o numesc încă și astăzi: „Tanty-Bé", ceea ce înseamnă: „Pămîntul Mare". Paralel cu coasta Madagascarului, se întinde încă o fîșie de uscat, îngustă și puțin ridicată — insula Sainte-Marie. Escadra s-a angajat în strîmtoare. Spre orele 11 de dimineață, navele, frîngînd și spărgînd luciul însorit al apei, au început să-și ocupe locurile unele după altele, conform ordinelor primite; la prova fiecăruia dintre ele zornăiau asurzitor lanțurile ancorelor, lunecînd repede prin nări. Pe cuirasatul nostru de asemeni, la comanda secundului Sidorov, ancora, grea de două sute de puduri, a lunecat deodată de la locul ei și, împroșcînd stropi sclipitori de apă, s-a cufundat vertiginos în abis, ca să se înfigă temeinic cu cele două gheare de fontă în fundul mării, la treizeci și cinci de stînjeni adîncime. Escadra se oprise exact în mijlocul strîmtorii, a cărei lățime e de peste 10 mile; în acest fel, formal, am evitat încălcarea neutralității Franței.

Ofițerii și trupa de pe *Oriol,* care nu aveau de făcut vreo corvoadă, contemplau de pe puntea de sus noua priveliște. Cerul își revărsa dogoarea nemiloasă. Lanțuri de munți se ridicau încremeniți deasupra oceanului, la înălțimea norilor, estompîndu-se în depărtările azurii. Mai jos, coborînd pe povîrnișurile munților, înfipte în coastele lor, se întindeau păduri tropicale. Dincolo de strîmtoare, pe insula Sainte-Marie, se zăreau ca niște pete albe clădiri europenești, scăldate în verdeață. Totul împrejur era netulburat, adormit, cufundat parcă într-o reverie nesfîrșită, sub razele arzătoare ale soarelui. Numai niște indigeni — hovași — foiau cu pirogele lor pe lîngă nave, mirați de apariția noastră neașteptată.

Priveam totul încîntați ; curînd însă, încîntarea noastră stîrnită de priveliștile nespus de pitorești se șterse, înlocuită de mîhnire. În zadar cercetam cu ochii toate ungherele din strîmtoare, în speranța de a zări fumulețe sau siluetele navelor cunoscute. Nu vedeam nici diviziunea navală a amiralului Völkersamm, nici nava-spital *Oriol,* nici crucișătoarele auxiliare. Numai în fața orașului, într-un golfuleț, am zărit două vapoare. Erau carbonierele noastre, sub pavilion german.

Priveam copleșiți de melancolie.

Pe la orele 4 după-amiază, nava-spital *Oriol* a sosit de la Kapstadt. Era de presupus că ne aducea noutăți importante. Unul dintre ofițerii noștri se dusese pe nava-amiral *Suvorov.* Pe cuirasatul nostru s-a răspîndit curînd o veste zguduitoare, zburînd dintr-un compartiment în altul. Matrozii trăgeau cu urechea la convorbirile ofițerilor ; unii șușoteau cu ordonanțele. M-am dus la inginerul Vasiliev :

— Pe navă s-a răspîndit zvonul că...

De obicei stăpîn pe sine și în aparență calm, Vasiliev era de astă dată foarte nervos. Fără să aștepte sfîrșitul frazei mele, m-a întrerupt :

— Bănuiesc la ce te referi. Din păcate, e adevărat : escadra de la Arthur nu mai există. După cîte se spune, a fost scufundată prin focul artileriei de asediu, după ce japonezii au ocupat colina Vîsokaia. Am fost trimiși în ajutorul escadrei I-a, care a pierit însă înainte ca noi să ajungem la jumătatea drumului. Strategii de la Petersburg au dat greș. Acum, contăm numai pe forțele noastre. Avem misiunea de a distruge singuri flota inamică și de a ne asigura stăpînirea Mării Japoniei. Această idee este însă tot atît de absurdă ca și cînd ai pune un cocoș să se bată cu un uliu. Japonezii s-au arătat cu mult mai inteligenți și mai abili decît presupuneam noi...

Am plecat de la el, frămîntat de gînduri apăsătoare. Cam în aceeași stare de spirit se afla tot echipajul ; în seara aceea nu s-au auzit nici rîsete, nici veselie. Ofițerii, ca întotdeauna, dădeau ordine ; matrozii le executau, dar în fiecare mișcare a lor, pe chipuri, în

glasuri, se ghicea simțămîntul sfîrșitului inevitabil, de parcă toți ar fi aflat deodată că la bordul navei s-a declarat ciuma.

Din ziua aceea, un brusc reviriment a început să se vădească în starea de spirit a echipajelor escadrei.

Părea că toate preocupările comandantului se reduceau acum la adunarea escadrei dispersate. Unde se afla amiralul Völkersamm cu navele lui? Era dificil să se afle ceva despre el în regiunea aceea atît de primitivă și de sălbatică, în care ne aflam. Pe insula Sainte-Marie, acel Sahalin francez, unde erau deținuți infractorii politici și de drept comun condamnați la muncă silnică, nu era nici o stație de telegrafie. De aceea, a doua zi de dimineață, remorcherul *Rus*, poreclit de Rojestvenski Băiețoiul, a fost trimis cu telegrame la Tamatava, un port situat la șaptezeci de mile spre sud.

S-a procedat apoi la ambarcarea cărbunilor. Avînd la dispoziție numai două vase carboniere, navele transbordau cărbunii pe rînd. În acest scop, vapoarele erau acostate lîngă cuirasate, bord la bord. Cuirasatul nostru a primit ordin să ambarce cărbuni cu ajutorul barcazurilor navei de transport *Coreea*. Această dispoziție a stîrnit proteste din partea trupei:

— În felul ăsta o să ne canonim o săptămînă întreagă.

— „Turbatul" are necaz pe cuirasatul nostru, și acum ne freacă.

După masă, a intrat în radă și *Malaya*. Avea o înfățișare nespus de jalnică. Toți o priveau atît de mirați, de parcă și-ar fi găsit veșnica odihnă pe fundul mării, și acum apăruse din nou la suprafață venind să se unească cu escadra. S-a aflat că în timpul furtunii i se spărsese conducta principală de alimentare cu vapori și trebuise să piardă cincisprezece ore cu reparația ei.

Cu aprobarea amiralului, pe toate navele s-a procedat la verificarea mașinilor, care au trebuit demontate complet în acest scop. Spre seară, receptoarele noastre de t.f.f. au interceptat două posturi necunoscute, în plină transmisie, emițînd de la distanțe diferite. Aceas-

ta a dat naștere la îngrijorare, mai cu seamă că nu eram în măsură să trimitem în recunoaștere nici măcar o singură navă.

La 18 decembrie, pe la amiază, s-a întors remorcherul *Rus* cu vești importante, recepționate de la Ministerul Marinei. N-am aflat însă amănunte decît peste vreo trei-patru zile, cînd m-am putut întîlni cu prietenul meu Ustinov, furier la statul-major al naveiamiral. Situația noastră nu era de invidiat.

Diviziunea navală a amiralului Völkersamm urma să se ralieze cu escadra în baza navală perfect utilată Diego Suarez, situată la extremitatea de nord-est a Madagascarului. Vapoarele cu cărbuni trebuiau să sosească tot acolo. Sub presiunea japonezilor și englezilor, francezii ne-au refuzat însă ospitalitatea și ne-au propus — așa cum o mai făcuseră — să ne alegem pentru staționare un alt loc, mai ferit de vedere. Völkersamm se îndreptase spre strîmtoarea Mozambic, în partea de nord-vest a Madagascarului și, în ziua le 15 decembrie, ancorase acolo în golful Nossi-Bé.

Planul lui Rojestvenski fusese dat peste cap ; forțele noastre rămăseseră dispersate.

În escadră se zvonise că în strîmtoarea Mozambic ar pîndi două crucișătoare inamice ; că, în afară de aceasta, japonezii ar mai fi trimis în întîmpinarea noastră un detașament de nave, destul de puternic, care trecuse în ziua de 6 decembrie prin fața Singaporelui, luînd drum spre sud. Navigînd cu viteză mare, era posibil ca detașamentul acesta să se afle acum pe undeva prin apropierea Madagascarului. Un astfel de zvon se răspîndise de pe cuirasatul-amiral care, la rîndul său — după cum am aflat tot de la Ustinov, furierul de la statul-major — primise relatări oficiale în acest sens de la Ministerul Marinei.

La noi, pe *Oriol,* îngrijorarea creștea necontenit. Într-o zi, întîlnindu-mă cu galvanorul Kozîrev, acesta a exclamat :

— Ai auzit ?

— Ce ? am întrebat, privindu-i făptura firavă, uscățivă și fața osoasă, mică, ușor ciupită de vărsat, cu buze subțiri, palide.

— Se zice că navele japoneze s-ar afla pe undeva prin apropiere. Dacă e adevărat, ne curățăm. Cu mașinile noastre demontate, n-o să putem nici măcar să trecem în formație de luptă, ca să respingem atacul.

Cunoscător al istoriei universale, Kozîrev cita cu plăcere pilde instructive din ea :

— Ai citit despre bătălia de la Abukir, nu ?

— Am citit cîndva, dar, între timp, am și uitat, i-am răspuns eu.

— Atunci, am să ți-o amintesc, în cîteva cuvinte. S-a dat în timpul unui război dintre Franța și Anglia. Golful Abukir se află în Egipt, nu departe de Alexandria. În 1798, amiralul francez Brueys s-a refugiat acolo cu escadra, fiind urmărit de inamic. Golful era pustiu, francezii hălăduiau ca la ei acasă. Într-o bună zi, ca să zic așa, din ordinul comandantului escadrei, la toate navele alimentele au fost scoase din magazii, tocmai sus pe puntea tunurilor — ca să se aerisească. Apoi, echipajele au fost trimise cu barcazele la uscat ca să aducă apă dulce. Uitaseră de inamic. Deodată însă, ca din senin, apare amiralul Nelson cu escadra lui. Era pe înserate. Navele engleze au dat buzna drept în golf și s-au apucat să-i snopească pe francezi. Aceștia au fost atît de surprinși, încît s-au zăpăcit cu desăvîrșire. O parte din echipaje se aflau încă la cat. Au fost nevoiți să arunce apa dulce de pe barcaze și să alerge spre nave, dar era prea tîrziu. Punțile artileriei erau pline cu alimente, și din pricina asta tunurile nu putea să tragă. Rezultatul : escadra franceză a fost nimicită, cu toți oamenii de pe ea ; doar o singură navă a scăpat întreagă. Se spune că amiralul Nelson a lăsat-o dinadins să scape, ca să ducă guvernului ei îngrozitoarea veste a nimicirii escadrei. Acum, ia gîndește-te : ce-ar fi ca și navele noastre, care și-au demontat mașinile, să se trezească în aceeași situație ? Dacă ne-ar ataca acum crucișătoarele japoneze, aici ne-ar rămîne oasele ! Ptiu, nerod comandant mai avem !

Pentru a-l liniști atît pe prietenul meu Kozîrev, cît și pe mine însumi, i-am răspuns:

— De cînd am plecat din bază, mereu sîntem speriați cu japonezii. Totuși, pînă acum n-am văzut, hai, să nu zic o navă de linie a lor, dar nici măcar un torpilor. Și cred că nici de acum înainte n-o să vedem.

Ca un făcut, la orizont și-au făcut apariția cîteva nave engleze, enervînd escadra.

Crucișătoarele noastre au fost nevoite să renunțe la verificarea mașinilor și să iasă la larg, în patrulare, îndată ce se întuneca. În fiecare noapte, ofițerii și echipajul făceau de gardă pe borduri lîngă tunurile încărcate. Toate luminile exterioare erau camuflate.

Două zile și două nopți a bătut un vînt puternic de la sud-est, însoțit de averse biciuitoare de ploaie. În strîmtoare s-au stîrnit valuri mari, îngreunînd staționarea la ancoră și ambarcarea cărbunilor. Escadra s-a deplasat cu cîteva mile spre nord, la gura rîului Tang-Tang, în golful cu același nume, care pătrundea în coasta abruptă a insulei Madagascar și era protejat împotriva valurilor de o limbă lungă de nisip. În golf era acalmie. Palmierii creșteau chiar lîngă apă.

Sub impresia ultimelor evenimente, matrozii de pe cuirasatul nostru își pierdeau tot mai mult încrederea în regimul autocrat din Rusia. Expediția noastră în Extremul Orient era privită ca o acțiune fără sorți de izbîndă, pusă la cale de niște guvernanți zănatici, care nu-și dădeau seama că aceasta putea duce la pieirea flotei și a oamenilor. Drept consecință, mentalitatea trupei a început să se schimbe: supunerea oarbă față de superiori dispăruse. Cazurile de încălcare a disciplinei deveniseră mai frecvente. Înjurat de un locotenent, comendorul Buglai i-a răspuns și el prin cele mai cumplite înjurături. Ofițerul insultat nu s-a mai repezit să-l bată, ca de obicei, ci a dat fuga să raporteze comandantului secund. Totuși, în mod inexplicabil, comendorul vinovat n-a fost pedepsit. Însemna că ofițerii începeau să-și dea seama de starea de spirit a echipajelor. Curînd după aceea, chiar comandantul secund Sidorov a avut un incident neplăcut. Se ambarcau cărbuni de pe vaporul *Garçon*.

Șeful magazioner Osip Feodorov, un flăcău îndrăzneț, cu privirile agere, venind cam băut de pe carbonier, a lăsat lucrul și a dat să coboare jos, la magazia lui. În clipa aceea l-a întîlnit Sidorov. Tăindu-i drmul, l-a întrebat:

— Unde te duci?

— Să mă odihnesc, înălțimea-voastră.

— Cum adică, să te „odihnești"!? A dat cineva comanda pentru aceasta?

Feodorov i-a retezat-o scurt:

— Mi-am dat singur comanda!

Comandantul secund a rămas o clipă uluit; apoi, apucîndu-l de umăr, a strigat:

— Ce tot îndrugi? Știi ce te așteaptă pentru asta?

Holbîndu-și ochii năuci de beție, Feodorov a sărit la Sidorov:

— Ce mă tot amenințați, înălțimea-voastră? Nu mai mi-e frică de nimeni pe lume. Tot am să pier. Și nici dumneavoastră n-o să scăpați cu viață. S-a zis cu noi. O să ne bage japonezii pe toți în fundul pămîntului. Dacă vreți, omorîți-mă pe loc, cu un foc de revolver...

Sidorov s-a tras îndărăt, dînd din mîini:

— Nebunule! Cară-te la dracu! Piei din ochii mei!

Nici Feodorov n-a suferit vreo pedeapsă.

Toate navele terminaseră ambarcarea cărbunilor și intraseră în repaos, dar deasupra cuirasatului nostru se ridicau încă și în ziua de 22 nori de pulbere neagră. Palancurile zăngăneau, oamenii lărmuiau, cărbunii erau aruncați în buncăre într-un zgomot asurzitor. Munca se executa pe o căldură toridă, înăbușitoare, și era insuportabilă, istovitoare. Iar cînd se înnopta, cînd puteam să profităm de răcoare și să ne odihnim, nu ne dădea pace teama de primejdia unor atacuri cu torpile. Noaptea se scurgea într-o atmosferă deosebit de încordată. Navele instalaseră baraje de plase protectoare și, camuflînd toate luminile exterioare, se pitulaseră în golf. Nimeni nu voia să stea în compartimentele de jos; toți căutau să rămînă pe puntea superioară, chiar și acei care n-aveau ce căuta acolo. Era vădit că pe toți îi obseda unul și același gînd:

în caz că s-ar întîmpla ceva cu nava, de acolo puteau să se salveze mai repede. Am urcat pe dunetă. În afară de matrozi, acolo se aflau medici, mecanici și mai mulți ofițeri de echipaj. Era tăcere. Numai vuietul de aramă al clopotelor, bătute la fiecare jumătate de ceas, vibra în întuneric. Înălțîndu-se abruptă, acoperind jumătate din cer, insula ne apăsa ca un nor greu. Briza de coastă, abia simțită, aducea mireasma amețitoare a plantelor tropicale. După limba de nisip, chinuit de insomnie, oceanul murmura abia auzit. Sute de oameni scrutau, pînă îi dureau ochii, împreună cu semnalizatorii și comendorii, negura care învăluia gura golfului Tang-Tang.

Spre miezul nopții, pe ocean s-au zărit niște lumini.

— Ce-o mai fi și asta ? întrebă răgușit careva dintre ofițeri.

— Da, sînt opt lumini, și toate se apropie de gura golfului, răspunse altul, cu glas sugrumat.

În clipa următoare, toți căutau să-și potolească temerile, exprimînd presupunerea că erau, probabil, torpiloarele din diviziunea navală a lui Völkersamm. Peste puțin, cîteva dintre lumini depășiră limba de nisip. Îndată după aceea, pe coastă, în spatele șirului de cuirasate începu deodată să licărească o luminiță, parcă ar fi fost un semnal făcut de cineva din întuneric.

— Domnilor, aici e o cursă. Să nu se repete cele întîmplate la începutul războiului, la Port-Arthur, cînd japonezii ne-au scos pe neașteptate din acțiune trei nave.

Un mecanic oftă :

— Of, japonezii ăștia !

În asemenea clipe ai fi vrut să ai ochi de bufniță, ca să vezi și noaptea tot atît de bine ca ziua.

Abia dimineața am putut să aflăm că fuseseră niște pescari indigeni cu luntrile lor.

În noaptea aceea, nava-spital *Oriol* staționase tot fără lumini, împotriva prevederilor convenției internaționale de la Haga. Se spunea că și comandantul navei, și medicul-șef înaintaseră comandantului escadrei obiecțiunile lor în această privință, inițiativă

ce i-a expus însă pe amîndoi la insulte grosolane, care puteau fi adresate numai unor condamnați lipsiți de orice drepturi. Am mai aflat că în aceeași noapte, se petrecuse un act de rebeliune pe vasul-frigorifer francez *Espérance,* care se alăturase din nou escadrei noastre cu cîteva zile mai înainte. Echipajul, compus numai din francezi, navigînd sub pavilionul lor național, nu voia să staționeze fără lumini, temîndu-se de un atac din partea torpiloarelor japoneze. Matrozii au început să vocifereze vrînd să-și arunce comandantul peste bord. Abia fuseseră potoliți. Rojestvenski strigase că va alunga din golf ambele nave.

În timpul staționării noastre, „Băiețoiul" făcea mereu naveta, cu toată viteza, la Tamatava. După cîte se părea, comandantul escadrei întreținea un schimb intens de depeșe cu Petersburgul. Totuși, viitorul nostru continua să fie tulbure, ca orizontul înnegurat. Dis-de-dimineață, trei crucișătoare: *Aurora, Amiral Nahimov* și *Dmitri Donskoi* s-au îndepărtat de escadră, ieșind în larg, sub comanda contraamiralului Enquist, pare-se cu misiunea de a scoate din golful Nossi-Bé diviziunea navală a amiralului Völkersamm și a găsi celelalte nave risipite. Ceva mai tîrziu, în aceeași zi, a sosit un carbonier german de la Diego Suarez, cu știri prea puțin îmbucurătoare: acolo nu se afla decît un singur crucișător auxiliar: *Kuban.* Nu se știa unde se găseau celelalte patru nave ale noastre de același tip. Nu s-a putut afla nimic nici despre detașamentul căpitanului de rangul I Dobrotvorski, care trebuia să ne ajungă din urmă. Din acest eșalon făceau parte crucișătoarele *Izumrud* și *Oleg,* recent finisate, torpiloarele *Gromki* și *Groznii,* precum și crucișătoarele auxiliare *Ural* și *Terek,* amenajate și ele de curînd. Același carbonier adusese și un raport de la Völkersamm, din care reieșea că navele lui, staționate la Nossi-Bé, se apucaseră, ca și noi, să-și verifice mașinile și să spele cărbunele. În această situație nu putea să se alăture escadrei.

Ne dădeam seama tot mai mult că superiorii noștri nu dădeau dovadă de cine știe ce pricepere. Nu ne rămînea decît să ne liniștim cu nădejdea că zvonurile

despre prezența unor nave inamice prin apropiere se vor dovedi neîntemeiate. Altfel, ne-ar fi pîndit și pe noi aceeași soartă ca și pe cei de la Abukir. Un ordin pe escadră ne vesti că toate navele trebuiau să fie gata de plecare.

2. ESCADRELE SE UNESC

Am ridicat ancora dimineața, în ajunul crăciunului. Escadra a luat drum spre nord, de-a lungul coastei Madagascarului. Țărmurile insulei, sinuoase și înalte, cu văi și cu culmile munților răsărite brusc spre cer, asemenea unor valuri uriașe, ba se pierdeau o vreme în ceața viorie, ba se iveau din nou abia profilate pe bolta de peruzea a cerului, ca niște schițe începute de mîna unui visător plin de fantezie. Marea era liniștită. De sus, se revărsau torente de dogoare atît de fierbinți, încît nu puteai să scapi de ele nici sub tendele întinse deasupra punților. Nemărginirea oceanului, parcă toropită de zăpușeală, dormea dusă, fără solzii vreunei încrețituri, doar răsuflînd alene printr-o ușoară învălurare, care oglindea orbitor razele sclipitoare ale soarelui. Ziua tropicală era nespus de strălucitoare, fără să se potrivească însă, cîtuși de puțin, cu starea sufletească în care ne aflam cu toții.

În zori, remorcherul *Rus* se întorsese de la Tamatava, și îndată după aceea prin toată escadra se răspîndise tragica veste: Port-Arthurul capitulase. Fortăreața pentru care fuseseră cheltuite sute de milioane de ruble — banii poporului — nu rezistase asediului inamic și capitulase. Întreaga ei garnizoană, patruzeci de mii de oameni, cu toate gurile de foc, depozitele, materialele de război, căzuseră în mîinile japonezilor. Acesta fusese sfîrșitul luptei fără nici un rost, care ținuse zece luni pe un colț de pămînt îndepărtat. Acolo, poate că fiecare petic de pămînt fusese udat din belșug cu sîngele ostașilor ruși, care executau supuși ordinele Petersburgului.

Ştirile despre scufundarea escadrei I-a şi căderea Port-Arthurului tăiaseră elanul războinic nu numai al matrozilor, care, şi fără asta, nu prea dădeau dovadă de aşa ceva, dar şi al ofiţerilor. Aceştia începeau să-şi piardă încrederea în invincibilitatea armelor ruseşti, glorioase prin faptele de arme ale lui Uşakov, Suvorov, Kutuzov şi ale altor mari conducători de flote şi de armate. Unii dintre ofiţeri ne vorbeau ei înşişi cu ironie despre înfrîngerile pe care le suferisem. Alţii discutau între ei despre război, fără a se sinchisi de prezenţa matrozilor, făcînd aprecieri brutale asupra „marilor salvatori" ai Patriei. Poate că asemenea vorbe, în gura ofiţerilor, răsunau pentru întîia oară în istoria flotei ruse; de aceea, ele aveau un efect uluitor asupra matrozilor.

Sub tendă se plimbau doi tineri: un locotenent mecanic — cu pieptul îngust şi cu aer blazat, nepăsător — şi ofiţerul şef de cart, cu epoleţi de miciman, îndeplinind şi funcţia de ajutor al ofiţerului cu navigaţia. Micimanul era scund şi avea un nas cărnos. În el se îmbinau perfect seriozitatea unei minţi foarte agere cu o fire veselă, fapt pentru care era respectat de matrozi. Acum însă, dezamăgit şi biciuindu-se pe sine însuşi, îi spunea interlocutorului său:

— Am început prost războiul, îl continuăm tot prost şi pare-se că finalul va fi şi mai prost. Să luăm, de pildă, cazul escadrei de la Port-Arthur. Ea era mai puternică şi mai bine organizată decît a noastră. Personalul ei avea mai multă experienţă în lupta pe mare, decît avem noi. Cei de acolo, în comparaţie cu noi, erau adevăraţi marinari. Totuşi, ce s-a întîmplat?

Mecanicul răspunse maliţios:

— Escadra I-a, din marină, a ajuns submarină.

Micimanul încuviinţă:

— Da! A ajuns submarină! Iar acum, a căzut şi Port-Arthurul. În cine să ne mai punem nădejdea? În generalul Kuropatkin [1]? El s-a înconjurat de icoane şi turuie ca o gheonoaie: răbdare, răbdare, şi iar răb-

[1] Comandant al forţelor terestre ruseşti din Manciuria în 1905 (n.t.).

dare. Poate fi oare o situație mai proastă? Acum, generalul Noghi, care a isprăvit cu fortăreața noastră, a devenit disponibil, el și armata lui. Prin urmare, peste trupele noastre de uscat se va rostogoli o nouă avalanșă de foc. Deci, situația noastră de pe frontul terestru se va înrăutăți și mai mult. Ce ne mai rămîne de făcut? Va face escadra a II-a o minune, va cîștiga stăpînirea Mării Japoniei? Să fim sinceri: această adunătură de nave de toate tipurile și clasele, cu lipsa noastră de organizare, e doar parodia unei escadre de luptă. Concluzia se impune de la sine: ce rost are continuarea războiului? Poate acela de a spori și mai mult dezonoarea Rusiei?

Ocolind răspunsul, mecanicul spuse:

— De la niște oameni fără cap nu te poți aștepta niciodată la o judecată înțeleaptă. Or, comandanții noștri fac parte tocmai din această categorie.

Către amiază, am întîlnit două torpiloare — *Bedovîi* și *Bodrîi* — și crucișătorul *Svetlana*. Toate trei făceau parte din diviziunea contraamiralului Völkersamm. Cînd le-am zărit ne-am bucurat ca niște copii. Însemna că o să întîlnim curînd și celelalte nave, și o să împărțim necazurile împreună.

Escadra s-a oprit. De lîngă *Svetlana* s-a desprins o barcă cu un ofițer, pornind spre nava-amiral — probabil că aducea raportul lui Völkersamm. Torpilorul *Bodrîi*, avînd mașinile defecte, nu era în stare să navige decît cu 7 noduri. Remorcherul *Rus* a primit ordin să-l ia la remorcă și ne-am văzut de drum.

A doua zi era crăciunul. O dată cu pavilionul de la pupa, la toate navele au fost ridicate pavilioane și la arborele mare. După o jumătate de oră, stopînd mașinile, escadra s-a oprit în largul oceanului, la treizeci de mile de Diego Suarez. Toată dimineața am făcut curățenie și am dereticat; apoi am ascultat liturghia, în paraclisul demontabil.

Din fragedă copilărie, această sărbătoare era legată în conștiința mea de geruri năprasnice, ori de iureșul viscolelor. Acum, pentru întîia oară în viață, era însoțită de o căldură insuportabilă. Se deosebea de zilele

de lucru numai prin masa ceva mai bună pentru trupă și prin ceva mai puțină corvoadă.

Cînd soarele s-a ridicat la zenit, strălucind drept deasupra capului, fără să lase nici o umbră, întinderea oceanului a vuit de bubuiturile tunurilor. Fiecare navă a tras cîte o salvă cu treizeci și unu guri de foc. Escadra s-a învăluit în fum de pulbere neagră.

— Ia te uită, ne-am apucat să speriem peștii din ocean! glumeau matrozii.

Mașinile au intrat iar în funcțiune.

În ziua aceea, numărul celor de la careu care s-au îmbătat a fost mai mare ca de obicei — ofițerii beau de supărare căutînd să-și alunge pustiul din suflet. Un miciman tinerel, cu lacrimi în ochii-i de adolescent, spunea mohorît:

— Ne-au trimis pe Golgota! Și dacă nu pot să fiu Hristos? O să mă tîrască cu de-a sila?

Ofițerii se străduiau să-l potolească; el însă continua, fără să asculte pe careva:

— Am ieșit ofițer abia de un an. N-am făcut noi, tinerii, această flotă idioată. Este opera amiralilor noștri, mărginiți și îngîmfați ca niște curcani. Acum ei să răspundă, nu noi. Ce vină avem noi? Ce, vor să se joace cu viețile noastre?...

Spre seară, escadra a fost nevoită să-și reducă viteza aproape la șase noduri din pricina defectării unei conducte de vapori la compartimentul căldărilor de pe cuirasatul *Oriol*. Crucișătorul *Svetlana* a pornit înainte cu toată viteza, ca să-i anunțe lui Völkersamm apropierea noastră.

Înainte de coborîrea pavilionului, comandanții noștri observînd o serie de fumulețe la orizont, au început să se agite. Curînd după aceea, cuirasatul *Borodino* a raportat prin semnale că din gabiile sale se văd patru nave de luptă mari. Din păcate pe lîngă escadră nu se afla nici un crucișător, ca să fie trimis în recunoaștere spre a se preciza naționalitatea navelor. Trei dintre acestea au executat o întoarcere și au dispărut în întunericul care se așternea tot mai des, iar pe una au licărit deodată luminile de noapte.

Curînd însă, o dată cu stingerea feeriei amurgului, a dispărut în bezna nopții și această ultimă navă. În adîncurile boltei senine, stelele licăreau blînd — calde și prietenoase. De teama unui atac, trupa și ofițerii s-au culcat îmbrăcați lîngă tunuri.

Drumul escadrei era insuficient studiat, adîncimile fiind în general necunoscute. Iung, căpitanul de rangul I, comandantul navei noastre, se afla în cabina de comandă. Cei doi ofițeri cu navigația se agitau pe lîngă el. Amîndoi se aplecau mereu asupra hărții marine întinsă pe masă: se orientau însă greu pe ea. Ofițerul șef cu navigația, un locotenent ferchеș, dădea a neputință din mîini, bodogănind cu ciudă:

— Ce rost mai are atunci harta asta? Aproape peste tot sînt menționate bancuri și stînci submarine descoperite întîmplător. Dar nici asta n-ar fi cine știe ce nenorocire! Mai prost e că dai la fiecare pas peste avertismente pentru locuri incerte.

Ajutorul lui, micimanul cu nasul cărnos, își dădu cu părerea:

— Trebuie să ne menținem în siajul navei din prova noastră. Dacă ea nu dă peste vreun banc de nisip, atunci o să trecem cu bine și noi. În caz contrar, avem timp să stopăm mașinile, să le punem la „mașinile înapoi", ori să ocolim.

La timonă se afla cel mai bun timonier, un sergent-major.

Pînă în zori, ne-am așteptat toți la surprize neplăcute.

Ofițerii citeau cu nesaț ziarele străine, pe care le procuraseră în timpul staționării la Sainte-Marie. Acele ziare nu trecuseră prin purgatoriul cenzurii rusești, astfel că din ele se putea afla cîte ceva și despre război, și despre starea de spirit din Rusia. Am izbutit să stau de vorbă cu inginerul Vasiliev; mai exact, doar l-am ascultat și, din cînd în cînd, i-am pus cîte o întrebare:

— Judecînd după gazetele englezești, spunea Vasiliev, în Rusia se observă anumite simptome cam neobișnuite. În război, suferim o înfrîngere după alta,

ceea ce pune guvernul nostru în mare încurcătură. Îți mai amintești de căpitanul de rangul II Klado?

— Îmi amintesc prea bine. S-a întors de la Vigo în Rusia, în legătură cu „incidentul de la Hull". Se spunea că va servi ca expert în nu știu care comisie.

— Da, da. A publicat în *Novoe vremea* un articol demascator, relevînd stările de lucruri din escadra noastră. Pentru aceasta a fost pedepsit cu arest la comenduire. Apoi însă, sub presiunea opiniei publice, guvernul i-a dat drumul înainte de termen. Așa ceva nu s-a mai văzut în Rusia! Opinia publică începe să joace un rol. Și, altă noutate, mai interesantă: guvernul cochetează cu supușii săi credincioși. Au fost convocați fruntașii zemstvelor. Li s-au făcut vagi promisiuni în privința anumitor reforme. Din păcate, acești reprezentanți au o comportare jalnică, lașă, nu îndrăznesc să facă presiunile necesare asupra puterii de stat. Se pare că și lor le este frică de evenimente'e care se precipită. Dar indiferent de atitudinea lor, deauspra țării se adună mereu nori de furtună tot mai deși.

— Ce credeți că o să se întîmple? am întrebat eu, cu ochii țintă în ochii lui Vasiliev, ca flămîndul care se uită la pîine.

— Anumite lucruri sînt tot atît de sigure ca și faptul că stăm amîndoi aici, în cabina mea. Din moment ce chiar *Novoe vremea* publică un articol pentru care autorul e arestat, ce fel de îndoieli mai pot să existe? Ziarele engleze relatează, în plus, că printre marinarii Mării Negre s-au produs tulburări. Ar fi interesant de știut ce se petrece în țară, acum, după ce veștile zguduitoare despre scufundarea escadrei I-a și capitularea Port-Arthurului au ajuns pînă acolo? Se pare că „stîlpii patriei" și-au pierdut și mai mult capul.

Vorbind, Vasiliev frunzărea niște gazete englezești și, ca de obicei, învîrtea ceva între degete. Deodată, privirea lui se opri asupra unui articol, al cărui titlu era subliniat cu creionul roșu.

— A, să nu uit: ziarele engleze relatează amănunțit modul în care a pierit escadra de la Arthur.

După cum reiese, marinarii noștri și-au scufundat ei înșiși navele în rada exterioară. Și cum le-au scufundat? Punțile superioare au rămas deasupra apei. Se pare că s-a întîmplat ceva cu totul neobișnuit, de vreme ce n-au apucat să găsească un loc mai adînc. Toate navele pot fi repuse în stare de plutire, și ele vor deveni capturi japoneze. Ba se prea poate chiar să fie aruncate în luptă împotriva noastră. Numai cuirasatul *Sevastopol,* sub comanda căpitanului de rangul I von Essen, a hotărît să lupte pe viață și pe moarte. A ieșit în rada exterioară, înfruntînd atacurile înverșunate ale torpiloarelor. Dar nici el n-a fost lăsat mult timp să reziste împotriva japonezilor. Din ordinul comandantului său a fost și el scufundat la douăzeci de stînjeni adîncime. Ei, acum îți dai seama în ce constă tragedia?

— Exceptînd cuirasatul *Sevastopol,* înseamnă că n-am știut nici măcar să ne scufundăm navele așa cum trebuia, am răspuns eu, posomorît, simțind că încep să clocotesc.

— Ai dreptate! Or, se putea proceda altfel. De ce oare escadra de la Arthur, în ultima clipă, n-a pus totul pe o carte, angajînd bătălia cu toate forțele? E adevărat că tot ar fi fost scufundată. Dar, pierind, ar fi provocat și ea pierderi flotei japoneze, prin aceasta ușurînd sarcina escadrei a II-a. Comandanții escadrei de la Arthur ori au tremurat pentru pielea lor, ori au căpătat orbul găinilor, nevăzînd în ce prăpastie a dezonoarei se prăbușesc.

Am mai stat de vorbă un timp și în sfîrșit am plecat. Aveam impresia că Vasiliev mă prelucra politic. Pentru el, lucrul acesta prezenta riscuri foarte mari. Ar fi fost de ajuns să-l dau pe mîna lui Rojestvenski, ca să fie distrus, cu tot gradul lui de ofițer. Purtarea lui față de mine avea o singură justificare: știa că fusesem sub anchetă, ca infractor politic. Mă socotea un intermediar pentru propagarea ideilor lui în mase. Transmiteam tovarășilor mei de încredere tot ce izbuteam să aflu de la el, iar ei, la rîndul lor, împărtășeau și altora asemenea informații. Acest procedeu avea ceva asemănător cu cercurile

stîrnite de piatra aruncată într-o apă stătătoare, care aleargă unul după altul pînă la maluri ; tot astfel, și în viața noastră, mărginită între bordajele navei, orice noutate interesantă stîrnea în sufletele mai tuturor oamenilor din echipaj frămîntări mai mult sau mai puțin intense. Remorcherul *Rus* a semnalizat într-o zi pe neașteptate : „Echipajul se răzvrătește". Din ordinul amiralului, torpilorul *Bedovîi* s-a repezit numaidecît spre el, pentru a reprima revolta. După cum s-a aflat mai tîrziu, comandantul torpilorului, căpitanul de rangul II Baranov, primise largi împuterniciri, inclusiv dreptul de a aplica pedeapsa capitală după caz și necesitate. S-a constatat că matrozii, extenuați de corvoada peste puterile lor, aveau de gînd să pună la cale o grevă. Remorcherul *Rus* și-a continuat drumul, escortat de *Bedovîi*.

Seara, ne aflam la treizeci mile de Nossi-Bé. Contraamiralul Völkersamm a trimis în întîmpinarea noastră un torpilor, cu misiunea — pare-se — de a ne conduce pînă la locul de ancoraj. Torpilorul s-a apropiat de cuirasatul-amiral. Intrarea în golf fiind primejdioasă, mai ales pentru că se înnoptează, Rojestvenski a hotărît ca escadra să rămînă în larg pînă dimineața.

A doua zi, apropiindu-ne de locul de ancoraj, eram cu toții emoționați ca atunci cînd aștepți un eveniment important. Nossi-Bé înseamnă „Insula mare". De jur împrejur se aflau cîteva insule mai mici, alcătuind toate la un loc o radă admirabilă, apărată perfect din toate părțile : dinspre răsărit, de piscul conic Nossi-Komba ; dinspre sud-est, de peninsula Ankify, populată de malgași, iar dinspre vest, de un grup de stînci. Rada era atît de vastă, încît în ea ar fi încăput mai multe escadre ca a noastră.

Setea de noi impresii ne făcea să uităm chiar și dogoarea insuportabilă. Capetele se întorceau mereu, ba într-o parte, ba într-alta. Privirea rătăcea de colo colo, neștiind la ce să se oprească. Totul încînta prin exotismul său : și luminișurile albastre dintre munții viorii, care păreau niște vele umflate de vînt, și colinele înecate în valuri de vegetație verde ca smaragdul,

și umbrele misterioase, care se strecurau printre defileuri, și șerpuirile pitorești ale coastelor crestate în fiorduri. Marinarii încercați susțineau că Nossi-Bé și împrejurimile sale rivalizau în frumusețe cu golful Neapole. În stînga, dintre pîlcurile de verdeață în nuanțe vii ale pădurii tropicale, ieșeau la iveală clădirile albe ale europenilor, în spatele cărora, răspîndite pe terasele colinelor de lut roșu, se cățărau colibele mizere ale indigenilor. Acolo era orășelul Helleville, denumit astfel în onoarea amiralului francez Helle, care, în 1841, a anexat aceste insule la imperiul colonial al Franței. În sfîrșit, am zărit în golf, la poalele unui deal înalt împădurit, navele noastre de care ne despărțisem la Tanger. Tot acolo, în afară de carboniere, vase de transport și auxiliare, staționa și diviziunea de crucișătoare a contraamiralului Enquist.

Încă pe cînd ne angajam în radă, un mic torpilor francez, alb și elegant, ne-a întîmpinat sprinten, cu un semnal arborat la catarg: „Bun sosit". Conduși de el, am trecut prin fața formației de nave ancorate. Apoi, *Suvorov* a făcut o întoarcere la tribord și, cotind brusc, a trecut pe lîngă ele urmat de coloana cuirasatelor noastre. Pe navele-amiral, alămurile sclipitoare ale fanfarelor executau un marș. În strălucirea orbitoare a amiezii, în pîcla fierbinte a văzduhului, între coastele pitorești ale insulelor, accentele marțiale se revărsau în depărtări tulburînd sufletele pentru o clipă. Bucuria revederii ne cuprinsese pe toți; leoarcă de sudoare, strigam cu frenezie „ura!", strigam din toată inima, cu o însuflețire totală, fără să ne cruțăm coardele vocale, de parcă această întîlnire ne-ar fi scutit pentru totdeauna de gîndurile ce ne chinuiau ca suflul morții.

3. IN RADA DE LA NOSSI-BÉ

Zilele treceau, una după alta, ca zalele unui lanț de ancoră.

Stăruitor, ca un observator nespus de curios, urmăream mereu viața escadrei noastre.

Niște matrozi cunoscuți din diviziunea navală a lui Völkersamm mi-au povestit cum călătoriseră. Nu întîmpinaseră atîtea greutăți ca noi. Ruta lor fusese mult mai scurtă și făcuseră escale în porturi bine utilate. După ce se depărtaseră de noi la Tanger, navele lor luaseră drum prin Marea Mediterană, spre golful Sudda din insula Creta. Acolo rămăseseră 10 zile. Oamenii din echipaj erau învoiți destul de des la uscat, ca să se mai dezmorțească. Petrecuseră binișor. Provocaseră scandaluri pe străzi, despre care, după aceea, relataseră ziarele locale. A doua escală o făcuseră la Port-Said, poarta Canalului Suez. Traversaseră cu bine Marea Roșie și făcuseră altă escală la Djibuti, unde staționaseră vreo zece zile. În Oceanul Indian poposiseră două zile la capul Ras-Hafun [1], punctul cel mai răsăritean al Africii, și în sfîrșit se întîlniseră cu noi la Nossi-Bé. În toate porturile amintite mai sus încărcaseră cărbuni, alimente și alte provizii necesare; făcuseră și cîteva reparații.

Spre deosebire de comandantul escadrei, contraamiralul Völkersamm avea mai multă grijă de subalterni. Îndată ce întraseră în zona tropicală, matrozii lui începuseră să poarte căști de plută, pe cînd noi ne feream de soare punîndu-ne pe ceafă niște cîrpe. La 9 dimineața, cînd căldura devenea ucigătoare, toate corvezile de pe navele lui încetau. Se făcea curățenie la repezeală, apoi se dădea repaos pînă la trei după-amiază. La noi nu exista așa ceva. La Nossi-Bé, matrozii de pe navele lor erau învoiți în fiecare zi la uscat, pe borduri și divizioane. Îndată ce am sosit noi, toate acestea au luat sfîrșit; nu mai plecau de pe nave, la plimbare, decît puțini oameni, aleși pe sprînceană sau bolnavi.

Stăruia încă zvonul că Rusia ar fi cumpărat în America de Sud șase crucișătoare cuirasate, care s-ar afla în drum, urmînd să ne ajungă curînd din urmă. După scufundarea flotei de la Arthur, mulți înclinau să creadă o asemenea poveste. În această privință, trupa

[1] Cunoscut, în mod mai frecvent, sub numele de Guardafui sau de Ras-Air (n.t.).

și ofițerii din diviziunea lui Völkersamm merseseră chiar mai departe, fiind convinși că noi o să venim la locul fixat pentru întîlnire împreună cu noile nave. Abia cînd am ajuns la Nossi-Bé s-a aflat că achiziționarea navelor chiliene și argentiniene eșuase definitiv. Tot acolo, am aflat însă o altă veste care, fie și în parte, ne-a mai risipit amărăciunea: la Libava, se echipa urgent escadra a III-a a Oceanului Pacific. În compunerea ei intrau următoarele nave: cuirasatul de escadră *Împăratul Nicolae I*, cuirasatele de pază a coastei *Amiral Seniavin, General-amiral Apraxin, Amiral Uşakov* și crucișătorul de rangul I *Vladimir Monomah*. La comanda escadrei a III-a fusese numit contraamiralul Nebogatov, care urma să pornească la drum pe la mijlocul lui ianuarie, spre a ne ajunge din urmă.

Marinarii glumeau pe seama acestei escadre:

— Ni se trimit rablele rămase din Flota Baltică.

— O fi avînd ei cinci degete pumnul ăsta, dar e bătrîn și slăbănog.

— Opinci plutitoare.

— Se scufundă cît ai zice peşte.

Se tăifăsuia îndelung în felul acesta; în adîncul sufletului însă, mulți erau bucuroși; tot erau bune la ceva navele lui Nebogatov; aveau să atragă asupra lor o parte din loviturile dușmanului. Totodată se impunea de la sine o concluzie: de vreme ce escadra a III-a era gata de plecare, trebuia s-o așteptăm acolo. Atunci de ce se ambarcaseră cărbuni atît de repede? Aveam rezerve îndestulătoare.

De patru zile tot înghițeam pulbere de Cardiff. Noaptea, oamenii dormeau ca vai de lume, tăvălindu-se pe mormanele de cărbuni și înăbușindu-se în aerul cald și umed, ca de seră. Ziua umblau buimaci din pricina arșiței cumplite. Nu mai pomenisem vreodată călduri atît de groaznice. Uneori, aveam impresia că toată întinderea, pînă unde vedeam cu ochiul sub bolta azurie a cerului, se transformase într-un cuptor uriaș. Asudam ziua și noaptea, bînd la nesfîrșit apă de mare trecută prin aparatele de desalinizare. Fără săruri minerale, călduță, apa avea un gust res-

pingător dacă nu era dreasă cu puțină sare de lămîie. Oamenii erau chinuiți de o sete nepotolită, care-i slăbea văzînd cu ochii. Unii prezentau simptomele unei boli tropicale — tot trupul le era spuzit de niște bubulițe abia vizibile. Pe deasupra, celor mai mulți li se uzase încălțămintea și nu puteau să alerge cu picioarele goale peste cărbunii împrăștiați aproape prin toate compartimentele cuirasatului. Nefiind rezerve de încălțăminte, din ordinul comandanților, gabierii se apucaseră să-și împletească opinci din parîme. Matrozii, care se distingeau întotdeauna prin înfățișarea lor curată și îngrijită, arătau acum ca niște zdrențăroși. Nu o dată am avut prilejul să le aud murmurele pline de mînie:

— Măi, că afurisite orînduieli mai sînt în țara noastră. Ne trimit la moarte, și n-au grijă să ne dea nici măcar încălțăminte!

În loc de cizme, ne fusesesră trimise din Ierusalim, prin președinta unui comitet al femeilor, niște cruciulițe — sfinte, după cum spunea Rojestvenski într-un ordin — de pe mormîntul domnului. La împărțeală, cuirasatul nostru s-a ales cu șase cruciulițe pentru ofițeri și douăzeci și cinci pentru restul echipajului.

Matrozii rîdeau acru:

— Halal ocrotire, n-ai ce zice! O cruciuliță costă doar o copeică. Deci, un dar de un sfert de rublă, pentru nouă sute de capete!

— Ei, asta n-ar fi nimic! Vorba-i: cum o să se împartă atîtica har dumnezeiesc?

— Păi o să fie tras la sorți, cum altfel?!

— Ba nu, nu e bine. Se învîrtește unu, iar altu, ba. Eu zic să le poarte toți pe rînd, să-l atingă pe fiecare sfințenia.

Și adăugau niște vorbulițe care le-ar fi făcut pe toate doamnele din comitet să sară în sus, dacă le-ar fi auzit.

Ni s-au alăturat încă trei crucișătoare auxiliare: *Kuban, Ural* și *Terek*. Mai lipsea detașamentul special al căpitanului de rangul I Dobrotvorski; acesta însă trebuia să se afle acum în Marea Roșie. Conform ordinului lui Rojestvenski, navele așteptate și cele deja

sosite la Nossi-Bé au primit o nouă repartiție tactică. Cuirasatele au fost împărțite în două grupări : întîia, alcătuită din *Cneazul Suvorov, Împăratul Alexandru al III-lea, Borodino* și *Oriol* ; a doua, din *Osliabia,* sub pavilionului contraamiralului Völkersamm, *Sisoi Veliki, Navarin* și crucișătorul cuirasat *Amiral Nahimov*. Pe lîngă grosul forțelor, se afectaseră două crucișătoare : *Izumrud* și *Jemciug* și patru torpiloare : *Bedovii, Buinii, Bistrii* și *Bravii*. În flotila de crucișătoare fuseseră repartizate : *Almaz,* sub pavilionul contraamiralului Enquist, *Oleg, Aurora, Dmitri Donskoi* ; crucișătoarele auxiliare *Rion* și *Dnepr* și torpiloarele *Blesteașci, Bezuprecinii* și *Bodrii*. În detașamentul de recunoaștere figurau : crucișătorul *Svetlana* sub pavilionul căpitanului de rangul I Șein și crucișătoarele auxiliare *Kuban, Terek* și *Ural*. Gruparea de transport era alcătuită din celelalte nave : *Kiev* sub pavilionul căpitanului de rangul I Radlov, *Voronej, Kamciatka, Anadir, Meteor, Jupiter, Mercur, Iaroslavl, Coreea, Tambov, Kitai, Vladimir* și *Rus*. Navaspital *Oriol* avea o misiune aparte.

Dacă sosea și diviziunea lui Nebogatov, împreună cu navele de transport, urma să dispunem, în total, de peste cincizeci de unități. În aparență, escadra se prezenta, de pe acum, ca o forță impunătoare. Această impresie înșelătoare se datora mărimii convoiului nostru alcătuit din tot felul de nave — indispensabile, e drept, pentru niște vînătură-lume ca noi, dar fără nici un fel de valoare combativă.

Ce mai rămăsese din flota noastră din Baltica ? Nimic, afară de niște vechituri ruginite. Politica lui Wilhelm devenise clară pentru mulți abia atunci, după doi ani de la întrevederea celor doi împărați, la Revel. Știuse el de ce îl îndemnase pe mărginitul Nicolae al II-lea să-și extindă influența în Extremul Orient. Kaiserul voise să se descotorosească de flota rusă, s-o știe cît mai departe, pentru ca, în viitor, să-și vadă în liniște de interesele sale în Marea Baltică.

Din aceleași considerente, numai el se arătase serviabil, dînd vapoarelor germane ordin să aprovizioneze cu cărbuni escadra a II-a rusă, pornită la un drum

lung. Țelul lui ascuns fusese pe deplin atins: la frontierele maritime dintre țara noastră și Germania nu mai existau forțe navale de război rusești. După sfatul lui Wilhelm, toată flota noastră din Marea Baltică fusese aruncată în Extremul Orient, ca să cucerească pentru țar înaltul titlu de amiral al Oceanului Pacific.

La Nossi-Bé, escadra a luat măsuri de siguranță și mai drastice decît la Sainte-Marie. În fiecare zi, cîte un crucișător ridica ancora și pleca în patrulare, supraveghind marea. În plus, cîte două torpiloare aveau misiunea de a păzi gura radei. Îndată ce apunea soarele, se așezau baraje de protecție contra torpilelor și înceta orice circulație spre și de la uscat, și între nave. Nici o barcă nu avea voie să circule decît cu autorizația personală a lui Rojestvenski. Noaptea, toate navele escadrei trimiteau pe mare șalupe torpiloare, echipate cu proiectoare, cu tunuri mici și cu torpile. O dată cu așezarea barajelor, pe nave se suna alarma și se făcea inspecția servanților de la piese: tunurile de gardă erau încărcate, iar proiectoarele pregătite pentru a intra imediat în acțiune. Bolta nemărginită a cerului albastru-întunecat scînteia de nestemate. Escadra staționa fără lumini, cufundată în întuneric, într-o liniște adîncă, tulburată doar cînd și cînd de strigătele santinelelor. În depărtare, acolo unde insulele lăsau un gol între ele, tentaculele proiectoarelor pipăiau văzduhul deasupra oceanului, tulburînd liniștea nopții, ca niște cozi de cometă.

În asemenea clipe, părea că totul este în ordine. Erai înclinat să crezi în capacitatea organizatorică, în judecata mai presus de a celorlalți oameni a comandantului escadrei: el n-avea să lase inamicul să ne ia prin surprindere; știa ce are de făcut, încotro și cum să conducă navele ce i se încredințaseră.

Dimineața intrau în acțiune „săgețile Temperley" [1] și bigile, care transbordau cărbunii din vapoarele de comerț pe navele noastre.

Sosise și Anul nou, tot atît de searbăd și de sărac în bucurii ca și cel dispărut în neant. În viitor, proba-

[1] Dispozitiv special pentru încărcarea cărbunilor (n.t.).

bil că soarta ne va lovi și mai cumplit, și mai necruțător. Aproape zilnic aveam cîte un mort. Pe crucișătorul auxiliar *Ural,* brațul mobil al bigii, sărind din poziția normală, a rănit grav pe locotenentul Evdokimov și a omorît pe loc pe praporșcikul mecanic Popov. Tot acolo, un matroz a murit de insolație. Echichipajul navei *Borodino* deplîngea doi matrozi: aceștia coborîseră în coridorul lateral al magaziei și, cu toate că tambuchiurile erau deschise, muriseră amîndoi, asfixiați de gaze. Alții mureau de tuberculoză și de alte boli. Ceremoniile funebre erau nespus de triste. Un torpilor acosta la bordul navei pe care se produsese decesul, lua mortul și pornea spre larg. În clipa aceea bubuia un tun, pavilioanele erau coborîte, fanfarele intonau „Slăvit fie domnul"; ofițerii și echipajele de pe toate navele erau aliniați la front, pe punte. În larg, mortul, cusut într-o prelată, cu o greutate legată de picioare, era aruncat peste bord. Un plescăit de apă, și cel ce fusese un om dispărea într-o clipă pentru totdeauna.

În felul acesta își aflau mormîntul, departe de țara lor, în fundul mărilor, eroi neștiuți de nimeni, neplînși de nimeni. După aceea se emitea un scurt ordin stereotip, semnat de comandantul escadrei: cutare a decedat în cutare loc, din cutare cauză; în consecință „se șterge din matricolele navei respective".

Se hotărîse ca două nave de transport să se întoarcă în Rusia: *Prinț Gorceakov* și *Malaya.* Rojestvenski era nemulțumit de ele, căci aveau mereu avarii la mașini. Acum, erau transferați pe *Malaya* ofițerii și matrozii inapți pentru continuarea serviciului: delicvenți, bolnavi, mutilați, alienați mintali. Oricît de grea era situația acestora, mulți dintre noi ar fi vrut să fie în locul lor: curînd, aveau să ajungă acasă. Nu toți, e adevărat, aveau să-și revadă țara; unii, mai slabi, doborîți de oboseala lungului drum, aveau să fie aruncați peste bord. Dar cu noi ce se va întîmpla? Nu, mai bine să nu ne mai gîndim la asta, să nu ne mai tulburăm zadarnic inima roasă de nesiguranță și îndoieli.

În Madagascar și în celelalte insule din împrejurimi se găseau multe fructe. Mîncam banane și ananas de parcă ar fi fost gulii obișnuite. În schimb, nu existau legume. Nu găseai decît cartofi, dar și aceștia la prețuri mari. Matrozii duceau dorul unei ciorbe de legume proaspete iar noi n-aveam decît varză murată, și aceasta atît de stricată, încît butoaiele răspîndeau o duhoare ca de hazna. Eram nevoiți să ne mulțumim cu supe și tot soiul de fierturi. Se găsea însă carne proaspătă din belșug.

Am cumpărat șaisprezece tauri și două vaci. Taurii erau mari, grași, cu niște coarne depărtate, lungi de un arșin, și cu o cocoașă mițoasă în spinare, ca a cămilei. Ni i-au adus indigenii din partea locului, sacalavii, cu pirogele. Aceste ambarcațiuni originale erau făcute dintr-un trunchi gros de copac. Pentru ca piroga să nu se răstoarne, avea un fel de contragreutate paralelă cu corpul bărcii, un fel de tălpice de sanie cu un capăt îndoit în sus, fixat de două prăjini transversale care lunecau pe apă. Tălpicea se afla întotdeauna în partea dreaptă, iar în stînga, capetele prăjinilor erau unite între ele cu o stinghie, ca să fie mai trainice. Cînd bătea vîntul, sacalavii, ridicînd niște vele uriașe, își conduceau curajoși pirogele și zburau ca albatroșii pe crestele valurilor, întrecînd uneori chiar și șalupele.

Îmi închipuiam prin ce spaime trecuseră taurii pînă fuseseră aduși lîngă bordajul din babord al cuirasatului nostru. Era însă și mai îngrozitor cînd începea ridicarea lor pe puntea mijlocie. Lucrul acesta se făcea astfel : pe sub burta animalului era petrecută o chingă dublă, care se despărțea spre vintre și spre piept : după aceea, chinga era prinsă de cîrligul de fier al palancului de la capătul vergii catargului ; în acel moment, răsuna comanda : „Întindeți !", urmată de altă comandă, dată cu glas mai tare : „Vira !"

Taurul se înălța încet în aer. Zăpăcit, se umfla, tremura, își încorda mușchii, întindea picioarele și-și holba ochii mari, vineții. Nu știa că moartea avea să vină mai tîrziu, cînd va fi izbit cu maiul în frunte și spintecat cu cuțitul la beregată ; o simțea încă de pe acum,

cu toată ființa lui. Trebuia ridicat mult mai sus de copastie, ca să poată fi tras apoi pe punte cu o parîmă legată lateral, filîndu-se totodată cablul palanculuí. Trezindu-se pe platforma din babord a punții mijlocii, taurul nu mai putea să-și vină multă vreme în fire, privind năuc împrejur.

Vîntul slab încrețea suprafața apei din radă, făcînd-o să sclipească. Culmile înverzite ale insulelor se înălțau gînditoare împrejur. În preajma orașului înota o droaie de copii despuiați, negri ca tăciunele. Veneau înot, în fiecare zi, cerînd bani ; dacă li se arunca de pe punte o monedă, se dădeau la fund după ea, ca niște boboci negri de rață. De data aceasta, însă, privind cu admirație transbordarea taurilor, lărmuiau, rîzînd răsunător. Pe teugă, lîngă copastie, se îngrămădeau niște matrozi, în cea mai mare parte gradați, și-și dădeau cu părerea :

— O să avem niște carne pe cinste.

— Sînt vite bine hrănite.

— N-am văzut de cînd sînt coarne așa mari.

— Dacă te-ar împunge unul, s-a zis cu tine !

Felcerul navei explica :

— Se pare că taurii ăștia sînt din rasa Sanga. Asemenea coarne uriașe nu vezi decît în Africa ; în alte părți nu există. Se crede că se trag din bivoli ..

Nu mai rămăsese în pirogă decît un buhai fumuriu — cel mai voinic, cu o gușă cărnoasă atîrnîndă, cu păr creț pe fruntea lată, teșită, cu grumazul neobișnuit de vînjos. Părul făcea ape pe el, ca o mătase de preț. Era un atlet de toată frumusețea printre ceilalți de o seamă cu el. Cînd s-a văzut ridicat în sus, a început deodată să se zvîrcolească, rotind capul în toate părțile, răsucindu-și trupul și bălăbănind picioarele. Cu toată opunerea sa, cablul palanculuí îl ridica tot mai sus. În momentul acela, micimanul Vorobeicik, sclipindu-și lentilele *pince-nez*-ului, a strigat ceva în franțuzește spre copiii sacalavi, le-a arătat un franc de argint și l-a zvîrlit peste bord. Moneda a căzut în apă, chiar sub taurul care se înălța încet în aer. Un băiat de vreo doisprezece ani, cu pielea neagră, cu obrajii umflați ca de niște buboaie, fiindcă ținea în

gură banii de aramă pescuiți, s-a dat la fund după monedă. A căutat-o cam mult, căci aceasta avusese timp să cadă în adînc.

Taurul fusese ridicat deasupra punții, cînd, deodată, chinga din față i-a alunecat spre picioarele dindărăt și el a rămas atîrnat cu capul în jos; după cîteva clipe însă, scăpînd din chingă, s-a prăbușit cu zgomot în mare, dispărînd îndată în abis. Stăpînul pirogei, un sacalav negru care ședea la pupa, gol pușcă, cu excepția legăturii din jurul șoldurilor, a ridicat mîinile în sus, înspăimîntat. Copiii care înotau împrejur au început să țipe. Toți cei de pe puntea cuirasatului încremeniseră, lungind gîtul și privind peste copastie.

Pesemne că taurul trecuse vertiginos pe lîngă băiat, căci acesta tocmai ieșea la suprafață. Ce și-o fi închipuit el cînd a văzut nedeslușit ivindu-se lîngă el, în adîncul apei verzui, un monstru încornorat? Fără îndoială că-l zărise, căci se dăduse la fund cu ochii deschiși. Spre bucuria tuturor, băiatul apăru la suprafață, întreg și nevătămat; în aceeași clipă, însă, dîndu-și pe spate capul cu păr aspru, a izbucnit în urlete desperate. Brațele lui loveau apa la întîmplare, ca frînte. Sărea zăpăcit într-o parte și în alta, pînă cînd, în cele din urmă, a fost tras în pirogă.

Oamenii de pe punte au început să lărmuiască și cineva a strigat:

— Ca să vedeți ce a făcut, ticălosul!

Ca și cum nici n-ar fi auzit aceste cuvinte, micimanul Vorobeicik stătea lîngă copastie, cu mîinile la spate, palid, cu o expresie de prefăcută nepăsare.

Cîteva clipe după aceea a apărut la suprafața apei, în urma băiatului, un cap încornorat. Atenția tuturor s-a îndreptat spre el.

Un matroz a remarcat:

— Știe să înoate!

Sforăind, scuipînd șuvoi apa amăruie, taurul își rotea capul, clipind, cu ochii holbați, ca un om uluit. O luase drept spre pirogă, văzîndu-și parcă scăparea în ea. De la palancul de vergă se și cobora însă cablul cu chingă. Apucînd chinga, sacalavul a făcut-o la iu-

țeală lat și l-a petrecut în jurul coarnelor larg desfăcute ale animalului. O clipă după aceea, din gura negrului cu dinții albi, rînjiți, a țîșnit un strigăt, mai bine zis, un răcnet ascuțit de triumf, însoțit de mișcări violente din mîini. Însemna să trebuie să tragem cablul palancului. Ridicat de coarne, taurul se încovoiase, își îndoise picioarele dinainte de la genunchi, iar pe cele dinapoi le ținea întinse. Ochii săi rotunzi, viorii, dispăruseră în fundul capului. Cînd a fost lăsat în jos, pe punte, n-a mai putut să se țină pe picioare și s-a prăbușit pe burtă, ca paralizat. Gîfîia ; în pieptul lui clocotea ceva. Vreo zece minute a rămas culcat, cu părul ud, lucios, nemișcat, cu privirea încordată. Apoi, deodată a sărit în picioare, amenințător, umplînd rada cu mugetul său adînc, înfricoșător. I se zvîrlise însă în jurul coarnelor un alt lat din parîmă de cînepă, cu care matrozii izbutiră să-l lege de gruiul unei bărci. Căznindu-se să rupă parîma, taurul se încorda din răsputeri, arcuindu-se, aplecîndu-și capul cu îndărătnicie, încovoindu-și coada lungă, cu un canaf de păr la capăt, care părea un șarpe ce se încolăcea și se zvîrcolea. Ochii mari, întunecați, ai uriașului priveau pieziș spre oameni, printr-o ceață sîngerie.

4. MINUNAȚII TROPICALE

Am fost învoiți la uscat, în orașul Helleville. Aveam timp să ne tot plimbăm de dimineață pînă seara. Printre matrozii învoiți, din toate specialitățile, se aflau prietenii mei : torpilorul Vasili Drozd, galvanorul-șef Golubev și boțmanul Voevodin. Pantaloni albi, bluza de matroz cu guler albastru, bereta albă — iată toată ținuta noastră. În barcă au mai coborît medicul-șef al navei, Makarov, cu trei pacienți convalescenți, și prietenul meu, inginerul Vasiliev. Ambii ofițeri erau în uniforme albe, cu căști de plută, tropicale, semănînd cu niște turiști străini.

La comanda boțmanului Voevodin, barca s-a desprins de platforma scării și ramele s-au pus în mișcare, spărgînd oglinda apei verzi, străvezii ca sticla.

Părea că toată suprafața radei înghețase, se transformase într-un bloc uriaș, strălucind în depărtare cu reflexe albăstrii. Cercuri unduitoare se îndepărtau pieziș de bordaje, tremurînd în sclipirile soarelui. În golf pluteau numeroase meduze. Aceste viețuitoare gelatinoase păreau niște abajururi dantelate, cizelate artistic, cu pandantive ce se legănau ca mișcate de vînt. Razele arzătoare ale tropicelor le împodobiseră cu culori vii : portocalii, azurii, rubinii, violete. Sub loviturile ramelor, apa densă ca uleiul clipocea aruncînd sclipiri de parcă ar fi zîmbit ; unele meduze se răsturnau pe spate, altele, ciopîrțite, aruncau cea din urmă licărire de curcubeu spart.

Am ajuns repede la digul lung de piatră. Pășeam acum încet, uitîndu-ne în toate părțile. Chiar pe cheu se întindea un șir de magazii pline cu brichete de cărbuni, vama, biroul poliției, o fabrică de gheață și oficiul poștal, cu o ferestruică prin care funcționarii luau corespondența în primire. Ceva mai încolo, în mijlocul unei curți mari, se zărea vila guvernatorului, albă pe fondul verde al vegetației tropicale, cu ferestre de cristal sclipitoare, cu acoperiș plat, cu balcon sprijinit pe coloane. În partea din față a curții, împărțit în două jumătăți printr-o plasă, se afla un teren pătrat de tenis, de care se îndepărtau, ca niște raze, potecuțe de nisip auriu, cernut, trecînd pe lîngă straturi de flori, cactuși și arbuști, tunși cu atîta îngrijire, de parcă ar fi ieșit de la frizerie. Tulpinile palmierilor, netede, fără nici un nod, își înălțau sus coroanele creț ale ramurilor, aruncînd pe pămînt umbre cu contururi dantelate. În frunte cu medicul, un bărbat slab, deșirat și oacheș, cu barbișon îngust, mătăsos, am trecut prin fața bisericii catolice, a unei prăvălii de galanterie, a unei bodegi cu firma „Café de Paris" și a mai multor clădiri europene, adăpostite la umbra unor copaci uriași. Am fi vrut să intrăm în hală, de unde adiau miresme dulci de cuișoare, vanilie și alte daruri ale tropicelor, dar inginerul Vasiliev s-a întors spre noi, spunînd :

— Mai întîi, hai să vedem cum trăiesc indigenii. Apoi o să facem o plimbare prin pădure. Doar tre-

buie să admirăm natura locală. O să avem timp și pentru oraș.

Am fost cu toții de acord cu această propunere.

Curînd după aceea pășeam pe ulicioarele înguste ale așezării indigene, printre colibe de bambus cocoțate pe pari de un metru, doi înălțime. Acoperișul de trestie, mai lat decît pereții, se sprijinea de niște stîlpi subțiri, formînd în jurul casei un umbrar sau o verandă. Casa avea o curte împrejmuită cu gard de ostrețe. Cîte un gospodar își alesese locul de casă la umbra unui palmier, care ieșea asemenea unui stîlp prin mijlocul acoperișului colibei. Toate căsuțele acestea îți făceau impresia unor locuințe vremelnice, de parcă oamenii ar fi poposit acolo doar pentru cîteva zile. Ne urmărea o droaie de copii negri, în pielea goală. Ne strigau ceva, rîdeau și se zbenguiau. Nu se vedeau decît puțini bărbați: restul munceau la plantații sau pescuiau. Localnicii erau sacalavi, negri ca ciocolata, de statură mijlocie, dibaci și vînjoși, cu părul strîns mănunchi, cu nasul lățăreț. Îmbrăcămintea lor consta dintr-o pălărie de paie cu boruri largi și un sarong [1] cadrilat. De cîte ori întîlneam vreun bătrîn, nu ne venea să credem că are barbă albă: barba părea un smoc de vată pe care și-o lipise de bărbia lui neagră. Femeile predominau. Nu erau urîte. Sub lamba [2] înflorată, aruncată pe umeri, se ghicea trupul zvelt, cu pieptul înalt, cu mijlocul subțire. Își împodobeau cu cercei nu numai urechile, ci și nările, iar pe picioarele lor goale luceau brățări de metal ieftin. Părul de pe capul descoperit, împletit cu codițe subțiri, se aricea în toate părțile, mirosind puternic a ulei de cocos. Aproape lîngă fiecare casă, sub umbrar, trebăluia cîte o femeie: țeseau stofe din fibre de rafie, împleteau coșuri, rogojini, traiste, pălării de iarbă. Unele cărau de la puț apă în vase de lut cu izvoade, asemănătoare amforelor grecești. Împrejurul lor umblau încoace și încolo găini, rațe și scroafe asiatice, mici, negre, cu purceii după ele.

---

[1] O bucată de pînză croită pieziș și înfășurată pe coapse (n.t.).
[2] Șal subțire, în formă de triunghi (n.t.).

Vasiliev ne povestea ba una, ba alta, despre felul de viață al indigenilor din Madagascar și de pe insulele apropiate.

— Neamurile de aici sînt uneori conduse de o regină. Bărbatul pe care ea și-l alege drept soț devine un fel de prim-ministru. Din clipa cînd a fost ales, acesta ajunge un personaj atotputernic. Dacă însă el se poartă prea urît cu colaboratorii lui direcți, aceștia nu șovăie cîtuși de puțin să-i pună otravă în mîncare. La indigeni, ca și la europeni, intrigile de curte joacă un mare rol.

Unul dintre matrozi l-a întrebat pe inginer ce religie au localnicii.

— Păi n-ați văzut bisericuța catolică ? Prin urmare, asta-i religia lor. Coloniile se fac astfel : mai întîi, vin trupele și ocupă cutare sau cutare regiune ; apoi, sosesc negustorii și popii. Popii și negustorii merg totdeauna mînă-n mînă, ca niște frați buni. Iar toate cele trei categorii, luate la un loc, sînt ca un fel de furtun întins de la metropolă spre colonia îndepărtată, prin care sînt supte bogățiile acesteia. Rezultatul : indigenii trăiesc într-o mizerie neagră, iar europenii își clădesc palate. Și fiindcă a venit vorba : toți localnicii trebuie să se creștineze. Ei sînt obligați să țină cu strășnicie toate sărbătorile și riturile creștine. Cei ce calcă aceste porunci sînt pasibili de pedepse rușinoase — pot fi puși să care pietre de colo, colo, ori să umble pe uliție în patru labe...

Inginerul Vasiliev vorbea numai despre traiul indigenilor ; se pare, însă, că avea și alt scop : să trezească în noi spiritul de protest împotriva religiei și capitalismului.

— Foarte interesant, urmă el, este modul în care sînt aduse la îndeplinire aci pedepsele cu moartea. Săracii sînt executați fără multă vorbă, în vreun ungher dosnic, și s-a terminat cu ei. Cu totul altfel se procedează însă față de bogătași sau de cei sus-puși, care au fost condamnați la moarte. Asemenea fețe simandicoase sînt poftite, mai întîi, la un ospăț, unde mănîncă și beau laolaltă cu toți invitații. La sfîrșit li se pune dinainte cupa fatală cu venin. Înainte de a o

bea sînt datori să se plece înaintea regelui sau reginei. Unii sînt siliți să se înece într-un smîrc ori sînt arși de vii. Uneori, osînditul de vază este adus în fața unei țepușe de fier și poftit să se înfigă de bună voie în vîrful ei. Pe scurt, nu se cade să se verse prin violență sîngele celor de neam. O asemenea milostivire arată cît de mărinimos e regele...

— Halal mărinimie regească! exclamă boțmanul Voevodin.

— La fel sînt peste tot, spuse printre dinți galvanorul Golubiov.

— Cine? întrebă medicul.

— Regii și reginele, înălțimea-voastră. Toți-s milostivi și mărinimoși.

Doctorul zîmbi și-l bătu pe umăr.

Ne-am oprit în fața unei căsuțe mai arătoase decît celelalte. Era a unor hinduși. La umbra albăstrie a unui copac rămuros, o tînără femeie pisa orez într-o piuă de lemn. Drept veșmînt era înfășurată într-o țesătură mare, înflorată, galbenă și roșie. Aceasta îi ținea loc de fustă, strîngîndu-i partea de jos a trupului, iar sus și-o petrecuse piezîș peste umăr și o adusese înapoi prinzînd-o la șolduri, acoperindu-și astfel pieptul și o parte din spinare. Picioarele desculțe, goale pînă mai sus de genunchi, aveau linii grațioase. Capul mic, cu părul negru și lucios ca smoala, strîns într-un coc grecesc, stătea mîndru pe gîtul rotund, subțire, împodobit cu mai multe șiraguri de mărgean roșu ca sîngele. De unde s-o fi ivit acolo acea femeie cu trăsăturile atît de regulate, cu nasul drept și fin, cu pielea delicată, cafenie? Ochii ei, ca două bulboane de apă neagră, sclipitoare, ascunse în tufărișuri, priveau printre genele dese, enigmatice, ca dintr-o altă lume. Uitîndu-se la noi a zîmbit cam prea îndrăzneț și, văzîndu-și de lucru, a început să-și unduiască talia în mișcări atît de ispititoare, de parcă ar fi dănțuit un joc de nuntă. Am simțit o dogoare, dar, de astă dată, venind nu numai din văzduh, ci și de la ea; am rămas locului, uluiți. Răsucindu-și mustățile aurii, boțmanul Voevodin, un bărbat zdravăn, vînjos, și-a ațintit privirea asupra ei cu atîta nesaț,

încît i s-au umflat vinele de la tîmple. Galvanorul Golubiov l-a făcut să-și vină în fire.

— Mă, boțmane, închide ochii, că leșini.

— Haideți mai departe, a spus Voevodin, cu glasul sugrumat, parcă desmeticit dintr-o amețeală.

Vasea Drozd însă, aprig, plin de foc, se îngălbenise, răsufla zgomotos, nările îi fremătau și pielea îi zvîcnea spasmodic pe grumaz, după urechi.

De la Helleville am luat-o spre nord-vest, către un lac plin de crocodili. Pe măsură ce ne afundam în desiș, colibele indigenilor erau tot mai rare. Ne călăuzeau trei băiețandri, care o rupeau puțin pe franțuzește. O luaseră printr-o rarișie. Fiecare copac ne atrăgea luarea-aminte. Acum, medicul ne explica tot felul de lucruri. Într-o vîlcea, la o parte, se zărea ca un adevărat crîng o plantație de cocotieri. Am cotit într-acolo. Prin partea locului nu mai erau nici tufișuri, nici copaci obișnuiți. Doar cocotierii se ridicau, ca o pădure de pini de la noi, drepți ca lumînarea, cu crestetele formate din crengi asemănătoare penelor de struț, părînd laolaltă niște cascade verzi. Fiecare arbore era încărcat cu aproape o sută de nuci de cocos, atîrnînd în ciorchini de cîte zece cincisprezece la un loc. Ne era sete; am cumpărat îndată de la stăpînul plantației mai multe nuci de cocos, cam de mărimea capului unui copil mic. Fiecare nucă avea, pe lîngă miez, cam un litru de lichid, cunoscut sub numele de lapte de cocos. Am băut lichidul cu plăcere și ne-am potolit setea. De obicei, cocotierii cresc pe malurile apelor, și fructele lor, căzînd jos, sînt luate de valurile mărilor calde și duse uneori la mii de mile, pînă sînt zvîrlite pe uscat. Dacă solul și clima sînt prielnice, nuca prinde rădăcini, hrănindu-se la început cu miezul și cu lichidul său propriu, după care, încet-încet, se ridică un nou crîng pe cine știe ce meleaguri îndepărtate.

Am ieșit în rarișie și ne-am văzut de drum. Matrozii rămîneau în urmă unul după altul: orașul prezenta mai mult interes pentru ei. Rămăseserăm numai șapte: prietenii mei, medicul și un convalescent. Călăuzele, cei trei băiețandri, se tot învîrteau în jurul nostru, sticlindu-și dinții albi.

Pășind alături de mine, bolmanul Voevodin nu putea de loc s-o uite pe hindusă și striga :

— Tii, ce mai femeie ! Cînd m-a privit, cu ochii ei întunecoși ca noaptea, parcă m-a săgetat !

De acord cu el, torpilorul Vasea Drozd suspina :

— Nu-mi mai aminti de ea. Numai ce-a zîmbit o dată și am simțit că întineresc...

Pădurea se îndesea tot mai mult, dezvăluind năvalnica viață tropicală. Pentru noi, totul era necunoscut împrejur. Ochiul privea încîntat tamarinii, acești arbori falnici, la umbra cărora își fac locuințe căpeteniile sacalavilor. Întîlneam palmieri de sago, mari și viguroși ; rafii cu ciorchini grei de fructe. Iată și un uriaș banan, poreclit și „prietenul călătorilor", ramificîndu-și frunzele late, ca un evantai ; în tecile frunzelor lui, omul găsește apă de băut. Un desiș de copaci zvelți, cu creștete conice, ne îmbălsăma cu mireasma cuișoarelor. În clipa următoare, am zărit altceva : un trunchi nu prea gros, purtînd parcă un fel de pălărie din flori roșii-portocalii, deschise în lumina soarelui în toată splendoarea lor de foc. Am admirat îndelung arborele de pîine : fructele lui, mari cît dovleacul, se țineau de trunchi prin niște cozi scurte și atîrnau în jos, ca niște mingi uriașe, de un verde crud.

Abătîndu-ne din rariște, am luat-o pe o cărăruie bătătorită, ajungînd pe o pajiște de unde se desfășura înaintea ochiului nemărginirea oceanului. Privirile noastre erau atrase de niște atoli de corali, încadrați de cocotieri. Părea că arborii aceia se înălțaseră drept din ocean și acum pluteau pe suprafața lui scînteietoare. La poalele lor, cu toată acalmia, dănțuiau talazuri înspumate, sărind în sus, ca niște urși albi, flocoși. Soarele se și ridicase în slăvi. Razele lui fierbinți înțepau pielea asemeni unor ace neînchipuit de subțiri, sugîndu-ne toată vlaga, măcinîndu-ne țesuturile și nervii.

Cu cît înaintam, cu atît mai uimiți eram de bogăția vegetației sălbatice a sudului. Se putea oare să nu ne oprim lîngă arborele de cauciuc ? El avea ceva specific, cu totul neobișnuit : își cobora rînduri-rînduri

din ramuri rădăcinile aeriene și le înfigea în sol. Aceste rădăcini se îngroșau și, treptat, deveneau trunchiuri de sine stătătoare. Astfel că, plecînd de la un singur arbore, se formase o adevărată colonadă, deasupra căreia se întindea o boltă vastă de frunziș, sub care se putea adăposti o întreagă companie de matrozi. Pe alocuri, desișul era atît de viguros, încît nu mai puteai să te abați din cărare. Solul era un humus gros și gras ; nu se zărea nici un petic de pămînt liber. Spațiile dintre trunchiurile groase ale copacilor erau pline de arboret și tufe de ferigă dantelată. Și toate acestea se încîlciseră într-un vălmășag sălbatic, laolaltă cu lianele, plante lemnoase tîrîtoare, pline de flori, cînd roșii, cînd de un violet-pal. Lianele se încolăceau în jurul arborilor, ca pitonii, ridicîndu-se pînă la creștetele lor ; pe urmă atîrnau în jos ca niște bice, pînă ce, împinse de vînt, izbuteau să se agațe de creanga altui copac. Unele din ele, goale pe dinăuntru, elastice, ca parîmele de cînepă de pe vase, se întindeau pe sus în toate părțile : și orizontal, și oblic ; altele, căzute jos, la poalele copacului de care erau agățate, zăceau încolăcite, neputincioase. Pădurea era de netrecut din pricina acestei încîlciri generale. Aveai impresia că toată vegetația aceasta luxuriantă, tropicală, în goană după lumină, se învălmășise, se încleștase, sugrumîndu-se pe întrecute.

Medicul ne lămuri :

— Dacă întindem o liană, poate să atingă o lungime de un cablu și jumătate [1].

Arătîndu-ne un copac gros, uscat, cu creștetul învăluit în purpura florilor vii, inginerul Vasiliev spuse :

— Priviți ! Liana l-a sugrumat într-o îmbrățișare mortală pe uriașul pădurii, ca să înflorească ea însăși sub soare. Ca orice pigmeu, s-a tîrît din întuneric și s-a ridicat la o înălțime nesperată. O imagine plastică a parazitului.

— Așa ceva se întîmplă și printre oameni, completă Golubev.

---

[1] Aproape 280 metri (n.t.).

Jos domnea o penumbră verzuie, dar tot se simțea arșița cumplită, care săgeta din văzduh, prin marea de frunziș. Plămînii ni se umflau de aerul fierbinte, umed, încărcat de miresmele florilor și de miasma putregaiului otrăvitor al plantelor moarte. Eram leoarcă de sudoare, parcă ne-am fi scăldat doar cu o clipă mai înainte, fără să ne mai scoatem hainele. Ce vieţuitoare o fi ascunzînd jungla aceea? Văzusem doar cîteva specii de păsări, cîntînd și zburînd printre ramuri. Spre deosebire de ale noastre, ciocănitoarele, papagalii și alte păsări se distingeau prin belșugul de culori al penelor. Nimic nu ne-a încîntat însă cît păsărelele colibri, care scînteiau în văzduh ca niște pietre prețioase. Cînd se așeza una pe o floare, ca să prindă o insectă, nu-ți mai luai ochii de la ea: desăvîrșită ca formă, licărea ca safirul și rubinul, sclipea ca aurul curat și ca diamantul. Speriam lemurii cu coada stufoasă, remarcabili prin capacitatea lor de a sări dintr-un copac în altul, cu o neasemuită dibăcie de acrobați. Luam în mînă cameleoni, acele șopîrle cu cap mare, care capătă într-o clipă culoarea mediului înconjurător. Cam asta era tot. Te așteptai însă mereu să vezi cine știe ce monstru neobișnuit, ieșind din desișul încîlcit al junglei. Unii dintre noi scoteau exclamații admirative; alții priveau tăcuți împrejur, iar toți la un loc eram uimiți peste măsură văzînd cum toată natura de acolo, scăldată în belșugul razelor soarelui, se înmulțea, se răspîndea și viețuia în extaz, plină de o forță primitivă, sălbatică.

Deodată, privirile noastre au întîlnit conul sfredelit în adînc al unui străvechi crater de vulcan. Acolo era lacul spre care ne îndreptasem. Avea o circumferință de cel puțin douăzeci de verste. Ne-am oprit sus, la o mare înălțime, și, privind în jos, am admirat îndelung peruzeaua nemișcată a luciului apei. Malurile, înrămînd lacul într-un chenar rotund de verdeață, erau năpădite de hățișuri, de tufe și arbori, care alcătuiau un desiș, pe alocuri cu neputință de străbătut. Am zărit jos o vîlcea și am luat-o spre ea, coborînd pas cu pas. Prin iarba deasă șerpuia un pîrău, ba ascunzîndu-se în umbra rîpelor împădurite,

ba ivindu-se din nou cu undele argintii sclipind sub cerul strălucitor. După cum ne-au spus băieţandrii sacalavi care ne călăuzeau, acolo, aproape de pîrău, era locul preferat al crocodililor, spaima lagunelor şi lacurilor tropicale. Toate păsările tăceau, istovite de căldură. Nu se auzea nici un foşnet. Părea că toată natura încremenise, înspăimîntată de dogoarea copleşitoare a soarelui necruţător. Această îmbinare înfiorătoare a liniştii amăgitoare cu sclipirile orbitoare dimprejur tulbura minţile. Totuşi, unde or fi crocodilii? Şi, deodată, am observat că pe luciul apei se mişca un triunghi cu cele trei vîrfuri formate de gura şi ochii respingătoarei făpturi.

Medicul spuse îngîndurat:

— Tare aş fi curios să ştiu ce se petrece în capul acestei reptile, ce porniri o avea? Fără îndoială că sub oasele teşite ale cutiei sale craniene există, alături de cruzime, şi lăşitatea, şi viclenia, şi curajul, şi un soi de iubire.

Tăceam cu toţii.

Încă un crocodil, lung de vreun stînjen şi jumătate, a ieşit pe un banc de nisip, nu departe de noi, şi a rămas acolo nemişcat, părînd un buştean putred, murdar, ascuţit la un capăt. Se mişcase agale, cu un aer atît de melancolic, de parcă ar fi fost şi el mîhnit de sluţenia sa. Am început să strigăm, să zvîrlim beţe în apă, speriindu-i pe băieţandri, care spuneau că nu e bine să supărăm crocodilii. Aceştia au pierit din vedere.

Am urcat mai sus, pe malul pîrăului. Unii dintre noi am făcut baie. Ne-am ales pentru înapoiere alt drum. Ajungînd aproape de oraş, ne-am abătut pe la nişte plantaţii de pomi fructiferi.

Dacă soarele tropical crease sucul trestiei de zahăr, mirodeniile ameţitoare şi atîta belşug de miresme, nu fusese mai puţin darnic şi în crearea celor mai minunate fructe. Hămesiţi de foame, muşcam cu lăcomie din bananele dulci, făinoase. Atîrnau din arbuşti nu prea înalţi, în ciorchini de un galben-deschis, împreună cu nişte frunze lungi de zece picioare. Pînă atunci ştiam doar că din fibrele de banan se fabrică

frînghii de Manilla care, pentru calitățile lor, sînt folosite pe navele de război, pentru remorcare și ca parîme, fiind moi, flexibile și plutind pe apă. Iată și un alt arbore care-și întindea frumos ramurile pline de frunze albăstrii, în formă de lanțetă : mangustanul. Fructele lui, mari cît para, de un portocaliu-aprins, cu un sîmbure în mijloc ca al piersicii, erau mai mult decît delicioase. Am gustat și din anone, niște fructe cu solzi verzi ; miezul lor aducea la gust cu frisca bătută cu zahăr. Acolo le mîncau porcii. Priveam plini de admirație ananasul, cel mai minunat dar al tropicelor. Arăta ca un con mare de cedru, de vreo două-trei kilograme, cu un mănunchi de frunze în creștet. Carnea lui aurie, destul de tare, era însă atît de dulce și dulceața aceasta atît de savuros acidulată și cu o aromă atît de fină, de neobișnuită, încît te ispitea s-o tai felioare subțirele, pe care să le mesteci îndelung, prelungind plăcerea cît mai mult. Totuși, nici unul din fructele descrise nu poate rivaliza cu mangustanul. Acestuia i se zice pe bună dreptate „regele fructelor". Inginerul Vasiliev ne-a povestit un interesant episod istoric în legătură cu el.

Cu prilejul încoronării regelui Eduard al VII-lea al Angliei, cel mai rapid crucișător a fost trimis în mod special la Singapore, după mangustane. Au fost strînse zece mii de bucăți. S-au luat toate măsurile pentru conservare. Totuși, numai patru sute de bucăți au ajuns pe masa regală. Celelalte s-au stricat pe drum.

Am mîncat mangustane pe săturate și nu ne-a făcut rău. Fiecare fruct avea cîte cinci-șase sîmburi albi ca zăpada, îngropați în carnea trandafirie. După ce ai mîncat fructul, îi simți mult timp aroma aceea caracteristică, neobișnuită. Părea că natura folosise cele mai bune și mai scumpe substanțe ca să plăsmuiască aceste fructe de un galben-viu, parcă umplute cu sevă din soare, atît erau de gustoase, de savuroase, topindu-se în gură ca înghețata.

Răsplătiți cu bani, băieții au luat-o la goană bucuroși spre casele lor. Inginerul Vasiliev și doctorul Makarov s-au dus la restaurantul „Café de Paris", unde matrozii n-aveau acces. Noi ne-am mai plimbat

prin oraș. După ora trei, străzile s-au umplut de vestoanele albe ale ofițerilor și de gulerele albastre ale matrozilor. Ici, colo, unii umblau beți, pe trei cărări. Pe alocuri, răsunau cîntece aprige rusești, întretăiate de înjurături crunte și complicate ca nodurile marinărești. Ne-am întîlnit cu matrozi de pe alte nave și am stat de vorbă cu ei. Ne părea tare rău că timpul pentru care fusesem învoiți se scurgea atît de repede! Priveam escadra din radă și ne aminteam că soarta noastră era legată inseparabil de a ei. Pe la cinci și ceva după-amiază, înveninați de libertatea trecătoare, de frumusețea naturii exotice, de zîmbetele șăgalnice ale femeilor și de buimăceala pricinuită de alcool, ne-am întors pe cuirasatul *Oriol*, ca să trăim mai departe tot amarul vieții noastre de oameni sortiți pieirii. N-ar fi fost oare mai bine să ne spargem capul îndată de pietre, fără să mai așteptăm înfiorătorul deznodămînt?

Norii ce se ridicau spre apus, învăpăiați în pînzele purpurii ale asfințitului, prefăceau lumea într-o feerie fantastică.

5. ADEVĂRUL TULBURĂ OAMENII

Pe cuirasatul *Oriol* sosise poșta — scrisori și ziare. Ca întotdeauna, veștile din Rusia stîrneau animație printre matrozi. Acum, însă, toți își concentrară atenția asupra articolelor căpitanului de rangul II Klado, publicate în *Novoe vremea*. La început, aceste articole erau citite numai la careul ofițerilor, dînd naștere acolo la multe discuții. Autorul era un erou, după părerea ofițerilor. Auziserăm și noi ceva, dar nu știam exact despre ce e vorba, pînă în clipa cînd ne-au căzut în mîini mai multe numere din acest ziar.

După cină am coborît în cazarma de la pupa, unde se aflau mulți matrozi. Am început să citesc cu glas tare articolele lui Klado. S-a lăsat îndată o tăcere adîncă:

„Importanța hotărîtoare, pe care o are în acest război stăpînirea mării, în consecință, speranțele arză-

toare puse de întreaga Rusie în escadra lui Rojestvenski, care se îndreaptă în prezent spre Extremul Orient, fac pe oricine să se întrebe, fără să vrea: putem oare socoti asigurată victoria în luptă a acestei escadre ? E înfricoșător chiar și gîndul unei asemenea întrebări, totuși trebuie să avem curajul de a privi adevărul drept în față. Voi încerca, în măsura posibilităților mele, să răspund la ea cu toată conștiinciozitatea..."

Apoi, autorul articolului dădea informații asupra flotei de care dispuneau japonezii, despre care noi, pînă atunci, nu știusem nimic. Forțele principale ale inamicului erau compuse din douăsprezece unități: cuirasatele *Mikasa, Sikișima, Asahi* și *Fudji*; crucișătoarele cuirasate *Ivate, Idzumo, Adzuma, Iakumo, Asama, Tokiwa, Nissin* și *Kasuga*. Pe deasupra, mai aveau două cuirasate vechi, din care unul, *Cin-Ian*, era armat cu patru tunuri, deși vechi, dar de 12 țoli. În afară de aceasta, forțele lor principale erau sprijinite de douăsprezece-cincisprezece crucișătoare de rangul I și II cu punțile cuirasate. Toate navele acestea aveau o viteză satisfăcătoare și erau dotate cu o artilerie aproape modernă. La aceste unități se mai adăugau vreo cincisprezece canoniere. În privința flotilei de torpiloare, Klado avertiza că ar fi fost extrem de imprudent să fie evaluată la mai puțin de cincizeci-șaizeci de unități de diferite tipuri.

Forțele principale ale escadrei noastre erau formate din cinci cuirasate noi: *Suvorov, Alexandru al III-lea, Borodino, Oriol* și *Osliabia*, sprijinite de încă două cuirasate: *Sisoi Veliki* — deși cam vechi, dar armat cu artilerie modernă — și *Navarin*, complet demodat și cu tunuri învechite. Nave cu puntea cuirasată nu posedam, cu excepția crucișătorului *Amiral Nahimov*, destul de vechi și cu artilerie necorespunzătoare. Numai crucișătorul *Oleg* se prezenta mai bine, dar și el era numai semicuirasat. Din escadra noastră mai făceau parte cinci crucișătoare de rangul I și II, cu puntea cuirasată, printre care și *Dmitri Donskoi*, destul de învechit. Astfel se prezentau forțele noastre, făcînd abstracție de vreo zece torpiloare în plus.

Concluzia era că, în lupta care ne aștepta, inamicul va avea o mare superioritate de forțe. Făcînd confruntarea coeficienților de forță combativă a celor două flote, Klado ajungea la concluzia că, pe mare, japonezii erau mai puternici ca noi cu 1,8, adică aproape de două ori. După ce am citit aceste rînduri în auzul tuturor, unul dintre ascultători a exclamat:

— Sîntem sortiți pieirii!

Toți cei de față au început să se agite.

Galvanorul Golubev a strigat, adînc tulburat:

— Klado nu compară decît navele cuirasate, dar e de ajuns aceasta ca să dovedească în ce situație de plîns sîntem. Ce ar fi, însă, dacă am socoti și celelalte nave japoneze, plus flotila lor de torpiloare? S-ar vedea că sînt și mai tari.

Fochistul Baklanov îl întrerupse:

— Ia stați, să vă dau o mică pildă. La noi, în sat, s-a petrecut o întîmplare care se potrivește cu împrejurarea în care ne aflăm. Trei frați, Lupigorevii, se dușmăneau cu alți trei frați, Lahmotnikovii. Puterile lor erau, ca să zic așa, deopotrivă. Vrajba dintre ei se întețea. Într-o zi, Lupigorevii au dat năvală peste dușmani, în casa lor, ca să-i bată. Tocmai asta a fost însă greșeala lor. Nevestele și copiii mai mari ai fraților Lahmotnikov au sărit în ajutorul acestora. Era slab ajutorul, dar tot a fost de folos; unul trage de păr, altul lovește cu vătraiul ori dă cu un lemn peste bot. Pe scurt, Lupigorevii au pățit-o rău: au mîncat o bătaie soră cu moartea. Escadra noastră are s-o pățească și mai rău. Sîntem mai slabi decît japonezii și, iacă, dăm buzna totuși să-i batem în casa lor. În loc de femei și de copii, au să le sară în ajutor tot felul de nave auxiliare și torpiloarele. Atunci, ia spuneți, o să scăpăm noi teferi? Despre asta Klado nu scrie nimic.

— Asta înseamnă că ne așteaptă lumea cealaltă pe toți, își dădu careva cu părerea.

Maistrul mecanic Gromov, un bărbat înalt, fălcos, adăugă mohorît:

— O să scriu acasă să-mi facă dinainte parastasul.

Am citit mai departe articolele lui Klado. Era cu neputință să te îndoiești de ceea ce spunea. Argumentele lui păreau extrem de logice, incontestabile. Abia atunci am aflat că el, încă în noiembrie trecut, socotea prea puțin probabil că Port-Arthurul va putea să reziste pînă la sosirea noastră în Extremul Orient. Mai mult decît atîta: ne avertiza că nu trebuie să contăm pe sprijinul escadrei I-a. Și acum, toate acestea deveniseră realitate: Port-Arthurul capitulase, iar escadra I-a pierise. Klado nu-și punea nici o speranță în cele două crucișătoare de la Vladivostok — *Gromoboi* și *Rossia*. După părerea lui, era greu pentru ele să se unească în timp util cu noi și să ne sprijine în luptă. Fără îndoială că avea dreptate și în privința asta.

Glasul lui Klado, ajuns la Nossi-Bé, la douăsprezece mii de mile marine depărtare, a sunat pentru noi ca un clopot de alarmă, avertizîndu-ne asupra catastrofei care ne aștepta. * Pe ce puteam conta noi? Escadra contraamiralului Nebogatov, care probabil că și plecase ca să ne ajungă din urmă, nu putea fi socotită drept o forță serioasă.

Simțeam nevoia să cer din nou lămuriri inginerului Vasiliev: el știa totul. După vreo două zile am intrat în cabina lui, ca să iau altă carte. I-am spus ce impresie adîncă făcuseră asupra matrozilor articolele lui Klado:

— Acum, numai despre asta se vorbește peste tot la bord: la căldări, la mașini, prin cazărmi, în secțiile de mine și torpile, pe teugă. Gazetele s-au făcut ferfeniță de atîta citit, nici nu mai poți să descifrezi ce scrie. Unii matrozi își copiază articolele în caiete. Agitația lor se întețește. Toți văd în Klado aproape un revoluționar. Nu i-a fost frică să spună adevărul — pentru asta a și fost arestat...

După ce m-a ascultat, Vasiliev a spus și el:

— Și ofițerii noștri sînt încîntați de el. A arătat deschis că o victorie asupra Japoniei e foarte dificilă. Asta înseamnă că cei mari sînt scutiți de răspundere, în caz că vom pierde partida. Klado a supus atît prezentul, cît și viitorul, unei critici necruțătoare. Nu-i

rău. Totuși, noi așteptăm alt critic, mai curajos, care să se ridice deasupra lui Klado. O dată ce au început să critice, apoi s-o facă așa cum trebuie, să ajungă la rădăcinile orînduirii noastre sociale. El a evaluat coeficientul combativ al escadrei noastre la 1, iar al flotei japoneze la 1,8. Cu alte cuvinte, pe mare inamicul este aproape de două ori mai tare decît noi. Ca să-i putem învinge pe japonezi, Klado recomandă expedierea în Extremul Orient a tuturor vechiturilor din Marea Baltică, a tuturor hîrburilor din Marea Neagră. Dar am ajunge noi astfel la egalitate cu japonezii? Nu. Și, chiar dacă am ajunge la egalitate ca număr de unități navale, nici aceasta nu ne-ar asigura pe deplin împotriva tuturor pericolelor. Klado a calculat coeficientul de combativitate, ignorînd o serie întreagă de alți factori. Flota japoneză dispune de porturi, docuri, ateliere, antrepozite, pe cînd noi avem un singur port — Vladivostokul, și acesta neutilat și într-o stare mizeră. Mai trebuie avut în vedere faptul că inamicul, în cursul acestui război, a avut timp să acumuleze o experiență substanțială, că el este îmbărbătat de victoriile repurtate. Dar noi ce aveam de spus la aceasta? Deficiențele pregătirii noastre militare, spiritul obtuz, tembelismul comandamentului suprem n-au trezit oare chiar la ofițeri îndoieli asupra capacității noastre combative? Amintește-ți de învălmășeala care s-a iscat cu prilejul incidentului de la Hull...

— Mi-amintesc foarte bine, am răspuns. Cred că escadra trebuia întoarsă din drum chiar atunci, și pacea încheiată cît mai repede.

— Precum vezi, însă, lucrul acesta n-a fost făcut, și noi ne continuăm drumul. Natura n-a fost prea darnică, în privința inteligenței, cu cei care ne conduc. Acum, însă, hai să admitem că i-am bătut pe japonezi. Urmarea? O dată ce am pornit-o pe această cale, va trebui să continuăm politica noastră în Răsărit. Să refacem linia ferată, fortăreața, portul, care zac acum în ruine. Să întreținem acolo, la dracu-n praznic, o flotă uriașă și o armată impunătoare. În acest scop vom avea nevoie de baze pentru aprovizio-

nare cu cărbuni. Pentru toate acestea, va fi nevoie să se stoarcă banii poporului. Căci politica noastră în Răsărit se va realiza cu prețul sugrumării vieții unui popor de peste o sută cincizeci de milioane de suflete. Să privim și mai departe în viitor. Să zicem că am pus cu botul pe labe inamicul nostru extern. Atunci, guvernanții, victorioși, își vor aduce aminte și de cel intern. Și viața noastră de pînă acum va continua. Vom promova o politică promovată pe scară mondială; pe liberali îi vom amăgi cu simulacre de reforme, iar pe revoluționari îi vom trata cu muncă silnică și cu gloanțe. Într-un cuvînt, perspective nespus de sumbre.

Discuția cu Vasiliev m-a întristat și mai mult decît citirea articolelor din ziar. Klado nu-mi mai apărea ca o figură proeminentă. Dîndu-și seama de starea mea sufletească, acesta a exclamat deodată:

— Nu-i nimic, prietene! O să fie bine. Și a schimbat vorba. Uite, vezi icoana sfîntului Nicolae de colo, din colț? Ia ghicește, de unde o am?!

— V-au dăruit-o muncitorii cînd ne aflam încă la Revel. Ei doreau să vă scrie și cîteva rînduri de recunoștință, dar le-a fost frică: să nu vă facă vreun rău nici dumneavoastră, nici lor.

— Totuși m-a bucurat acest dar, deși nu cred în puterea lui miraculoasă. Eu am profetul meu.

După ce a rostit aceste cuvinte, s-a urcat pe masă, a luat de după icoană o carte voluminoasă și mi-a arătat-o. I-am citit titlul cu mirare: *Capitalul* de Karl Marx.

Nu mă ispiteau nici gradele ofițerești, nici decorațiile, nici bogăția. Știam bine că de toate acestea au parte niște oameni care nu trebuie să fie neapărat talentați și inteligenți. Doream însă, cu o patimă bolnăvicioasă, să fiu un om înțelept și învățat, așa cum arăta Vasiliev în ochii mei; doream să citesc ca și el, chiar pe o navă de război, și pe Marx, și operele geniale ale altor gînditori; să mă descurc cu aceeași ușurință în tot haosul diabolic al vieții.

Cumpănind în mînă volumul gros, Vasiliev rîse:

— Trăiesc bine unul lîngă altul, nu se ceartă.

— Va să zică, sfîntul Nicolae se are bine cu distrugătorul tuturor sfinților, ba chiar îl acoperă ?

— Da.

Se auzi o bătaie în ușă. Vasiliev îl vîrî într-o clipă pe Marx sub pernă și strigă :

— Intră !

Locotenentul Vrednîi trecu pragul. Eu stăteam smirna, cu mîinile la vipușcă.

Vasiliev îmi ordonă cu aer sever :

— Așadar, să dai pe socoteala mea cîte trei rații în plus la cei doi mecanici. Poți pleca.

Am făcut o întoarcere pe călcîie, după tot tipicul regulamentului militar, și am ieșit.

Ca un ecou al articolelor lui Klado, care deschiseseră multora ochii asupra situației fără ieșire în care ne aflam, pe crucișătorul de rangul I *Amiral Nahimov* au izbucnit tulburări. Iată ce s-a întîmplat. Pe multe din navele mari se făcea pîine proaspătă aproape în fiecare zi, iar acolo unde nu existau cuptoare ca lumea ea era procurată de pe uscat. Echipajul de pe crucișătorul *Nahimov* era însă silit să mănînce pesmeți pe jumătate stricați. Nu numai la drum, ci și cînd era în ancoră, pe acea navă nu se dădea pîine. Nemulțumiți de aceasta, matrozii murmurau. Nici unul dintre ofițeri nu-și pleca urechea la plîngerile lor. Așa au durat lucrurile pînă în ziua de 10 ianuarie, cînd unul dintre mecanici a pus chestiunea pe șleau :

— Ei, acum ne-am lămurit deplin că mergem la moarte, și pe deasupra ne mai dau și pesmeți cu viermi. Da ce, cîini sîntem, ori oameni ?

Alții i-au ținut isonul :

— Un gospodar cumsecade are mai multă grijă de hrana cîinilor lui !

— Chiar azi să ni se dea pîine proaspătă ! Pînă cînd să tot răbdăm ?!

Matrozii șușoteau pe navă, prin toate compartimentele. Dacă comandanții ar fi avut ceva mai mult spirit de observație, și-ar fi dat seama de schimbarea din starea de spirit a subalternilor lor : chipurile lor, cu fălcile încleștate, deveniseră mai enigmatice, iar în

ochi li se citea îndîrjirea. Seara, toți pesmeții distribuiți pentru masă au zburat peste bord. După rugăciune, în pofida comenzii „rupeți rîndurile", dată de ofițerul șef de cart, matrozii au rămas pe loc, aliniați pe borduri și divizioane pe puntea superioară, de-a lungul ambelor bordaje ale crucișătorului. În întunericul nopții, care se lăsase peste ocean, cele două fronturi ale matrozilor păreau două bariere imobile. O astfel de insubordonare colectivă se manifesta pentru prima oară de cînd plecase escadra. Ofițerii erau extrem de mirați de această atitudine, cu atît mai mult cu cît numeroși oameni din echipaj proveneau din marina de gardă, în care se aflau cei mai disciplinați matrozi și cei mai de încredere. De data aceasta a ridicat glasul chiar comandantul secund, ordonînd ruperea rîndurilor. Din nou, timp de cîteva secunde, a stăruit o tăcere sinistră, de parcă ar fi surzit cu toții. În cele din urmă, din șirul al doilea al divizionul I, a răsunat un glas gros, vuind ca tunetul îndepărtat al unei furtuni ce se apropie :

— Dați-ne pîine proaspătă !

În aceeași clipă, liniștea nopții a explodat într-o larmă de strigăte sălbatice, de răcnete și înjurături.

Puntea a fost luminată. Comandantul navei, căpitanul de rangul I Rodionov, a venit în fața frontului. Adus de spate, puțintel la trup, cu barba rotundă, ninsă de ani, a privit cu coada ochiului spre cele două borduri aliniate. Pe urmă, a fonfăit cu gura știrbă :

— Va să zică, băieți, v-a venit chef să vă răzvrătiți, hai ?

Această întrebare fusese pusă cu atîta nepăsare în glas, încît matrozii pentru o clipă au amuțit, zăpăciți, dar îndată au început să lărmuiască din nou, cerînd pîine. Comandantul a încercat să mai spună ceva, dar nu-l mai asculta nimeni. Atunci s-a plimbat de cîteva ori de-a lungul punții, uitîndu-se cu indiferență ba la un șir de oameni, ba la celălalt, chibzuind parcă ce trebuia să facă pentru a potoli furia subalternilor săi. Aceștia nu mai ascultau de cuvîntul lui : zbierau de răsuna toată rada, abia stăpînindu-se să nu se repeadă cu pumnii la ofițeri. Acum, orice pas greșit din

partea lui putea duce la uciderea întregului personal de comandă. În sfîrșit, a ordonat să se numere vreo zece matrozi din flancul drept și să li se scrie numele. Apoi, le-a comandat acestora :

— Un pas înainte, marș !

Manevra calculată pe baza psihologiei umane și-a atins scopul. Cei zece numărați au tresărit și au executat comanda. După aceea, despărțiți numai cu un arșin de restul echipajului, au devenit îndată ascultători ; acum, nu era greu de loc să li se comande întoarcerea pe loc și îndepărtarea spre prova navei. Același procedeu a fost folosit față de alți zece, și încă zece. Ceilalți, amuțind treptat, priveau uluiți cele ce se petreceau la flancul drept ; pe urmă, văzînd că au pierdut partida, au rupt fără comandă rîndurile, îmbulzîndu-se la hamacuri. În mișcările lor era atîta grabă, de parcă ar fi vrut să recîștige timpul pierdut fără rost...

A două zi, amiralul Rojestvenski a sosit pe crucișător pentru întîia oară. Tot echipajul se aliniase pe borduri și divizioane pe puntea superioară. Era de așteptat ca el să întrebe ce nemulțumiri aveau oamenii, să cerceteze cele petrecute ; s-a auzit însă cu totul altceva :

— Știam că echipajul acesta e format din derbedei, dar nu mă așteptam să fiți chiar atît de nemernici !

Răcnise aceste cuvinte atît de năprasnic, încît un spasm i-a sugrumat gîtlejul, și s-a învinețit deodată. Întorcîndu-se brusc pe loc, a coborît pe platforma scării, s-a așezat în barcă și a pornit spre cuirasatul lui. Toți aveau impresia că nu venise decît pentru a rosti acele cîteva cuvinte, de neuitat.

După aceea a dat ordinul de zi nr. 34 din 12 ianuarie. La noi, pe *Oriol,* ordinul a fost citit înainte de rugăciunea de seară, pe puntea mijlocie, pe care fuseseră adunați toți matrozii. Comandantul secund Sidorov și-a răsucit mustățile cărunte, aprige, și a început să citească :

„În echipajul crucișătorului de rangul I *Amiral Nahimov,* printre slujitorii cinstiți ai țarului s-au cuibărit

niște agenți ai japonezilor, care îi instigă pe inconștienți, ascunzîndu-se în spatele lor.

Ticăloșii aceștia vor fi descoperiți și pedepsiți după toată rigoarea legilor. Pînă la identificarea lor, comandanții de divizioane (în ordin se enumerau numele a patru locotenenți) sînt sancționați cu arest simplu, cu îndeplinirea îndatoririlor de serviciu, iar subofițerii de divizioane respectivi (urmau numele celor patru subofițeri) sînt retrogradați din drepturile de subzistență și trecuți în categoria matrozilor de clasa a doua, cu începere de la data de 1 ianuarie a.c."

După rugăciune, în timp ce matrozii se duceau să-și ia hamacurile, se puteau auzi printre ei astfel de păreri :

— Ei, acum, o să-i afle pe vinovați.

— Cum să nu ! Doar n-o să aibă poftă comandanții de divizioane să stea consemnați. O să aibă ei grijă să-i afle. Iar subofițerii au să-i ajute.

— E de ajuns să arate cîțiva oameni, chit că nu sînt vinovați.

— Dar ce amestec au aci iscoadele japonezilor ?

— El e iscoada țarului !

În vîrfurile catargelor navei-amiral licăreau lumini de semnalizare.

6. NE VERIFICĂM PREGĂTIREA DE LUPTĂ

Începuse perioada ploilor tropicale. În timpul lor, firmamentul azuriu era numai arareori acoperit de o perdea continuă, cenușie, care-și cernea pulberea de ape. De cele mai multe ori, deșertul cerului era străbătut de nourași albi-albăstrii, printre care soarele își revărsa lumina aproape fără încetare. Părea că fiecare dintre acești nourași nu era mai mare ca o căciulă ; totuși, ploaia caldă se revărsa în torente peste noi, ca dintr-o cadă răsturnată. Aveai impresia că și văzduhul se transformase în apă. Fenomenul se repeta la fiecare zece-cincisprezece minute. Ploaia se dezlănțuia subit, înceta la fel, de parcă cineva din cer ar fi deschis și închis un robinet ; apoi, străpunsă de

razele soarelui, pînza de apă se îndepărta de noi, țesînd fire de aur peste mare și peste insule. Curcubeul strălucea, ici și colo, în crîmpeie răzlețe.

Navele escadrei primiseră ordin să strîngă apă de ploaie. În acest scop, erau folosite uriașele prelate, întinse deasupra punții, la care fuseseră amenajate jgheaburi de scurgere. Torente de apă curgeau de pe ele în bărci și în cisterne de pînză, pregătite anume pentru aceasta.

Aerul era umed, cald, înăbușitor.

Pe vaporul *Espérance* se defectaseră frigoriferele. Eram convinși că la mijloc trebuie să fi fost un act de sabotaj din partea echipajului francez, care nu era dispus să-și riște viața alături de noi. Rezervele de carne congelată din calele vasului începeau să se dezghețe, alterîndu-se. Erau aruncate în mare, departe de țărm. Dar hoiturile întregi de vite, împinse de vînt și de valuri, se apropiau de golf, răspîndind împrejur o duhoare pestilențială. Cu o săptămînă mai înainte, pe cînd navele noastre își completau proviziile și se pregăteau să-și vadă de drum, carbonierele liniei de navigație Hamburg-America refuzaseră pe neașteptate să însoțească escadra mai departe. Aceasta întrucît japonezii considerau activitatea lor incompatibilă cu neutralitatea Germaniei și declaraseră că vor scufunda vasele care transportau cărbuni. Situația impusese un schimb de depeșe urgente cu Petersburgul.

Asemenea întîmplări aveau darul să trezească printre matrozi anumite speranțe vagi. Pe teugă, se puteau auzi astfel de vorbe:

— Cum s-or sfîrși toate acestea?

— Dacă vasele nemțești nu vor să meargă mai departe, o să fim nevoiți să ne întorcem și noi în Rusia.

— E limpede: fără cărbuni ești ca fără picioare, nu poți să faci nici un pas.

Careva, mai realist, nu întîrzia să precizeze cu un aer sinistru:

— „Turbatul" nu se va da înapoi de la nimic.

I se obiecta însă cu aprindere:

— Dar dacă într-o zi o să se limpezească și glagorea lui, întocmai ca marea după ceață ? Ce, parcă nu se întîmplă și d-astea ?

— Uneori, cică și rechinul cîntă „Tatăl nostru", numai că eu nu l-am auzit niciodată.

Negocierile între ministerul nostru al marinei și societatea de navigație Hamburg-America se prelungeau. În februarie însă era aranjat totul. Sub presiunea guvernului lor, căpitanii carbonierelor germane au consimțit să însoțească escadra mai departe, făgăduind că ne vor aproviziona cu combustibil, chiar și la răsărit de strîmtoarea Malacca.

Eram gata să ne luăm rămas bun de la Nossi-Bé și să ne vedem de drum, dar a intervenit altceva. Ministerul Marinei, deși cu întîrziere, își dăduse seama că ar fi riscant să trimită dincolo de Madagascar escadra noastră, așa cum era alcătuită, și a ordonat comandantului acesteia să aștepte escadra lui Nebogatov. La noi, pe *Oriol,* mulți se întrebau, curioși, ce o fi zicînd Rojestvenski față de această întîrziere forțată a escadrei ? Era oare hotărît într-adevăr să-și continue drumul, cît mai repede, ori nădăjduia, în adîncul sufletului, că escadra nu fusese trimisă decît în mod demonstrativ și că va fi întoarsă din drum ? Oricum ar fi stat lucrurile, părea că gîndurile lui se încîlciseră cumplit. După unele zvonuri, care ne parveneau de pe nava-amiral, părea că Rojestvenski era atît de iritat, de nervos, încît făcuse țăndări un fotoliu din salonul lui. Timp de cîteva zile, nimeni din statul-major nu îndrăznise să intre la el cu vreun raport. A trece pragul cabinei sale, în clipele cînd clocotea de furie, era ca și cînd ai fi intrat în cușca unor tigri. Un tigru mai poate fi potolit cu pistolul ori cu un drug de fier ; cine însă ar fi cutezat să-l strunească pe satrapul acela turbat, învestit cu puteri aproape discreționare ? Totuși, escadra întîrzia la Nossi-Bé, părînd că așteaptă noi dispoziții de la Petersburg. Gîndul că era posibil să ne întoarcem se întărea tot mai mult în mintea matrozilor.

Nu trecea nici o zi fără corvezi istovitoare : încărcam cărbuni, curățam căldările, revizuiam mașinile,

făceam reparații. Totodată, începuse o serie de exerciții intense: trageri de artilerie, lansări de torpile, respingerea atacurilor cu torpile, punerea de baraje de mine, alarme de incendiu și de luptă, mînuirea proiectoarelor. Am ieșit de mai multe ori în larg, pentru exerciții de tragere și manevre în formație de luptă.

Cele dintîi trageri au avut loc în ziua de 13 ianuarie. Doar *Sisoi Veliki* rămăsese pe loc, avînd un defect la mașini. Toate celelalte cuirasate și crucișătoare, în total zece unități, au ridicat ancora în zori. Cînd au ajuns în largul mării, *Alexandru al III-lea*, *Oriol*, *Navarin* și *Nahimov* au lăsat pe apă niște panouri în formă de piramidă. Escadra, în linie de șir, a început să defileze prin fața panourilor, avîndu-le în centrul arcului descris.

Pe mare era acalmie.

Osliabia a început tragerea de reglaj și a indicat prin semnal distanța. După aceea, au început să tragă asupra panourilor și celelalte unități. Nu știam ce se petrecea pe alte nave; pe cuirasatul nostru însă, tirul era dirijat din cabina de comandă, indicîndu-se momentul deschiderii focului, înălțătorul și deriva. Schimbînd drumul, ba ne apropiam de ținte pînă la distanța de șase cabluri, ba măream din nou depărtarea între noi și ele. Fără a socoti loviturile gurilor de foc de calibru mic și mijlociu, *Oriol* a tras cîte două obuze de exerciții cu tunurile de 12 țoli.

Rezultatele obținute au fost deplorabile. Nici n-aveau cum să fie altfel. Comendorii noștri nu făcuseră instrucție ca lumea nici cu tunurile, nici cu aparatele optice de ochire. Telemetrele sistem Barre și Strowde fuseseră aduse din Anglia și montate pe nave după izbucnirea războiului. De altfel, nu erau decît cîte două pe fiecare navă. Matrozii telemetriști nu fuseseră instruiți cum trebuie pentru mînuirea lor. La un moment dat am auzit cu urechile mele cum cei doi telemetriști, determinînd distanța pînă la unul și același panou, transmiteau date cu totul diferite:

— Pînă la inamic, 20 cabluri! striga unul.

— Pînă la inamic, 28 cabluri! anunța celălalt.

Față de o diferență atît de mare între măsurători, obuzele trase descriau o traiectorie prea scurtă ori prea lungă, dar ținta n-o loveau.

Sub alte aspecte, lucrurile stăteau și mai prost. Pe cadranul din turela dreaptă a pieselor de 6 țoli din pupa tribord era indicată distanța de 11 cabluri. Ghidîndu-se după o astfel de indicație, comandantul turelei și-a orientat piesele la înălțătorul respectiv și a deschis focul. Distanța reală pînă la obiectiv era însă de douăzeci și patru de cabluri. Intrînd în acțiune, la turela din prova babord s-a defectat repede mecanismul de alimentare, așa că muniția era adusă cu brațele de la cea din tribord. În plus, comendorii erau foarte agitați. Unul dintre ei, de pildă, a avut nevoie de patruzeci de minute pentru a putea ochi, și tot n-a tras lovitura. Și ordinele care veneau din cabina de comandă se executau cu mari întîrzieri, deoarece servanții turelelor aveau mereu de pus cîte ceva la punct. Pe scurt, se dovedise că sub raportul capacității combative nu eram buni de nimic.

Seara, în timp ce ne întorceam în rada de la Nossi-Bé, mă uitam la comandant, la ofițerul cu artileria și la ceilalți ofițeri. Toți arătau atît de deprimați, de spășiți, parcă doar cu cîteva clipe mai înainte ar fi fost trași de urechi. Nici alte cuirasate nu se prezentaseră mai bine ca *Oriol* : toată escadra se făcuse de rîs, nefiind în stare nici să tragă cum trebuie, nici să manevreze. Iată ce scria a doua zi Rojestvenski, în ordinul nr. 42, cu privire la această ieșire în larg :

„Exercițiile de ieri ale cuirasatelor și crucișătoarelor au demonstrat că cele patru luni de navigație în formație n-au dat roadele așteptate.

Ridicarea ancorelor a ținut aproximativ o oră, fiindcă pe cuirasatul *Suvorov* n-a funcționat vinciul ancorelor, care era murdar și ruginit.

Cele zece nave n-au izbutit să-și ocupe locurile în formație nici într-o oră, cu toată viteza redusă la minimum a navei din cap.

S-a comunicat tuturor dis-de-dimineață că în jurul amiezii se va da semnalul : toate navele să facă o întoarcere de opt carturi și, rămînînd în formație de

front, să stopeze mașinile, pentru lăsarea țintelor la apă.

Cu toate acestea, toți comandanții s-au zăpăcit și, în în loc de formație de front, au oferit imaginea unei adunături de nave fără nici o coeziune.

Deosebit de evidentă a fost lipsa de atenție a comandanților navelor *Borodino* și *Oriol* din prima grupare.

Gruparea a II-a, formată din trei nave, a izbutit să ajungă numai cu cuirasatul *Navarin* la traversul lui *Suvorov*, și aceasta numai pentru o clipă. *Osliabia* și *Nahimov* manevrau izolat, fără a ține legătura. Crucișătoarele nici n-au încercat măcar să ia formația ordonată. *Donskoi* naviga la o milă în urma celorlalte crucișătoare.

Ordonîndu-se din nou să se ia formația în linie de șir, pentru executarea tirului, navele s-au dispersat atît de mult, încît de la *Suvorov* pînă la *Donskoi* erau cincizeci și cinci de cabluri.

Bineînțeles, tirul de reglaj executat de o singură navă, chiar din mijlocul formației, nu putea să aibă nici o utilitate pentru o linie de șir atît de extinsă.

Dacă după patru luni de navigație în formație tot n-am învățat să ținem legătura unii cu alții, e prea puțin probabil c-o vom mai învăța pînă în clipa cînd ne va fi dat să ne întîlnim cu inamicul.

Tragerile de ieri au fost executate de escadră cum nu se poate mai slab și, spre marele nostru regret, au demonstrat că toate navele, cu excepția *Aurorei*, au minimalizat directivele date în ceea ce privește conducerea exercițiilor stabilite prin programul de instrucție.

S-au tras obuze prețioase de 12 țoli, fără a se ține cîtuși de puțin seama de rezultatele obținute prin tirul pieselor de diferite calibre; uneori, după cîteva minute de liniște deplină, se trăgea o lovitură cu tunul de 12 țoli; or, în aceste cîteva minute, distanța pînă la obiectiv, înălțătorul și deriva sufereau modificări mari. Te întrebi: de ce elemente de reglaj dispunea ofițerul cu artileria atunci cînd trăgea anapoda, la nimereală, obuze atît de costisitoare?

Tirul tunurilor de 75 milimetri a lăsat de asemenea mult de dorit ; se pare că, la exerciții, ochirea cu ajutorul aparatelor optice se execută «cu aproximație», ca la lunetele panoramice. Despre tirul cu piesele de 47 milimetri, care simula respingerea unui atac cu torpile, e și rușinos să mai pomenesc : în fiecare noapte, punem oameni de gardă la tunuri, pentru eventualitatea acestei acțiuni, iar în plină zi, cu toată escadra, n-am atins nici măcar o dată panourile care reprezentau torpiloarele, deși aceste ținte, spre deosebire de torpiloarele japoneze, ofereau avantajul imobilității..."

Ordinul acesta, din care am citat doar cîteva fragmente, a stîrnit comentarii printre ofițeri. Doi locotenenți — Pavlinov și Giers — se întîlniseră pe teugă, și cel dintîi îi spunea celuilalt :

— De fapt, cine e vinovat de această stare de lucruri, dacă nu tot el, amiralul ? El a echipat escadra. Toate lipsurile în ceea ce privește capacitatea noastră combativă puteau fi constatate încă de pe cînd eram la Revel. Atunci, de ce naiba ne-a mai adus aici, la dracu-n praznic ?

Locotenentul Giers s-a declarat de acord cu el, adăugînd :

— Comandantul escadrei ține la fiecare obuz. Dar tot mai rău ar fi ca toată muniția noastră să se ducă la fund, cu nave cu tot.

— Ei, ce mai pramatie e și amiralul Biriliov ! A scăpat de noi, și-i pare bine. Te pomenești că se învîrtește și de vreo decorație. Dar nici atîta grijă n-a avut : să ne trimită cu vreun vapor proiectile de rezervă pentru trageri de exercițiu.

— Pentru asta e de vină și Ministerul Marinei, nu numai el.

— Trebuie să n-ai cap de loc, ca să trimiți la luptă o astfel de escadră.

În zilele de 18 și 19 ianuarie am ieșit din nou în larg, în același scop. Cu excepția lui *Jemciug*, a torpiloarelor și vaselor de transport, rămase pe loc, au ridicat ancora cincisprezece nave : *Suvorov, Alexandru*

al III-lea, Borodino, Oriol, Osliabia, Navarin, Sisoi Veliki, Nahimov, Aurora, Donskoi, Almaz, Svetlana, Ural, Terek și *Kuban*. Ultimele patru nave nu luau parte la trageri, ci se îndepărtau spre larg, avînd rolul de elemente de siguranță.

În aceste două zile, modul în care s-a comportat escadra a fost de asemenea nesatisfăcător. Manevrele se executau prost. Nu reușeau nici cele mai simple întoarceri, iar cînd navele reluau formația în linie de front, ele păreau niște recruți, care nu aveau nici o noțiune despre cele mai elementare mișcări de suplețe. Lucrurile nu se prezentau mai bine nici în ceea ce privește tragerile. Ba mai mult decît atîta: puțin a lipsit să nu se întîmple nenorociri. Un obuz a căzut chiar lîngă bordajul lui *Donskoi*, iar altul a căzut pe punte și a sfărîmat două gruie, lăsînd o urmă adîncă. Obuzul din fontă, de 6 țoli, era de exercițiu, așa că n-a explodat și n-a făcut victime. *Donskoi* primise acele plocoane de pe nava-amiral *Suvorov*.

În ordinul nr. 50, Rojestvenski biciuia din nou escadra:

„S-a observat aceeași risipă de neîngăduit a obuzelor de calibru mare...

În ceea ce privește cadența tragerilor executate în zilele de 18 și 19 ianuarie, aceasta a fost chiar inferioară celei din 13 ianuarie..."

După șase zile am ieșit din nou în larg, însoțiți de șapte torpiloare. Cum au mers exercițiile de astă dată? În ordinul lui Rojestvenski nr. 71 din 25 ianuarie, mulți au citit — nu fără emoție — următoarele rînduri:

„Modul de executare a manevrelor cu toată escadra a fost nesatisfăcător.

Cele mai simple întoarceri navă cu navă, la două și trei carturi, prin schimbarea de drum a escadrei, menținîndu-se formația în linie de șir, n-au fost executate reglementar de nici o navă din escadră: cu acest prilej, unele nave rămîneau în mijlocul formației, iar altele ieșeau în afară — deși pe mare era acalmie totală, iar forța vîntului nu trecea de 3 grade.

Tragerile executate în ziua de 25 ianuarie cu artileria grea a însemnat irosirea fără rost a muniţiilor. Unii au tras primele două obuze în salvă, iar al treilea după un sfert de oră ; alţii au tras toate cele trei lovituri foarte scurte şi necorectate, sau prea lungi, încăpăţînîndu-se să nu schimbe înălţătorul..."

Din cauza rezervelor limitate de muniţii, exerciţiile noastre de tragere au luat astfel sfîrşit.

În toate cele patru cazuri, lansasem pe apă de pe *Oriol* unul şi acelaşi panou. Se trăgea asupra lui de pe toate navele escadrei, cu tunurile de calibru mare, mijlociu şi mic. Nici mitralierele nu rămîneau inactive. S-a tras şi de la distanţe mari şi de la distanţe mici, apropiindu-ne uneori la şase cabluri de obiectiv. Totuşi, panoul a rămas neatins, şi cînd a fost ridicat pentru ultima oară pe punte nu s-a găsit pe el nici măcar o zgîrietură...

Ce concluzii se puteau trage din această experienţă?

Boţmanul Voevodin spunea :

— Escadra noastră e un coşciug cu lumînări la căpătîi.

Fochistul Baklanov a adăugat :

— Hotărît : o să ne înfulece rechinii.

Puţini erau aceia care se mai îndoiau că sîntem trimişi la abator. Pe cine era în stare să învingă o escadră care, în patru zile de trageri, nu putuse să-şi lovească măcar cu un singur obuz propriile panouri ? Dacă comandamentul ar fi avut simţul răspunderii, ar fi întors-o imediat din drum.

7. VEŞTI DESPRE DUMINICA SINGEROASĂ, ŞI EŞECUL MEU

Ne-am luat rămas bun de la nava de transport *Malaya*... Se întorcea la Odesa, cu bolnavi, cu cei învinuiţi de abateri, cu infractori şi alienaţi mintali. Cu două săptămîni mai înainte, la bordul ei se produsese o rebeliune. Pentru reprimarea ei, au fost trimişi marinari înarmaţi de pe altă navă. Fuseseră arestaţi patru oameni din echipajul *Malayei*. S-a constatat că

erau toți angajați civili. Au fost transportați unul cîte unul pe diferite cuirasate și încarcerați. Peste puțin însă, s-au îmbolnăvit și au fost transferați pe navaspital *Oriol*. Se spunea că Rojestvenski ar fi amenințat că-i va debarca pe o insulă pustie.

Carcerele de pe cuirasatele cele mai moderne se aflau aproape de fundul navei și n-aveau ventilație. Încarcerarea însemna astfel o tortură atroce. Unii matrozi nu rezistau la temperatura ridicată și în aerul acela înăbușitor, murind mai înainte ca medicii să le poată veni în ajutor. Cu toate acestea, ba pe o navă, ba pe alta, se vădeau tot mai des anumite semne amenințătoare de insubordonare a echipajelor.

În dimineața zilei de 1 februarie, am ridicat ancora și am ieșit în largul oceanului, în total cincisprezece unități, pentru exerciții. În ajun, se recepționase prin t.f.f. comunicarea că detașamentul căpitanului de rangul I Dobrotvorski se apropia de Madagascar. Deodată, spre nord s-au ivit niște fumulețe. Matrozii se foiau bucuroși, spunînd:

— Iată-le!

— Sosesc, dragele de ele!

— Șase-s.

Navigam în întîmpinarea lor, apropiindu-ne repede. Peste puțin, se puteau distinge crucișătorul de rangul I *Oleg*, crucișătorul de rangul II *Izumrud*, două crucișătoare auxiliare: *Rion* și *Dnepr*, și două torpiloare: *Gromki* și *Groznii*. La ordinul comandantului escadrei, navele din detașamentul nou sosit și-au ocupat locurile în formația escadrei. Împărțiți în două partide adverse, am executat împreună manevre, care au ieșit tot atît de prost ca și cele precedente, iar la orele 4 ne-am întors la Nossi-Bé.

Întîlnirea cu ultimele elemente care urmau să întărească escadra a II-a ne-a mai ușurat inimile, dar n-a fost în stare să ne alunge gîndurile negre. Știam că escadra I-a fusese mai puternică decît a noastră, și totuși pierise la Port-Arthur. Și pe noi ne aștepta, deci, aceeași soartă.

O să mai aștepte Rojestvenski escadra a III-a?

Ofițerii erau de părere că ne vom întoarce în Rusia.

În ziarele rusești pe care le primeam, tonul articolelor devenise vădit mai aprins. Sub influența insuccesele militare, un vînt proaspăt de critică începuse să sufle peste viața veche, molcomă și dospită ca o baltă stătută. Era evident că în Rusia ieșea la iveală ceva nou, neobișnuit. Pe de altă parte, din ziarele străine, aflasem deja că în țara noastră se petreceau evenimente importante, și aceste evenimente, pentru moment, predominau în discuțiile noastre asupra problemelor legate de război.

La Petersburg, tineretul din școli manifesta pe Nevski Prospekt, cu cîntece revoluționare și cu steaguri roșii. La Baku, muncitorii declaraseră grevă. La Sevastopol, lucrătorii din port părăsiseră lucrul. Se spunea că păturile donate de fabricantul Morozov pentru nevoile războiului se vindeau la Nijni, pe piață, și că aceasta stîrnise indignarea negustorilor din Moscova. Duma din Moscova prezentase guvernului a moțiune cerînd schimbarea ordinii existente. La Petersburg se dezlănțuise o uriașă mișcare grevistă, cuprinzînd toate fabricile și uzinele importante; se aflau în grevă aproape două sute de mii de oameni. Părea că nemulțumirea față de război și, în general, față de orînduirea politică pătrundea în straturi tot mai largi ale populației.

Toate aceste evenimente nu puteau să nu-i preocupe și pe cei din escadra a II-a. În cele din urmă, a sosit o veste care a făcut multe inimi să tresară. Vestea s-a răspîndit din careu și a început să cutreiere prin toate compartimentele navei, stîrnind gînduri negre în rîndurile matrozilor. La auzul ei, oamenii păleau, rămînînd cu ochii holbați, ca și cînd ar fi văzut o fantomă lugubră. Ziarele străine relatau pe larg evenimentele din 9 ianuarie.

Seara, ne-am adunat în compartimentul de sub turela tunurilor de 12 țoli, de la pupa. Acolo nu putea să ne audă nimeni din cei mari. La început, vorbeam pripiți, toți o dată, pe întrecute:

— Ați auzit?

— Da! Trei sute de mii de oameni au pornit spre Piața Palatului.

— Voiau să-l roage pe „țistarul de la Țarskoe Selo" să le ușureze viața.

— Cică în fruntea lor se afla un popă, unul Gapon.

— Purtau icoane și portrete ale țarului.

— Și el i-a primit cu o ploaie de gloanțe.

— Au fost tăiați cu săbiile, striviți sub copite. N-au fost cruțate nici femeile, nici copiii.

— Au fost uciși peste două mii de oameni.

Ridicînd mîna, galvanorul Golubev strigă aspru:

— Tovarăși, isprăviți cu trăncăneala! Trebuie să trecem la fapte. Pe toate navele se găsesc fără îndoială flăcăi conștienți. A sosit momentul să începem organizarea masei. Să ne pregătim pentru orice împrejurare. Fiecare dintre noi să ia legătura cu cîte cineva de pe celelalte nave, și să așteptăm ziua cînd, poate, vom ridica steagul roșu în locul pavilionului sfîntului Andrei.

Torpilorul Vasea Drozd îl întrerupse:

— Dacă ne ridicăm, atunci s-o facem o dată cu toată escadra.

Subofițerul mecanic Gromov strigă:

— Da, da! Trebuie să reținem trupa de la izbucniri răzlețe.

Magazionerul-șef Osip Feodorov adăugă:

— Altfel prăpădim oamenii de pomană. Trebuie să acționăm organizat.

Ne-am despărțit tîrziu, după ce trasasem în linii generale planul de acțiune pentru viitor.

În sarcina mea căzuseră legăturile cu *Suvorov*.

După cum s-a aflat mai tîrziu, evenimentele de la 9 ianuarie stîrniseră discuții în toată escadra. Nimeni nu mai credea în mărinimia țarului. Pînă și unii ofițeri începuseră să aibă șovăieli în sentimentele lor monarhice de supuși credincioși.

Îmi aminteam starea de spirit care mă stăpînise cu cinci ani și ceva mai înainte. După ce fusesem încorporați, așteptînd să fim repartizați la diferite centre de instrucție navală, stătusem o săptămînă încheiată la Petersburg, într-o cazarmă de triere, murdară și plină de păduchi. Am vrut să văd palatul imperial. Doar visasem acest lucru încă pe cînd mă aflam la Mat-

veevskoe, în satul meu. Era în noiembrie. Burnița, și pe jos era noroi. Întrebînd trecătorii întîlniți în cale, eu și un tovarăș, îmbrăcați în scurte vătuite, am ajuns în Piața Palatului. Naivi amîndoi, ca niște tineri de la țară, priveam cu uimire Amiralitatea pe al cărei turn țuguiat se înălța săgeata aurită, care avea în vîrf o corăbioară, aurită și ea; admiram coloana lui Alexandru de pe care arhanghelul de bronz parcă binecuvînta palatul și clădirea cărămizie cu două etaje, nespus de mare, cu fațada spre Neva. Deci acolo locuia unsul lui dumnezeu, omul încoronat care avea sub sceptrul său peste o sută cincizeci de milioane de supuși. În mîinile lui era soarta tuturor.

— Așa izbă mai zic și eu! se minuna însoțitorul meu.

— Ce hardughie! îi țineam isonul și eu, plin de admirație. Nici într-o zi întreagă nu poți să cutreieri prin toate odăile. Oare o sta singur aici?

— Aș, stau cu el și miniștrii, și gheneralii.

În jurul coloanei pășea de colo, colo santinela, un grenadier într-o uniformă pe care n-o mai văzusem pînă atunci. Alte santinele păzeau la porțile palatului, veghind ca țarul să aibă liniște, ca răufăcătorii să nu se poată atinge de viața celui pe care-l socoteam atît de mărinimos, atît de iubitor față de poporul lui. Dacă cineva ar fi spus atunci ceva urît despre țar, l-aș fi omorît pe loc pentru asemenea vorbe. Am plecat fericiți din Piața Palatului.

După aceea, tovarășii din cazarmă și de pe nave au avut mult de lucru cu mine, și eu însumi am citit o sumedenie de publicații ilegale, pînă am ajuns să înțeleg realitățile. Apoi, închisoarea mi-a desăvîrșit educația. Imaginea pe care mi-o făcusem despre țar altădată, la țară, a fost extirpată din sufletul meu, ca un neg cauterizat.

Și acum umblam pe navă de colo, colo, frămîntat de gînduri. Groaznica veste despre „Duminica sîngeroasă", ajunsă la noi atît de departe, la Nossi-Bé, mă înfiorase. Vedeam tot timpul în minte acea Piață a Palatului, unde fuseseră măcelăriți muncitorii din porunca țarului. Nu numai eu, ci mii de oameni de pe

toate navele escadrei se frămîntau, gîndindu-se la acel eveniment.

În ultimul timp, îi citeam uneori inginerului Vasiliev însemnările mele despre escadră. El îmi dădea multe sfaturi prețioase, cu privire la stilul și compoziția literară. Totodată îmi indica nume de artiști ai cuvîntului scris, de la care aveam multe de învățat. Cîteodată îmi citea și Vasiliev din notele lui zilnice. Cele scrise de el arătau mai interesant, cuprindeau o analiză mai adîncă a faptelor. El trăgea concluziile necesare. Eu eram un învățăcel sîrguincios, îmi însușeam toate cele auzite de la el, cu însuflețire, cu seriozitate, întipărindu-mi-le bine în minte.

Eram foarte prudent cu lucrările mele literare. Caietele cu coperte de mușama, în care arătam ceea ce cred despre escadră, le ascundeam în anumite locuri unde nu le-ar fi putut găsi nimeni. În geamantane nu păstram decît ciorne în care descriam viața de pe navă. Totuși am făcut o dată o greșeală care era cît pe ce să-mi fie fatală. Nu voi povesti însă ceea ce s-a întîmplat, ci voi cita mai bine cîteva spicuiri din însemnările zilnice inedite ale inginerului Vasiliev. După ce făcea o caracterizare a felului în care reacționaseră ofițerii la auzul evenimentelor petrecute în ziua de 9 ianuarie, el scria mai departe:

„...Ciocnirile de pe străzile Petersburgului, baricadele, căpeteniile mulțimii, încercările lor de a intra în tratative directe cu țarul, toate aceste lucruri aflate din ziare s-au perindat, cu mare lux de amănunte, pe dinaintea imaginației noastre zguduite. Fiecare se vede nevoit să cugete mai adînc asupra lui însuși, cumpănindu-și convingerile și principiile, precizîndu-și atitudinea față de evenimente.

Se vede însă de pe acum în ce parte se apleacă balanța.

Pentru a ilustra, voi expune următorul episod din viața unei nave de război, cuirasatul *Oriol*.

Alaltăieri, comandantul secund l-a surprins pe batalerul-șef, în clipa cînd acesta dădea comendorilor, în turelă, o broșură bătută la «Remington». S-a constatat că era o scriere personală a matrozului, multiplicată

în cancelaria cuirasatului, cu ajutorul furierului. Matrozul cu pricina mai fusese dat o dată ca suspect, căci ieșind în evidență prin marea lui dragoste pentru știință, citise istoria filozofiei, operele lui Darwin, Buckle, Schopenhauer, fiind cunoscut ca «politic» încă înainte de a pleca din Kronstadt. Comandantul secund a adus broșura în careu, unde ofițerii au citit-o și au comentat-o. Matrozul luase de la careu mai multe exemplare ale gazetei «Rusi», în care citise cele relatate în legătură cu înființarea fondului popular de culturalizare, și scrisorile pline de căldură din partea celor care răspunseseră la apel. El a stat de vorbă pe teugă cu oamenii, cerîndu-le să contribuie fiecare cu ce putea și sugerînd scrierea unui articol cu acest subiect. Batalerul posedă de pe acum o experiență serioasă în ale scrisului, dat fiind că a compus mai multe schițe, povestiri și piese din viața oamenilor simpli. La început, el citează părerile matrozilor cu privire la însemnătatea științei și a cunoștințelor, pe urmă aduce o serie întreagă de argumente personale asupra înrîuririi pe care o are cultura asupra soartei fiecărui om și asupra vieții sociale în ansamblu. În continuare, relevă căile obișnuite pe care un om simplu din Rusia își poate lărgi orizontul, și în încheiere arată, citînd exemplul său personal, piedicile care stau în calea culturalizării prin mijloace proprii a oamenilor din categoria sa. Drept concluzie a celor relatate analizează cauzele care duc la existența acestor piedici funeste pe drumul spre lumină și le pune în legătură cu tendințele profund înrădăcinate într-o orînduire birocrată. Urmează o caracterizare generală a influenței nefaste pe care o are orînduirea birocrată existentă în Rusia asupra vieții unui popor de milioane de oameni. Totul se încheie cu chemarea de a merge cu curaj înainte spre un țel luminos.

O asemenea chemare, făcută în alte împrejurări și în alt mediu, neîncătușat de tradițiile unei discipline formale, n-ar fi cine știe ce: pe o navă de război însă, care se îndreaptă spre teatrul de operațiuni, desigur că a fost un pas curajos, excepțional în felul lui!

Nu mai puțin excepțională a fost însă atitudinea ofițerilor față de acest eveniment — o atitudine caracteristică, arătînd în mod foarte clar cît de adînc au pătruns în mediul lor noile curente, făcînd să se clatine temeliile unei conduite formale față de fenomenele vieții.

Eu, medicul șef și prim-auditorul [1] ne-am ridicat în apărarea autorului scrierii, iar ceilalți s-au raliat la punctul nostru de vedere, spulberînd șovăielile comandantului secund.

Ofițerii au constatat că în această scriere, unde sînt citate și fapte din viața de fiecare zi a navei *Oriol,* nu există nici un neadevăr ; că ea a fost alcătuită cu căldură și în scopuri cinstite ; că deficiențele semnalate încătușează, realmente, chiar și dezvoltarea artei navale, care duce lipsă de oameni instruiți sub raport tehnic. Mai departe, colecta făcută de matrozi, din inițiativa lor proprie, prin care s-a realizat suma de o sută șaizeci de ruble, este un fenomen îmbucurător, batalerul nefiind pasibil de pedeapsă pentru faptul că, după regulament, «se interzic orice fel de colecte, fără încuviințarea superiorilor». Nici criticile aduse orînduirii noastre politice nu pot fi încriminate, deoarece toate ziarele sînt pline de asemenea observații, și de vreme ce ofițerii lasă trupa să citească gazetele și dau matrozilor articolele lui Klado, formal, răspunderea le revine lor, în cea mai mare parte. În fine, aplicarea unor sancțiuni aspre nu e de dorit și din cauza faptului că acestea nu vor servi la restabilirea disciplinei zdruncinate. Cît despre banii colectați de matrozi, aceștia trebuie acceptați ca atare și expediați celor în drept.

Punctul acesta de vedere a fost sprijinit de reprezentantul puterii judiciare, prim-auditorul escadrei ; tot el l-a sugerat și comandantului, lucru care îl aranja pe acesta, dîndu-i posibilitatea să nu facă mare caz

[1] Ofițer sau funcționar din marina de război, însărcinat cu anchetarea preliminară a diverselor infracțiuni comise pe navele escadrei, precum și cu corespondența comandantului în chestiuni juridice, disciplinare și de drept internațional (n.t.).

de cele întîmplate. Pînă la urmă, batalerul a fost pedepsit numai cu retrogradarea provizorie în drepturi, pentru folosirea fără voie a «Remingtonului» și pentru efectuarea colecției fără aprobare. Restul a fost dat uitării. Între altele, comandantul secund îi luase la început toate caietele, notele, cărțile, însemnările zilnice printre care erau de asemenea multe lucruri «suspecte». Astfel, în carnetul său de note însemnase toate cazurile de «loviri», aplicate de maiștri, boțmani și subofițeri ; erau menționate și alte întîmplări, ca eliminarea scrierilor lui Tolstoi din biblioteca navei, la stăruința preotului. S-a hotărît însă să se treacă totul cu vederea, întrucît însemnările acestea nu erau adresate trupei, ci rămîneau pentru uzul său propriu. Pe cît se pare, i-au fost restituite toate lucrurile.

De altfel, se poate adăuga că matrozul în chestiune nu constituie cîtuși de puțin o excepție în categoria sa, cuprinzînd numeroși oameni evoluați și instruiți care înnobilează treptat toată masa, îi combat instinctele brutale și-i stimulează aspirațiile spirituale."

Toate cele trecute de inginerul Vasiliev în caietul său de însemnări sînt juste, cu excepția unui singur lucru : nu tot careul mi-a luat apărarea. După cît am aflat prin ordonanțe, locotenentul Vrednîi, micimanul Vorobeicik și alți cîțiva ofițeri insistau să se dea curs cazului meu. Din fericire, comandantul secund Sidorov nu se afla printre aceștia, și astfel am scăpat de munca silnică.

Sînt dator să mai adaug că îndeobște careul ofițerilor de pe cuirasatul *Oriol* era cel mai progresist, în comparație cu cele de pe alte nave. Lucrul acesta se explica prin faptul că din el făcea parte revoluționarul Vasiliev, un om foarte inteligent și cu o voință de fier. Concepțiile sale asupra vieții își găseau întotdeauna cît de cît sprijin în persoana medicului-șef Makarov, a prim-auditorului Dobrovolski și a locotenentului Giers. Sub raport politic, acești patru ofițeri îi antrenau și pe ceilalți după ei.

A doua zi, la cancelarie a sosit în goană o ordonanță care m-a anunțat :

— Te cheamă comandantul secund.

M-am îndreptat foarte neliniștit spre cabina acestuia, aflată la pupa. Îmi zvîcneau tîmplele și-mi bătea inima, ca atunci cînd te dai în bărci, ridicîndu-te sus de tot. Ajungînd aproape de cabină, pe coridor, am încetinit pasul. Deodată am auzit tropot de picioare în urma mea. Era curierul de cart, un tînăr matroz, care, luîndu-mi-o înainte, a bătut la ușă.

— Intră ! s-a auzit din cabină.

Curierul a deschis ușa, s-a repezit înainte, s-a împiedicat de prag, a lunecat cu capul înainte în cabină, ca peștele în apă, și în aceeași clipă a dat desperat din mîini și s-a prăbușit pe podea. În clipa aceea eu ajunsesem în dreptul ușii. Comandantul secund a sărit ca ars de pe scaun și s-a repezit într-un ungher. În clipa următoare, curierul era în picioare, încremenind în poziție de drepți, cu capul dat mult pe spate, de parcă ar fi vrut să privească în tavan, cu degetele lipite de vipușca pantalonilor, congestionat la față de încordarea sufletească. Căpitanul de rangul II Sidorov l-a privit cîteva clipe tăcut, mișcîndu-și amenințător mustățile. Recăpătîndu-și cumpătul îndată, l-a întrebat :

— Ce... ce vrei ?

Curierul tăcea.

Comandantul secund a ridicat glasul :

— Te-ntreb : ce vrei ?

Curierul a zvîcnit deodată, răcnind :

— Am uitat, înălțimea-voastră !

— Tare tîmpit mai ești ! Cum te numești ?

— Am uitat, înălțimea-voastră !

— Cară-te la naiba ! Cînd îți aduci aminte, să vii înapoi.

Curierul s-a făcut nevăzut, iar Sidorov s-a așezat din nou la masa de lucru respirînd agitat. Această scenă mă înveselise atît de mult, încît mă liniștisem cu desăvîrșire.

Comandantul secund mi-a aruncat o privire piezișă și, arătînd spre caietele mele aflate pe masă, mi-a spus posomorît :

— Ia-ți toate hîrtiile. Ori arde-le, ori ascunde-le. Să nu le mai văd în ochi. Și te sfătuiesc : atîta timp

cît ești sub arme, lasă-te de scris. Dacă ar fi aflat amiralul, s-ar fi ales praful de tine. Înțelegi asta ?

— Da, înălțimea-voastră, înțeleg totul. Și vă mulțumesc din inimă, pentru că sînteți atît de bun cu mine.

Am ieșit cu un simțămînt de bucurie, de parcă aș fi fost eliberat din închisoare.

8. ESCADRA IN DESCOMPUNERE

Nossi-Bé constituia o priveliște foarte frumoasă, însă europenii care locuiau acolo o duceau destul de greu. Unii nu rezistau mai mult de trei ani — mureau. În timpul staționării escadrei, numărul matrozilor bolnavi a crescut. Friguri tropicale, dizenterie, tuberculoză, furunculoză, alienații mintale, erupții, boli de urechi erau fenomene obișnuite. Și eu m-am îmbolnăvit de erupție tropicală. Mi se spuzise tot trupul de niște bășicuțe apoase. E drept, dacă stăteai la pat fără să te miști, nu aveai cine știe ce neplăceri, în afară de mîncărime ; în schimb, cum te aplecai, te încordai, bășicuțele aproape invizibile se spărgeau, provocînd o durere chinuitoare, iar trupul se acoperea cu un lichid incolor, ca sudoarea. O asemenea boală nu scutea însă pe nimeni de corvezi, iar medicii nu-i dădeau nici o atenție.

Viața escadrei era în descompunere. Lipsa de perspective ucidea în toți interesul pentru îndatoririle lor și, în general, pentru orice acțiune judicioasă. Cuprinși de o deprimare fără margini, oamenii nu știau în ce să-și găsească uitarea și, parcă dinadins, își dădeau în vileag trăsăturile negative ale firii.

Amiralul Rojestvenski luase hotărîrea să strîngă echipajele în chingi. Pentru aceasta, după părerea lui, toată lumea trebuia să fie ocupată pînă peste cap într-atîta, încît să nu mai aibă nimeni timp să gîndească asupra soartei sale și a evenimentelor din Rusia. Nu aveam o clipă de răgaz, nici ziua, nici noaptea : transbordări de cărbuni și de provizii ; exerciții de luptă ; atacuri de noapte executate de vedete

torpiloare; debarcări de trupe; raşchetarea carenei navelor de scoici şi de alge; tot felul de alarme... La numeroasele corvezi se mai adăugase una: în fiecare zi, matrozii plecau cu barcazele la uscat, după apă dulce. În plus, s-au mai născocit pentru noi exerciţii de rame. În fiecare dimineaţă, după gustare, matrozii coborau în bărci şi, trăgînd la rame de zor, făceau ocolul întregii escadre. Se întorceau la bordul navelor cu puţin timp înainte de ridicarea pavilionului. În legătură cu aceasta, pe teugă se auzeau discuţii pline de ciudă:

— La ce ne-or trebui asemenea exerciţii? Doar n-o să ne batem cu japonezii în bărci!

— Ne chinuie dinadins „Turbatul".

— Mai bine s-ar gîndi la altceva. Niciodată n-am făcut exerciţii pentru manevrarea paietelor. Ce facem dacă ne pomenim cu o spărtură sub linia de plutire?

În nici o noapte nu dormeam ca lumea. Din cauza oboselii excesive, mulţi oameni abia îşi mai tîrau picioarele pe punte. Totuşi, amiralul nu şi-a atins cîtuşi de puţin scopul. Dimpotrivă, procentul delictelor şi al încăicărilor disciplinei era în creştere.

Beţia luase proporţii la bordul navelor. Ofiţerii îşi procurau băuturile pe faţă, de la bufetul careului, iar matrozii îşi făceau rost pe ascuns, de la uscat, sau de pe vasele comerciale străine. E de necrezut cîte năzbîtii făceau oamenii chercheliţi! Într-o zi, ofiţerii de pe nava-atelier *Kamciatka* s-au îmbătat criţă, după propria lor expresie, şi s-au apucat să joace cu toţii trepak[1] în careu, răcnind şi înjurînd. Un locotenent, numai în cămaşă şi izmene, se urcase pe un scaun şi dirija balul, iar un miciman tinerel se băgase sub masă şi lătra ca un cîine. Voia care mai de care să facă o poznă mai cu moţ decît ceilalţi. În această privinţă, îi întrecuse pe toţi un ofiţer în vîrstă, care a toastat pentru amiralul japonez Uriu. Muncitorii şi trupa vedeau şi auzeau tot ce se petrecea în careu; se pare că şi Rojestvenski a fost informat despre aceasta. Pe crucişătorul auxiliar *Ural* se iscase o

[1] Joc popular (n.t.).

ceartă între ofiţeri şi comandantul navei pentru motive necunoscute. Se aprinseseră atît de mult împotriva lui, încît era cît pe ce să-l bată. După aceea, locotenentul Kolokolţev îi adresase o scrisoare ofensatoare, lucru pentru care fusese deferit justiţiei. Nici navaamiral *Suvorov* nu făcea excepţie. Din cauza excesului de băutură, un ofiţer căzuse peste bord şi abia putuse fi salvat. Pe navă fuseseră aduse cîteva lăzi cu sticle de şampanie. Una din ele dispăruse de pe puntea superioară şi fusese găsită în compartimentul căldărilor. Matrozii vinovaţi s-au ales cu o ploaie de palme, dar nimeni n-a suflat o vorbă amiralului, pe care nimeni nu-l mai avea la inimă. Tot acolo, ofiţerii, în prada unei negre melancolii, nu găsiseră altă distracţie decît să îmbete cu şampanie cîţiva cîini şi o maimuţă şi să-i asmută pe unii împotriva altora. Pe toate navele se ţineau lanţ tot felul de isprăvi besmetice ; ai fi crezut că o negură apăsătoare învăluia conştiinţa schilodită a oamenilor.

Am fost de mai multe ori la uscat, împreună cu revizorul meu, locotenentul Burnaşov, spre a procura diferite alimente pentru nevoile bordului.

În oraş, comerţul luase amploare. Se deschiseseră prăvălii şi dughene noi, cu inscripţii ruseşti pe firme : „Furnizorul flotei“ ; „Mare reducere de preţuri“ ; „Rog cumpărătorii ruşi să nu mă ocolească“. La Helleville începuseră să sosească tot felul de speculanţi din Diego Suarez, din Majunga, de pe insulele din apropiere, şi chiar de pe continent, în speranţa că vor face afaceri bune. Se iviseră şi spioni japonezi, travestiţi în negustori. Erau cazuri cînd aceştia, neopriţi de nimeni, colindau pe navele noastre. Mai mult decît atît — culmea neobrăzării — unul din ei a vizitat chiar cuirasatul-amiral. Escadra rămînea acolo un timp nedeterminat, iar pe navele ei se aflau mulţi bărbaţi. Cum să nu profite şi prostituatele de o asemenea ocazie ? Şi, ca nişte muşte care aleargă în zbor spre un hoit în putrefacţie, au invadat orăşelul, venind de pretutindeni : franţuzoaice, englezoaice, nemţoaice, olandeze. Apăreau ca ciupercile tripouri clandestine şi făţişe unde se practicau jocuri de noroc şi se făcea

trafic de carne vie. Viața plină de dezmăț și de risipă clocotea năvalnic. Ofițerii căzuseră la patima jocului „braziliana", și mii de ruble aur începuseră să se mute din buzunarele unora în ale altora. Prețurile tuturor mărfurilor creșteau nebunește. O sticlă de bere costa trei franci, iar șampania între patruzeci și șaizeci de franci. Parcă nu era totuna ? Oamenii se duceau la luptă, fără încredere în succesul expediției. Roși de melancolie, se îmbătau, se destrăbălau și făceau scandaluri.

Ofițerii care coborau la uscat, de preferință în haine civile, se făceau că nu observă scandalurile provocate de matrozi, ca să nu devină și ei ținta unor atacuri sfidătoare. Iar aceștia, simțind slăbirea disciplinei, începeau să nu mai recunoască autoritatea superiorilor. Se plimbau prin oraș fără a se sinchisi de nimeni și chiar îi amenințau pe ofițeri cu pumnii. Unii se îmbătau în așa hal, încît cădeau în mijlocul străzii și zăceau acolo nemișcați, ca în urma unei lupte ; alții, sughițînd spasmodic, se tîrau din loc în loc în patru labe. Nimeni nu se mai temea de patrulele trimise la uscat. Reținînd vreun matroz, patrula îl ducea de brațe spre debarcader, iar el, abia tîrîndu-și picioarele, hîrîia :

— Dați-mi drumul, mama voastră ! Acu vă mut fălcile !

— Las' să te vedem noi ce te faci la bord, cînd o să dai ochii cu secundul.

— Ce este ? Secundu ? Scuipa-l-aș... de palavragiu împopoțonat !

La uscat încăierările se țineau lanț. Matrozii se băteau între ei, ba chiar atacau și ofițerii. Din ce în ce mai des, cînd pe o navă, cînd pe alta, se ridica pavilionul comandantului și bubuia tunul. Acesta era semnalul deschiderii ședinței „comisiei extraordinare de judecată" și aplicării de pedepse aspre celor vinovați.

O asemenea ședință s-a ținut și pe cuirasatul nostru, sub președenția comandantului navei, căpitanul de rangul I Iung. Pe banca acuzaților se aflau cîțiva matrozi din echipajul crucișătorului *Amiral Nahimov :*

comendorul Stoliarov, matrozul, contingent vechi, Cernighin, matrozul recrut Korol și mecanicul clasa I Ersov. Doi dintre ei — Stoliarov și Cernighin — au fost condamnați la patru ani muncă silnică, iar Korol, la transferare pe trei ani în batalionul disciplinar.

Pentru a avea o imagine a gradului de descompunere pe care o atinsese personalul navigant, e suficient să cunoaștem ordinele lui Rojestvenski însuși. El le elabora întotdeauna singur, zbuciumîndu-se la culme, rupînd peniţele și hîrtia. În ultima săptămînă, care începuse la 22 ianuarie, pusese multor ofițeri cîte un „fitil", după propria lor expresie.

Pe nava-spital *Oriol* se afla, ca soră de caritate, o nepoată a amiralului. De aceea, el vizita uneori această navă. A venit la bordul ei și în ziua de 24 ianuarie, cînd a avut loc ceremonia funebră a înmormîntării fochistului Bogomolov. Torpilorul *Bravii* a acostat la nava *Oriol,* ca să ridice mortul și să-l ducă în largul mării.

Iată ce a scris Rojestvenski după aceea, într-un ordin al său:

„Pe cînd ofițerii și trupa de pe toate navele escadrei și de pe celelalte vase erau aliniate în front, pe nava-spital *Oriol,* chiar în prezența mea, forfoteau fel de fel de oameni. Locul de pe punte, de pe care trupul răposatului trebuia să fie coborît pe torpilor, era plin de scursuri; tot acolo, în timp ce se intona „Sfinte dumnezeule, sfinte tare", un om a trecut cu o găleată de lături, cît pe ce să mînjească odăjdiile preotului...

Sînt silit să menționez, cu regret, că nici măcar surorile de caritate n-au dat dovadă de destulă sensibilitate. La această tristă ceremonie au fost de față numai două surori; multe din ele, nefiind de serviciu, se plimbau pe punte, iar atunci cînd defunctul a fost transportat pe torpilor, se uitau curioase, stînd la copastie, sau aplecate peste bordaj laolaltă cu celelalte femei din serviciile navei, care aveau o ținută neglijentă."

În concluzie, amiralul îl învita pe medicul-șef să cheme la ordine surorile de caritate și, cu ajutorul superioarei lor, să ia măsuri ca „în timpul solemni-

tăților care aveau loc pe punte, ori în paraclis, surorile care nu erau de serviciu să nu se ascundă prin cabine și să nu se plimbe pe navă, ci să se afle într-un loc anume indicat, pe punte sau în paraclis, stînd în ordine și nu grămadă, îmbrăcate obligator în uniformă."

Ordinul Nr. 54

„Pentru că frecventează tavernele și au conduită scandaloasă, praporșcicul Hijinski și micimanul asimilat în marină Dekaprelevici de pe crucișătorul de rangul al II-lea *Kuban* se pedepsesc: cel dintîi cu trei zile și al doilea cu o săptămînă de arest simplu, punîndu-li-se pază la ușa cabinei."

Ordinul Nr. 61

„Sublocotenentul mecanic asimilat în marină Zaioncikovski de pe crucișătorul de rangul al II-lea *Ural*, învoit la uscat în uniformă, a băut pînă și-a pierdut mințile și, provocînd scandal, a fost bătut la sînge de un grup de matrozi de pe nava *Oriol*, care se aflau de asemenea în stare de ebrietate. S-a propus degradarea sus-numitului. Pînă atunci

Ordon:

Sublocotenentul mecanic Zaioncikovski va fi exclus de îndată din careul ofițerilor și i se va lua comanda pe care o deține; totodată i se va pune în vedere că a decăzut din drepturile aferente gradului său și nu va mai fi învoit la uscat înainte de sosirea navei într-un port rusesc."

Ordinul Nr. 62

„Sublocotenentul mecanic asimilat în marină Tostogonov, de pe cuirasatul de escadră *Sisoi Veliki*, învoit la uscat în ziua de 23 ianuarie în ținută militară, aflîndu-se într-o stare de ebrietate degradantă, a proferat expresii ofensatoare la adresa altui ofițer, care i-a recomandat să se întoarcă la bordul navei sale, ca să nu dezonoreze prin înfățișarea și conduita sa uniforma de ofițer.

Ordon:

Sublocotenentul mecanic Tostogonov va fi de îndată exclus din careul ofițerilor și nu i se vor mai da învoiri la uscat înainte de sosirea navei într-un port rusesc."

Amiralul începuse să pedepsească pe anumiți vinovați cu „canoane", stîrnind prin aceasta doar ironiile ofițerilor.

— Face pe vlădica. Ce ziceți de asta?

— Dacă i s-ar pune o cască de scafandru în loc de mitră ar fi un adevărat slujitor al domnului.

— Ei, amiralul nostru provine din tagma preoțească. D-aia are apucături de popă! Să știți că poartă anteriu sub uniforma de amiral „à la suite".

Rojestvenski nu vizita navele, nu stătea de vorbă cu comandanții și ofițerii, nu întreba oamenii din echipaj ce nevoi au. Pentru el toate acestea însemnau pierdere de vreme. Singurul său mijloc prin care ținea legătura cu subalternii erau ordinele de zi. Aspru în serviciu, brutal, el voia să domine prin frică, prin frică să lichideze „slăbirea" disciplinei, care se destrăma ca o țesătură putredă. Nu vedea însă adevărul cel mai simplu: războiul pus la cale pentru interesele potentaților, cel mai absurd dintre toate care avuseseră loc pînă atunci chiar din punct de vedere imperialist, mergînd din înfrîngere în înfrîngere, stîrnea deznădejde în suflete, iar deznădejdea împingea oamenii la fapte nesăbuite.

Moralul echipajelor scădea văzînd cu ochii.

Înhăitîndu-se cu prostituatele, ofițerii se țineau și de alte năzbîtii. Într-o zi, niște matrozi de pe cuirasatul nostru, plimbîndu-se prin junglă, nu departe de oraș, au auzit glasurile unor oameni beți și au luat-o spre ei, strecurîndu-se prin desiș. Curînd, au dat de o priveliște de neuitat. Matrozii, care nu se mai mirau de nimic, au rămas cu gura căscată. Înaintea lor se deschidea un luminiș, iar pe iarbă stătea culcată o femeie cu pîntecul gol, alb, lucind în soare. Lîngă ea se aflau trei tineri ofițeri beți. Doi dintre ei, în haine

civile, jucau cărți pe pîntecul femeii, iar al treilea, cu epoleți de miciman, se depărtase de dînșii și își potrivea aparatul ca să-i fotografieze. Pesemne că femeia era beată turtă : aproape de ei se vedeau niște sticle goale și un coș cu provizii.

— Kolea ! îi strigă fotografului unul din cei doi jucători, fără îndoială, amator de „poze" picante. Dă-te mai la dreapta, ca să iasă detaliile.

— Gura ! strigă cel interpelat, clătinîndu-se. Las' că știu eu mai bine cum trebuie să fac. Unul să se uite la partenerul de joc, iar celălalt la cărțile de pe pîntec. Faceți-vă că sînteți preocupați de joc.

— Kolea, amice, nu ne mai tot chinui, se rugă de el celălalt jucător, cu limba împleticită. Ne-ai luat pîn-acu în vreo cinci poziții. Isprăvește odată. Avem alte lucruri mai serioase de făcut.

Printre matrozii de pe *Oriol* se afla și galvanorul Golubev. Uitîndu-se de după copaci și tufe, strigă deodată cu glas gros, prefăcut, răgușit și autoritar, ca al amiralului :

— Domnilor ofițeri, vă felicit pentru această măreață victorie asupra inamicului !

Ofițerii tresăriră speriați. Cei doi care jucau cărți pe pîntecul gol al femeii săriră în picioare uluiți, rotind capetele în toate părțile. Al treilea scăpă jos aparatul și încremeni în poziția de drepți. Femeia nu făcea nici o mișcare.

În tufiș izbucniră hohote de rîs.

— Sînt matrozi ! zbieră unul dintre micimani, observînd probabil, printre tufe, vreun guler albastru.

Scoaseră tustrei revolverele din buzunare și, înjurînd de mama focului, începură să tragă spre pădure, în direcția din care se auzeau glasurile matrozilor.

Cei de pe *Oriol* o rupseră la fugă.

Ascultîndu-le povestirea, mă gîndeam ce avea să se întîmple dacă mai rămîneam acolo vreo două-trei luni. Orășelul Helleville se va transforma în întregime într-o speluncă. Iar noi, cu psihicul nostru zdruncinat, vom fi și mai măcinați de cangrena descompunerii.

Adeseori, observînd atent viața de pe cuirasatul *Oriol,* îmi puneam întrebarea : sîntem oare normali, sau nu ? Multe aspecte ale comportării noastre mi se păreau ciudate și de neînțeles. Uneori, rămîneam indiferenți față de evenimente importante ; alteori, un lucru neînsemnat avea darul să ne emoționeze profund.

Cu o lună și jumătate mai înainte, într-o dimineață, semnalizatorul-șef Zefirov s-a dus să ia ceva din chesonul cu pavilioanele de rezervă. Ridicînd capacul, semnalizatorul a tresărit, nespus de mirat ; în cheson se afla un pui de găină. Cum o fi ajuns acolo ? Nu l-or fi pus în cheson tovarășii lui ca să rîdă de el ? Zefirov a rămas îndelung pe gînduri, întrebîndu-se ce putea să fie, cînd deodată a zărit într-un colț, după pavilioane, o găoace de ou. Atunci și-a dat seama ce se întîmplase. Își aduse aminte că la una din escale cumpărase de la indigeni vreo douăzeci de ouă. Uneori, își completa cu ele mîncarea de la cazan. Un ou se rătăcise din întîmplare printre pavilioane. Temperatura din zona tropicală, chiar la umbră și chiar noaptea, era ridicată ca într-un incubator. Germenul din ou prinsese viață și crescuse, devenind un puișor.

Noul născut avusese timp să se și usuce. Stătea nesigur, ca un globuleț galben, pufos, pe piciorușele lui trandafirii, aproape transparente. Orbit de lumina zilei, piuia jalnic — poate că își chema mama. Zefirov s-a aplecat spre el, înduioșat, l-a luat cu grijă în palmă și l-a dus la ofițerul șef de cart :

— Înălțimea-voastră, ia uitați-vă ce minune.

Locotenentul Pavlinov și-a încruntat sprîncenele negre și l-a întrebat aspru :

— Ce înseamnă asta ?

Aflînd însă despre ce era vorba, nu și-a putut stăpîni nici el zîmbetul. Timonierii și semnalizatorii s-au strîns roată în jurul lui Zefirov, cercetîndu-i mirați descoperirea. Locotenentul Pavlinov a comunicat prin telefon noutatea celor din careu. Ofițerii au ieșit grămadă pe puntea de la prova. A venit și comandantul

secund Sidorov, ba chiar și comandantul cuirasatului. Văzîndu-se eroul zilei, Zefirov explica însuflețit cum ieșise puișorul din ou. Ofițerii își exprimau mirarea fiecare în felul său:

— Extraordinar!

— Încîntător!

— Ce drăgălaș e!

Comandantul Iung a spus înduioșat:

— Ni s-a înmulțit familia cu un suflet viu.

Secundul Sidorov și-a netezit mustățile albe și a adăugat cu blîndețe:

— E de bun augur, Nikolai Viktorovici.

Chiar și locotenentul Vrednîi și micimanul Vorobeicik se înduioșară, se îmblînziseră parcă.

Echipajul a început să vină în pelerinaj pe puntea de comandă: urcau nu numai matrozii puntași, ci și mecanicii, și fochiștii. Nu încăpeau toți pe puntea aceea mică. Ofițerul șef de cart îi gonea, dar ei se rugau:

— Înălțimea-voastră, am auzit că a ieșit un puișor fără cloșcă.

— Măcar o dată să-l vedem și noi.

În cele din urmă a trebuit ca puiul să fie dus pe teugă. S-au adunat sute de oameni. Cercul se lărgise pentru ca toată lumea să-l poată vedea pe noul născut, care alerga cu piciorușele lui plăpînde pe scîndurile punții. Ni se părea nespus de drăgălaș acel puf de păpădie viu, galben ca șofranul, cu cioculețul trandafiriu, gingaș, privind naiv spre noi cu ochișorii negri, mici, ca niște mărgeluțe. Nu-i mai recunoșteam pe matrozi și nici pe mine însumi. Deprimarea pierise, de parcă Port-Arthurul nu capitulase, de parcă escadra I-a nu fusese scufundată, Klado nu scrisese acele articole îngrijorătoare prin care demonstra că escadra a II-a era de două ori mai slabă decît cea japoneză, țarul nu pusese la cale, la 9 ianuarie, acel groaznic masacru împotriva muncitorilor. Privind puișorul, chipurile cele mai mohorîte se înseninau pe neașteptate. Însuflețiți, rîdeam toți ca niște copii, ca și cum încetase războiul.

Cineva strigă:

— Interesant ce o să fie: găină ori cocoș?

Fochistul Baklanov păși în mijlocul cercului, luă puiul de picioare cu două degete și-l ridică în sus. Căpșorul puiului atîrna în jos. Fochistul explică, doct:

— Priviți! E cocoșel! Fără nici o îndoială! Dacă ar fi găinușă, și-ar trage capul aproape de trup. Am fost doi ani argat la o moșie, așa că mă pricep foarte bine la treaba asta.

Baklanov lăsă puiul jos și se dădu la o parte. Văzusem pe navă mulți cocoși mari, de toate rasele, dar aceasta nu emoționase niciodată pe nimeni. Nimănui nu-i era milă de ei cînd erau tăiați pentru masa ofițerilor. De altfel, cei mai mulți dintre noi văzuserăm destui cocoși la noi în sat. Acum, însă, spusele fochistului ne bucurau nespus. Răsunară glasuri:

— Nu dăm puiul la careu!

— Trebuie să fie al întregului echipaj.

Toată lumea se declară de acord. Unii dădeau sfaturi cu ce să fie hrănit puișorul. Alții îl și vedeau un cocoș de toată frumusețea, neapărat roșu ca focul, și toată suflarea de pe navă ascultîndu-l înfiorată cum cîntă. O, glasul lui va fi auzit de toată escadra! Pînă și „Turbatul" o să plesnească de ciudă...

Ofițerii abia izbutiră să împrăștie oamenii pe navă, la corvezi. În ziua aceea însă în toate compartimentele nu s-a vorbit decît despre puișor. Numai la el ne era gîndul. Poate că ne tulburase pînă într-atît, fiindcă era prea mititel și neputincios, pe acea matahală alcătuită din fier, cu mașini puternice, cu torpile autopropulsate, cu tunuri în turele și în borduri, cu mii de obuze brizante. Guvernanții voiau ca noi să spălăm prin luptă pata de pe onoarea Imperiului Rusesc. Acum, însă, nimeni nu se mai gîndea la aceasta, ca și la viața noastră, atît de săracă în bucurii. Toate gîndurile ne erau la puișor, ca la cel mai drag copil al nostru.

Zefirov n-avea timp să-și dădăcească odrasla și dăduse puiul în primire timonierului Volovski. Acesta nu știa cum să-l mai cocolească. Îi dăduse numele

„Sînok“ [1]. Îi făcuse o cușculiță. Îl îndesa toată ziua cu păsat din felurite crupe, cu pîine albă muiată în apă, cu gălbenuș de ou tocat. În afară de aceasta, orice matroz învoit la uscat socotea de datoria lui să-i aducă insecte sau larve. După înțelegerea generală, numai Volovski hrănea puișorul, pentru ca acesta să se obișnuiască bine cu cineva. Au trecut zile, săptămîni. Spre bucuria noastră a tuturor, puiul a crescut tot mai mare, i-au dat penele și a devenit o pasăre în toată legea. Ziua, i se dădea drumul din colivie. Se plimba pe punte și acolo, sub soarele tropical, se simțea ca pe o pajiște, la țară. Uneori Volovski, nevăzîndu-și favoritul înaripat, îl striga:

— Sînok! Sînok!...

Puiul, piuind bucuros într-un fel deosebit, alerga la glasul cunoscut, știind că o să se înfrupte cu ceva gustos. Ciugulea hrana chiar din mîinile lui Volovski, apoi i se suia pe umăr, ca pe o prăjină din coteț. Zîmbind, timonierul se plimba cu el pe punte, iar Sînok își cumpănea aripioarele, ca să nu cadă jos.

Toate acestea ne amuzau nespus.

Puiului nostru i se dusese vestea în toată escadra.

După o lună și jumătate, favoritul tuturor se îmbrăcase pe deplin cu pene. Putea să urce singur pe punte; făcea salturi scurte în zbor. Pe cap i se ivise un început de creastă.

Așa au mers lucrurile pînă într-o zi cînd, după repaosul de amiază, echipajul a fost trezit de semnalul care anunța ceaiul. Semnalizatorii și timonierii, adunați pe puntea superioară, s-au așezat roată jos pe o mușama. Înaintea lor era un ceainic de aramă roșie, cam de o jumătate de vadră. Tenda întinsă deasupra capetelor făcea umbră, mai domolind căldura tropicală. Careva deschise capacul ceainicului, pentru ca apa fierbinte să se răcească mai repede. Sînok, ciugulindu-și penele, ședea cuminte pe o cavilă a timonei, parcă ascultînd vorbele lenevoase ale oamenilor. Deodată, atras pesemne de sclipirea aramei lustruite, sări pe neașteptate în sus și fîlfîi din aripi,

[1] Fecioraș (n.t.).

voind să se așeze pe ceainic. Toți cei de față scoaseră un țipăt îndurerat: puiul căzuse în apa fierbinte și rămăsese acolo, fiert pe loc.

Peste vreo zece minute, toți matrozii și ofițerii de pe *Oriol* aflaseră nefericita veste. A început din nou pelerinajul — mai întîi pe punte, apoi pe teugă, unde fusese adus puiul opărit. Toți voiau să-l vadă. Cu picioarele și aripile date în lături, puiul zăcea nemișcat pe punte — ud, cu penele pleoștite, jalnic. Pasărea plină de viață, zglobie, frumoasă, era acum un boț de carne. Volovski stătea lîngă el, trist, gîrbovit de durere. Unii matrozi dădeau din cap și oftau a jale; alții îi ocărau pe semnalizatori și pe timonieri, punînd vina morții favoritului tuturor pe seama lor. Am stat îndelung, posomoriți, abătuți, de parcă am fi pierdut nu un pui de găină, ci o navă întreagă, cu tot echipajul.

Cine poate pătrunde în toate tainițele sufletului omenesc? Eram trimiși să ucidem, noi înșine fiind sortiți pieirii inevitabile, împreună cu întreaga escadră. Dar toate acestea parcă nu ne așteptau pe noi, ci pe alți oameni, cu totul necunoscuți. În clipa aceea, însă, priveam sfîșiați de durere cum timonierul Volovski cosea puiul mort într-o bucată de pînză, după care a legat un fier la un capăt al ei, ca să zvîrle peste bord pe cel ce ne înseninase viața pînă nu demult.

10. SPRE CIMITIRUL COMUN

Luna februarie era pe sfîrșite. Ploua din ce în ce mai rar. Într-o noapte s-a dezlănțuit însă o furtună tropicală cu averse neobișnuit de abundente. Cerul, încins peste zi, sorbind vaporii cu lăcomie, se încărcase peste măsură de apă, iar acum o revărsa torențial înapoi în mare. Rafalele furtunii se rostogoleau de pe culmile munților și de pe coastele prăpăstioase ale Madagascarului, se prăvăleau peste golf și învîltorau apele, urlînd frenetic, învolburîndu-se în jurul escadrei. Șuvoaiele de ploaie biciuiau navele ca niște

curele de piele crudă ; pretutindeni fulgera și tuna. Descărcările electrice, urmate de bubuituri, se succedau atît de des, încît nu te lăsau să-ți vii în fire. Aveai impresia că deasupra capului se rostogolesc fără încetare niște stînci, niște blocuri de fier. Fulgerele săgetau necontenit în beznă, șerpuind printre nori, prăbușindu-se încolăcite, rupîndu-se o clipă în ghirlande. Uneori, bolta neagră a cerului plesnea, și o mulțime de crăpături aurii, rămuroase, coborau pînă în zare. Furtuna, îmbătată de propriul ei iureș, dănțuia un sabat drăcesc. Și în larma tunetelor, în licăririle fulgerelor, se conturau vag prin negura ploii și a furtunii siluetele întunecate, neclintite, ale navelor.

M-am spălat cu apă de ploaie, fără a face economie ; pe urmă am coborît la cabine și m-am primenit cu haine uscate : pantaloni din pînză, de lucru, și maiou de plasă. Matrozii care nu erau de serviciu peste noapte adormiseră de mult. Tovarășii mă anunțaseră că se pusese la cale o petrecere pentru lăsata secului și că o să mi se dea de veste în cancelarie, la clipa potrivită. Am rămas îndelung la masă, aplecat asupra cărții lui Byron, captivat de vigurosul său talent. Împreună cu don Juan, eroul lui, călătoream dintr-o țară în alta, cuceream inimile frumoaselor și, alături de el, biciuiam fățărnicia și bigotismul. Magazionerul-șef Osip Feodorov a intrat pe ușă și mi-a întrerupt lectura :

— Totul e gata. Să mergem.

Am coborît mai întîi la mașini, iar de acolo în magazia din coferdamuri. În lumina electrică orbitoare, am dat cu ochii de mai mulți oameni așezați în jurul unor lăzi puse cu fundul în sus. Erau numai prieteni : subofițerul mecanic Gromov, torpilorul Vasea Drozd, fochistul Baklanov, galvanorul Golubev și mai mulți mecanici auxiliari.

Pe lăzile acoperite cu niște pînze curate puseseră cîteva căni emailate și un ceainic mare de aramă. Pereții despărțitori fuseseră împodobiți cu plante tropicale. Ceva mai la o parte era o găleată plină cu fructe : banane, portocale, ananași.

— Aici e careul nostru, mi-au explicat cei adunați. Ia loc, fii binevenit între noi.

După cîteva clipe a fost adusă o tavă mare de tablă, de fabricație proprie, cu carne de porc tăiată bucățele. Grăsimea topită sfîrîia. Fochistul Baklanov observă:

— Ca și inima femeii: sfîrîie fără foc.

— De unde ați făcut rost de atîtea bunătăți? am întrebat mirat, adulmecînd mirozna îmbietoare de carne friptă.

Chipurile celor dimprejur au fost luminate de un zîmbet enigmatic:

— La uscat găsești tot ce vrei.

— Și unde ați fript-o?

— La căldări. Acolo poți să frigi și un elefant. Băieții trebăluiesc acolo mai abitir ca bucătarii la mașina de gătit. Fac clătite, fierb, prăjesc. Ți-e mai mare dragul să-i privești!

— Dar dacă vă prind ștabii?

— Am pus peste tot pîndari, ca la război. Ceva mai mult: la nevoie putem întrerupe lumina. Aici, frate, toate-s făcute cu glagore, nu așa, oricum.

M-am mirat și mai și cînd unul a început să toarne rom din ceainic în căni. Am gustat: avea optzeci de grade. Or, romul pentru rații, aflat în grija mea, îl împărțeam diluat cu apă, ca să corespundă cu tăria votcii rusești.

— Băutura noastră e mai fainâ ca a ta.

Magazionerul-șef Feodorov l-a întrebat pe un tînăr matroz:

— S-a trimis porția botmanilor?

— Totu-i în bună rînduială. Le-am dus o sticlă întreagă. Au mulțumit foarte mult.

După ce cănile au fost împărțite, fochistul Baklanov, zîmbind, a urat tuturor noroc și sănătate de lăsata secului și a comandat:

— Ar-mați!

Vorba ceea: pofta vine mîncînd. Am înfulecat toți pe întrecute, pînă am golit tava. Aceeași soartă a avut-o și ceainicul. Pe urmă a venit rîndul fructelor. Aerul era fierbinte ca într-o căldare cu abur. Comesenii se chercheliseră, devenind tot mai gălăgioși.

Galvanorul Golubev s-a ridicat deodată și, luînd o poză de acuzator, a început:

— Ascultați, acolo, în Rusia, oamenii nu dorm. Muncitorii din Petersburg s-au și bătut pe baricade. Iar la Moscova, numai ciolanele au rămas din marele duce Serghei Alexandrovici, unchiul țarului. L-au curățat cu o bombă. Din toate se vădește că autocrația se clatină...

I s-a răspuns:

— N-are decît să se clatine. Doar n-o s-o plîngem noi! O să tot plîngem cu lacrimi șiroaie atunci cînd nu unchiul, ci chiar nepotul o să-și piarză coroana, împreună cu căpățîna.

— Bine, dar trebuie să facem și noi ceva! stărui Golubev.

— N-avea grijă, o să vină și vremea noastră.

Osip Feodorov își dădu pe spate capul mustăcios, cu ochi ageri și, ca gazdă, spuse:

— Tovarăși, despre asta o să mai vorbim cu alt prilej. Deocamdată, nici o vorbă despre asemenea socoteli. Altfel, vă dau afară pe toți din împărăția mea. Nu de alta, dar ne-am adunat aci ca să ne mai veselim și noi.

Fochistul Baklanov, cu bărbia mare cît genunchiul, lucioasă de grăsime, încuviință:

— Deși nu ești amiral, ai zis o vorbă deșteaptă. Și-i puse îndată prietenului său Vasea Drozd întrebarea: Ia spune, dragă, ce-o să faci, dacă în luptă ai să te trezești deodată zvîrlit în mare?

— O să văz eu, n-o să te-ntreb pe tine, răspunse oțărît torpilorul.

— Ei, uite ce te povățuiesc eu: dacă ai căzut în mare, apucă-te de apă! N-o să te-neci.

Am ieșit pe puntea superioară. Pe cerul înseninat înfloriseră stelele luminoase ale emisferei australe. După zvîrcolirea titanică de mai înainte, părea că toată firea încremenise în liniștea somnolentă a nopții.

Pe punte umblau pe trei cărări matrozi beți. De unde și-or fi făcut rost de rom oamenii de la mașini? Am aflat lucrul acesta le vreo două săptămîni după

aceea, de la Osip Feodorov. Treaba era foarte simplă. În ajun, luasem în primire de pe un vapor, odată cu alte provizii, mai multe butoaie cu rom de cîte patruzeci de vedre fiecare. În mod obișnuit, băutura era turnată de pe puntea superioară, mai precis, de pe dunetă, printr-o țeavă de fier, prevăzută cu o pîlnie. Țeava cobora de-a lungul mai multor etaje, pînă la depozitul de alimente, și acolo intra în cisterna de votcă. Prin țeavă turnasem romul și de data aceea. Cu acest prilej, lîngă santine jos, stătea de pază batalerul-șef Peatovski, iar eu, sus. Scăpaserăm însă din vedere un lucru, și anume că mecanicii auxiliari, porecliți și șobolani de cală, cunoșteau nava pînă în cotloanele cele mai tainice, așa că știau pe unde trecea țeava. Pentru ei era o nimica toată s-o sfredelească într-un cot și să vîre în ea un furtun subțire de cauciuc. Astfel că umpluseră două butoaie, cam de zece vedre fiecare, cu rom curat de optzeci de grade.

— Puteați să mă băgați în belea, i-am reproșat lui Feodorov.

— De ce să te băgăm în belea? Doar nu ești tu bataler-șef. Și apoi, tot mergem la război. Cei din careu mai mult chefuiesc decît fac treabă; noi să lungim gîtul, nu? Asta-i viață? Îți vine să turbezi, nu altceva.

Am lăsat totul în plata domnului.

În noaptea aceea de pomină, unii, urcîndu-se pe puntea superioară, zăceau acolo, turmentați de băutură; alții îndrugau cîte-n lună și-n stele. Unul dintre mecanicii auxiliari, un rezervist vîrstnic, adus de spate, a dat nas în nas cu ofițerul șef de cart, micimanul Vorobeicik. Acesta l-a întrebat:

— Ești beat?

— Nu, înălțimea-voastră. Am fost la uscat, da' am băut numai lapte. P-ormă s-a aflat că era lapte de vacă turbată. Acu iaca, mă simt amețit cum nu se mai poate, mă clatin pe picioare, și bună pace!

— Mă gîndeam să-ți dau o zi de arest, dar pentru că minți, îți dublez pedeapsa.

Mecanicul a început să se roage mieros:

— Fie-vă milă de mine, înălțimea-voastră! Iaca, să vedeți ce-am visat: se făcea că domnul dumnezeu vă luase în mîinile lui sfinte, vă pusese pe genunchi, vă acoperise cu barba lui argintie și vă mîngîia ca pe un copilaș. „Ce bun ești tu cu matrozii, zice! Nu le-ai făcut nici un rău. Pentru asta, ai să stai la mine în rai, pînă cînd..."

Micimanul s-a înfuriat:

— Gura! Mecanicul a ridicat și el glasul:

— Dar de ce să tac, înălțimea-voastră? Eu, se poate spune, am mîncat un șlep de ciorbă de la stăpînire, de cît amar de vreme slujesc. Și să nu pot deschide gura?! Dumneavoastră cîtă ați mîncat?

— Lasă că-ți arăt eu ție mîine! a strigat micimanul Vorobeicik și s-a urcat pe puntea de la prova.

Un glas de om beat i-a aruncat din urmă:

— Și-a făcut rost de o duzină de ochelari și face pe grozavul! Vai de capul lui, pațachină plutitoare!

Dimineața, mecanicul, în loc să fie băgat la carceră, a fost scos pe teugă, cu tot echipamentul de război în spate.

Matrozul pus să îngrijească vitele a raportat căpitanului de rangul II Sidorov că o scroafă, care urma să fie tăiată pentru masa ofițerilor, dispăruse de pe navă. Cei doi boțmani ajutori, Pavlikov și Voevodin, au fost numaidecît chemați pe puntea superioară. Stînd smirnă în fața comandantului secund îl priveau țintă în ochi, în timp ce el îi întreba:

— Ei, ce spuneți? Unde ar putea să fie?

— Nu pot să știu, înălțimea-voastră! a răspuns Pavlikov, cu capul greu din pricina romului băut în cursul nopții.

— Dar tu, Voevodin, ce zici?

Voevodin, ceva mai puțin mahmur, chibzui repede și răspunse pe un ton serios, care nu putea da naștere la nici un fel de bănuieli:

— O fi sărit peste bord, înălțimea-voastră, nu poate să fie altceva.

— Pînă acum n-a sărit. Cum de i-a venit deodată să sară? Și de ce să sară?

Voevodin răspunse prompt și de data aceasta :

— O fi fost buimacă de somn. Și matrozului i se întîmplă cîteodată de cade în mare. Doar știți și dumneavoastră cîte se petrec. Sau poate că a vrut să fugă de pe navă înainte ca să fie mîncată. Porcul e cel mai șiret dobitoc.

Comandantul secund se uită peste copastie și măsură din ochi distanța de la navă pînă la uscat.

— Chiar așa e, înălțimea-voastră, încuviință și Pavlikov, prinzînd mișcarea. La mine la țară am avut de-a face cu sute de porci. Parșivă lighioană ! Orice gard, cît de tare, îl surpă cu rîtul. Și cît ar fi gîrla de mare — nu se teme, o trece înot.

După ce comandantul secund le-a dat drumul, Voevodin m-a tras spre puntea de la centru și a început să mi se plîngă :

— Mari pramatii sînt șobolanii noștri de cală ! Ne-au trimis în cabină vreo trei funturi de carne de porc friptă și o sticlă cu rom. Al care ne-a adus-o a spus că au făcut rost de carne de la uscat. Și nătărăii de noi i-am crezut. Acu, uite care-i adevărul. Dacă ai fi văzut ce namilă de scroafă era ! Avea cel puțin șase puduri, numai de carne. Un singur lucru mă miră : cum au putut s-o ducă pînă jos, la căldări, și cum au tăiat-o ? Ar fi trebuit să guițe, s-o audă toată escadra, și cînd colo a tăcut chitic. Pesemne că au pîrlit-o cu lampa de benzină. Da, au lucrat fără cusur, n-am ce zice.

Boțmanul oftă, adăugînd cu părere de rău :

— Slujba noastră nu-i ușoară de loc. Dacă faci ceva pe placul echipajului, te aștepți în orice clipă să ajungi la judecată. Iar dacă vrei să strîngi șurubul, îți fac felul matrozii. Nici nu mai ai cu ce să-i sperii, o dată ce știu cu toții și fără asta că sînt sortiți pieirii, că merg la moarte.

În aceeași zi am aflat că scroafa fusese mîncată în întregime, într-o singură noapte. Dimineața, un șir lung de oameni așteptau la infirmerie vizita medicală.

Escala noastră la Nossi-Bé se apropia de sfîrșit. Escadra primise ordin să se pregătească fără întîr-

ziere pentru continuarea drumului. Se încinse o forfotă de neînchipuit : navele încărcau zi și noapte cărbuni, apă, alimente și alte provizii. Se încheiau cele din urmă socoteli cu uscatul.

La 2 martie a sosit în golful Nossi-Bé vaporul *Reghina,* aducînd pentru escadră galete, unt, ceai, carne sărată, diferite piese necesare mașinilor și instrumente de navigație. Toate acestea ne fuseseră trimise de Ginsburg, furnizorul marinei, care avea grijă de hrana noastră. Fără el am fi pierit cu toții de foame. Dat fiind că în ziua următoare trebuia să ridicăm ancora, s-a ordonat ca vaporul să fie descărcat în douăzeci și patru de ore.

Cu patru zile mai înainte, se alăturase escadrei și nava de transport *Irtîș,* cu cărbuni.

Am încărcat cuirasatul cu cărbuni și cu alte provizii.

Stînd de vorbă cu ofițerii, inginerul Vasiliev spunea indignat :

— Nu pricep de loc aceste dispoziții ale amiralului. Ce vrea să facă cu navele ? Gîndiți-vă : deplasamentul cuirasatului *Oriol* a ajuns la șaptesprezece mii de tone. Stabilitatea lui a scăzut sub limita admisibilă. Pescajul e acum maxim. În asemenea condiții nu vom putea naviga nici măcar cu paisprezece noduri. Nu numai pe furtună, dar chiar la o întoarcere bruscă, riscăm să ne pomenim cu chila în sus.

Drept răspuns, ofițerii dădeau din mînă a lehamite :

— Totuna e ; să vină cît mai repede deznodămîntul, oricare ar fi el.

La 3 martie, spre ora unu după-amiază, navele au început să ridice ancorele, părăsind acele meleaguri pentru totdeauna.

Este explicabil cu ce simțăminte ne îndepărtam de Madagascar, după ce stătusem acolo două luni și jumătate !

Port-Arthurul capitulase. Escadra I-a pierise fără să fi pricinuit inamicului nici o pierdere. Potrivit cu relatările lui Klado, escadra a II-a era aproape de două ori mai slabă decît flota japoneză. Se constatase că nu știm să tragem. La Petersburg, autoritățile ța-

riste masacrau muncitorii. Pe deasupra, în ultimele zile începuseră să sosească prin agenția telegrafică „Reuter" vești foarte triste de pe frontul terestru.

Ziarele străine publicau știri despre luptele de la Mukden. Acolo, în îndepărtata Manciurie, se dăduse o bătălie hotărîtoare, care durase mai multe zile. Rușii nu putuseră ține piept și se retrăseseră în debandadă spre nord, părăsind Mukdenul. Fuseseră date publicității cifre uluitoare asupra pierderilor noastre: treizeci de mii de morți, nouăzeci de mii de răniți, patruzeci de mii de prizonieri. În afară de aceasta, în mîinile japonezilor căzuseră uriașe cantități de materiale de război: sute de tunuri, sute de mii de puști, zeci de vagoane de muniții și alte multe bunuri capturate: cai, furaje, vehicule, grîne, locomotive, vagoane, echipament, combustibil. Comandantul suprem al trupelor, generalul Kuropatkin, fusese rechemat, și în locul lui luase comanda generalul Linevici. Era foarte posibil ca cifrele citate să nu fi fost întru totul exacte; nu încăpea însă nici o îndoială că armata noastră de uscat fusese înfrîntă. Pe cît se părea, înfrîngerea avea atari proporții, încît nu prea era de așteptat un reviriment. O singură speranță mai rămînea celor de pe front — escadra noastră. Dar știa oare armata de uscat că deasupra flotei rusești plana același blestem al birocrației și monarhiei, care o dusese pe ea la pieire? Mi se strîngea inima cînd mă gîndeam cît se înșală, cît se amăgește armata, punîndu-și speranța în forțele noastre navale, în ajutorul nostru. Dacă nu eram rechemați în Rusia, eram nevoiți să ne continuăm drumul, dar numai pentru a desăvîrși prin pieirea noastră înfiorătoarea epopee care se desfășura în Extremul Orient *.

Timp de două ore escadra noastră, alcătuită din patruzeci și cinci de unități, s-a aliniat, luînd formație de marș. Soarele își revărsa razele dogorîtoare. Două vedete torpiloare ale marinei franceze ne-au însoțit o bucată de drum: pe vergile catargelor lor fluturau pavilioanele, semnalizîndu-ne urarea: „Drum bun". Fanfarele de pe *Suvorov* cîntau „Marsilieza" în cinstea Franței. Indigenii ieșiseră cu pirogele lor, spre

a admira escadra pentru ultima oară. Pe lîngă cuirasatul *Oriol* s-a învîrtit mult timp în piroga lui una din cunoștințele noastre, sacalavul Grișka. Se gîndise să se prezinte într-o ținută neobișnuită pentru a saluta plecarea escadrei: își legase o fîșie îngustă de stofă roșie în jurul șoldurilor, își strînsese gîtul negru într-un guler alb și-și pusese o cravată de un galben țipător, iar pe capul cu păr creț purta o beretă de marinar cu numele navei scris în litere aurii, procurată de la matrozii noștri. Încolo era gol pușcă. Cît timp am mers încet, gonea cu piroga după noi, dădea din mîini și ne striga drept salut tot felul de măscări, stîlcind cuvintele rusești.

Priveam chipurile istovite ale matrozilor și ofițerilor. Cît îmbătrînisem cu toții din clipa în care plecasem la drum. Așteptarea încordată a morții se citea în ochii tuturor.

Înaintea noastră, sub cerul învăpăiat, se întindea sclipitor, grandios, magnific, oceanul — drumul pe care ne îndreptam spre cimitirul comun.

partea a patra

ESCADRA ISI CONTINUA DRUMUL

1. PE INTINDERILE OCEANULUI INDIAN

Douăzeci de zile ne-au trebuit pentru a traversa Oceanul Indian ; vreme de douăzeci de zile și douăzeci de nopți ne-am aflat între nemărginirea apelor și a cerului, fără să mai vedem uscatul. În tot timpul acesta, din fericire, n-am mai avut de înfruntat nici o furtună serioasă. Ne întîmpinau cînd și cînd rafale de vînt, jucăușe ca niște copii zburdalnici, dar care nu constituiau un motiv de prea mare îngrijorare. Uneori, cerul se întuneca și curînd începea să plouă mărunt, plîngîndu-ne parcă soarta, ca să se însenineze repede după aceea, și soarele tropicelor să-și reverse razele orbitoare. Nici nopțile nu se asemănau una cu alta — ba erau înnourate, înecate într-o beznă deasă, ca în cotloanele cele mai ascunse, cele mai întunecate ale unei nave, ba senine, albastre, scăldate în lumina ca de basm a lunii și a stelelor.

După ce ne-am îndepărtat de Madagascar și am luat drum spre Arhipelagul Sondelor, ne-am dat seama cu toții că escadra se îndrepta spre Extremul Orient.

Ne stăpîneau două feluri de simțăminte : pe de o parte, eram deprimați de faptul că nu fusesem rechemați în Rusia ; pe de alta, ne plictisisem, ne era lehamite de toate și doream să vină odată deznodămîntul, oricare ar fi fost el.

Escadra străbătuse un drum lung, în timp și în spațiu. Pe navele ei se aflau cîteva mii de oameni, cu caractere diferite, care între timp gîndiseră și simțiseră multe. Nimeni nu se preocupa însă de ceea ce gîndeam și simțeam noi. Firește, lipsiți de un sprijin moral, gîndind fiecare în sinea lui, unii mai puțin rezistenți își căutau liniștea în moarte prematură. Chiar în prima zi după ce am pornit, un matroz de pe nava *Kiev* s-a aruncat în mare. S-au luat măsuri pentru salvarea lui ; aflînd însă despre ce era vorba, amiralul a ordonat să se semnalizeze „încetați căutarea". Matrozul s-a înecat. A doua zi, s-a petrecut un caz asemănător pe crucișătorul *Jemciug,* cu un alt matroz, care de asemenea s-a aruncat peste bord. Acesta a înotat mult timp, pînă a fost salvat de nava-spital *Oriol*. Prin ce anume frămîntări trecuseră cei doi oameni ? Psihicul lor mai era oare normal ? E cu putință ca teama de moartea care-i aștepta să-i fi împins la sinucidere ?

Nu trecea o zi fără să se întîmple ceva, cînd pe o navă, cînd pe alta ; avarii la mașini, la căldări, la cîrmă. În astfel de împrejurări, nava ieșea din formație, stopa, ori naviga cu viteză redusă, cu o singură mașină, reținînd toată escadra. Torpiloarele erau luate la remorcă de navele de transport ; remorcile se rupeau însă adesea. Asta ne frîna de asemenea înaintarea. În medie, escadra parcurgea circa o sută patruzeci de mile marine în douăzeci și patru de ore.

Mulți se întrebau de ce nu așteptasem la Nossi-Bé sosirea escadrei contraamiralului Nebogatov, dar nu puteau găsi răspunsul. Trăgeam de multe ori cu urechea la convorbirile dintre ofițeri, dar nici ei nu știau nimic concret, mărginindu-se doar la presupuneri.

— După cît se pare, spuneau unii, comandantul consideră escadra a treia doar o povară. De aceea a hotărît să n-o mai aștepte.

— Nu e posibil ! obiectau alții. Cel mai probabil e că i s-a fixat lui Nebogatov un punct de întîlnire undeva în drum. Nu este exclus să dăm de el în larg.

— Atunci ce l-a făcut pe amiral să-și răzlețească forțele ? Doar e de așteptat în fiecare clipă un atac

al inamicului, și pe măsură ce ne apropiem de Japonia această primejdie crește.

Deși nimeni nu-și făcea iluzii în privința vreunui ajutor din partea escadrei a III-a, era evident că toată lumea ar fi vrut s-o vadă alături de noi.

Pînă atunci, ne aprovizionasem cu cărbuni în diferite golfuri unde făcusem escală. Acum îndeplineam această corvoadă în largul oceanului, la interval de trei-cinci zile. Dis-de-dimineață, la un semnal transmis de pe nava-amiral, escadra stopa fără să ancoreze. Navele de război lăsau la apă barcaze și bărci, iar vasele de transport niște șalande mici de metal care pluteau pe flotoare. De pe fiecare navă de linie era trimisă pentru transbordarea cărbunilor cîte o echipă de cel puțin o sută de matrozi, în frunte cu ofițeri. Aceștia trebuiau să umple sacii cu cărbuni, în magaziile carbonierelor. Alte echipe lucrau la barcaze și șalande manevrînd sacii, cu ajutorul parîmelor și palancurilor. Navele de luptă și de transport ieșeau din formație, deplasîndu-se după capacitate. Crucișătoarele auxiliare *Dnepr, Rion* și *Kuban,* avînd destui cărbuni în buncărele lor încăpătoare, nu necesitau rezerve suplimentare. Aceste nave primiseră ordin să patruleze pe mare pentru a da de veste escadrei, în caz că inamicul ar fi apărut pe neașteptate. Ele încrucișau la orizont, navigînd la distanța de la care puteau să semnalizeze.

Ca și cu prilejul aprovizionărilor anterioare, lua parte la corvoadă toată lumea, inclusiv ofițerii. Transbordarea se făcea cu mijloacele cele mai primitive: matrozii care coborîseră în magaziile vapoarelor umpleau sacii cu cărbuni; alții transportau acești saci cu șalandele și cu barcazele la navele lor; unii lucrau la palancuri, alții vărsau cărbunii în magazii, pe tambuchiuri. Ceas de ceas se raporta amiralului, printr-un semnal, stadiul transbordării cărbunilor. Nu se îngăduia nimănui să rămînă în urma celorlalți. De aceea, ca să dea exemplu, pînă și comandantul secund Sidorov ajuta la manevra unui palanc. Praful de cărbune i se așeza pe față și pe vestonul cu epoleți de fir. Fioroasele lui mustăți albe, barbișonul as-

cuțit și sprîncenele dese se înnegreau. Cînd și cînd, striga:

— Puneți umărul, băieți, ca să nu rămînem în urmă!

Și băieții, cu pantaloni de corvoadă zdrențuiți, cu maieuri de plasă, avînd în loc de cizme opinci făcute din deșeuri de parîmă, sau chiar cîrpe înfășurate și legate cu curele, dădeau zor. Puțini mai aveau berete de schimb, cele bune trebuind păstrate cu grijă. De aceea, își puneau pe cap niște bonete caraghioase, făcute din doc vechi, sau un turban din cîrpe. Toți păreau mai curînd niște hamali. Deasupra navelor învăluite în negura de pulbere stăruia larma glasurilor și zornăitul palancurilor. Legănîndu-se pe valuri și fluierînd ascuțit, șalupele trăgeau la remorcă, în toate direcțiile, prin vălmășagul de nave, barcazele și șalandele goale, sau încărcate pînă sus cu cărbuni.

În mod obișnuit, astfel se petreceau lucrurile cam pînă spre orele cinci după-amiază, fără repaos, doar cu o scurtă pauză pentru masă. Transbordarea cărbunilor lua sfîrșit la un semnal dat de pe *Suvorov*. Toate barcazele, șalupele și șalandele erau ridicate la gruie la posturile lor.

Escadra lua din nou formație de marș și-și vedea de drum.

Toată lumea se mira: cum era posibil ca o escadră atît de mare să fie trimisă într-o misiune atît de îndepărtată, fără să dispună pe parcurs măcar de o singură bază de aprovizionare cu cărbuni? La drept vorbind totul se rezolva mult mai simplu decît își închipuiau oamenii. Comandantul și statul său major nu dădeau dovadă de cine știe ce ingeniozitate: forța mușchiulară a matrozilor salva situația.

Aveam multă bătaie de cap cu sacii. E drept, cuirasatului *Oriol* i se repartizaseră trei mii de bucăți; fiind însă întocmai ca sacii de făină obișnuiți, era greu să-i umpli cu cărbuni: doi oameni trebuiau să țină sacul la nivelul umerilor, iar al treilea să-l umple. Treaba mergea încet de tot. În afară de aceasta, sacii se rupeau mereu, neputînd să reziste la o încărcătură de șapte puduri și la colțurile ascuțite ale

bulgărilor de cărbuni. Se pierdea mult timp și cu repararea lor. A fost deci explicabilă bucuria tuturor, cînd s-au adus de pe nava *Coreea* șaptezeci de saci de fabricație germană, făcuți anume pentru transportul cărbunilor. Aceștia erau confecționați din doc dublu și aveau marginile întărite cu parîmă. Țepeni, cubici, cu o capacitate de aproape șaptesprezece puduri, erau aliniați în magazie, ca niște coșuri. Fiecare sac din aceștia putea fi încărcat de trei oameni dintr-o dată.

Corvezile acestea uzau mai mult ca orice forțele escadrei. Probabil că cei de pe galere n-o duseseră atît de greu ca noi. Trăgeam în piept pulbere de cărbuni, ne umpleam plămînii cu ea, o simțeam scrîșnind între dinți, o înghițeam împreună cu mîncarea, ne intra în pori. Dormeam pe mormanele de cărbuni, ca să le facem loc și în cazărmi. Ne făcusem din cărbune un idol și-i sacrificam totul : puterile, liniștea, confortul elementar. Numai la el ne gîndeam, lui îi consacram toată inventivitatea noastră — deși tot n-am inventat nimic serios, demn de atenție. Ca o perdea neagră, el ne ascundea, punea pe planul al doilea preocupările mai importante, de parcă misiunea escadrei noastre era de a se deplasa cu orice preț pînă la coastele Japoniei, fără a lua parte la luptă. Blocasem cu cărbuni toată puntea artileriei, pînă într-atîta, încît în cazul unui atac cu torpile tunurile de 75 milimetri n-ar fi putut intra în acțiune. Rojestvenski parcă ar fi căpiat — mintea lui era obsedată de aprovizionarea cu cărbuni. Umbla vorba despre el că striga și în somn :

— Cărbuni ! cărbuni ! Ordon să se încarce mereu ! Să se încarce pînă la refuz !

Boii de pe puntea noastră se împuținau. Începusem să alternăm carnea proaspătă cu carne sărată. Aceasta fusese conservată însă fără pricepere și, din cauza căldurii, se stricase aproape în întregime. Butoaiele cu carne sărată scoase din magazie erau rostogolite pînă la teugă și acolo desfundate cu atenție. De obicei, cambuzierul sau artelnicul izbea cu muchia toporului în fundul butoiului și sărea înapoi, căci din butoi țîșneau năvalnic, făcînd spume și șuierînd, șuvoaie de

saramură împuțită. Pe punte se răspîndea o duhoare atît de respingătoare, încît toți ne astupam nările. Abia după o vreme te puteai apropia de butoi, pentru a-l desfunda complet. Oricît țineai în apă o asemenea carne sărată, ea nu prea se deosebea de hoiturile intrate în descompunere. *

În asemenea condiții vitrege, de mult ar fi trebuit să sucombăm cu toții. Noi însă nu numai că trăiam, dar uneori chiar făceam haz de necaz. În timpul liber răsunau cînd ici, cînd colo, sunete de armonică sau de ghitară. Matrozii cîntau, în cor sau de unul singur. Se găseau și din acei care, uitînd de oboseală, începeau să se rotească într-un trepak îndrăcit. Pe teugă se istoriseau tot felul de întîmplări năstrușnice. Acestea ne ușurau viața, ne salvau de nebunie.

Uneori, Rojestvenski ne distra cu bizareriile lui. Într-o zi, a alarmat navele, anunțînd apropierea escadrei japoneze. Te întrebai fără voie: de unde știa el acest lucru?

Nici un vas străin nu se apropiase de *Suvorov,* iar distanța pînă la uscat era de circa două mii de mile marine. Bineînțeles că în timpul nopții se luau toate măsurile de siguranță, punîndu-se armamente de gardă lîngă tunurile gata de tragere. După avertismentul dat de amiral, crucișătoarele de recunoaștere raportau mereu că văd lumini, cînd la tribord, cînd la babord. Verificîndu-se cele raportate, se constata că toate erau pur și simplu închipuiri. Astfel *Izumrud* a semnalizat la un moment dat:

— Navă la orizont.

Amiralul a întrebat:

— Verificați: ce fel de navă?

Izumrud a răspuns:

— Nu se mai vede nimic.

Amiralul s-a supărat, ordonînd să se transmită crucișătorului:

— Vă țineți de prostii!

Rareori trecea o zi, fără ca măcar un ofițer șef de cart de pe cutare sau cutare navă să nu fie pedepsit cu arest, pentru vreo greșeală sau alta. Nava-spital *Oriol* a fost chemată la ordine prin trei lovituri de

tun oarbe, pentru lipsă de atenție la semnalul de apel. Ca și pînă atunci, amiralul ordona unora dintre nave, care săvîrșiseră diverse greșeli, să navige la travers în tribordul lui *Suvorov*. Într-o noapte, cuirasatul *Sisoi Veliki*, care naviga în linia din babord a coloanei, s-a abătut, fără vreo cauză vădită, spre mijlocul formației, venind în viteză drept asupra noastră. Pentru a evita coliziunea cu nava care o luase razna, linia din tribord a stricat formația. *Sisoi* a executat o întoarcere de o sută optzeci de grade și a luat-o înapoi, fără să raporteze navei-amiral ce se întîmplase. Cei de pe puntea navei noastre se întrebau nedumeriți:

— Ce-o fi pățit?

— Te pomenești că a pornit cu toată viteza înapoi, spre Rusia!

— Ne-a tras clapa!

De pe nava amiral s-a întrebat prin semnalizare:

— *Sisoi*, unde umbli de colo, colo?

Acesta a răspuns:

— Am o avarie la cîrmă.

Amiralul a ordonat ca secundul de pe cuirasatul *Sisoi* să vină imediat la postul de emisie, și între ei a avut loc următoarea convorbire prin t.f.f.:

— Cine e ofițer șef de cart?

— Locotenentul Z.

— Ofițerul șef de cart va fi pus sub supravegherea felcerului.

— Comandantul navei a stat tot timpul pe punte.

— E pedepsit cu ordin observator.

La bordul cuirasatului *Sisoi* se aflau doi medici; totuși, ofițerul șef de cart a fost pus sub supravegherea felcerului. E ușor de închipuit ce a simțit locotenentul Z. în clipa cînd i s-a comunicat ordinul amiralului. Însemna că deranjamentele psihice pe care le manifesta erau atît de evidente, încît putea să-și dea seama de ele chiar și un membru al personalului sanitar inferior.

Absurdități de același fel se țineau lanț mai în fiecare zi.

Cînd era vreme frumoasă, oceanul se întindea de jur împrejur albastru-întunecat sub cerul azuriu, pînă

departe, la linia orizontului. Ofițerii și matrozii scrutau încordați în toate părțile zările orbitoare, dar nu observau nimic, în afară de pustiul fără viață. Viața nu se afla decît în adîncul apelor și doar arareori se ivea la suprafață. Rechini de un alb marmorean se țineau după nave, înghițind toate resturile lăsate în urmă. Părea că ar fi trebuit să ne fie indiferent în ce stomac vom ajunge după moarte. Totuși te treceau fiorii la vederea acelor monștri lacomi. Cînd și cînd un cașalot scotea din apă botul negru și bont pînă la absurditate, ca o buturugă. Te săgeta un gînd plin de neliniște: n-o fi cumva un submarin? Deodată însă animalul ofta răsunător și prelung, parcă a deznădejde, și teama oamenilor se risipea. Undeva mai departe, o balenă zvîrlea în sus o trombă de apă albă ce părea, pe fondul albastru-închis al oceanului, un vîrtej de zăpadă. Peștii zburători se arătau tot mai des. Nu mai mari ca o scrumbie mijlocie, țîșneau stoluri-stoluri din valuri și, sclipindu-și solzii, zburau la suprafața oceanului cu aripioarele lor lungi și ascuțite, ca acelea ale rîndunicilor. După ce parcurgeau astfel vreo treizeci, patruzeci de stînjeni, cădeau iar în apă, împroșcînd împrejur stropi mărunți.

De obicei, noaptea mă culcam pe puntea superioară de la pupa, în spatele cabinei de comandă, unde îmi întindeam patul de doc și salteaua de plută. Alungat din cabină de căldura insuportabilă, inginerul Vasiliev venea tot acolo cu rogojina lui. După dogoarea ucigătoare din timpul zilei, noaptea se lăsa pe punte o răcoare ușoară. Ședeam culcați, cap la cap, dezgolindu-ne piepturile sub adierea răcoritoare a musonului. Ne acoperea doar firmamentul diafan, scînteindu-și broderia măiastră a constelațiilor. Era atît de plăcut să te gîndești, să-ți învii în minte imaginile nesterse ale trecutului, în vuietul elicei care tălăzuia apa la pupa, în plescăitul visător al valurilor, care izbeau bordajul din vînt. Uneori, învăluiți în întunericul străveziu, nu puteam să adormim îndelung și, vorbind cu glas scăzut, ne destăinuiam unul altuia gîndurile cele mai tainice.

De mult aș fi vrut să știu cum ajunsese Vasiliev la concepțiile lui, din ce mediu provenea, ce anume obiective avea în viață. De fiecare dată însă, ori de cîte ori avusesem prilejul să stau de vorbă cu el, mă jenam să-i pun asemenea întrebări, cu toată prietenia noastră tot mai strînsă. Atunci însă, în atmosfera ultimei etape a escadrei, în preajma intrării noastre în luptă, între noi se crease o apropiere caldă, care mi-a dat putința să-mi satisfac curiozitatea.

Vasiliev mi-a povestit amănunțit, pas cu pas, despre copilăria lui, despre anii de școală, mi-a schițat portretele părinților și ale membrilor familiei sale. M-a inițiat și în tainele celor din urmă ani de studii de la școala de ingineri navali din Kronstadt, pe care o absolvise. Ciudată e soarta omului ! Ce căi neștiute străbate el în viață ! Eu și Vasiliev crescuserăm în condiții cu totul deosebite, și totuși, adeseori, ascultîndu-l nu mă puteam stăpîni să nu exclam : „Așa ? Dar și eu am trecut prin aceeași încercare."

Și el, și eu, trăiserăm departe de mare, neavînd nimic comun cu ea. Totuși, aceasta nu ne împiedicase să ajungem marinari, în urma alegerii pe care o făcusem de bunăvoie. Ne simțeam pe mare în elementul nostru și ne-am închinat tot sufletul marinei.

Vasiliev, fiu al unui medic de zemstvă, se născuse în Ucraina, își petrecuse copilăria într-un sat pierdut pe întinderile guberniei Voronej și, pînă la vîrsta de 14 ani, nu văzuse marea în ochi. Nu exista nici un marinar nici în familia lui, nici printre cunoștințele tatălui său. Totuși, în copilărie, îndată ce învățase să citească, se trezise în el visul nemărginitelor întinderi de apă, dorința aprigă de a se face marinar, dragostea pentru marină. La cinci ani, copia din reviste toate felurile de nave și cunoștea cum nu se poate mai exact tot efectivul marinei rusești. Într-o vară, pe cînd trecuse de șase ani, se afla la ferma unui unchi al său, în apropierea căreia curgea un rîuleț. Cei mari se scăldau în rîuleț, țipînd și rîzînd de plăcere. El nu avea voie să intre în apă. Băiatul îi privea cu invidie și se întreba : de ce să nu aibă și el parte de o asemenea bucurie ? Nu era cine știe ce filozofie să

înoți : dai din mîini și din picioare. Atunci s-a aruncat deodată pe burtă în oglinda strălucitoare a apei și, în aceeași clipă, s-a dus ca toporul la fund, dînd din mîini neputincios și înghițind apă. Pînă să-și dea seama cei mari și să-l scoată pe mal, leșinase. Această întîmplare nu i-a tăiat cîtuși de puțin elanul năvalnic spre apă, ci dimpotrivă, i-a dat un imbold pentru a învăța cît mai repede să înoate. Și-a ales profesiunea încă din clasa a patra de liceu, hotărînd să se facă inginer de marină, cu toate că tatăl lui și ceilalți membri ai familiei preziceau că va ajunge inginer de căi ferate, carieră la modă pe vremea aceea.

După ce a absolvit liceul, s-a înscris la școala de ingineri din Kronstadt ; atunci, însă, un val de impresii noi a erupt în sufletul lui, în curs de formare. Concepțiile revoluționare care stăpîneau o mare parte din tineretul studios l-au cucerit cu toată puterea. Fără a se mărgini la lectura publicațiilor ilegale, a hotărît să-și împletească dragostea pentru marină cu lupta pentru o soartă mai bună a omenirii. Îl captiva ideea transformării flotei într-o forță combativă zdrobitoare împotriva autocrației. Încă în anul al doilea de studii, a și luat contact cu partidele care activau în ilegalitate și a făcut parte din grupul de organizatori ai cercului revoluționar de la școala lui, visînd crearea unor asemenea cercuri, alcătuite din ofițeri și matrozi dîrji, în toate unitățile flotei. Ce perspectivă atrăgătoare — să poți dispune de niște mijloace de luptă atît de puternice cum sînt cuirasatele moderne, aceste redutabile fortărețe plutitoare ! Alăturarea la mișcarea revoluționară a muncitorilor și țăranilor era pentru el rațiunea de a fi a vieții sale, fiind gata să i se dedice în întregime, cu toată înflăcărarea sa tinerească.

Seara, după ce isprăveam treburile, ieșeam pe teugă. Acolo, puteau fi găsiți oricînd matrozi care fumau lîngă fitilul aprins. Aflam de la ei tot ce se petrecuse în escadră. De la o vreme începuse să se ivească acolo și boțmanul căpitan de arme Saem, a cărui față, cu mustăți stufoase, avea o expresie de prefăcătorie, parcă s-ar fi reflectat într-o oglindă convexă. În ultimul

timp nu mai bătea matrozii. O dată, noaptea, pe cînd cobora o scară, căzuse lîngă el o bucată de fier, cam de zece funturi. Vinovatul nu putuse fi descoperit; primul boțman și-a dat însă seama că poate fi ucis chiar fără război și începuse să se pună bine cu oamenii. Într-o noapte, l-am găsit lîngă fitil. Cerul era spuzit de stele. Un întuneric albastru învăluia duios apele liniștite ale oceanului. Escadra naviga cu toate luminile aprinse. Cele două linii ale coloanei de nave păreau o stradă luminată dintr-un oraș.

Boțmanul Saem stătu îndelung așezat pe pragul turelei de la prova; într-un tîrziu oftă și spuse încet:

— Într-o noapte ca asta gîndul ți se îndreaptă spre rugăciune. Sufletul se înalță către cer fără să-ți dai seama.

Careva îl înțepă:

— Iar dumneavoastră, domnule boțman, sînteți nevoit să vă supărați și să spuneți niște vorbe nu tocmai pe placul lui dumnezeu.

— N-ai ce face, așa-i cătănia. Aici, totul trebuie să fie cu măsură, reglementar, ca la un cîntar de spițerie. Altfel nu merge treaba.

— Va să zică, nici fără bătaie nu se poate?

Saem se învioră deodată și spuse blajin:

— Ei, băieți, vă supărați voi din pricina asta, dar n-aveți dreptate. Ce-l costă pe unu că i-am cîrpit cîteva labe peste bot? Nimic! Asta-i înzdrăvenește mutra. Ce, e mai bine să raportez comandantului pe fiecare matroz vinovat de ceva? Dacă aș face asta, jumătate din echipaj ar avea de-a face cu consiliul de război. Iar eu n-aș mai ști cu cine să țin rînduială pe navă. Pe cînd așa, îmi vărs focul pe careva, și apoi ne vedem de treabă ca niște marinari adevărați.

Boțmanul își scoase șapca, își șterse cu batista capul tuns și-i dădu înainte:

— Ehei, eu am făcut militărie la cataramă! Acu e joacă! Îmi aduc aminte, navigam pe o navă-școală cu vele; trebuia să ies subofițer. Opt luni am navigat pe oceane. Aia militărie! Comandantul secund era un vlăjgan cu obrazul lucios, ca de morsă. Nu te lua repede, dar era aspru. Pe matrozi îi bătea în tăcere,

liniștit — parcă spărgea lemne. Toți tremurau înaintea lui. În schimb, cînd începea să dea comenzi în timpul exercițiilor de manevre cu vele, ți-era mai mare dragul să-l asculți. Glasul lui suna ca trîmbița Ierihonului. Într-o zi, s-a dezlănțuit furtuna. Ni s-a dat ordin să ne urcăm în arboradă și să luăm terțarole ca să micșorăm suprafața velelor. Ei, și un elev a căzut de pe verga a patra, dar a izbutit să se agațe de marginea unei vele. Atîrna în aer, bietul de el, și se bălăbănea în toate părțile. Îi sunase ceasul. Comandantul secund îl vede și răcnește: „Tarasenko! Ține-te bine, ticălosule, că te omor în bătaie!" Iar el, de sus, țipă prelung, subțirel, ca un copil: „'țeles, 'nălțimea-voastră, mă țin!" Așa matroz, zic și eu. Într-o asemenea clipă de primejdie, și tot n-a uitat de disciplină. Ei, pînă la urmă, l-au salvat. Cînd s-a trezit pe punte, nu mai avea chip de om, ci o mască de gips, cu doi ochi de sticlă într-însa. Degetele, pline de sînge. Ne-am uitat la ele, și ne-a venit rău: îi intraseră unghiile în carne. Ei, aia militărie, vă dați seama, ai?

— Ne dăm seama, și chiar foarte bine, răspunseră matrozii în zeflemea.

— Ei, bravo! îi lăudă căpitanul de arme. Îmi pare bine că sînteți băieți înțelegători.

— O întîmplare asemănătoare descrie Staniukovici. N-ați citit-o, domnule prim boțman? am întrebat eu.

— N-am citit nici un Staniukovici. Vă spun ce-am văzut cu ochii mei, bodogăni el, oțărît. Ascultați mai departe. Comandantul nostru semăna ca două picături de apă cu secundul, numai că într-alt chip. Nu dădea voie nimănui să facă mizerii matrozilor, avea grijă de hrana lor. Într-un cuvînt, nu era comandant, ci giuvaer curat. Dar iute foc! Se tot plimba pe punte și zvîcnea din umeri. Asta, din pricina nervilor. Iar la mînie, parcă își ieșea din minți. Într-o zi, un subofițer a greșit cu ceva. Comandantul a început să răcnească, s-a repezit la el, l-a apucat de gît și și-a înfipt dinții în urechea lui. Și-a pătat de sînge vestonul alb. I-a retezat urechea și a scuipat-o jos, pe punte.

Își ieșise din minți de furie! Comandantul a plecat la el în cabină, iar subofițerul, la doctor. Cînd subofițerul s-a vindecat, comandantul l-a chemat la el: „Iartă-mă, zice, că m-am repezit la tine. Poate că la Kronstadt o să vină amiralul în inspecție. Sper că dacă te întreabă de ce ai numai o ureche, știi ce să-i răspunzi. Îi spui că ai pățit-o într-un port străin, la beție. Uite, ia asta, drept răscumpărare." Și i-a dat subofițerului un ban de aur englezesc — o liră sterlină. Am cunoscut un comandant care n-a dat pe nimeni în judecată. Nici măcar la carceră nu băga oamenii. Avea el o pedeapsă a lui pentru cei vinovați. Aștepta pînă venea o furtună, și atunci ordona să-l lege pe matrozul vinovat de bompres. Marea clocotea. Știți ce se petrece în asemenea cazuri cu nava! Ba se ridică cu pupa în sus, ba se cufundă cu bompresul în apă, la vreo doi stînjeni adîncime. Valurile grele izbesc în matrozul legat. Se înăbușă, se înecă. I se pare că i-a sosit ceasul morții. Ei, îl lasă să se canoonească așa vreo două ceasuri, p-ormă îl ia de acolo și-l aduce pe punte mai mult mort decît viu. Îl stoarce de apă și — la corvoadă, fuga marș! După asta să vezi ce matroz ajunge — e curată plăcere să-l privești. Așa se făcea militărie altădată! Și era rînduială!

Saem se ridică, cuprinse escadra cu privirea și spuse:

— Un oraș întreg plutitor! O putere de neînvins!

Spuse noapte bună și plecă.

Întins pe punte cu fața în sus, fochistul Baklanov strecură alene, printre dinți:

— Se pune bine cu leaturile, cutra.

— Un dihor are mai mult obraz decît el, răspunse careva.

Curînd însă toate privirile erau atrase de minunățiile oceanului și căpitanul de arme fu dat uitării. Navele treceau printr-o zonă populată de meduze fosforescente. Timp de o oră întreagă, am admirat luminile verzi din apă. Părea că în adîncurile tainice sclipeau niște becuri electrice, trimițîndu-și razele la suprafața apei, în liniștea nopții.

2. E ALARMĂ, DAR BAKLANOV SE AMUZĂ

În zorii zilei de 23 martie s-au zărit la babord trei insule mari. La vreo patru ore a început să se vadă la tribord o coastă lungă. După douăzeci de zile de navigație vedeam pentru întîia oară pămîntul. Escadra se angajase în strîmtoarea Malacca. Spre seară, torpiloarele s-au desprins din remorcă și au pornit înainte cu mașinile lor.

Pe Oceanul Indian, ne aprovizionasem de cinci ori cu cărbuni.

Printre matrozii de pe *Oriol* umbla un zvon care se răspîndise de la cabina de t.f.f. Am cerut explicații telegrafiștilor. Am aflat că în noaptea aceea, crucișătorul auxiliar *Terek* raportase prin t.f.f.:

„Echipajul s-a răzvrătit. Cere înlocuirea comandantului secund. După mine, echipajul n-are dreptate. Comandantul."

Răspunsul de pe *Suvorov* suna:

„Subofițerii șefi de divizioane vor fi retrogradați la categoria de matrozi clasa II-a. Numiți alți șefi de divizioane. Cazul se va ancheta. Amiral Rojestvenski."

Eram foarte curios să știu ce anume se petrecuse pe *Terek?* N-aveam însă cum să aflu amănunte decît cu prilejul uneia din escalele următoare, cînd trebuia să stau de vorbă cu matrozii de pe acel crucișător.

Intrînd în strîmtoarea Malacca, escadra a luat o nouă formație, cuirasatele înaintînd pe două coloane, una la traversul celeilalte, iar între ele navigînd vasele de transport și torpiloarele; acoperirea o făcea în avangardă detașamentul de recunoaștere, iar în ariergardă, îndată după cuirasate, diviziunea de crucișătoare, avînd ca încheietor crucișătorul *Oleg*.

Părea că amiralul Rojestvenski considera această formație drept cea mai sigură pentru escadră.

Începusem să întîlnim vase de comerț străine.

Măsurile de pază ale escadrei erau sporite. Noaptea, pe nave nu se aprindeau lumini, cu excepția celor de identificare și la pupa. Pe cuirasatul *Oriol,* semnalizatorii vegheau nu numai pe punți, ci și în gabii, și la crucete, pe catarge. Ofițerii și servanții stăteau la

posturi, lîngă tunuri. Magaziile de muniții erau deschise în permanență ; în ele se aflau totdeauna matrozi gata să dea obuzele la mînă. Toate iublourile fuseseră închise cu capacele cuirasate. În interiorul navei, încinsă în cursul zilei de soarele tropical, era o căldură înăbușitoare.

La noi, în compartimentul căldărilor, a plesnit conducta de aburi care lega căldarea numărul cincisprezece de conducta principală. Victime n-au fost, dar cuirasatul s-a oprit. Mai multe crucișătoare au rămas în preajma noastră, de pază. Abia într-o oră și jumătate s-a putut închide supapa de la căldarea avariată și s-a ridicat presiunea la celelalte. În timpul acesta, comandantul s-a spetit tot strigînd de pe punte. Întreba mereu prin portavoce la mașini :

— Ei, mai aveți mult ?

Și începea să înjure, enervînd prin aceasta oamenii care lucrau.

În fine, cuirasatul a pornit, a atins viteza de croazieră și, ajungînd escadra din urmă, și-a reluat locul în formație.

Înaintam de-a lungul uriașei insule Sumatra, ocupată de olandezi. La tribord, se conturau vag țărmurile ei misterioase, albastre, ca niște perdele de aburi. Le priveam cu o curiozitate nesățioasă de adolescent dornic de necunoscut și-mi ziceam în gînd : ce bine ar fi să debarc aici, în această lume nouă, să cutreier prin pădurile virgine, se văd lacurile și rîurile misterioase, să cunosc viața acestor patru milioane de malaiezi. Or mai fi rămas undeva pe planeta noastră pămînturi libere ? Toate sînt acaparate de statele capitaliste. Apele din strîmtoare, netede, ca turnate din oțel, aruncau sclipiri albăstrii, cu nuanțe de smaragd. Fregate săgetau în zbor pe deasupra navelor. Uneori, aceste păsări originale coborau aproape de catarge, planînd în razele soarelui, negre-castanii, cu luciri de purpură pe piept, cu aripi ascuțite, mari de cîte o jumătate de stînjen, cu coada lungă bifurcată. Pluteau în văzduh, ba încet, parcă luîndu-se după mersul navei, ba se repezeau deodată înainte, cu iuțeala lăstunului. Era interesant să le observi mai ales în clipa

cînd peștii zburători, ferindu-se de dușmani, țîșneau din apă. Fregatele se prăvăleau în jos, ca niște proiectile cu traiectorie curbă, se repezeau cu o dibăcie neasemuită asupra prăzii și se înălțau îndată fulgerător. În ciocul lung, coroiat, aproape al fiecăreia, se zbătea cîte o victimă cu solzi sidefii, scînteietori.

Recepționam mereu știri îngrijorătoare de la crucișătoarele de recunoaștere. Tot timpul li se năzăreau nave inamice. /Cînd se vor isprăvi toate acestea ? La noi se suna de fiecare dată, fără rost, alarma de luptă.

Strîmtoarea Malacca se îngusta tot mai mult.

Într-o noapte, s-a dezlănțuit o ploaie torențială, de proporții tropicale, însoțită de descărcări electrice. Atunci ar fi fost momentul propice pentru un atac cu torpile. Torpiloarele inamice ar fi putut să se apropie de noi fără a fi observate de cineva. Mă gîndeam ce s-ar fi întîmplat cu escadra noastră, compusă din patruzeci și cinci de unități, strînsă ca o turmă pe trei coloane, orice torpilă putînd să lovească fără greș. De astă dată, vedeam clar că măsurile luate pentru paza escadrei erau cu totul insuficiente. Cele patru cuirasate ultramoderne, de același tip, reprezentau nucleul ei principal. Era de așteptat ca tocmai ele să fie păzite cu cea mai mare strășnicie. Or, ca și cuirasatele de clasa a doua, acestea nu erau cîtuși de puțin acoperite din flancuri, nici de crucișătoare rapide, nici de torpiloare. Mi se părea logic ca pierderea unei nave neînsemnate să nu oprească înaintarea escadrei, dar scufundarea unui cuirasat de prim rang să compromită îndată toată situația. Rojestvenski proceda însă tocmai pe dos, transformînd cele mai bune bastimente de linie în nave de pază. Și ce păzeau ? Vasele de transport și torpiloarele. Din fericire, ne-am întîlnit numai cu trei vapoare inofensive. Le-am luminat cu proiectoarele, pe rînd, pînă le-am pierdut din vedere.

Era o dimineață mohorîtă. Cu prilejul sărbătorii Buneivestiri s-a oficiat o slujbă religioasă. Trupa a fost scutită de corvezi.

Crucișătorul *Almaz* naviga sub pavilionul contraamiralului Enquist. Deodată s-a semnalizat de pe el că însuși amiralul, comandantul și ofițerii de pe punte,

precum și semnalizatorii, au văzut limpede un număr de zece nave. Erau fără îndoială torpiloare. Se ascunseseră după un vapor englezesc, care venea din direcție opusă. Apoi au dispărut repede în direcția nord-est.

Toți cei de pe *Oriol* se neliniștiră, așteptîndu-se ca lupta să înceapă imediat, dar în direcția indicată nu se zărea decît vaporul amintit.

Un lucru mă mira: dacă într-adevăr fuseseră observate niște torpiloare, de ce nu se luaseră măsuri energice împotriva lor? Ar fi trebuit să se trimită imediat un grup de crucișătoare și de torpiloare rapide în urmărire. Mai curînd însă cred că cei de pe *Almaz* se înșelaseră. Ochii lor înspăimîntați văzuseră pesemne în loc de un vas de comerț zece, transformîndu-le într-o întreagă flotilă de torpiloare.

Mai aveam de mers douăzeci și patru de ore prin strîmtoarea Malacca. Ultima noapte a fost cea mai încordată. Escadra a trecut prin fața orașului Malacca. Se zăreau lumini răspîndite de-a lungul cheului. Briza abia simțită aducea dinspre coastă mirosmele amețitoare ale tropicelor. Aveam viziunea unei alte vieți — a unui basm exotic, fără tunuri și torpile. Îmi venea să sar peste bord și să mă îndrept, înot, spre chemarea luminilor scînteietoare.

La ora 11 dimineața, strîmtoarea rămăsese în urma noastră. Escadra și-a reluat formația de marș. Vasele de transport au primit ordin să rămînă în ariergardă.

După-amiază s-a zărit la babord orașul Singapore, așezat la extremitatea de sud a peninsulei Malacca. Prin binoclu se puteau distinge vreo zece vapoare și două nave de război ancorate în golf, precum și mai multe cisterne mari pe cheu. Dincolo de ele se îngrămădeau pătratele albe ale clădirilor, întretăiate de linii întortocheate de verdeață. Doar o catedrală în stil gotic se profila nespus de clar. Acest oraș, cu o sută cincizeci de mii de locuitori, era posesiune engleză. La tribord se zăreau împrăștiate niște insule pustii, cu maluri nisipoase, portocalii în oglinda apelor dimprejur. Parcă n-am fi străbătut o strîmtoare, ci un fluviu uriaș, care se vărsa în întinderea azurie a Mării Chinei de Sud, în pîcla încinsă, fără de sfîrșit.

Un mic vapor, deasupra căruia flutura pavilionul consulului Rusiei, a ieșit de la Singapore în întîmpinarea noastră. La verga vaporului s-a ridicat semnalul : „Consulul la bord, dorește o întrevedere personală cu amiralul". Escadra nu s-a oprit, însă spre vapor a fost trimis torpilorul *Bedovîi*. După cum s-a aflat mai tîrziu, consulul, consilierul de curte Rudanovski, a predat niște plicuri. Apoi, torpilorul a trecut de-a lungul coloanei în marș a grupării întîi, transmițînd navelor ultimele noutăți prin megafon. N-am auzit decît două fraze :

„Flota japoneză se află la nord de Borneo. Kuropatkin destituit și în locul lui numit Linevici."

Vaporul consulului a ajuns din urmă cuirasatul-amiral și l-a însoțit un timp oarecare, mergînd alături de el.

Seara au fost transmise de pe *Suvorov* cuirasatului *Osliabia,* amiralului Völkersamm personal, următoarele informații :

„În ziua de 5 martie, forțele principale ale flotei japoneze, în total douăzeci și două nave de război, sub comanda amiralului Togo, au fost în rada de la Singapore. În prezent aceste forțe se află în apropiere de Labuan, lîngă insula Borneo. Un grup de crucișătoare și de torpiloare se ascund lîngă insula Natuna. Ieri, ele au putut fi informate asupra trecerii noastre. Nebogatov a ridicat ancora de la Djibuti."

Acum, nimeni nu se mai îndoia că flota japoneză era la două sute de mile de noi. Chiar consulul ne înștiințase. Avîndu-și reședința la Singapore, acesta era desigur perfect informat asupra prezenței în radă a celor douăzeci și două de nave inamice. Așadar, japonezii intenționau să ne atace înainte de a ajunge în apele lor. *

Am început să ne pregătim febril de luptă. Piesele de lemn erau sfărîmate fără milă și coborîte în cale. Se umpleau pînă la refuz cu cărbuni cabinele pentru protejarea instalațiilor de desalinizare a apei, așezate pe puntea artileriei. Tot ce avea o valoare oarecare era acoperit cu plase și cu parîme.

N-am închis ochii toată noaptea.

În dimineața zilei următoare, escadra nu s-a mai oprit decît cîteva ceasuri pentru aprovizionarea cu cărbuni a torpiloarelor. Apoi am pornit mai departe, pe Marea Chinei de Sud. Înaintea noastră se răspîndise în lanț de recunoaștere gruparea de crucișătoare: *Svetlana, Kuban, Terek, Ural, Dnepr* și *Rion*.

Timp de patru zile și patru nopți, am navigat pînă la coasta Annamului [1], timp de nouăzeci și șase de ore am fost frămîntați de o mare neliniște, așteptîndu-ne la un atac din partea flotei inamice. Dar ea nu se ivea, deși cercetașii noștri raportau mereu că o văd. O astfel de situație stupidă nu făcea decît să uzeze nervii echipajelor.

În ziua de 31 martie am zărit prin ceața dimineții niște coaste cu munți înalți. Escadra s-a oprit în dreptul golfului Camrang, la două sute de mile spre nord de Saigon. Torpiloarele au fost trimise înainte, ca să dragheze gura golfului și zona de ancoraj. Pe urmă au pornit șalupe și bărci cu cîte șase vîslași, pentru a sonda adîncimile și a pune geamanduri de aliniament.

Străbătusem distanța de patru mii cinci sute șaizeci de mile marine, de la Madagascar la Camrang, fără escală. Drumul ținuse douăzeci și nouă de zile și nopți extenuante. În timpul acesta trecusem prin numeroase griji și întîmplări alarmante: escadra se oprise de o sută douăzeci de ori. Treizeci și nouă de opriri fuseseră provocate de ruperea cablurilor de remorcă, iar în celelalte optzeci și unu de cazuri ne oprisem din cauza avariilor la căldări, la mașini sau la cîrmă.

Pe cînd cei trimiși în golf se ocupau cu dragajul și cu sondările, escadra a procedat la transbordarea cărbunilor de pe vasele de transport.

În aceeași zi, după masă, pe cuirasatul *Oriol* a avut loc o mică întîmplare, care a înveselit mulți matrozi.

Micimanul Vorobeicik se trîntise puțin pe pat, în cabina lui. Neavînd decît vreo cincisprezece, douăzeci de minute libere, nu se dezbrăcase, nu se descălțase

[1] Fost protectorat francez; astăzi face parte din Republica Democrată Vietnam (n.t.).

și nu-și scosese nici măcar ochelarii. Avusese de gînd, probabil, să citească o carte, căci se culcase pe spate și-și lăsase picioarele pe marginea patului. Somnul viclean îl învăluise însă în brațele sale moi, cuceritoare, și chiar atît de zdravăn, încît din năsucul lui drept și neted, cu nări subțiri, începuseră să iasă niște sunete șuierătoare.

Fochistul Baklanov tocmai trecea prin fața cabinei lui Vorobeicik. Zărindu-l pe miciman adormit, s-a oprit și s-a uitat împrejur : pe coridorul cabinelor ofițerești nu era nimeni. Atunci s-a gîndit deodată să facă o poznă, fără a ține socoteala că va fi tras la răspundere în caz că ar fi prins. Bineînțeles, așa cum era, plin de praf de cărbune, putea să spere că nu va fi recunoscut cu ușurință, iar micimanul nu v-a avea nici posibilitatea, nici hotărîrea necesară pentru a-l prinde, în clipa cînd o va lua la fugă spre compartimentul căldărilor. Baklanov a scos din buzunar o foiță de țigară și a rupt-o în două bucățele, pe care le-a lipit pe ambele lentile ale ochelarilor micimanului.

Vorobeicik continua să șuiere prin nările-i subțirele. În clipa următoare s-a simțit tras de un picior și un glas înspăimîntător a tunat deasupra lui :

— Foc !

Fochistul Baklanov a fugit spre cazărmile echipajului, iar micimanul a sărit ca ars. Cine știe ce s-o fi petrecut în mintea lui, alarmată de înfricoșătorul strigăt, mai ales după somnul dulce. Înaintea ochilor vedea o perdea cenușie ca un fum. Sărind de colo, colo prin cabină și negăsind ușa, Vorobeicik țipa :

— Matroz ! Matroz !

Ordonanța lui s-a ivit în prag :

— Ordonați, înălțimea-voastră !

Vorobeicik ținea în mîini ochelarii cu lentilele pe care fusese lipită foița. Palid, tremura ca varga și-și holba ochii, neputînd să înțeleagă nimic. Apoi, înecîndu-se de furie, a început să răcnească :

— Cine a fost aci ?

— Nu pot să știu, înălțimea-voastră !

— Să fie prins nemernicul! Îl bag la închisoare, acolo o să putrezească, îl spînzur! Ce mai stai? Fuga marș!

Nepricepînd nimic, ordonanța nu s-a mișcat pînă nu i-a dat cîteva palme.

După aceea se plîngea:

— A căpiat rău de tot coconașul meu. A strigat la mine să prind nu știu pe cine și a sărit să mă bată. Naiba să-l știe de ce, își lipise pe ochelari foiță de țigară.

În ziua aceea, Vorobeicik arăta tare plouat, de parcă l-ar fi durut o măsea și căuta să nu privească matrozii, ghicind în fiecare pereche de ochi o expresie de bătaie de joc la adresa lui.

3. GOLFUL CAMRANG

Privind atent golful Camrang, mă gîndeam la veșnica luptă dintre uscat și stihia apei. Aveam impresia că țărmurile Annamului înaintau în mare pe un front curb, neîntrerupt, cu culmile munților nespus de înalți. Marea lupta însă cu tenacitate pentru spațiu și se silea să străpungă acest front. Înfigîndu-se în coastele de piatră, ea pătrunsese în continent prin două strîmtori, apoi începuse să dea în lături munți și stînci. După mii și mii de ani a format un bazin încăpător, cu mai multe golfulețe. Mai încolo, în adîncul continentului, era încă un bazin asemănător, unit printr-o gură strîmtă cu cel dintîi, în stare, de altfel, să primească și cele mai mari transoceanice. Unii marinari, care fuseseră în Extremul Orient, spuneau că poziția Camrangului, cu cele două golfuri, semăna oarecum cu a Port-Arthurului.

Interiorul golfului era sălbatic, pustiu. Cîmpia, în pantă ușoară, cobora spre mare din adîncul uscatului, sfîrșind prin niște văi joase, năpădite de arbuști. Ici, colo, pe coastele dealurilor se întindeau felurite fîșii roșii, ca niște răni nevindecate pe trupul unui titan. Cu toată căldura, pădurile nu erau atît de luxuriante

ca în zona tropicală ; verdeața lor se ascundea prin coclauri, între stînci umede și sterpe. Te întrebai mirat ce anume îi făcuse pe niște bieți anamiți să-și facă cele șapte-opt colibe chiar lîngă apă, în umbra cocotierilor, la poalele unui masiv muntos. Pe malul celălalt al radei se stabilise o micuță colonie franceză, cu un birou de poștă și telegraf.

În primul golf au ancorat, conform ordinului, navele de război, iar cele de transport și crucișătoarele auxiliare s-au aciuit în cel de-al doilea.

O insuliță de granit, șlefuită, lustruită de valuri, împărțea ieșirea spre larg în două strîmtori ; cea mai mică a fost barată cu bîrne și cu pontoane de fier, pentru ca torpiloarele inamice să nu răzbească pînă la noi, iar a doua era supravegheată în permanență de torpiloare și vedete torpiloare. Mai multe crucișătoare făceau de gardă cu schimbul, ieșind în larg și patrulînd la vreo zece mile de Camrang. Pe scurt, fuseseră luate cele mai drastice măsuri pentru siguranța escadrei.

Iată ce s-a petrecut însă noaptea, spre zorii zilei de 1 aprilie. Vasele de transport intraseră încă din ajun în golful Camrang, iar cele de luptă rămaseseră în larg pînă dimineața. Din ordinul comandantului, opt cuirasate, douăsprezece crucișătoare, precum și mai multe torpiloare aveau să petreacă noaptea pe întinsul mării. După ce au ajuns la vreo cincisprezece mile de Camrang, ele s-au împărțit pe grupe și au stopat mașinile. Marea se învălura, oglindind razele tremurătoare ale lunii noi. Escadra ridicase lumini de poziție indicînd că mașinile sînt stopate. Deși slab, vîntul și curentul deplasau încet navele, stricînd formația. Din cînd în cînd, unele nave puneau încet mașinile în mișcare, vrînd să-și reia locul în formație, și se îngrămădeau unele în altele, riscînd să se ciocnească. Scăpătînd, luna nouă s-a oprit cîteva clipe în tachelajul cuirasatului *Suvorov* ; apoi, desprinzîndu-se de el, a dispărut sub orizont. Întunericul era tot mai adînc, marea se înnegrise. Spre sfîrșitul nopții, grupul de cuirasate număra nouă nave în loc de opt. Satkevici, ofițerul șef cu navigația de pe nava noastră, ob-

servase cel dintîi acest lucru, de pe puntea de sus. Locotenentul Giers bodogănea:

— E absurd! De unde să apară o navă în plus?

— Da, avem printre noi o navă de pripas, a răspuns inginerul Vasiliev.

Suvorov a luminat cu proiectorul nava necunoscută. În aceeași clipă, celelalte cuirasate și-au ațintit și ele razele asupra ei. Abia atunci s-a văzut că era un vapor fără pavilion, de naționalitate necunoscută. Vaporul a încercat să se îndepărteze, dar copoii noștri, torpiloarele, s-au repezit după el. Au constatat că era un vapor german obișnuit de comerț. Întrucît nu avea încărcătură, a fost lăsat în pace.

Locotenentul Giers spunea revoltat:

— Ne temeam de un atac cu torpile, și printre cuirasatele noastre se strecurase un vas străin! Nu cred să fie pe lume escadră mai nepăsătoare. Ptiu! Ce haos!

Se declarau de acord cu el și alți ofițeri. Inginerul Vasiliev turnă gaz pe foc:

— Dacă ar fi fost un crucișător de buzunar japonez, chiar dintre cele mai prăpădite, ar fi putut să ne scufunde orice cuirasat.

— Fără îndoială că și-ar fi ales drept țintă nava-amiral.

Contrar așteptării multora, staționarea noastră în golful Camrang se prelungea. La început se presupunea că doar vom transborda cărbunii de pe cele patru vase de transport germane, sosite de la Diego Suarrez, și ne vom vedea de drum. Ministerul Marinei, cu care Rojestvenski luase contact telegrafic prin Saigon, avea însă anumite socoteli ale sale.

Dispusese, pare-se, să așteptăm escadra contraamiralului Nebogatov.

Ca și la Nossi-Bé, în afară de corvoada obișnuită pe nave, ne ocupam cu transbordarea cărbunilor. Prevăzînd tunurile de calibru mare cu țevi interioare pentru trageri de exercițiu, de calibru redus, navele executau în fiecare zi trageri asupra panourilor. Am mai ieșit în larg de vreo două ori pentru determinarea deviației și pentru manevre în formație.

La posturile t.f.f. de pe nave se interceptau semnale suspecte. Amiralul Rojestvenski era de părere că japonezii se aflau pe undeva prin apropiere. Pentru evitarea unui eventual atac din partea submarinelor inamice, el a ordonat să se intensifice supravegherea mării, în toate direcțiile ; în acest scop au fost desemnați cei mai buni semnalizatori.

Era în postul mare. Pe cuirasatul *Oriol* matrozii se spovedeau și se împărtășeau. Mulți dintre ei spuneau îndată după aceea ce-i întrebase la spovedanie preotul Paisi. Am aflat, de plidă, printre altele că existau și asemenea întrebări : „Cum te porți față de superiori ?“ „Nu cumva citești cărți interzise ?“ „Nu cumva cunoști pe navă «politici» care se ridică împotriva țarului ?“

Indignați de comportarea preotului, matrozii spuneau :

— Auzi ce vrea să știe, dracul roșcat !

— Păi, d-aia-i spovedanie, ca să afle una și alta de la ai noștri. Ce, parcă dumnezeu are nevoie de toate astea ? Popii zic că el este atotștiutor și atotvăzător. Atunci ce-i mai trebuie spovedania noastră ?

Fochistul Baklanov se lăuda :

— Pe mine n-o să mă ducă popa de nas, cît o trăi ; nu-i spun eu lui ce știu.

Vasele de transport *Kiev, Kitai, Jupiter* și *Prințul Gorceakov* își debarcaseră toată încărcătura. Crucișătoarele auxiliare le-au însoțit pînă la Saigon și s-au întors în golf. Escadra a scăpat de o povară. Nava albă *Oriol* sosise cu provizii proaspete, care au fost îndată distribuite. După aceea a ancorat în golf vaporul *Eridan,* navlosit la Saigon. Neobișnuit de mare, era împestrițat de vopseaua scorojită ca de niște bube și urme de rîie. Vasul aducea pentru escadră boi, porci, găini, rațe și felurite alimente. Barcazele au dat năvală spre el din toate părțile și au început să descarce proviziile, iscîndu-se o mare învălmășeală. Fiecare navă voia să apuce cît mai mult. Se căra în barcaze tot ce se nimerea, fără nici o socoteală. Vasul parcă era prădat de pirați. La început ofițerii își încurajau echipajele ; pînă la urmă s-au căit însă.

Trebăluind prin magazii, matrozii au dat de lăzile cu sticle de șampanie, pe care s-au apucat să le spargă. Rupînd gîturile sticlelor, dădeau șampania pe gît și exclamau:

— Așa vinișor, zic și eu! E și dulce, e și acrișor!

— Of, măcar înainte de moarte să gust și eu din băutura asta boierească!

— Nici nu ți se urcă la cap! Poți să bei și o găleată întreagă!

Nu trecu însă nici un sfert de ceas și începură să răsune strigăte de oameni beți. Numărul acestora creștea din clipă în clipă. Unii se tîrau în patru labe, alții zăceau nemișcați; ici, colo izbucneau scandaluri. Cei de pe *Oriol* au făcut-o lată, mai rău ca toți. Unul, îndobitocit de băutură, s-a repezit cu pumnul la medic. Doi ofițeri l-au înșfăcat și l-au bătut măr. Comandanții nu mai aveau acum altă grijă decît să aducă mai repede bețivii la bordul navelor.

Cei de pe *Oriol* izbutiseră să fure opt lăzi cu sticle de șampanie pe care le încărcaseră în barcaz, împreună cu alimentele. Aducîndu-le pe cuirasat, n-au putut să ascundă decît una singură în coferdamuri, celelalte ajungînd împreună cu alte alimente la careul ofițerilor. Matrozii s-au prezentat acolo și s-au adresat unui miciman:

— Înălțimea-voastră, dați-ne voie să ne luăm ce-i al nostru.

— Ce anume? a întrebat micimanul nedumerit.

— Șampania. Nu-i a dumneavoastră. Noi am șterpelit-o de pe vapor.

Micimanul s-a răstit la ei:

— Marș, nemernicilor, pînă nu v-am mutat fălcile!

— A, așa? Va 'să zică, dumneavoastră aveți voie să beți, da noi nu? Nu facem împreună războiul și noi, și dumneavoastră? Ce tot ne amenințați cu pumnii? Noi avem pumnii mai tari decît dumneavoastră.

Matrozii au plecat. În salon a fost pus un matroz de santinelă, dar mai mulți oameni din echipaj, veniți din nou, erau cît pe ce să-l bată. A trebuit ca lăzile de șampanie să fie închise grabnic în magazia de băuturi.

Matrozul care se bătuse cu medicul fusese arestat. Se zvonea că va fi executat.

Ce era de făcut? O ură crîncenă față de cei din careu și de pe punțile superioare începuse să clocotească în cazărmi și în magazii, în compartimentele căldărilor și ale mașinilor, prin turele și redute, la secțiile de mine și torpile, pretutindeni. Dar ura aceasta se exterioriza prin manifestări stupide, nesăbuite. Noi, matrozii mai conștienți, eram foarte necăjiți de acest lucru. Eram prea puțini pe navă ca să putem exercita o influență asupra masei, spre a o face să se stăpînească pînă în ziua cînd va trebui să fie aruncată în aer stavila învechită a monarhiei, anchilozată de trei sute de ani.

În aceeași seară, ofițerii s-au adunat în careu la o consfătuire secretă. Nici o ordonanță nu putea pătrunde înăuntru, căci ușile fuseseră închise. Înștiințat însă de inginerul Vasiliev că urma să se țină această consfătuire, magazionerul-șef Feodorov deschisese din timp o răsuflătoare a magaziei, care răspundea în careu, sub masă. Nici unui ofițer nu-i trecuse prin gînd să dea la o parte fața de masă albă și să se uite sub ea. Cu un etaj mai jos, în magazia de torpile de la pupa, mai mulți oameni ascultau convorbirea secretă. Se discuta despre întărirea disciplinei în rîndurile echipajului. Părerile ofițerilor erau împărțite. Unii susțineau că se impune luarea neîntîrziată a unor măsuri drastice împotriva matrozilor, propunînd să se împuște cîțiva inși, ca să se dea o plidă celorlalți. Alții făceau obiecțiuni, arătînd că fusese scăpat momentul potrivit și că scăderea disciplinei era provocată de complexul de împrejurări care se crease în Rusia și pe navele escadrei. Comandantul secund Sidorov, luînd apărarea matrozilor, îl apostrofa pe locotenentul Vrednîi:

— Dumneata nu poți să te porți omenește cu matrozii. Nu faci decît să atîți împotriva ofițerilor echipajul, care și așa e înrăit. Îți declar oficial: atîta timp cît sînt eu aici comandant secund, te rog să nu te amesteci în atribuțiile mele, să-ți vezi numai de specialitatea dumitale!

Ofițerii au discutat îndelung, dar n-au ajuns la vreo concluzie concretă.

În general vorbind, chiar și fără ajutorul inginerului Vasiliev, noi știam mai multe despre conduita și caracterul ofițerilor decît ei despre noi. Ei nici nu puteau să-i cunoască pe toți oamenii într-o asemenea mulțime împrăștiată prin labirintul de metal al navei. În afară de aceasta, noi, ca grade inferioare, fără drepturi, ne dădeam pe față simțămintele și starea de spirit doar în cazuri excepționale, atunci cînd nu mai puteam răbda. Ei însă nu răspundeau față de nimeni pentru faptele lor și, în consecință, nu se sinchiseau prea mult de noi. Cunoșteam toate amănuntele cu privire la fiecare dintre ei ; știam chiar cum doarme : culcat pe spate ori pe burtă, dacă sforăie sau nu. La aceasta contribuiau mai ales ordonanțele, care erau un fel de telegraf fără fir între cabinele ofițerești și cazărmile matrozilor.

Abia cînd am ajuns în golful Camrang, am aflat în sfîrșit ce se petrecuse pe crucișătorul auxiliar *Terek* în ziua de 22 martie.

Cu o zi înainte, cineva mînjise cu vopsea neagră masa de scris din cabina comandantului secund. Fără îndoială, era un act de răzbunare. Cine îndrăznise oare să facă așa ceva ? Comandantul secund îl bănuia pe mecanicul Sofronov, pe care-l pedepsise disciplinar de curînd. Chemîndu-l la el în cabină, închisese ușa, scosese revolverul din buzunar și strigase, stacojiu de furie :

— În genunchi, ticălosule !

Mecanicul s-a tras ușor îndărăt și a executat ordinul.

Comandantul secund s-a aplecat cît era de înalt spre el, răschirînd picioarele. Pe umerii lui vînjoși străluceau aurii epoleții de căpitan de rangul II. Falca de jos, cu barba neagră, deasă, îi zvîcnea fioros. Apropiind țeava revolverului de fruntea lui Sofronov, i-a ordonat :

— Mărturisește, nemernicule ! N-ai să mai ieși viu de aici !

— Ce să mărturisesc, înălțimea-voastră ? a întrebat mecanicul cu glasul tremurător.

— Tu mi-ai mînjit biroul cu vopsea ?

— Nu, înălțimea-voastră.

— Dar cine ?

— Nu știu.

— Minți ! Văd după ochii tăi ticăloși că tu ai făcut-o !

— N-am făcut nimic.

Comandantul secund, răsuflînd greu, îi mai puse cîteva întrebări ; apoi ordonă :

— Jură ! Repetă după mine : „Dacă îmi mint comandantul, să mă facă bucăți cel dintîi obuz japonez, să nu mai văd nici tată, nici mamă, nici soție, nici copii..."

Matrozul a repetat cuvintele înfricoșătorului jurămînt. Cînd a ajuns la soție și la copii a spus :

— Nu sînt însurat, înălțimea-voastră.

Izbindu-l în piept, comandantul secund l-a trîntit pe podea :

— Piei din ochii mei, dobitocule !

Mecanicul a sărit în picioare și, văzînd ușa deschisă înaintea lui, s-a repezit afară ca din pușcă.

A doua zi de dimineață, a raportat comandantului său de divizion că vrea să iasă la raport în fața comandantului navei. Comandantul de divizion a raportat ofițerului secund. Sofronov a fost chemat din nou la ofițerul secund, de astă dată însă pe puntea de sus.

— Vrei să ieși la raportul comandantului navei ?

— Da, înălțimea-voastră !

— Te-ai gîndit ce poți să pățești ?

Acum mecanicului nu-i mai era frică. Tot echipajul știa prin ce trecuse. Deci, a răspuns cu fermitate :

— Mi-e totuna. Vă rog să comunicați domnului comandant că am cerut să ies la raport.

— Bine, a strecurat comandantul secund printre dinți, amenințător.

În ziua aceea, nava *Terek*, cu echipajul său de cinci sute de oameni, părea un stup de albine întărîtate. Echipajul aștepta să vadă ce măsuri va lua coman-

dantul. Acesta tăcea însă, nu începuse nici un fel de anchetă. Pe punte era liniște.

Seara, înainte de rugăciune, cînd a fost dată comanda „descoperiți", un șuvoi de întrebări a răsunat din rîndul trupei.

— Pînă cînd o să ne mai facă viața amară comandantul secund ?

— De ce l-a amenințat pe mecanic cu revolverul ?

— Unde e scris așa ceva ?

Apoi au răsunat alte vorbe, mai hotărîte :

— Cerem îndepărtarea comandantului secund !

— Locul lui nu e pe navă, ci la drumul mare, cu tîlharii !

— Jos cu călăul !

— De nu, au să zboare toți ofițerii peste bord !

Larma nu înceta. În sfîrșit, a venit însuși comandantul înaintea frontului. Trupa nu s-a împrăștiat însă nici la ordinul său, strigînd să i se satisfacă imediat cererea. A fost chemată garda, dar nici un matroz din gardă nu a ieșit pe puntea superioară. Ofițerii se zăpăciseră. Ascultînd cele mai înjositoare amenințări la adresa lui, comandantul secund stătea tăcut, buimac, pe puntea superioară ; deodată, a izbucnit în hohote de plîns, a alergat în cabina lui și a închis ușa. Atunci comandantul a hotărît să schimbe tactica : a vorbit echipajului, îndemnîndu-l să se liniștească și făgăduind că va ancheta cazul. În încheiere a spus :

— Vă dau cuvîntul meu de onoare că, dacă reclamația matrozului se va dovedi întemeiată, comandantul secund va fi imediat înlocuit.

Matrozii au început să se împrăștie — de astă dată fără să fi cîntat rugăciunea de seară.

Ceva mai tîrziu, două torpiloare, cu tuburile lanstorpile în bătaie, au sosit în goană la *Terek*. Un plic cu raportul asupra celor petrecute a fost predat unuia dintre ele. Matrozii l-au auzit pe comandantul acestui torpilor strigînd :

— Aveți noroc că totul s-a terminat cu bine. Amiralul a ordonat ca la nevoie crucișătorul vostru să fie aruncat în aer cu echipaj cu tot...

Într-adevăr, la Camrang, conform dispoziției amiralului Rojestvenski, s-a făcut ancheta asupra celor petrecute pe *Terek,* însă nu de către comandant, ci de primul auditor de stat-major Dobrovolski. Rezultatul a fost că comandantul secund a rămas în funcția sa, iar mai mulți oameni din echipaj, printre care și Sofronov, mecanicul care voia să-și caute dreptatea, au fost arestați și dați în judecată. *

4. MOTIVE DE VESELIE PENTRU MATROZI

Escadra continua să staționeze în golful Camrang. Ziua era cald, deși briza mării adia aproape tot timpul. Spre seară se lăsa acalmia și ținea pînă dimineața tîrziu. În timpul nopții, cu tot cerul înstelat, o negură jilavă pogora peste marea încremenită; uneori se ridicau valuri de ceață.

Cuirasatul *Oriol,* ca și celelalte nave, făcea plinul de cărbuni. Se și încărcaseră o mie patru sute de tone. Puntea tunurilor fusese lăsată liberă, ca să nu se stînjenească funcționarea gurilor de foc în eventualitatea unui atac japonez. Cărbunii erau depozitați pe dunetă, pe marginile punții superioare, ba chiar la bufet și în careul ofițerilor. Aceștia trecuseră în salonul de rezervă al amiralului, mutînd și pianul acolo.

Sfîrșitul staționării noastre la Camrang a venit cu totul pe neașteptate. În golf își făcuse apariția, încă la 2 aprilie, crucișătorul francez *Descartes,* sub pavilionul contraamiralului Joncquière. Comandantul escadrei făcuse cu el un schimb de vizite. După aceea plecase undeva și se întorsese. Făcuse pesemne o recunoaștere pentru noi. La 8 aprilie, contraamiralul Joncquière îi declarase lui Rojestvenski că eram somați să părăsim apele teritoriale ale coloniei franceze în douăzeci și patru de ore. În urma dezastrului armatei ruse la Mukden, Franța ținea seamă tot mai puțin de noi și, cedînd insistențelor Japoniei, ne alunga fără nici o jenă, chiar și din cele mai izolate posesiuni ale ei.

A doua zi, toate navele de război ale escadrei au ieșit în larg. Nu mai rămăseseră în golf decît vapoarele de transport și crucișătorul *Almaz,* care trebuia să isprăvească transbordarea cărbunilor. Căpitanul de rangul I Radlov, comandantul grupului de transport, își arborase pe *Almaz* flamura sa, iar contraamiralul Enquist își ridicase pavilionul pe crucișătorul *Oleg.*

Timp de patru zile, escadra a rătăcit pe mare, ba stopînd mașinile, ba pornind cu viteză redusă, pentru a-și păstra formația cît de cît. Nu ne îndepărtam de loc de golful Camrang. Aceasta a fost cea mai stupidă dintre acțiunile noastre. Între timp, Rojestvenski era în legătură telegrafică, prin Saigon, cu Petersburgul. Se aflase ceva mai precis că urma să ne întîlnim cu escadra lui Nebogatov. În plus, trebuia să așteptăm descărcarea vapoarelor *Eva, Dagmara* și *Nr. 3,* care aduseseră de la Saigon provizii, cărbuni și alimente.

Urmărind cele ce se petreceau la bord, eram tot mai mirat de neputința personalului de comandă de a păstra autoritatea asupra subalternilor. Altădată, era de ajuns să se audă : „Tot echipajul sus !" și sute de oameni se repezeau la scări, dînd unii peste alții. Acum, cînd era vorba de corvezi urgente, mulți dintre matrozi o luau la goană tot atît de repede de pe puntea superioară, ca să se ascundă prin magazii. Nici măcar tinerii matrozi nu se mai temeau de superiori.

Îmi aminteam cum îi priveam pe ofițerii de marină cînd fusesem încorporat. Îi cunoscusem întîia oară la Kronstadt, unde fusesem repartizat la una dintre cazărmile bazei navale. Înainte de asta, văzusem la Petersburg niște ofițeri de cavalerie, care treceau falnici pe stradă, pe cai bine hrăniți și arătoși. La ofițerii aceia mă mira doar ținuta lor originală, și atît. Încolo, nimic deosebit. În satul meu, la Matveevskoe, călăream și eu, cînd mă duceam noaptea să pasc caii — e drept, fără șa și, poate, nu atît de frumos. Cu totul altă impresie făcuseră asupra mea ofițerii de marină. În imaginația mea îi vedeam la bordul navelor, cutreierînd mările albastre, trecînd prin furtuni,

vizitînd țări străine, făcînd călătorii în jurul pămîntului și văzînd toate minunățiile de pe glob. Mi se părea că trebuia să fii foarte învățat ca să poți determina, după busolă și după stele — așa cum explicau matrozii bătrîni — unde se află nava pe ocean. Toate acestea erau noi pentru mine, și tot atît de nouă era uniforma ofițerilor de marină. Îi priveam uimit, mai cu seamă cînd erau în ținută de paradă, neagră, cu epoleți, cu decorații, cu bicornuri. Erau atît de strălucitori, încît mă copleșeau, mă făceau să-mi simt și mai viu propria-mi nimicnicie. Ieșit din sînul vieții de la țară, mă uitam la ofițeri ca la niște oameni de un soi deosebit, frumoși, nobili, neasemuit de deștepți. Cum puteam eu pe atunci să bănuiesc că vreunul dintre ei ar fi în stare de fapte necinstite?

Tatăl meu, fost ostaș al lui Nicolae I, mă povățuia adesea:

— Cînd o să-ți faci și tu milităria, Aleoșka, fă-o ca lumea. Dacă te-or bate, rabdă. Un ostaș bătut face cît zece nebătuți. Ține minte vorba mea: rugăciunea la dumnezeu și slujba la țar nu-s zadarnice.

Dădusem crezare celor spuse de el și, cînd am fost încorporat la marină, eram hotărît să-mi fac datoria cu rîvnă și cu toată patima firii mele. Perioada de instrucție ca recrut a ținut vreo patru luni și mi-a rămas în amintire ca un vis urît. Caporalii, instructorii, majorul se făceau luntre și punte ca să scoată din noi obiceiurile de la țară. La ora 6 dimineața, gornistul suna deșteptarea, în curte. Săream arși, făceam paturile, sorbeam la iuțeală ceaiul cu pîine neagră, și toți cei patruzeci de oameni ai plutonului ne aliniam în cazarmă pentru gimnastică. Instructorul comanda, iar noi întindeam brațele înainte, în sus, în lături, în jos. În ceea ce privește gimnastica n-ar fi nimic de obiectat, dacă nu s-ar fi abuzat de ea. Ne puneau, de pildă, să sărim pe loc, repezind genunchii ba înainte, ba înapoi, pînă cînd nu numai rufele, ci și pingelele roase ale cizmelor erau totuna de sudoare. Mai grea era însă „broasca". În acest scop, toți cei patruzeci de oameni, prin flanc cîte unul, se lăsau pe vine și, cu brațele întinse înainte,

țopăiau de-a lungul pereților camerii, ocolind de mai multe ori șirurile de paturi. În cazul acesta, totul depindea de dispoziția instructorului. Dacă era supărat de ceva, aceste țopăieli nespus de stupide se prelungeau pînă cînd ochii oamenilor se împăienjeneau. Unii recruți nu rezistau la o asemenea tortură și se prăbușeau pe podea.

— V-ați îngrășat, afurisiților, v-ați umplut de tărîțe! zbiera instructorul și-i îndemna pe cei căzuți cu cîte un ghiont.

După aceea eram scoși în curte. Acolo făceam exerciții de marș, ocoliri, întoarceri, mînuiri de arme, luam pas alergător. Instructorul ne spunea:

— La comanda „drepți" nu mai răsufli; încremenești pe loc. Uită numele lu tac-tu și al mă-ti, ascultă numai ce zic eu!

De regulă, se purta cu noi în așa fel, de parcă i-am fi fost cei mai cumpliți dușmani.

După masă, urma un scurt repaos; uneori, însă, în acest timp ne puneau să tăiem și să spargem lemne. Apoi eram din nou scoși afară, la exerciții de marș. Seara, după cină, istoviți, îndobitociți, ne așezam pe paturi, în dormitor, la teorie. Nu ni se spunea cine știe ce. Tot accentul se punea pe disciplină, pe respectarea superiorilor, pe credința către țar. Învățam pe de rost numele membrilor familiei imperiale și ale superiorilor, începînd de la comandantul flotei și sfîrșind cu comandantul de companie. Totodată, instructorul ne spunea cum să deosebim gradele. Toate acestea erau însoțite de înjurături și palme.

Cam pe la șapte seara, programul lua sfîrșit. Pînă la comanda „apelul", puteam să scriem alor noștri, să citim și să ne distrăm. Profitînd de puținul timp liber, unii dădeau fuga afară, în clădirea de cărămidă a spălătoriei, și-și spălau cămășile și izmenele. Fiind riscant să le întindă la uscat în pod, unde puteau fi furate, recruții își puneau primenelile ude sub cearșaf, ca să le usuce noaptea cu căldura trupului.

Ziua grea de muncă se încheia cu apelul și cu rugăciunea de seară. Becurile de gaz aerian, cu excepția unuia singur, erau stinse. În dormitor se făcea aproape

întuneric. Careva dintre noi era numit planton, iar ceilalți treizeci și nouă se culcau, fiecare în patul său, pe salteaua de paie, sub pătura cazonă cenușie. Îngroșat de sudoare și respirații, aerul era din ce în ce mai greu.

Și așa zi de zi.

Îmi făceam datoria cît se poate de conștiincios. Nu puteam trece drept un tînăr prost. Înainte de a fi încorporat citisem multicel, și aceasta mă ajuta simțitor la teorie. Avînd o memorie destul de bună, am învățat regulamentul matrozului recrut pe de rost, numai într-o lună de zile. De obicei, recruții nu erau învoiți individual în oraș înainte de a depune jurămîntul, dar pentru mine instructorul a făcut o excepție, ținînd seama de succesul meu răsunător la teorie.

— Fii cu ochii în patru, mă povățuia el. Nu uita cine se salută din mers și cine în poziția de drepți.

— Am înțeles, domnule instructor.

— Dacă mă faci de rîs, e vai de tine!

Toate acestea mi se păreau normale.

Plimbîndu-mă prin oraș, îi salutam după toate regulile pe ofițerii întîlniți în drum. O făceam, e drept, nu fără emoție, dar nimeni nu mi-a căutat nod în papură. Vrînd să văd pavilioanele ofițerilor, am cotit pe strada Ekaterinskaia, luînd-o de-a lungul grădinii. După cum am aflat mai tîrziu, matrozii nu se plimbau niciodată pe acolo, de teamă să nu dea ochi cu superiorii. N-au trecut nici cinci minute, și din direcția opusă s-a ivit un ofițer cu favoriți cărunți. Ce grad să aibă? Nu văzusem niciodată un amiral în carne și oase, dar știam ce epoleți trebuia să aibă: aurii, cu linii în zigzag, cu vulturi negri. Asemenea epoleți puteau fi văzuți la cazarmă, puși în ramă, sub geam. Îmi stăruia în minte un gînd: dacă are un vultur pe fiecare epolet, e contraamiral; cu doi, e viceamiral; cu trei, amiral plin. Omul acela cu favoriți cărunți n-avea însă epoleți; în schimb, gulerul și poalele mantalei lui negre erau cusute cu fireturi, iar pe ele, în șir, se aflau zeci de vulturi negri. Nu cumva dădusem peste un superamiral? De ce nu-mi explicase nimic instructorul despre o asemenea uniformă? Nu mai

puteam să dau înapoi și să mă ascund. Am coborît de pe trotoar și, la trei pași de omul teribil, am făcut o întoarcere și am încremenit în poziție de drepți. Deodată, bătrînul cu fireturi și cu vulturi s-a oprit la rîndul lui și, privindu-mă mirat, a început să-și miște favoriții cărunți. „S-a zis cu mine!", mi-a trecut fulgerător prin cap.

— Nătăfleață, ai de gînd să stai mult timp așa?

Glasul lui, care scîrțîise în aerul geros ca țițînile ruginite ale unei portițe, și ochii bulbucați, tulburi, ca băsicile de pe o băltoacă murdară, m-au pus în încurcătură. Mîna pe care o dusesem la beretă îmi tremura.

— Hai, nătăfleață, vezi-ți de drum, nu mai sta ca o momîie!

A chicotit subțirel, mărunt, iar eu am luat-o la picior, ca să mă îndepărtez cît mai repede de el. După o clipă, m-am uitat îndărăt: stătea pe loc și rîdea. Mi-a pierit orice chef de plimbare; mă grăbeam să ajung cît mai repede la cazarmă. De ce m-o fi făcut nătăfleață omul acela cu vulturi? Oare nu m-am oprit reglementar, în poziție de drepți, înaintea lui? Mă gîndeam atît de stăruitor dacă nu cumva o exista gradul de superamiral, încît am trecut pe lîngă un locotenent fără să-l salut. El m-a chemat și m-a întrebat:

— De ce nu saluți?

— Iertați-mă, înălțimea-voastră, mă gîndeam la ceva.

Locotenentul a înjurat de mamă, m-a lovit ușor cu pumnul în frunte și mi-a spus aproape prietenos:

— La militărie nu trebuie să te gîndești la nimic.

Îi eram recunoscător că nu-mi notase numele.

La cazarmă, am aflat de la matrozii vechi în fața cui mă oprisem în poziție de drepți și dădusem onorul. Bătrînul nu era superamiral, ci un fost matroz, acum portar la o instituție navală! Mi-era rușine pentru greșeala mea.

După cîteva luni, am depus jurămîntul și am fost avansat matroz de clasa a II-a. O dată cu trecerea în categoria navigaților, situația s-a îmbunătățit.

Încet-încet, impresiile mele asupra ofițerilor de marină se schimbau. Am văzut că oamenii aceștia nobili înjurau de mamă ca și mujicii din satul nostru, și chiar se băteau. Mai pe urmă am auzit că mulți dintre ei se îmbătau, făceau scandaluri, se îndeletniceau cu jocuri de noroc și frecventau case de toleranță. Timpul trecea repede. Am fost încadrat ca matroz de clasa I-a ; apoi, după ce am făcut școala de bataleri, înaintat subofițer. Mă familiarizam tot mai mult cu condițiile și felul de viață din flota imperială. Naivitatea de la țară îmi pierise ; poveștele tatălui meu nu mai sunau pentru mine ca niște adevăruri.

Trecuseră cinci ani și ceva de cînd fusesem încorporat. Timpul acesta nu se scursese zadarnic pentru mine. Am vegheat multe zile și nopți adunînd necontenit noi cunoștințe. Și acum, navigînd pe cuirasatul *Oriol,* îmi îmbogățeam necontenit mintea cu cunoștințe și impresii noi.

În dimineața zilei de 13 aprilie, vasele de transport și crucișătorul *Almaz* au ieșit din golful Camrang și s-au alăturat escadrei. La un semnal dat de pe *Suvorov,* navele și-au ocupat locul în formația de marș. Escadra a pornit spre nord. Vedeam mereu coastele Annamului. După cîteva zile, escadra s-a oprit în dreptul unui nou loc de adăpost, larg, înconjurat de munți și mai înalți decît la Camrang. Era golful Van-Fong. *Almaz* și vasele de transport au intrat cele dintîi, urmate de torpiloare, apoi de crucișătoare și în sfîrșit de cuirasate. Spre seară, toate navele stăteau la ancoră. Escadra se dispusese pe cinci șiruri paralele : aproape de gura golfului, cuirasatele ; după ele, mai în fund, grupele de crucișătoare și de recunoaștere, navele de transport și torpiloarele.

O zi sau două după aceea m-am despărțit cu amărăciune de prietenul meu, inginerul Vasiliev. Luînd parte la o transbordare de cărbuni, suferise un accident, fiindu-i tăiat un tendon de la piciorul stîng, astfel că nu mai putea să umble. Fusese trimis la nava-spital *Oriol,* urmînd a fi operat.

Între siluetele sumbre, negre, ale navelor de război, vaporul acesta se distingea prin culoarea lui veselă,

albă. Pe el se aflau optsprezece surori de caritate; multe dintre ele făceau parte din aristocrație. Erau ajutate de două călugărițe trupeșe. Ca o oază pierdută în mijlocul unui deșert trist, care atrage drumeții vlăguiți de arșiță, făgăduindu-le bucuria odihnei, albul *Oriol* atrăgea privirile oamenilor din toată escadra. Peste zece mii de bărbați tineri și vîrstnici, pe care nu-i mai aștepta decît mormîntul în abisul mării, priveau spre acel vapor cu dorința ascunsă de a se smulge din realitatea apăsătoare și a ajunge acolo, la bordul lui. Acolo se puteau odihni în liniște, văzînd femei, ascultîndu-le glasurile. Visurile omului n-au margini. Mai știi ?! Nu se poate întîmpla oare ca vreuna din surorile de caritate, cuprinsă de patima iubirii, să se arunce în brațele unui marinar ? Cei sănătoși îi invidiau pe bolnavii trimiși la nava-spital.

Numai Rojestvenski se afla într-o situație excepțională. El nu trebuia să ceară voie cuiva pentru a-și satisface dorințele. Se ducea pe navele de război mult mai rar decît pe albul *Oriol,* pe care printre surorile de caritate se afla nepoata soției sale, Olga Vladislavovna. Dar nu ea îl interesa pe amiral. Ca rudă, Olga Vladislavovna îi servea doar de paravan. Ea avea o prietenă, fiica unui general, șefă peste toate surorile — Natalia Mihailovna. De ea, de această blondă de treizeci de ani, impetuoasă, cu ochii albaștri, era atras amiralul. Cînd se întîlneau, își lăsa nepoata să-l sărute pe frunte și el săruta modest mîna Nataliei Mihailovna. Uneori rămînea la masă în salonul albului *Oriol.* Atunci, toată societatea bea șampanie în sănătatea amiralului, pentru viitoarea lui victorie asupra japonezilor, iar el făcea ochi dulci Nataliei Mihailovna și altor surori. În asemenea clipe, Rojestvenski părea atît de blînd, încît era de neînchipuit cum putea acest om să turbeze de furie, ca un taur întărîtat de cineva. Uneori, cele două prietene nedespărțite își făceau apariția pe nava-amiral. Rojestvenski le primea în cabina lui. Pe masă se iveau fructe și lichioruri aduse de ordonanță, agerul matroz Piotr. Nepoata își avea socotelile ei. Ședea puțin și apoi se ducea la cei de la statul-major. Natalia Mihailovna

și înaltul ei protector rămîneau între patru ochi în cabină. Matrozul Pucikov știa ce avea de făcut în asemenea cazuri : stătea după ușă și nu lăsa pe nimeni să intre cu rapoarte la stăpînul lui. *

După vizitele surorilor de caritate, dispoziția amiralului devenea mai bună. Începea chiar să vorbească cu ordonanța :

— După ce isprăvim cu japonezii, am să te răsplătesc, Piotr.

— Vă mulțumesc preaplecat, excelență, răspundea Pucikov, dar nu se gîndea decît să scape mai repede de slujba aceea, de care se săturase ca de mere acre, și de un asemenea binefăcător care-i schilodise sufletul.

Am să vorbesc însă într-alt loc despre raporturile dintre amiral și ordonanță. Deocamdată revin la cuirasatul meu, la *Oriolul* cel negru.

Întîmplător, îmi căzuse în mînă un exemplar mai vechi, din decembrie, al ziarului *Novoe vremea*. În acest număr (10333) fusese publicată o lungă scrisoare a viceamiralului Biriliov. Am ieșit pe teugă și acolo, lîngă fitil, m-am așezat jos pe punte și am început să citesc scrisoarea matrozilor adunați în jurul meu. Reproșînd unor publiciști destăinuirile lor cu privire la escadra a II-a, Biriliov făcea ironii :

„Sub influența articolelor voastre, oamenii au lăsat nasul în jos ; ca să lași nasul în jos, trebuie să stai însă cu capul plecat ; stînd cu capul plecat, nu-ți mai vezi decît vîrfurile cizmelor..."

În continuare căuta să liniștească opinia publică :

„Pentru ce e nevoie de escadra a III-a ? E nevoie de escadra a III-a pentru a sprijini escadra a II-a sau a-i lua locul ?

Ce este escadra a II-a ? Escadra a II-a este o forță uriașă, bine organizată și înzestrată, egală ca tărie cu forțele navale japoneze și avînd toate șansele de a obține un succes deplin într-o luptă deschisă. Comandantul acestei escadre, un om inteligent, ferm, viteaz și tenace, nu se va ascunde în dosul ordinelor, ci-l va căuta pe dușman și-l va nimici. Nu va calcula coeficienții de forțe, ci va adopta coeficientul nostru

rusesc, după care forța nu stă în efective: forța stă în fermitate, în dragostea de patrie..."

Ascultînd cele citite, matrozii își dădeau cu părerea:

— Zice că e amiral, dar îndrugă verzi și uscate.

— Bate cîmpii!

Deodată au amuțit cu toții. Uitîndu-mă peste umăr am dat cu ochii de locotenentul Vrednîi. Stătea la tribord lîngă turela pieselor de 12 țoli și privea spre larg, de parcă ar fi zărit acolo ceva vrednic de interes. Am citit mai departe cu glas tare:

„Să nu se creadă că flota japoneză a atît de tare: e o autosugestie, o hipnoză a sufletelor slabe, și-apoi la forța dușmanului trebuie să te gîndești înainte de război, iar în timpul războiului să lupți. Fără îndoială că flota japoneză a avut mult de suferit, și cea mai bună dovadă este că Japonia a comandat în Anglia un număr de o sută opt cuirasate de rezervă. Numai *Mikasa* s-a ales cu patru plăci groase de paisprezece țoli străpunse ori sparte. Altminteri de ce ar fi comandat japonezii asemenea plăci de rezervă? Nu cumva pentru a stoca materiale fără rost? Dar cîți oameni din echipajele escadrei amiralului Togo au fost scoși din acțiune, cîte mașini avariate și reparate în pripă? Iar escadra a II-a e întreagă! Întreg e și spiritul prin care micul cnezat feudal a ajuns o Rusie nemărginită..."

Locotenentul Vrednîi s-a apropiat de noi și a întrebat zîmbind:

— Ce nerod a scris bazaconiile astea?

Voia pesemne să facă pe liberalul. În ultimul timp, ca și căpitanul de arme Saem, începuse să se pună bine cu noi — doar ne aștepta lupta în viitorul apropiat. Nu-și dădea seama însă că noi știam prea bine în ce ape se scălda.

M-am ridicat în picioare și, dîndu-mi seama că el nu știa cine era autorul scrisorii pe care o citeam, am făcut o mină speriată:

— Cum, înălțimea-voastră, vi se pare că numai un nerod a putut să scrie așa ceva?

Zîmbetul de sub mustața roșcată flutură și mai jucăuș, de parcă locotenentul ar fi fost cel mai bun prieten al nostru:

— Păi, crezi că sînt puțini nerozi printre cei care scriu la ziare? E drept, sîntem tari, dar nu se poate vorbi în felul acesta despre flota inamicului! Astea-s argumente? Pe *Mikasa* au fost sparte patru plăci de blindaj! Japonezii au comandat în Anglia o sută opt cuirasate de rezervă! Și din asta să tragi concluzia că flota japoneză a avut de suferit în mod serios? Prin urmare, e un fleac pentru noi s-o batem. Auzi, o sută opt plăci! Păi, un număr atît de neînsemnat n-o să ajungă nici măcar pentru cuirasa unei singure nave! Și apoi, poate că japonezii au avut nevoie de aceste plăci pentru o navă nouă, în curs de construcție? Ce știm noi?

— Înălțimea-voastră, în articol mai scrie că escadra a III-a e în stare nu numai să sprijine escadra a II-a, dar chiar să-i ia locul.

Locotenentul s-a plesnit peste șolduri:

— Două nave vechi și trei cuirasate de pază costieră sînt în stare să ia locul escadrei a II-a! Păi, aceste cinci nave, luate la un loc, nu prea fac nici cît *Oriolul* nostru singur! Se vede cît de colo că gazetărașul, zmîngălitorul ăsta de hîrtie, habar n-are ce e războiul naval.

Din întîmplare, locotenentul Vrednîi spusese adevărul despre un om care ocupa un post atît de înalt. Și față de cine? Față de niște oameni pe care îi disprețuia, pe care îi trata ca pe niște troglodiți. În pieptul meu clocotea rîsul. Trebuia să fac un mare efort ca să nu izbucnesc în hohote zgomotoase. Matrozii zîmbeau pe sub mustață. Stăpînindu-mă neînchipuit de greu și privind grav drept în ochii locotenentului, am spus:

— Vă mulțumim că ne-ați lămurit, înălțimea-voastră. Știți, dacă n-ați fi fost dumneavoastră, am fi rămas încîntați de autor. Îl credeam un om tare deștept...

Un matroz m-a întrerupt:

— Înălțimea-voastră, ce bine ar fi să stați așa de vorbă cu noi, mai des...

— Bine, băieți, bine, a consimțit locotenentul, dînd din cap satisfăcut.

— Noi credeam că excelența-sa, viceamiralul Biriliov, este într-adevăr un om deștept.

— Dar ce are Biriliov cu toate astea ? a întrebat locotenentul, încruntîndu-se deodată.

— Păi, el a scris bazaconia asta.

Pălind, locotenentul s-a uitat cîteva clipe de sub borul căștii de plută, ba la mine, ba la ceilalți matrozi, neștiind cum să iasă din acea încurcătură scandaloasă. În tăcerea încordată, un matroz a început să tușească, altul și-a suflat zgomotos nasul. Locotenentul mi-a smuls ziarul din mînă, și-a aruncat ochii pe el și l-a zvîrlit cît colo, pe punte. A rostit un singur cuvînt :

— Mîrlanii ! și s-a îndepărtat spre pupa.

Nu ne-am ofensat cîtuși de puțin — eram prea bine dispuși.

5. GINDURI DE PAȘTE

În golful Van-Fong, escadra a ambarcat cărbuni, alimente și alte provizii. De patru zile se muncea din greu. Abia în sîmbăta mare, la 16 aprilie, spre seară, au fost isprăvite toate treburile. Rotocoale de fum negru-ruginiu se înălțau din gurile largi ale coșurilor, ca pe niște altare păgîne, contopindu-se într-un nor subțire, trandafiriu, în asfințitul soarelui. Ridicînd ancora, navele ușoare plecau în patrulare.

În ziua aceea, pe *Oriol* s-a petrecut o mică întîmplare care a stîrnit însă discuții mari printre matrozi. Pe puntea superioară se amenajase un țarc de scînduri în care fuseseră băgate vitele cornute, cumpărate de la annamiți. Boii erau mai mici decît cei din Madagascar, dar destul de grași. Era ceva crunt, înfiorător, în privirea lor, cînd întorceau capul și se uitau piezîș la oameni, de parcă ar fi știut că sînt sortiți tăierii. Ori de cîte ori unul dintre ei era scos din țarc, printr-o altă parte a punții, și tăiat, ceilalți, adulme-

cînd mirosul de sînge, începeau să se agite. Încovoindu-și aprig grumazul, își roteau capetele, tropăiau și tresăreau, scoțînd mugete de neliniște. Părea că vor face țarcul fărîme din clipă în clipă și, sărind turbați, se vor repezi care încotro pe puntea cuirasatului. Asta nu ținea însă mult. Peste puțin, oboseau și, potolindu-se, își aținteau privirile spre prova. Acolo, pe teugă, boul tăiat, ridicat în aer cu un palanc, atîrna în parîme, cu burta în sus, cu picioarele date în lături. Lucrînd cu cuțite tăioase, măcelarii îl jupuiau, apoi îi spintecau burta și-i scoteau măruntaiele calde, aburînd. Boii vii priveau lung, nedumeriți, cu o deznădejde sinistră, tabloul îngrozitor și-și rumegau încet rația de fîn. Înțelegeau oare că aceeași soartă îi așteptă și pe ei? Printre boi, se afla o singură vacă, slabă, costelivă. Se vede că era bolnavă. Oricum ar fi fost, de cînd fusese adusă pe cuirasat nu mîncase mai nimic. Toate silințele matrozului, care îngrijea de vite, de a o înviora, dîndu-i resturi de pîine de la trupă, erau zadarnice. Zi de zi, arăta tot mai rău. Ochii ei mari, negri, galeși, cu o expresie cam tîmpă, dar, totodată, nespus de blînzi, erau plini de durerea morții. În sîmbăta mare n-a mai putut să se ridice în picioare și după masă, culcată pe punte, a început să se înăbușe.

Matrozul îngrijitor a fugit să-l înștiințeze pe comandantul secund.

— Să fie tăiată imediat. Se va găti mîine, pentru masa echipajului.

Dînd o astfel de dispoziție, comandantul secund probabil că nu se gîndise la consecințe. Ordinul, însă, nu se discută, ci se execută. Vaca bolnavă a fost transportată cu roaba într-un alt loc de pe punte. Ea se și afla în agonie. Cînd i s-a tăiat beregata, sîngele, care începuse să se închege, n-a țîșnit năvalnic, ca de obicei, ci se scurgea slab de tot.

Matrozii văzuseră toate acestea.

De acolo, vorbele s-au răspîndit pe o punte și pe alta.

— Ni se dă să mîncăm stîrv în prima zi de paște.

Oamenii vedeau cum bucătarul de la popota ofițerilor și ajutorul lui se speteau, pregătind pentru cei de la careu pui fripți, cozonaci, prăjituri și multe alte bucate alese.

— Numai la ei le este gîndul. De noi ce le pasă, bombăneau încruntați matrozii.

Noaptea venea repede. Munții, presărați cu copăcei răzleți, pîrjoliți de soarele dogoritor, se apropiaseră parcă mai mult, stînd în semicerc în preajma golfului, ca și cum ar fi fost puși de strajă. Pe mal, acolo unde se aflau colibele mizere ale indigenilor, începuseră să licărească lumini, oglindindu-se ca niște stîlpi de aur în apa somnolentă.

Toba bătea „adunarea". Toți matrozii care nu erau de cart au început să se adune pe puntea superioară. Am cîntat rugăciunile de fiecare zi și ne-am împrăștiat, așteptînd slujba învierii, fără să ne desfacem hamacurile.

Pe puntea mijlocie m-am întîlnit cu bunul meu prieten torpilorul Vasea Drozd. Bătîndu-mă pe umăr, mi-a spus cu jumătate glas :

— Am pregătit un mic ospăț — avem și oleacă de coniac. Ești poftit și tu.

— Unde ?

— În gabia arborelui mare. Mai aproape de cer.

— Bine.

— Deocamdată, hai jos.

Am coborît pe puntea principală. Acolo, mai mult ca oriunde, se simțea apropierea paștelui. Mai mulți oameni din echipaj tundeau matrozii de zor, ca să aibă totul o înfățișare sărbătorească. Unii, montînd paraclisul de campanie, așezau altarul, fixau icoanele la locurile lor și puneau sfeșnice ; alții atîrnau peste tot pavilioane, verdeață și policandre electrice.

Spre orele 11 noaptea totul era gata. Venise întreg echipajul, cu excepția oamenilor de cart. Matrozii își puseseră bluzele albe, curate. În față stăteau ofițerii, parfumați, cu vestoane albe, noi, cu epoleți aurii și argintii pe umăr. Părintele Paisi stătea nemișcat înaintea altarului, cu barba roșie ca focul ridicată

ușor în sus și cu ochii spre catapeteasmă, într-o atitudine de evlavie. Policandrele electrice sclipeau, lumînări ardeau la icoane, revărsînd peste toată puntea o lumină orbitoare. Pretutindeni domnea o atmosferă solemnă. Numai chipurile matrozilor erau posomorîte. Corvezile grele lăsaseră urme.

Așteptarea se prelungea. În cele din urmă, comandantul secund Sidorov își răsuci mustățile cărunte, se apropie de preot și rosti pe ton de comandă :

— Se poate începe.

Pe puntea principală era zăpușeală. Îmbîcsit de tămîie și de emanațiile trupurilor omenești, aerul devenise înăbușitor. Unii dintre matrozi ieșeau din cercul în centrul căruia se afla paraclisul și se rezemau de copastie sau se urcau pe puntea superioară, ca să se mai răcorească.

Începu procesiunea. Preotul, îmbrăcat în odăjdii azurii, sclipitoare, cusute cu fir, începu să cînte acompaniat de cor „Învierea ta, Hristoase, dumnezeule" și, ridicînd crucea cu trisfeșnicul plin de flori naturale, porni încet spre pupa. Ofițerii pășeau după el, urmați de șirul lung al matrozilor. Străcurîndu-se pe coridorul cabinelor ofițerești, de-a lungul babordului, pe urmă al tribordului, procesiunea ocoli platforma cuirasată, care proteja cămașa mașinilor, și se întoarse în același loc. Înainte de a ajunge la altar, se opri în fața unei perdele făcute din pavilioane roșii, mari.

„Hristos a înviat din morți!", rosti, în sfîrșit, preotul.

Susținîndu-l, corul continuă tunător, armonios, iar alți matrozi începură să-i țină încetișor isonul. Basii se dezlănțuiră, cutremurînd aerul. Glasul înalt, vibrant, al unui tenor copleși vuietul cîntării și se înălță deasupra capetelor, vrînd parcă să zboare pe întinderea nemărginită a mării, obosit de acea împărăție a fierului și morții. Un freamăt trecu de-a lungul rîndurilor de matrozi. Sute de mîini se puseră în mișcare făcînd semnul crucii.

Pentru o clipă, și eu, necredinciosul, m-am lăsat antrenat ca și alții de hipnoza generală, de solemnitatea aceea amăgitoare. Simțeam adierea a ceva drag

și îndepărtat. Cîndva, odinioară, întîmpinam această sărbătoare în satul meu, în mijlocul celor apropiați, dragi, și amintirea acelor zile îmi înviase în suflet.

De atunci trecuseră însă atîția ani! Conștiința mea înregistrase, asimilase o mulțime de impresii noi. Mă obișnuisem să judec, să-mi pun întrebări. Ce era absurditatea aceasta? Întîmpinam gata de luptă o sărbătoare căreia i se spunea sărbătoarea iertării, a iubirii. Sub noi, în adîncul cuirasatului, în magaziile de muniții erau depozitate cinci sute de tone de pulbere și de proiectile aducătoare de moarte, destinate pentru nimicirea unor oameni pe care nu-i văzusem niciodată în viață.

— Hai să ne răcorim puțin, i-am propus prietenului meu Vasea.

— Hai, a fost el de acord imediat.

Ne-am croit drum prin mulțime și am urcat sus, pe platforma de la tribord.

Noaptea era liniștită, caldă, plină de miresmele apelor din apropierea coastei. Oceanul, bătrîn de milioane și milioane de ani, visa sub cerul senin, spuzit de stele, scînteietor. În munți, ici, colo, licăreau focuri. Toate luminile escadrei noastre fuseseră camuflate, spre a nu fi reperați de inamic. Siluetele navelor se conturau vag prin întuneric. Doar arareori, cînd se observa prin apropiere luntrea unui indigen sau altceva suspect, raza de lumină a unui proiector luneca pe apă, ca să dispară de îndată, și atunci bezna se așternea din nou tot atît de adîncă.

Pe platforma de la tribord se mai aflau cîțiva matrozi.

Un mecanic visa cu glas tare:

— Numai să mă lase la vatră, că-mi găsesc eu de lucru.

— Unde? îl întrebă careva.

— Mă duc la Moscova. Intru acolo la o uzină.

— Da, de vreme ce ai învățat o meserie, nu mai face să zaci la țară.

Altul povestea despre cele văzute pe insula Madera.

Curînd însă amuțiră cu toții. Părea că nimeni n-avea chef de vorbă. Noaptea tropicală era atît de fermecă-

toare, atît de înmiresmată ! Numai cînd cineva aminti de vaca tăiată, vorbele se înviorară.

— Va să zică, azi o să ne ospăteze cu stîrv ?

— Cam așa ceva.

— Dar dacă vaca a avut o boală molipsitoare ?

— Tot ce se poate să fi fost molipsitoare. Altfel, de ce și-ar fi dat duhu ?

Glasurile oamenilor deveneau tot mai mînioase.

— Te pomenești că dacă mîncăm din carnea asta ne-om da duhu și noi.

— N-ai decît să ți-l dai. Crezi c-or să plîngă ăi mari după noi ?

— Să-l luăm din scurt pe artelnic.

— Ce vină are artelnicul ?

— Eu aș zice altceva : să ridicăm tot ce e în cambuza ofițerească și să mîncăm noi. Iar vaca s-o dea celor din careu. Poftiți, domnilor ofițeri, mîncați ! Să vă fie de bine !

În clipa aceea, primul boțman — căpitanul de arme Saem — slujbaș vechi și zelos, s-a ivit de la pupa. Părea că auzise ultimele vorbe. Se răsti :

— Ia te uită, păgîni fără de minte ! Dincolo e slujbă mare, iar ei, dobitocii, stau și îndrugă la vorbe de clacă ! Marș la paraclis, mama voastră...

A înjurat crunt, împroșcînd cu vorbe murdare toate cele sfinte.

Matrozii s-au făcut nevăzuți, dar gradații au rămas pe platformă, fără să bage-n seamă sudalmele căpitanului de arme. Am rămas și eu, împreună cu prietenul meu.

Sub punte se auzea cîntarea : „Și celor din morminte viață dăruindu-le". În noaptea caldă, pe marea lină, sub cerul senin, plin de atîtea nestemate scînteietoare, ea suna deosebit de armonios. Părea că glasurile celor care cîntau, descătușate, își luau voioase zborul spre tuspatru zările, ca să vestească pretutindeni biruința vieții. Nu va mai fi moarte, această nimicire groaznică și neîndurată a tuturor viețuitoarelor. Ea a fost călcată în picioare de cel răstignit pe cruce. N-o să mai fie moarte ? Într-adevăr ? Și mintea mea, ca un tiran hain, mă scutura, mă aducea la realitate.

Toate tunurile noastre erau încărcate. Lîngă fiecare ședeau comendori de gardă. E de ajuns să se ivească inamicul pentru ca imediat, în locul lumînărilor și candelelor să se și aprindă proiectoarele, iar în locul ouălor roșii să zboare spre japonezi obuze brizante. Și, cu cît vom nimici mai multe vieți de oameni, cu cît mai mulți vom îneca, cu atît mai mare va fi triumful nostru. Cum se legau toate acestea de mărețele cuvinte ale rugăciunii, care vestea biruința vieții ? Și doar Omenirea fusese amăgită cu asemenea vorbe timp de aproape două milenii...

Prietenul meu îmi șopti la ureche :

— După mine, în linie de șir !

Ne-am suit împreună în gabia arborelui mare.

6. PESTE BORD CU MINCAREA !

Gabia, o platformă rotundă, fixată de catarg, cu bordaj de fier, se afla suspendată sus, deasupra punții.

Acolo ne aștepta de mult fochistul Baklanov, cu o ladă cu de-ale gurii. Baklanov era de pe aceleași meleaguri cu torpilorul.

De îndată ce am apărut în gabie, fochistul ne-a luat la rost :

— De ce-ați întîrziat atîta ? Am răbdat cît am răbdat și tocmai voiam să încep singur operațiile.

— Ne-am rugat lui dumnezeu, prietene dragă, răspunse vesel Vasea Drozd.

— Ostașul nimerește de-a dreptul în rai, chiar și fără rugăciune. E lucru știut. Așa că v-ați ostenit degeaba.

Am deschis lada și am scos din ea o sticlă, pe jumătate cu coniac, altă sticlă plină cu vin și merinde : pîine, conserve de carne, ouă fierte, banane și ananași proaspeți. Dădeam sticla pe gît și înfulecam cu poftă. Coniacul era prost, însă ne încînta tăria lui : zgîria gîtlejul ca niște gheare de pisică.

— Am făcut rost de el de pe un vapor nemțesc, ne-a lămurit torpilorul.

Vasea Drozd, cam cu chef, se lăsa în voia visărilor.

— Dacă scap cu zile, mă duc la Petersburg. Vreau să mă înscriu la cursurile de electrotehnică. Apoi o să merg mai departe, o să mă ridic tot mai sus.

— Numai pe tine te așteaptă ăi de acolo, îl potoli Baklanov, ronțăind zgomotos un ananas, de parcă ar fi fost castravete.

Vasea Drozd replică cu aprindere:

— Tu, Baklanov, ești o buturugă plină de mușchi. Te-ai acrit de atîta lenevie! Eu am însă o altfel de fire. Dacă n-o să fiu primit la cursuri, intru slugă la o școală. Or să mă ajute studenții să învăț. Am auzit că-s oameni de treabă, fac greve pentru noi. N-o să dorm noaptea, dar tot ajung acolo unde vreau. Este, Aleoșa?

— Este, am încuviințat eu, admirîndu-i entuziasmul.

— O să ajung eu acolo unde vreau! repetă Vasea, aproape în gura mare. Zău că da!

— Ridică piciorul mai sus să nu te împiedici, îl sfătui Baklanov, imperturbabil.

— Ptiu, urs ce ești! Uite-l, așa-i totdeauna. Vrei și tu să-ți iei zborul, iar el harș, te apucă de aripă, și jos cu tine!

Ciugulind ce mai rămăsese din gustări, Baklanov se rezemă de catarg și strecură alene, printre dinți:

— O-of, de n-aș avea gaura asta de gură, aș tot trăi și nu m-aș mai văicări.

Am adus vorba mai cu de-amănuntul despre lupta care ne aștepta. Torpilorul ne îmbărbătă:

— Eu cred că nu sîntem chiar atît de slabi cum spun unii. Ba chiar presimt că o să-i batem pe japonezi!

— Cu ce? Cu strănepoatele astea ale corabiei lui Noe? întrebă fochistul.

— Ba, avem și nave noi.

— Stai o clipă, Drozd, să-ți dau o mică pildă. La noi, la Kronstadt, a rămas un fier de călcat, o vechitură. Îi zice cuirasat. L-au numit „Nu mă atinge". Îl știi?

— Îl știu. Ei și?

— După mine, tot așa se poate spune de toată escadra noastră, însă cu un mic adaos: „Nu mă atinge, că mă fac țăndări".

— Poftim de mai stai de vorbă cu el, drac tuciuriu!

Toba bătu retragerea: slujba se sfîrșise. Matrozii urcau pe puntea de sus. Ne-am grăbit să coborîm. Unii își făceau urări și se sărutau. Curînd după aceea, nava strălucea în lumina becurilor electrice. Echipajul și ofițerii se aliniaseră pe puntea superioară. Veni comandantul, căpitanul de rangul I lung, cu epoleții de fir sclipitor. Drept răspuns la felicitarea sa cu prilejul sărbătorii Paștelui, printre matrozi răsunară glasuri răzlețe:

— Mulțumim preasupuși, înălțimea-voastră!

Ceilalți păstrau o tăcere lugubră.

Comandantul se opri, șovăind, parcă ar fi vrut să se explice cu trupa. Dar numai pentru o clipă. În clipa următoare ridică cu ciudă din umeri, se întoarse brusc și plecă spre careu împreună cu ofițerii. Se pare că nu ghicise de loc ce anume determinase acea stare de spirit a trupei.

Șuvoiul viu al matrozilor s-a îndreptat spre cabina de rezervă a amiralului, unde artelnicii împărțeau fiecăruia cîte o pîine albă și cîte două ouă. Aceasta era hrana noastră suplimentară de sărbători, rația care deosebea acea zi mare de zilele obișnuite de lucru. Unii își procuraseră însă de-ale gurii și băutură de la annamiți ori de pe vapoarele de comerț. Neuitînd datina de acasă, pofteau musafiri — în turele, în coferdamuri, în magazia de mine și torpile.

Zorile, ca întotdeauna la tropice, veneau repede, ridicînd parcă perdeaua ce despărțea ziua de noapte. Tremurînd în fundul potirului albastru al cerului ca niște picături de rouă de aur, stelele își pierdeau scînteierile, se stingeau, și în slăvi, luminat de văpaia uriașă a soarelui, văzduhul devenea tot mai străveziu. Deasupra golfului, a oglinzii de apă neclintite, în aerul înviorat de lumină, pescărușii se roteau ca niște fulgi argintii, tulburînd liniștea zorilor cu larma lor păsărească. Munții sterpi se profilau limpede pe fondul cerului; contururile lor se colorau în nuanțe de pur-

pură, iar pe culmile ce se înălțau sus de tot deasupra nemărginirii oceanului licăreau cele dintîi raze ale soarelui.

Luntrile înnegrite ale annamiților lunecau ușor prin golful întins, în jurul navelor, lăsînd dîre tremurătoare pe oglinda apelor. Toată îmbrăcămintea luntrașilor era o fîșie de pînză colorată în jurul coapselor și un turban alb pe cap. Oprindu-se lîngă nave, scoteau strigăte guturale, oferind spre vînzare rațe, găini și felurite fructe. Pe fețele lor cafenii, cu pometii ieșiți, se lățeau zîmbete umile, rugătoare, iar în ochii negri, ascunși între pleoapele cu tăietură îngustă, licărea dorința de cîștig.

Un matroz de pe *Oriol* voia să cumpere o rață. Nu i s-a dat voie. Furios, cam cu chef, el a început să strige în gura mare:

— Da' ce înseamnă asta, fraților? Ce fac ăștia cu noi? Cu banii mei și să nu pot cumpăra nimic? Ce, noi nu sîntem oameni?

— Pentru ăi mari sîntem mai prejos decît vitele, îi ținea isonul unii.

Matrozul ridică glasul:

— Ofițerii au de toate — ia uite-i cum leorpăie la șampanie. Și nouă, acu de paști, ne dă să mîncăm hoit. Auziți? Hoit!

Zbieră îndelung, pînă îl auzi ofițerul șef de cart. Acesta îl chemă pe punte:

— Ce te-a apucat?

— Da' ce, nu-i adevărat, înălțimea-voastră? strigă matrozul, privind cutezător în ochii ofițerului.

— Gura! Acu te trimit la arest!

Bătîndu-și joc de ofițer, pe față, matrozul strigă:

— Hristos a înviat, înălțimea-voastră!

Cîteva clipe după aceea se și afla la carceră.

Matrozii discutau în fel și chip despre răposata vacă și se încingeau tot mai mult. Pe deasupra, trimiterea la carceră a matrozului turnase gaz peste foc. Toate punțile lărmuiau. Unii puneau la cale spargerea magaziei de băuturi a ofițerilor. Comandanții, prinzînd de veste, au pus santinele.

De pe puntea de comandă s-a ordonat:

— Să se distribuie rația de băutură și să se dea masa trupei.

Am scos pe puntea superioară o marmită cu rom, iar ajutorul meu, încă una. Stînd la rînd, matrozii se apropiau de marmită, își spuneau numărul matricol și dădeau de dușcă licoarea tare, aromată. Nici unul însă nu voia să mănînce. Numai gradații au încercat să-și ia supa, dar cei din rînduri le-au smuls din mîini gamelele și au zvîrlit supa peste bord. Cineva a strigat:

— Echipajul, adunarea! Să cerem să vină comandantul secund!

Oamenii s-au aliniat uimitor de repede, cu mișcări devenite obișnuință. Vestea hotărîrii luată de trupă s-a răspîndit fulgerător prin toate compartimentele navei. Matrozii alergau de pretutindeni, se urcau pe puntea superioară, intrau în front, parcă ar fi fost înțeleși dinainte să acționeze în comun. Deodată, au răsunat sute de glasuri:

— Să vină comandantul secund!

— Să vină comandantul secund!

La mine a venit în goană mecanicul Țunaev, poreclit „omul de tuci", pentru puterea lui fizică. De emoție, nările îi fremătau pe fața mare, lunguiață. Răsuflînd șuierător a spus pripit, în șoaptă:

— Avem o bombă... E gata de mult... Are cam o jumătate de pud. Nikulin și Gromov întreabă: s-o aruncăm chiar acum în careu?

Nu știusem că subofițerii mecanici Nikulin și Gromov își procuraseră o bombă. O clipă, vestea aceasta m-a zăpăcit. Nu mai puteam să mă sfătuiesc, ca de obicei în asemenea cazuri, cu Vasiliev, care se afla în tratament pe nava-spital *Oriol*. Discuțiile noastre din trecut, cu privire la manifestările revoluționare ale echipajului, se soldau cu concluzia că răscoala escadrei trebuia pregătită serios, organizat, și să nu fie dezlănțuită înainte de a sosi la Vladivostok, ca să ne putem înțelege cu trupele terestre în privința creării unui front unit. Altminteri n-aveam să facem nici o ispravă. Judecam astfel: dezlănțuirea răscoalei în toată escadra nu era un lucru ușor. Să admitem însă

că ar fi reușit. Ce aveam de făcut apoi ? Această întrebare ne punea pe gînduri mai mult ca orice. N-am fi putut să mergem mai departe, căci ne-ar fi nimicit japonezii. Nu puteam nici să facem cale întoarsă, cu toată escadra, ca să utilizăm navele de război pentru scopurile revoluției. Pentru aceasta ne-ar fi trebuit rezerve mari de cărbuni. Un stat întreg și abia fusese în stare să ne aprovizioneze cu combustibil, pe un traseu atît de lung, dar noi singuri ce puteam să facem ? Prin urmare, ne-ar fi rămas doar un lucru : să ne scufundăm toate navele, să debarcăm pe coastele Annamului, să ne împrăștiem printre localnici. Dar cum ar privi această ispravă trupele noastre din Manciuria ? Ar spune că sîntem trădători, că le-am înșelat speranțele. Iar guvernul s-ar folosi de răscoala noastră în interesele lui : „Escadra a II-a era atît de puternică, încît pentru ea ar fi fost un lucru de nimic să distrugă inamicul și să pună stăpînire pe Marea Japoniei, dar criminalii revoluționari au stricat totul". Cam în felul acesta ar trîmbița toate ziarele. Pe scurt, elementele revoluționare de pe navele escadrei se găseau într-un impas : ele știau în mod cert că se duc la pieire, totuși nu puteau ridica steagul revoltei. Ceasul revoluției se apropia, dar nu sunase încă.

— Ei, cum rămîne ? mă zorea Țunaev, încordîndu-și brațele atît de aprig, de parcă ar fi avut în mîini o bombă grea.

După puțină șovăire, am răspuns cu ciudă :

— Nu e momentul ! O vacă moartă nu e un motiv pentru o revoltă. Spune-le tovarășilor să-și păstreze bomba pentru împrejurări mai importante. Poate că o să fie nevoie de ea în curînd.

Dînd cu ciudă din mînă, Țunaev a coborît treptele în fugă.

În timpul acesta, cei din careu petreceau și se veseleau. Se auzeau strigăte de oameni băuți. Careva cînta romanțe, acompaniat la pian. Și deodată, peste capetele lor a căzut vestea neașteptată și înspăimîntătoare, ca un trăsnet din senin : s-a răzvrătit trupa ! În careu s-a făcut deodată liniște, ca într-un templu pustiu. Palizi, dezmeticiți într-o clipă, ofițerii se uitau

unii la alții nedumeriți. Ochii fiecăruia erau întunecați de gîndul dureros al morții, ca și cum cuirasatul avea să sară în aer chiar în clipa aceea. Dar starea aceasta n-a ținut mult. Deodată, au început toți să se agite, să alerge de colo, colo, să vorbească incoerent. Unii se încuiau în cabinele lor — se auzea cum țăcăne cheile în broască ; alții se înarmau cu revolvere, fără să creadă nici ei că astfel puteau scăpa de pieire.

În clipele acelea, comandantul Iung se afla în cabina de navigație.

În sfîrșit, căpitanul de rangul II Sidorov s-a înfățișat înaintea echipajului. Era în ținută completă : veston alb ca zăpada și pantaloni la fel. Nici epoleții lui de fir, nici crucea „Sf. Vladimir" de pe piept nu mai produceau nici o impresie asupra subalternilor săi, iar stiletul ce-i atîrna la centură părea inutil, de prisos în fața acelei mase de oameni înfuriați. Sub cozorocul căschetei de marinar, fața lui, cu barbișon triunghiular, avea o expresie atît de jalnică, încît pînă și mustățile sale mari, răsucite, își pierduseră semeția. Cu glas scăzut, ca și cînd ar fi fost flămînd de cine știe cînd, a întrebat :

— Ce-i cu voi, băieți ?

Trupa a răspuns printr-o explozie de urlete :

— Aruncați stîrvul !

— Peste bord cu mîncarea !

— Jos cu războiul !

— Să se dea drumul matrozului arestat !

— Pentru ce-ați băgat la carceră un om nevinovat ?

— Ne hrăniți cu stîrvuri, scorpionilor !

— Să se dea drumul matrozului arestat !

Comandantul secund s-a lăsat, fîstîcit, de pe un picior pe altul, apoi a ridicat mîna rugînd astfel să se facă liniște :

— Celui arestat nu-i pot da eu drumul. Asta e treaba comandantului. Îi voi raporta cererea voastră.

Și a plecat repede spre puntea de comandă.

În urma sa, răsunau glasuri tot mai puternice :

— Adu-l pe comandant aici !

— Nu ne potolim, pînă nu-l vedem pe cel arestat !

Unii ofițeri mai îndrăzneți se iveau pe punte, dar, înspăimîntați, dispăreau numaidecît în tambuchiurile compartimentelor de la pupa.

Comandantul trecuse din cabina de navigație la comandă. Discuția dintre comandantul secund și el se prelungea. Situația ce se crease implica o răspundere prea gravă și nu putea fi rezolvată chiar atît de ușor. Pe de o parte, a satisface pretenția echipajului însemna a surpa disciplina la bord, a-și compromite pentru totdeauna autoritatea. Pe de altă parte, nu exista altă ieșire. Acolo, jos, pe punte, se adunaseră aproape nouă sute de matrozi răzvrătiți, ca apele de primăvară ieșite din matcă. Trupa supusă de pînă atunci se revoltase, pe o navă de război, în apropierea zonei de operațiuni. În urechile celor din cabina de comandă răsunau asurzitor țipete, strigăte, fluierături, înjurături, contopindu-se toate la un loc, într-un vuiet de uragan care-ți făcea părul măciucă. E adevărat că oamenii încă stăteau în front, dar frontul acesta era de pe acum ca o linie sinuoasă, frîntă, legănîndu-se haotic, ca pe valuri, cu pumnii ridicați amenințător. Furia mulțimii ajunsese la paroxism. Un singur strigăt al unuia din matrozi, îndemnînd la răfuială, putea să-i arunce pe toți ceilalți în vîltoare. Și atunci, pe navă se va dezlănțui măcelul. Puntea se va acoperi de sîngele ofițerilor ; și toți, sau aproape toți cei care purtau pe umeri epoleți aurii sau argintii, aveau să zboare peste bord. Se putea oare conta pe ajutorul altor nave? Dar și acolo fuseseră cazuri de răzvrătire...

Și, după o lungă șovăială, comandantul Iung a capitulat.

Comandantul secund a coborît în goană de pe puntea de comandă și ridicînd mîinile într-un gest neînțeles, ca și cum ar fi cerut echipajului îndurare, a trecut în fugă, ceea ce era nepotrivit cu etatea lui, de-a lungul frontului, strigînd :

— Îndată, băieți, îndată !

A dispărut într-un tambuchiu. Cîteva clipe după aceea l-a adus el însuși pe matrozul eliberat din carceră, spunînd :

— Iată-l băieți, iată-l. Nu mai faceți gălăgie. Potoliți-vă.

Spiritele se liniștează repede; strigătele au încetat.

Comandantul secund îi dădea înainte:

— Chiar acum ordon să vi se gătească altă mîncare. Iar voi formați o comisie. Să aleagă ea pentru voi boii de tăiat... Doi dintre cei mai buni boi.

Frontul s-a rupt într-o clipă. Vorbind veseli, matrozii se împrăștiau pe punte, de parcă ar fi primit o răsplată extraordinară. Victoria era de partea lor.

Soarele se înălța tot mai sus, revărsîndu-și cu dărnicie razele orbitoare. Oceanul se desfăta în arșiță. Cufundate în mutenia lor, culmile munților se ridicau deasupra deșertului albastru-auriu al apelor. Părea că uriașii aceia cenușii și sterpi se adunaseră în jurul golfului numai pentru a-i ocroti liniștea de năvala furtunilor năprasnice.

Pe nava-amiral *Suvorov* cînta fanfara.

7. SPECTACOL DE TRAGICOMEDIE

A doua zi de paște, la semnalul dat de comandantul escadrei, toate navele au început să se pregătească pentru a continua încărcarea. Sărbătoarea noastră se sfîrșise. Ziua care trecuse rămăsese ca o amintire plăcută pentru matrozi: impuseseră eliberarea tovarășului lor și mîncaseră carne pe săturate.

La un moment dat, pe puntea de la prova, semnalizatorul-șef Zefirov a raportat grăbit ofițerului șef de cart:

— Înălțimea-voastră, de pe *Suvorov* s-a lăsat la apă o șalupă.

Ofițerul șef de cart i-a ordonat:

— Să fii cu ochii în patru într-acolo.

Peste puțin, semnalizatorul a anunțat din nou:

— Chiar domnul amiral a coborît în șalupă.

Cînd s-a văzut că șalupa se îndrepta spre noi, toți șefii de pe *Oriol* s-au pus în mișcare. Ce era de făcut? Scările noastre fuseseră demontate. Cînd veneau în vizită alți ofițeri, șalupele lor acostau la pupa și ei

urcau scara de pisică pe dunetă, de unde treceau apoi prin careu. Acum, careul fusese transformat în buncăr de cărbuni, iar ofițerii noștri se și mutaseră de mult în salonul de rezervă al amiralului. Da, așa se urcau pe cuirasatul nostru ofițerii inferiori. N-aveau ce face. Dar era posibil oare să fie primit în același fel însuși comandantul escadrei, viceamiralul Rojestvenski? Și comandantul, și comandantul secund își dădeau brațele în lături, neputincioși, și se luau disperați cu mîinile de cap: se apropia furtuna.

Numai matrozii erau liniștiți.

— Vine în zbor „Amiralul Turbat".

— Pentru întîia oară de cînd navigăm.

— Ce l-o fi găsit de vine să ne vadă?

— O fi vrînd să ne facă urări de sărbători.

— Poate c-o vrea să ne îmbărbăteze în ajunul luptei!

Ofițerii și trupa se aliniau în front; ochii tuturor erau îndreptați spre șalupă.

Cît de mare a fost indignarea amiralului cînd, apropiindu-se de cuirasat, a aflat că trebuie să urce la noi pe o cale nu tocmai obișnuită! Așa ceva era o ofensă pentru el. S-a ridicat în picioare la pupa șalupei oprite, vînjos, înalt și, agitînd pumnii, a răcnit:

— Ce-i porcăria asta? V-ați dezmățat de tot! Asta nu-i navă, e bordel! Să se monteze imediat scara!

Rojestvenski s-a îndreptat spre cuirasatul *Osliabia*, avînd, probabil, de gînd să-l viziteze pe amiralul Völkersamm, care era bolnav.

Matrozii noștri nu știau că amiralul comandant al escadrei fusese pe deplin informat asupra tulburărilor din ajun de pe nava noastră. Aceasta fiindcă ofițerul șef de cart făcuse un raport scris către comandant, după care nu mai era posibil să se păstreze tăcerea, să nu se dea curs cazului.

Pe *Oriol* a început forfota. Se muncea febril la montarea scării din tribord. La treaba asta fuseseră puși mai mulți matrozi decît era necesar. În afară de comandantul secund se afla acolo însuși comandantul navei, care zorea oamenii:

— Repede! Mai repede!

Nu se isprăvise bine cu această corvoadă, și un nou ordin al lui Rojestvenski a fost transmis prin semnale de pe *Osliabia*.

„Să se monteze și scara din babord."

Aceasta din urmă se afla pe punte în babord și, culmea nenorocirii, fusese acoperită cu cărbuni. Era cu neputință să fie scoasă numaidecît de sub mormanul de cărbuni. Ofițerii se agitau, repezindu-se de la un bord la celălalt.

Nu s-a putut monta decît scara din tribord. Rojestvenski s-a ivit din nou. Aproape tot echipajul se aliniase pe puntea superioară. Tăcut, amiralul a urcat pînă sus și, ca de obicei, fără să salute echipajul, s-a oprit pe loc, parcă apăsat de gînduri. Uriașa lui făptură, ușor adusă de spate, se ridica cu un cap deasupra celorlalți. Faptul că făcea parte din suita țarului, gradul de viceamiral, rangul de aghiotant imperial, funcția sa de comandant al escadrei — toate acestea laolaltă îl făceau să fie departe de noi, ca o zeitate. Fața lui, cu barba rotunjită, tunsă scurt, era mînioasă, posomorîtă, ca largul mării pe vreme urîtă. Ca de obicei, amiralul mișca din fălci, parcă mestecînd ceva, și-și luneca privirile sfredelitoare peste șirurile de matrozi, de parcă ar fi căutat printre ei pe vinovați. Totul pe navă încremenise. Ai fi zis că oamenii nu mai răsuflau. Această scenă mută ținu un minut sau două. În cele din urmă, liniștea fu întreruptă de un răcnet zguduitor.

— Trădători ! Ticăloși ! Vă arde de răzvrătire ! Pe secții, adunarea ! Gradații, separat !

I-a răspuns tropotul a sute de picioare. De cîte ori executasem comanda aceasta atît de simplă ! De astă dată însă ne încurcam, săream dintr-o parte într-alta, ca o turmă înnebunită de ivirea unei fiare.

Auziserăm mai de mult că amiralul suferea de o boală de rinichi. De aceea, orice supărare îl făcea să turbeze. Poate că era adevărat. În orice caz, în clipa aceea el părea dement. Bătea în punte cu piciorul drept, dădea din mîini, răcnea înjurături crunte, pe care nu orice matroz ar fi fost în stare să le rostească, striga cele mai necuviincioase invective la adresa cui-

rasatului și echipajului. Vorbele lui tunătoare cădeau ca niște blocuri de piatră.

— Nu voi tolera trădarea ! O asemenea navă e o rușine ! O voi distruge prin tirul escadrei întregi, o voi scufunda pe loc !...

Credeam în puterea sa. Viețile noastre se aflau în mîinile lui. Ne inspira o groază nespusă.

Amiralul ordonă :

— Dați-mi instigatorii ! Care sînt tîlharii ? Scoateți-i încoace !

Ofițerii se repeziră de-a lungul frontului. Nu știau nici ei cine erau instigatorii, nu cercetaseră dinainte acest lucru. Fură nevoiți să înhațe oamenii pe nimerite : fie pe unul care fusese pedepsit, fie pe altul pe care nu-l puteau suferi. Dulgherul Lebedev fu scos întîmplător cel dintîi din front. Repezindu-se la el, ca la obiectul furiei lui dezlănțuite, amiralul îi strîlci fața în pumni și, la vederea sîngelui, înciudat parcă de lipsa lui de stăpînire, ordonă :

— Treci la loc, mîrșavule !

Lebedev intră în front, mulțumit că în loc de judecată și pedeapsa cu moartea, care-l amenința, rămăsese fără patru dinți din față, zburați sub pumnii amiralului.

Ofițerii continuau să înșface fără alegere matrozii și să-i scoată din rînduri în mijlocul punții, ca pe un loc de execuție. Era momentul cel mai critic : fiecare om nu se gîndea decît la un singur lucru — să nu fie smuls din front. Și gîndul acesta, înghețînd inima, sărea mai departe, stîrnind întrebarea : împușcarea ori spînzurătoarea ? Toată lumea a răsuflat ușurată după ce ofițerii au pescuit un număr de opt oameni și i-au dus în mijlocul punții.

Acum începu tragicomedia.

Amiralul tăcea, ca și cum ar fi hotărît să se liniștească, înainte de a proceda la interogatoriul inculpaților. Numai pieptul i se ridica respirînd furtunos. Stătu îndelung, sfredelindu-i cu privirea, mutîndu-și-o de pe un chip pe altul. Pe urmă, scrîșni atît de zgomotos de parcă ar fi avut măsele de fier. Și, deodată,

dîndu-și frîu liber, răcni din nou, ca un smintit, la matrozii învinuiți:

— Iată-i pe trădătorii pămîntului Rusiei! Nici o față de om! Numai mutre de ocnași, toți! Cu cît ați vîndut Rusia? Vă întreb: cu cît v-ați vîndut japonezilor patria?

Cei opt stăteau smirnă, holbîndu-și ochii năuciți la groaznicul amiral. Genunchii le tremurau, iar obrajii lor erau albi ca ai unor manechine.

Amiralul se întoarse brusc spre întregul echipaj și, cu o largă mișcare teatrală a mîinii drepte, arătă către cei opt:

— Priviți, priviți-i pe trădători! Ei ne-au vîndut patria japonezilor, pentru aur!

Pe urmă se ghemui, își strînse capul între umeri și, întinzînd degetul spre învinuiți, urmă cu glas scăzut, aproape în șoaptă, clocotitor:

— Văd, văd... Uitați-vă la buzunarele lor pline... doldora cu aur japonez... Priviți, priviți-le cu toții buzunarele! Acum au să plesnească de aur! Aha! Iată unde au nimerit banii dușmanilor.

Amiralul ba se apropia de ei, ba se îndepărta, schimonosindu-se mereu, alternînd vorbele cu înjurături cumplite. Obrajii i se învinețiseră, ochii i se holbau, de parcă l-ar fi sugrumat gulerul scrobit al cămășii. Se dezlănțuise turbat, parcă își ieșise din minți. Și toate înjurăturile acestea, toată agitația, toate vorbele neghioabe erau atît de caraghioase, de parcă, îmbrăcat doar vremelnic cu vestonul strălucitor, ar fi făcut pe măscăriciul înaintea unei mulțimi. În cele din urmă, alese pe unul dintre cei opt — un slăbănog cu fața ciupită adînc de vărsat — și izbucni în urlete:

— Iată ce mutră însemnată chiar de dumnezeu! Zi, cîte parale ai luat de la japonezi? Hai! Aha! Taci!

Îl înșfăcă de piept și începu să-l zgîlțîie cu atîta putere, de parcă ar fi vrut să scoată sufletul din el. Capul nefericitului matroz se bălăbănea ca pe un arc. Îmbrîncit, bietul de el zbură cît colo, se lovi de peretele cambuzei și căzu jos; apoi, se ridică în capul oaselor și, deodată, începu să sughită amarnic.

Amiralul urlă după aceea la gradați, împroșcîndu-i cu cele mai murdare ocări ; subofițerilor și ofițerilor le strigă că sînt „comandanții dezonorați ai unei trupe dezonorate", iar pe comandant îl admonestă pentru slăbiciunea de care dăduse dovadă.

— Iar voi, suflete de nemernici, urmă el, adresîndu-se tuturor matrozilor în bloc, să știți că n-o să vă iert pentru ce-ați făcut ! Doar în luptă o să vă puteți ispăși vina, cu prețul sîngelui vostru. De nu, vă scarmăn eu de vă merg fulgii.

După această reprezentație, amiralul a plecat pe *Suvorov*.

Cei opt matrozi arestați au fost duși pe vaporul *Iaroslavl*, nava-închisoare a escadrei, sub o puternică escortă, ca niște criminali primejdioși.

Ne-am împrăștiat în tăcere, vlăguiți, de parcă ni s-ar fi stors inima din piept. Nu mai aveam ce discuta. Totul era limpede. Pierdusem opt tovarăși.*

8. ESCADRA A TREIA NE AJUNGE DIN URMA

In seara zilei de 25 aprilie, escadra a luat contact prin telegrafie fără fir cu navele contraamiralului Nebogatov. Tovarășii, care părăsiseră Libava la patru luni după plecarea noastră, se apropiau de noi. Această veste ne-a bucurat, ne-a emoționat pe toți.

A doua zi, la opt dimineața, escadra a ieșit pe detașamente de nave din golful Van-Fong. Navele au luat aceeași formație de marș, în care fusese efectuată traversarea Oceanului Indian. Cuirasatele s-au înșiruit în coloană pe două linii de șir paralele, avînd în frunte respectiv navele-amiral : *Suvorov* și *Osliabia*. Detașamentul din avangardă, format din : *Almaz, Svetlana* și *Ural* a pornit înainte. Crucișătoarele *Izumrud* și *Jemciug* s-au dispus în flanc-gardă fiecare la traversul navei-amiral a șirului respectiv, iar vasele de transport și torpiloarele în urma coloanei cuirasatelor. In ariergardă au rămas crucișătoarele : *Oleg, Aurora* și *Donskoi*. Cele patru crucișătoare auxiliare din detașamentul de recunoaștere s-au răspîndit

în cele patru zări. Escadra a pornit în direcția sud-est, apoi a luat drum vest.

Pe cuirasatul nostru tot echipajul era agitat. Împreună cu alți matrozi, m-am repezit și eu pe dunetă. Privirile tuturor scrutau depărtările senine ale oceanului. *Suvorov* și *Nicolae I* comunicau neîncetat prin t.f.f. Pe la două după-amiază, în zare au început să se profileze catargele unor nave ce se apropiau de noi. Peste puțin s-au ivit coșurile vopsite în negru și punțile. În fruntea escadrei naviga cuirasatul *Împăratul Nicolae I,* sub pavilionul amiralului Nebogatov ; urmau cuirasatele de paza coastei *General-amiral Apraxin, Amiral Seneavin* și *Amiral Ușakov*, vechiul crucișător cuirasat *Vladimir Monomah,* navele de transport *Livonia, Kuronia, Hermann Lercke, Contele Stroganov,* nava-atelier *Xenia* și remorcherul *Svir*. Era așteptat și al doilea vas-spital, *Kostroma.* Escadrele s-au întîlnit, salutîndu-se reciproc cu salve de tun. Era bizară priveliștea acestor dușmani ai vitezei, groși și scunzi, cu coșuri înalte, cu tunuri lungi, atît de departe de țărmurile patriei. Totuși sosiseră, lăsînd în trei luni o distanță enormă în urma lor. Escadra a II-a și-a stopat mașinile. La vergile lui *Suvorov* s-au ridicat semnalele : „Bine ați venit", „Felicitări pentru drumul strălucit executat", „Felicit escadra cu ocazia reunirii tuturor grupărilor ei". La aceste semnale au răspuns toate navele. Conducînd gruparea sa în linie de șir, cuirasatul *Nicolae I* a ocolit navele noastre încheietoare și a trecut de-a lungul întregii escadre, formînd cea de-a treia linie de șir, paralelă cu celelalte două. Era o clipă solemnă. Soarele tropicelor își revărsa cu dărnicie razele din cerul senin. Văzduhul încins tremura. Suprafața mării sclipea, ca o față de masă din mătase presărată cu nestemate. Echipajele tuturor navelor s-au aliniat la front pentru salut pe punțile superioare, primind cu urale gruparea sosită. Pe navele-amiral tunau fanfarele. Pentru a-l saluta pe *Monomah,* vechiul său tovarăș de navigație, echipajul de pe *Donskoi* s-a urcat pe vergi, așa cum se obișnuia în flota cu vele,

din vremea căreia făceau parte ambele fregate cuirasate.

Peste puțin, de pe cuirasatul *Nicolae I* s-a lăsat la apă o șalupă — Nebogatov se ducea la comandantul escadrei să prezinte raportul. Cei doi amirali s-au întîlnit pe platforma de sus a scării lui *Suvorov* și s-au sărutat în văzul întregii escadre. Rojestvenski l-a condus apoi pe noul comandant secund al escadrei în cabinetul său, unde au stat împreună aproape o oră. După aceea, Nebogatov s-a întors la bordul navei sale *.

Solemnitatea luase sfîrșit.

Cele patru cuirasate recent sosite au intrat în compunerea escadrei, ca gruparea a 3-a de cuirasate, iar crucișătorul *Vladimir Monomah* s-a alăturat flotilei de crucișătoare.

Noi știam bine ce valoare reprezentau navele recent sosite. Forța lor reală era cu totul neînsemnată. Totuși, împotriva logicii cifrelor, echipajul cuirasatului *Oriol* s-a bucurat îndelung, de parcă s-ar fi produs cine știe ce eveniment care ne insufla speranțe. Astfel și un grav bolnav, aflat în pragul morții, simte un suflu de viață, atunci cînd în sufletul lui încolțește speranța.

Un singur lucru era binevenit: rătăcirile noastre apăsătoare de colo, colo pe lîngă coastele Annamului se apropiau de sfîrșit. Mai rămînea să se facă transbordarea încărcăturilor aduse de vasele de transport, după care, peste cîteva zile, urma să pornim mai departe, spre nord-est. Acum pusesem cruce trecutului. Nimic nu ne mai putea opri. Rusia ne dăduse tot ce a putut. Escadra a II-a avea cuvîntul. Gîndurile tuturor erau îndreptate spre Rojestvenski, căutînd să ghicească pe fața lui, în privirea sa concentrată sub sprîncenele înfricoșătoare, ce plan de acțiune avea pentru viitorul apropiat.

A doua zi, în zori, gruparea lui Nebogatov, împreună cu mai multe nave de transport, a intrat în golful Kua-Bé, unde a procedat la încărcarea cărbunilor și a efectuat unele reparații la mașini. Celelalte grupări ale escadrei au rămas în larg, nu departe de

gura golfului. Rojestvenski a dat ordinul nr. 229, în care spunea că „o dată cu sosirea noii grupări de nave, forțele escadrei nu numai că erau egale cu cele inamice, dar dobîndiseră chiar o oarecare superioritate în ceea ce privea navele de linie". Ordinul mai spunea: „Japonezii dispun de mai multe nave de mare viteză, dar noi doar nu avem de gînd să fugim din fața lor".

Nu știu dacă Rojestvenski credea el însuși în spusele lui; acestea n-au produs însă efectul scontat asupra matrozilor. Prea era evidentă absurditatea unei asemenea asigurări. De aceea, matrozii rîdeau pe seama acestui ordin:

— Hodoronc-tronc! Ce fel de superioritate în nave de linie? Păi, ne-au sosit doar niște rable vechi și niște cuirasate de paza coastei.

— Ei, de ne-ar fi trimis escadra Mării Negre, ar fi fost cu totul altceva.

— Cea mai mare prostie e chestia cu viteza. Ca și cînd navele rapide de aia există, ca să fugă de dușman.

— Vrea să ne ridice moralul.

Unii matrozi primiseră scrisori și citeau bucuroși veștile din patrie, împărtășindu-și tovarășilor impresiile. Nu toți primiseră însă vești bune. Iată, un fochist stătea rezemat de turela din prova-tribord și, ținînd în mîinile bătucite o scrisoare desfăcută, își pironise privirea pe rîndurile neregulate. Toate erau bune, atîta timp cît ai săi îi trimiteau salutări. Deodată însă pe fața murdară a fochistului au început să se rostogolească lacrimile.

— Ce s-a întîmplat? l-am întrebat.

Nu mi-a răspuns numaidecît. După o vreme, a spus cu glas întretăiat:

— Feciorașul meu... Mergea pe trei ani... se numea Petka... A murit.

Și-a vîrît scrisoarea în buzunarul pantalonilor de doc și a coborît vlăguit spre fundul navei, să-și vadă de lucru.

Escadra noastră se compunea acum din cincizeci de nave, dintre care treizeci și șapte de război, iar

treisprezece de comerț. Repartizarea lor tactică era următoarea :

Grupul 1 de cuirasate, din care făceau parte cele mai bune nave de același tip, în număr de patru : *Suvorov,* sub pavilionul comandantului escadrei, *Alexandru al III-lea, Borodino* și *Oriol.*

Grupul 2 de cuirasate : *Osliabia,* sub pavilionul contraamiralului Völkersamm, *Sisoi Veliki, Navarin* și *Amiral Nahimov.*

Grupul 3 de cuirasate : *Nicolae I* sub pavilionul contraamiralului Nebogatov, *Apraxin, Seneavin* și *Ușakov.*

Diviziunea I-a de crucișătoare : *Oleg* sub pavilionul contraamiralului Enquist, *Aurora, Dmitri Donskoi, Rion* și *Dnepr.*

Divîziunea a 2-a de crucișătoare : *Svetlana,* sub flamura căpitanului de rangul I Șein, *Kuban, Terek* și *Ural.*

Flotila 1-a de torpiloare : două crucișătoare ușoare rapide : *Izumrud* și *Jemciug,* patru torpiloare : *Bedovîi, Bîstrîi, Buinîi* și *Bravîi.*

Flotila a 2-a de torpiloare : *Gromki, Groznîi, Blesteașci, Bezuprecinîi* și *Bodrîi.*

Apoi, gruparea de transport — în total treisprezece nave — trei dintre ele fiind armate cu tunuri de calibru mic : *Kamciatka, Irtîș* și *Anadîr.* Aceste nave aveau în fruntea lor crucișătorul *Almaz,* sub flamura căpitanului de rangul I Radlov. În plus, pe lîngă escadră se aflau navele-spital *Oriol* și *Kostroma.*

Mai erau și alte nave de transport, însă neprezentînd utilitate, urmau a fi trimise la Saigon.

Am petrecut patru zile și patru nopți într-o forfotă continuă. Transbordam cărbuni, alimente și alte provizii de pe unele nave pe altele. Încărcam pînă la refuz cărbuni pe navele de război. Din ordinul lui Rojestvenski, coșurile tuturor navelor sosite cu Nebogatov au fost vopsite din nou, devenind în loc de negre galbene, cu o dungă neagră sus, iar catargele cenușii.

În timp ce ne aflam în golfurile Camrang și Van-Fong, ofițerii de pe *Oriol* au discutat de multe ori în legătură cu o eventuală oprire pe loc a escadrei și

inițierea unor tratative de pace cu Japonia. O dată cu sosirea navelor lui Nebogatov, discuțiile pe această temă s-au întețit. Iată ce vorbe puteau fi auzite în careu :

— După bătălia de la Mukden, pînă și pentru un cap tîmpit a devenit limpede că trupele noastre terestre nu pot să cîștige victoria. Singura lor speranță e escadra a II-a. Noi însă știm bine ce valoare au aceste ultime rămășițe ale forțelor noastre navale.

— Da, e adevărat. Dacă escadra de la Port-Arthur n-a făcut nici o ispravă, noi cu atît mai mult o să fim înfrînți.

— Concluzia ?

— Concluzia e că ar trebui să se înceapă imediat tratative de pace. Momentul e cît se poate de favorabil. Ia gîndiți-vă : orice s-ar zice, spre mirarea lumii întregi, am parcurs cu bine un drum imens, fără a pierde vreo navă. Am ajuns aproape de Japonia — ne aflăm, ca să zicem așa, la un pas de ea. Asta trebuie să trezească inamicului temeri serioase. Doar el nu cunoaște cu preciziune slăbiciunile noastre. Noi, bineînțeles, știm că escadra a doua nu e bună de nimic ca forță combativă. Totuși, atîta timp cît nu este distrusă, prezența ei în apele japoneze nu poate să nu dea loc la îngrijorări. Ne-or fi ei superiori numericește pe mare, totuși la război se întîmplă de atîtea ori lucruri neașteptate și surprize, cînd partea mai slabă o bate pe cea mai puternică. În acest sens s-ar putea cita numeroase episoade din istoria războaielor navale. Probabil că inamicul ține cont și de aceasta. Pe scurt, acum cînd am ajuns la coastele Annamului, am putea să încheiem o pace cît de cît onorabilă. Mai mult decît atît : escadra noastră ar rămîne întreagă pentru viitor, iar prestigiul Rusiei n-ar fi compromis iremediabil.

— Păcat că natura nu i-a înzestrat îndeajuns cu rațiune pe cei de care depinde încetarea acestui război.

La careu nimeni nu obiecta împotriva unor asemenea opinii.

În dimineața zilei de 1 mai, escadra, compusă din cincizeci de unități, luînd formație de marș, a pornit la drum cu viteza de nouă noduri. Grupurile 1 și 2 de cuirasate fuseseră dispuse în coloană. În pupa lor, ducînd la remorcă torpiloarele, navigau în coloană navele de transport, conduse de crucișătorul *Almaz*. Crucișătoarele navigau la flancuri, asigurînd paza navelor de transport. Detașamentul avangardă, alcătuit din patru crucișătoare, fusese împins în capul escadrei. Navele spital *Kostroma* — care ni se alăturase în ajun — și *Oriol* navigau separat, în afara șirului de crucișătoare. Grupul de cuirasate, condus de Nebogatov, acoperea spatele escadrei, cu misiune de ariergardă.

M-am întîlnit pe teugă cu boțmanul Voevodin.

— Am pornit, s-a terminat, rosti el, privind încordat escadra.

— Da, s-a terminat, i-am răspuns eu.

Escadra se întinsese pe o distanță de cinci mile. Rotocoale negre de fum gros țîșneau din numeroase coșuri. Și fumul acela, rămînînd în urmă, atîrna deasupra oceanului, ca un nor de furtună.

— Cînd te uiți, ai zice că reprezentăm o forță uriașă, urmă boțmanul.

— Da, numai dacă nu intri în miezul lucrurilor.

— Poate că peste două-trei săptămîni, unele nave vor izbuti să ajungă la Vladivostok.

Boțmanul mă privi întrebător.

— Da, poate.

Coastele liliachii care ne oferiseră un adăpost vremelnic rămîneau tot mai departe în urmă. Vremea era calmă. Întinderea apelor se încrețea ușor, oglindind razele soarelui de dimineață.

Căpitanul de rangul I Iung se plimba pe punte, scrutînd orizontul pe sub borul căștii de plută. Pînă acum, n-am vorbit aproape nimic despre el. Or, în timpul drumului, el se definise și ca personalitate, și ca superior al nostru, comandant al navei.

Era format la școala veche a flotei cu vele. Navigase mult pe bricuri, corvete și fregate. Înainte de a fi numit pe nava *Oriol*, în ajunul războiului, după tri-

miterea cuirasatului la Kronstadt pentru armare, avea comanda celui mai bun crucișător cu vele: *General-Amiral Apraxin*. Crucișătorul acela servea drept navă-școală pentru elevii școlii de subofițeri de marină, așa că la bordul ei domnea o ordine exemplară. Iung avea o vastă experiență ca marinar pe navele cu vele, unde toată viața se concentra pe puntea superioară.

Trecînd pe un cuirasat modern, se simțea ca pierdut în desișul unei păduri necunoscute. Mașinile principale și auxiliarele, utilajul electrotehnic, sistemul de dispunere a artileriei de calibru mare în turele, acestea erau pentru el tot atîtea domenii misterioase, în care nu se orienta de loc. De aceea, îi venea greu să conducă activitatea tuturor specialiștilor, să-i controleze, să le coordoneze munca. Încet-încet, fusese silit să se bizuie exclusiv pe ofițerii superiori de la bord. El se ocupa doar de serviciul de navigație, stătea mai tot timpul pe puntea de comandă și, urmărind semnalele de pe nava-amiral, dădea dispoziții semnalizatorilor și ordine la mașini. Asemenea atribuțiuni puteau fi îndeplinite foarte bine și de ofițerul șef de cart. Astfel, comandantul se izolase tot mai mult de navă în complexitatea ei, de tot ce se petrecea sub spardec, viața acesteia, în afara cîmpului său de vedere, urmîndu-și cursul de la sine. Nici comandantul secund nu-i putea ține locul. Și atunci, coaliția specialiștilor pusese mîna pe putere și diriguia totul pe cuirasat. Astfel se petreceau lucrurile nu numai la noi, pe *Oriol*, ci și pe numeroase alte nave. Lipsa de pregătire a comandanților, în sensul însușirii bazelor noii tehnici, dusese la scăderea autorității lor în ochii subalternilor. Pe fiecare navă lua naștere cîte un organism colectiv de conducere, un fel de consiliu alcătuit din ofițerii specialiști șefi de servicii.

În viața cuirasatului *Oriol* aceste relații noi se manifestau într-un mod cum nu se poate mai concret.

Căpitanul de rangul I Iung era un om bun, cumsecade, curajos, cu o vastă experiență în materie de navigație maritimă. Părea însă dezorientat de acea sarcină grea care căzuse pe umerii lui; îl deruta comanda unui cuirasat extrem de complicat, încă nepus

la punct, avînd numeroase defecțiuni tehnice. Era nevoit să se mărginească la exercitarea pur exterioară a comandamentului, executînd ordinele amiralului și menținînd ordinea generală la bord. Orice defecțiune a instalațiilor și mașinilor navei îl punea în încurcătură. Curînd, pînă și tinerii ofițeri de marină își dădură seama de această slăbiciune a sa. La careu se făcea haz de nepriceperea lui.

Comandantul aflase de la artileriști că există un dispozitiv grozav numit „reostat", care se poate arde tocmai în clipa cea mai critică, anume cînd turela trebuie să se rotească de o sută optzeci de grade. Și iată că, într-o zi, s-a petrecut o întîmplare nostimă. Comandantul stătea pe puntea superioară și privea turela pieselor de 12 țoli de la prova, care se rotea încet înaintea lui. Îngrijorat de încetineala cu care se executa întoarcerea, i se adresă locotenentului Pavlinov:

— De ce se mișcă atît de încet turela?

Acesta răspunse:

— E acționată manual.

Comandantul se gîndi o clipă, apoi își dădu cu părerea;

— A, da, probabil c-au ars reostatele.

Pavlinov și-a ridicat sprîncenele negre, mirat.

De-a lungul activității sale, lung dobîndise un fel de a fi expeditiv, propriu marinarilor din flota cu vele. De aceea, el rezolva toate chestiunile imediat, fără cercetare, prin intuiție. Necontenitele șicane din partea amiralului îi zdruncinaseră nervii. Începea și el să-și piardă stăpînirea de sine și, la rîndul său, făcea observații ofițerilor fără să judece bine fondul chestiunii.

La Madagascar, în timp ce staționam în golful Sainte-Marie, comandantul escadrei interzisese orice circulație a bărcilor după orele 6 seara.

Într-o seară s-a apropiat de scara cuirasatului *Oriol* o șalupă, care pleca în patrulare. La bordul ei se afla medicul secund Avrorov și un ofițer artilerist, locotenentul Giers, care fusese grav bolnav și acum se întorcea de pe nava-spital la cuirasat. În clipa

cînd șalupa se pregătea să acosteze la scară, comandantul Iung a început să strige ceva confuz. Dădea din mîini, se îneca și zbiera fără șir :

— Amiralul... Orele șase... Nu permit...

Șalupa a plecat în larg pentru tot timpul nopții, cu doctorul și cu ofițerul convalescent la bord.

Nervozitatea comandantului punea pe gînduri ofițerii și trupa, care se întrebau cum se va comporta în luptă, unde este absolută nevoie de sînge rece. Necontenitele „alarme" ordonate de la comandă, în urma fiecărui semnal al comandantului escadrei și la fiecare manevră, îi făceau pe unii să creadă că în timpul luptei își va pierde cumpătul. Pînă la urmă, însă, comandantul a început să critice comportarea amiralului, vorbind pe ocolite despre statul său major :

— Ei, mult se mai pricep acolo ! Se tem de amiral, și le fac pe toate orbește. Mai bine să nu le dai atenție.

Acum recepționa cu sînge rece semnalele amiralului însoțite de ordine observatoare :

— Fleacuri ! N-are decît să înjure. Cei de la statul-major și-au pierdut capul.

Încet-încet s-a luat după grupul de ofițeri specialiști șefi de serviciu, și-a însușit vederile lor și, fără să mai aștepte dispoziții de la amiral, a început să ia pe *Oriol* o serie de măsuri pregătitoare în vederea luptei *.

9. MATROZUL BABUȘKIN ÎNTR-UN ROL ISTORIC

Fiecare marinar găsea pe celelalte nave prieteni de pe aceleași meleaguri ori, pur și simplu, cunoscuți. Aveam și eu asemenea prieteni în gruparea navală a amiralului Nebogatov. N-am reușit însă decît mult mai tîrziu să-i întîlnesc și să-i întreb mai pe îndelete cum călătoriseră.

Navele care făceau parte din această grupare fuseseră echipate la Libava, în portul „Alexandru al III-lea". Cu toată tărăgăneala birocratică, se lucrase

peste tot febril. Totuși punerea la punct a utilajului navelor se făcuse în mod neglijent. Se montase urgent aparatajul pentru tir — telemetre și dispozitive optice de ochire — dar nici comandanții, nici ofițerii de artilerie nu cunoșteau caracteristicile acestora. Muniția, adusă la Libava cu trenul, era descărcată din vagoane direct în zăpadă și, înainte de a fi îmbarcată pe nave, zăcea acolo cîte o săptămînă. În componența echipajelor se aflau puțini matrozi vechi, încercați. Acestea erau completate cu efective adunate de prin diferite baze maritime și porturi. Efectivele de completare erau formate din numeroși matrozi necorespunzători : recruți care nu făcuseră nici măcar instrucția de front elementară, rezerviști care uitaseră totul, sau elemente nedisciplinate de care unitățile de coastă se săturaseră. Forurile superioare ale marinei de război zoreau mereu gruparea navală, stăruind să plece de urgență, pentru a liniști astfel opinia publică agitată. Răspunzînd obiecțiunilor comandanților, care arătau că navele încă nu erau puse la punct așa cum trebuia spre a putea să susțină lupta cu inamicul, comandantul bazei navale, contraamiralul Ireți, spunea :

— Ce luptă să susțineți ? Plecați doar în chip demonstrativ. Curînd o să fiți chemați înapoi.

Știri despre înfiorătoarele evenimente petrecute la Petersburg în ianuarie, cînd Piața Palatului fusese scăldată în sîngele muncitorilor, ajunseseră și la Libava. Muncitorii din uzine și din port începuseră să se agite. Izbucniseră greve, și lucrul era adesea oprit. Aceasta, de asemenea, nu putea să nu aibă repercusiuni asupra ritmului urgent în care trebuiau echipate navele. În locul muncitorilor calificați, pe nave lucrau matrozii. Dar și aceștia se molipsiseră de spiritul protestatar. Astfel, cei de pe cuirasatul *Amiral Seneavin* ieșeau mereu la raportul superiorilor, protestînd împotriva hranei de proastă calitate. Într-o seară, în timpul cinei, matrozii au început să facă gălăgie. Ofițerul șef de cart, micimanul Wilhelms, s-a răstit la ei, strigînd că turbulenții vor fi pedepsiți. El n-a ținut însă socoteală de starea de spirit a

oamenilor, de atmosfera încărcată, și a plătit-o cu viața: unul dintre matrozi s-a repezit la el și i-a înfipt cuțitul în abdomen, lăsîndu-l mort pe loc. Cu acel prilej a mai fost rănit și un bețman.

În asemenea împrejurări, gruparea navală a lui Nebogatov a părăsit, la 3 februarie, ultimul port și, înfruntînd o furtună rece cu valuri puternice, a pornit pe urmele noastre.

Amiralul Nebogatov era un om cu totul deosebit de Rojestvenski, comandantul escadrei. Am fost în subordinele lui, la bază, și am navigat pe același crucișător, pe cînd era căpitan de rangul I. Mi-a rămas întipărită bine în minte făptura lui trupeșă, fața buhăită, năpădită de o eczemă, barba căruntă, tunsă scurt, ochii mari, puțin bulbucați. În flotă era considerat un comandant capabil. Știa să-și antreneze subalternii, fără strigăte, bruftuluieli și bătaie. Nu putea fi socotit bătrîn — nu avea decît cincizeci și cinci de ani — dar matrozii îl porecliseră „moșulică". Datorită faptului că știa să se poarte omenește cu ei, pe drum, atmosfera din gruparea sa navală reintrase în normal, și nu numai că nu fuseseră cazuri de rebeliune, dar chiar numărul actelor de indisciplină scăzuse treptat, lucru cu care navele lui Rojestvenski nu puteau să se laude.

Ca ofițer specialist cu artileria în statul-major al grupării navale a lui Nebogatov, figura căpitanul de rangul I Kuroș, despre care am mai vorbit. Matrozii care fuseseră cîndva în subordinea lui nu puteau să-l uite. Era cu totul firesc ca, auzind de el, să întreb numaidecît cum se purta acum cu echipajul. Am aflat că, întocmai ca și în trecut, era gata oricînd să stîlcească oamenii în bătăi, dar amiralul nu dădea frîu liber apucăturilor sale. Uneori însă, pumnul lui masiv se mai abătea, pe ascuns, în capul vreunui comendor. De altminteri, pe drum căzuse tot mai mult la patima beției. Nu o dată ordonanțele, din ordinul ofițerilor, îl dezmeticeau turnînd apă peste el. Cînd era beat, provoca tot felul de scandaluri. Unul dintre ele a fost deosebit de caracteristic pentru Kuroș.

Acest incident s-a petrecut într-o dimineață, pe cînd gruparea lui Nebogatov traversa Marea Mediterană. Zorii senini prevesteau o zi frumoasă. Pe cuirasatul *Nicolae I* era în toi curățenia generală. Ofițer șef de cart era lunganul și neîndemînaticul locotenent Ivan Egorovici Tiemme, poreclit de matrozi „unchiul Vanea", iar ofițer de cart praporșcikul Alexandr Antonovici Șamie.

Șamie fugise de acasă încă de copil, cînd avea numai paisprezece ani, și se angajase pe un vas de comerț. Îi plăcuse să cutreiere mările și oceanele. Curînd după aceea hotărîse să urmeze școala navală a marinei comerciale. Îmbolnăvindu-se însă de tifos, vederea lui slăbise pînă într-atîta, încît la examenul pe care l-a dat în fața comisiei de stat n-a putut să citească indicațiile după sextant. În locul diplomei rîvnite, a căpătat doar un certificat de absolvire a cursurilor de navigație, după programul stabilit pentru ofițerii cu navigația de cursă lungă. Apoi, timp de trei ani, și-a făcut stagiul militar ca matroz în flota Mării Negre. În timpul acesta, s-a gîndit să se pregătească pentru a-și lua diploma de maturitate și a intra la universitate. După cîțiva ani de muncă grea, a învins toate obstacolele și visul lui s-a împlinit: a ajuns jurist. Era un tînăr curajos, dîrz. În timpul războiului cu Japonia a fost rechemat în activitate și avansat praporșcik. Dornic de aventuri, a cerut el însuși să fie repartizat în gruparea navală a lui Nebogatov.

Fiind de cart, Șamie se plimba încet pe puntea mijlocie. Poate că visa din nou, ca în adolescență, la întinderile nesfîrșite de ape. Cînd și cînd se oprea și contempla îngîndurat depărtările mării, admirînd reflexele soarelui pe valuri.

— Alexandr Antonovici, duceți-vă pe puntea tunurilor și vedeți ca totul să fie în ordine, s-a auzit deodată de sus vocea locotenentului Tiemme, care se plecase peste copastie.

Trezit din gînduri, Șamie dădu capul pe spate și se uită prin *pince-nez* la ofițerul șef de cart, răspunzînd printr-o glumă:

— Cred că e în ordine totul. Doar nimeni n-o să fure tunurile.

Locotenentul Tiemme se aprinse:

— Praporşcik Şamie, fiţi amabil şi executaţi imediat ordinul.

Şamie salută şi coborî pe puntea tunurilor, pe care matrozii tocmai o spălaseră. Unii furbisau acum piesele de alamă, vorbind între ei.

Într-un ungher mai întunecos de pe cuirasat, praporşcikul Şamie se simţi înşfăcat de braţe, şi cineva izbucni lîngă el în răcnete şi înjurături:

— A, te-am prins, canalie!

Luat pe neaşteptate, praporşcikul tresări. O duhoare grea de votcă îi izbi nările. O clipă crezu că fusese atacat de un matroz. Spaima sa făcu însă loc mirării, cînd recunoscu în agresor pe căpitanul de rangul II Kuroş, într-un hal fără de hal, cu un tricou de matroz pe trupul gol.

— Nikolai Parfenîci, ce-i cu dumneavoastră? întrebă Şamie politicos.

— Nu-s Nikolai Parfenîci, sînt matroz! Te omor pe loc!

Oprindu-se din lucru, matrozii priveau scena, nedumeriţi. Era în perspectivă un scandal. În mijlocul tăcerii generale, praporşcikul ridică glasul:

— A, va să zică, eşti matroz? În cazul acesta poftim la arest! Să vină comandantul gărzii!

Matrozii alergară bucuroşi să execute ordinul. Comandantul gărzii se înfiinţă numaidecît. Kuroş, care făcea mai departe pe nebunul, fu închis în cabina lui, acolo, pe puntea tunurilor. La uşa cabinei a fost pusă o santinelă.

Praporşcikul comisese un act neobişnuit de grav: arestase un ofiţer superior din statul-major. O asemenea sancţiune nu putea fi dată decît în virtutea unui ordin imperial, iar în timpul navigaţiei pe mare această prerogativă aparţinea numai şefului de stat-major al grupării navale.

Şamie raportă întîmplarea ofiţerului şef de cart. Locotenentul Tiemme se apucă speriat de cap şi îngăimă ceva, neştiind ce era de făcut. Se zăpăcise

pînă într-atîta, încît nu ridică nici măcar santinela postată la ușa cabinei lui Kuroș.

Praporșcikul luă hotărîrea să se adreseze, contrar tuturor regulilor, direct amiralului. Nebogatov se sculase abia de cîteva clipe. Ordonanța îi raportă că micimanul Șamie îl roagă să-l primească pentru a-i raporta o chestiune cu neputință de amînat. Praporșcikul fu imediat primit.

— Despre ce este vorba ? îl întrebă Nebogatov.

— Îngăduiți-mi, excelență, să mă adresez domniei-voastre personal și nu șefului de stat-major al grupării.

Mirat, amiralul se așează în fotoliu și spuse :

— Ia loc, dragul meu. Ia spune, ce s-a întîmplat ?

Șamie istorisi toată întîmplarea cu Kuroș.

Amiralul zîmbea :

— Așa, așa, va să zică, ai băgat la arest un ofițer superior. Halal civil ! Hm... Ei, înainte de toate, du-te de ridică santinela, apoi, raportează la predarea cartului că l-ai închis pe Kuroș în cabină din ordinul meu.

Întîmplarea aceasta n-a avut alte urmări.

Nebogatov a parcurs același traseu ca și amiralul Völkersamm, adică prin Canalul Suez și Marea Roșie, spre Oceanul Indian. Apoi, fără a mai face escală la Nossi-Bé s-a îndreptat spre Insulele Sonde. Pe drum, în măsura timpului disponibil, oamenii de pe navele lui făceau exerciții de tragere și antrenament pentru măsurarea distanțelor cu telemetrele. De două ori au executat și trageri reale asupra panourilor ; cea dintîi a dat rezultate cu totul nesatisfăcătoare, a doua a fost ceva mai izbutită. Noaptea navigau întotdeauna fără lumini — ceea ce, din păcate, noi n-am făcut.

Lungul drum a fost parcurs în optzeci și trei de zile. Era imposibil să nu admiri o asemenea performanță, ținînd seama că grupul era alcătuit din două nave vechi : *Nicolae I* și *Vladimir Monomah,* și trei cuirasate de paza coastei, cu totul improprii pentru curse lungi. Spre cinstea lui Nebogatov, trebuie menționat că el s-a dovedit un vrednic comandant de flotă.

Ministerul Marinei n-a fost în stare să organizeze un sistem de informare pe ruta escadrei a II-a. Noi nu știam nimic despre deplasările navelor inamice. E drept că Marele Stat-Major al marinei comunica anumite știri în legătură cu aceasta, dar toate relațiile lui erau eronate, nefăcînd decît să enerveze personalul de comandă. Amiralul Nebogatov era și el complet lipsit de informații. Nu cunoștea cîtuși de puțin situația strategică din zona operațiunilor navale, nici zona în care se afla escadra a II-a. Or, el trebuia să-l ajungă din urmă pe Rojestvenski. Unde se afla însă nărăvașul comandant ? Nebogatov nu izbutea de loc să obțină date precise, cu toate întrebările lui telegrafice la Petersburg. Părea că nu va mai putea să dea de escadra a II-a, fapt care determina în mod firesc întrebarea : ce avea de făcut în viitor ? Se gîndea să se strecoare cu navele sale spre Vladivostok. Dacă a găsit escadra, aceasta s-a petrecut cu totul întîmplător, fapt la care a contribuit și matrozul Babușkin.

Cine era acest personaj, care jucase un rol atît de remarcabil ?

Babușkin a săvîrșit în cursul războiului ruso-japonez numeroase acte de bravură. Poate că apărătorii Port-Arthurului nu i-au uitat încă numele. Mai bine decît toți îl cunoșteau matrozii de pe crucișătorul de rangul I *Baian*, pe care a navigat cîțiva ani, dobîndind gradul de subofițer mecanic clasa I-a.

Vasili Feodorovici Babușkin a venit în flotă din gubernia Veatka, de-a dreptul de la țară, dintr-un fund de provincie. Înalt, spătos, cu pieptul lat, era un adevărat atlet. Într-o zi i-a uimit pe francezi prin neobișnuita lui putere fizică. Lucrurile s-au petrecut la Toulon, pe cînd crucișătorul *Baian* se afla acolo în construcție. La teatrul orășenesc local se dădea un spectacol de varietăți. Între alte numere, un atlet își arăta forța în fața publicului : invita doisprezece oameni să se așeze pe o masă, se vîra sub ea și o ridica în spate cu oameni cu tot. Babușkin, care se afla printre spectatori, nu s-a putut stăpîni ; s-a urcat pe scenă și a cerut să se așeze pe masă încă doi oa-

meni. Un adevărat tunet de aplauze a cutremurat sala cînd el a ridicat o asemenea greutate. Rivalul său a dispărut cît ai clipi în culise, iar atletul rus a ieșit de sub masă fîstîcit, stingherit de entuziasmul furtunos al publicului, de florile care cădeau la picioarele lui. Tînăr și naiv, neștiind ce să facă, a rămas cîteva clipe nemișcat pe scenă, cu fața roșie de încordare, privind sala cu ochii lui căprui.

Mai tîrziu, le mărturisea tovarășilor săi:

— Dacă ați ști ce rușine mi-a fost! Nici nu știu cum am ieșit din teatru. Am întins-o de-a dreptul la crucișător. Îmi vuia capul, parcă ar fi fost plin de bondari.

După acea seară de pomină, primea în fiecare zi zeci de scrisori de la franțuzoaice, care căutau prin toate mijloacele să se întîlnească cu el. Din aceasta el a avut însă un folos, învățînd, mai repede decît alții, să vorbească franțuzește.

Babușkin se afla pe crucișătorul *Baian* din prima zi de război și s-a distins mereu prin curajul său excepțional. A luat parte la numeroase acțiuni dintre cele mai primejdioase. Cînd trebuia să urmărească și să prindă, în timpul nopții, spioni japonezi, care semnalizau prin lumini trupelor lor, el era mereu înaintea tuturor. Nimic nu se făcea fără el, nici atunci cînd șalupele de pază se repezeau să abordeze bruloții [1] inamici.

Pentru escadra I-a, blocată la Port-Arthur, venise o perioadă de crunte încercări. După ce au ocupat colina Vîsokaia, japonezii au început să bombardeze portul și navele, provocînd numeroase incendii. Matrozii și ofițerii de pe *Baian* se adăposteau sub cuirasă sau prin adăposturile de pe coastă. Doar cîțiva oameni rămîneau pe puntea superioară. Printre aceștia, Babușkin, totdeauna nelipsit, se repezea cel dintîi spre focarele de incendii care se declanșau pe navă. După ce toată escadra noastră a fost scufundată, Babușkin, luptînd pe uscat pentru apărarea fortăreței, făcea

[1] Vase încărcate cu materii inflamabile, cu scopul de a provoca incendii la inamic (n.t.).

mereu minuni de vitejie. Îndeplinea cu pricepere toate misiunile ce i se dădeau, căci natura îl înzestrase nu numai cu o extraordinară forță fizică, ci și cu o minte isteață. Plin de rîvnă, el era dintre oamenii care fac singuri totul, fără să aștepte dispoziții din partea superiorilor. Pe deasupra, avea în el ștofă de om al aventurii temerare. De aceea, cu cît era primejdia mai mare, cu atît mai mult se vădea și ardoarea lui Babușkin. Lucrurile au mers astfel pînă într-o zi. Babușkin lucra la refacerea parapetului fortificației nr. 3. La un moment dat a explodat aproape de el un obuz inamic. Lovit de optsprezece schije, viteazul care pînă atunci fusese decorat cu toate cele patru clase ale crucii „Sf. Gheorghe" s-a prăbușit la pămînt mai mult mort decît viu. A zăcut multă vreme în spital, pînă cînd a izbutit să se ridice din nou pe picioare.

După căderea Port-Arthurului, medicii japonezi l-au declarat pe Babușkin invalid și l-au lăsat să plece în Rusia. El a luat un vapor străin cu care a ajuns la Singapore. Acolo, s-a dus la consulul Rudanovski și, din vorbă în vorbă, a aflat de la acesta că în următoarele trei zile escadra a III-a rusă urma să treacă pe undeva prin apropiere. Consulul a adăugat:

— Trebuie să-i ducă cineva neapărat amiralului Nebogatov niște documente secrete și să-l prevină că undeva, în apropiere de Insulele Sonde, se ascunde o escadră japoneză. Englezii însă mă împiedică să fac acest lucru.

Babușkin încă nu era complet restabilit de pe urma rănilor, dar înflăcărarea lui s-a aprins din nou. Ardea de nerăbdare să se bată iarăși cu japonezii. S-a oferit să execute misiunea despre care-i vorbise consulul, ba mai mult, să rămînă pe o navă a escadrei care se apropia. Planul de acțiune a fost elaborat imediat.

Lîngă hotelul la care trăsese Babușkin, fuseseră postați niște polițiști pentru a-l supraveghea. Ca să le înșele atenția, a doua zi de dimineață, și-a pus vestonul alb, și-a îndesat pe cap casca de plută și, strecurîndu-se în stradă printr-o ieșire dosnică, s-a îndreptat spre locul convenit, pe malul mării. Acolo îl aștepta o șalupă gata de plecare. În ea se aflau doi

oameni : un francez scund și rotofei, de vreo treizeci și cinci de ani, cu o bărbuță tunsă scurt pe obrazul rumen, și un tînăr hindus, uscățiv, cu turban galben de percal. Cel dintîi era agent al consulatului Rusiei, iar al doilea îndeplinea funcțiunea de mecanic. Babușkin era socotit comandant al ambarcațiunii. Primise ordinul categoric ca în caz de pericol să ardă în focarul șalupei sau să arunce în mare plicul ce i se încredințase.

Șalupa a pornit fără a fi observată de englezi, și a luat-o repede spre larg, cu pavilionul francez fîlfîind în vînt. După cîteva ceasuri, cînd portul Singapore dispăruse din vedere, ea se și afla dincolo de insulele indicate. Escadra lui Nebogatov trebuia să treacă pe undeva prin apropiere, în ziua aceea sau în ziua următoare. Nimeni nu-i cunoștea însă precis ruta. Putea trece mai la sud ori mai la nord.

Babușkin nu trăise niciodată asemenea clipe de neliniște chinuitoare. Ori de cîte ori se iveau la orizont fumulețele unor vapoare, își îndrepta șalupa în direcția lor. Peste puțin constata însă că erau vase străine, mai cu seamă de comerț. Dezamăgit, se întorcea la locul de pîndă, ca să se repeadă curînd din nou în altă parte. Uneori se îndepărta atît de mult, încît insulele abia se mai zăreau. Acest du-te-vino se petrecea chiar lîngă ecuator, unde soarele înălțat la zenit nu lasă nici un fel de umbră. Razele lui dogorau insuportabil.

Stînd la cîrma șalupei, Babușkin cerceta mereu cu binoclul zarea aprinsă de arșiță. Stătu la pîndă și noaptea, astfel că nu închise ochii o clipă. Escadra nu se ivea însă de loc. Așa s-au scurs și următoarele douăzeci și patru de ore. Babușkin simțea o durere vie în ochii încordați, iritați de sclipirea mării și de insomnie, iar rănile nevindecate i se deschiseseră din cauza căldurii. Neavînd la el nici medicamente, nici pansamente, el și le uda cu apă de mare.

Francezul îl îndemna :

— Degeaba ne pierdem timpul. Nu ne așteaptă nimic bun aici. Hai înapoi la Singapore, pînă nu dau peste noi navele japoneze.

Babușkin însă nu era dintre oamenii care fug din fața greutăților sau a primejdiei. Tenacitatea lui era vecină cu nebunia. Răspundea cu răceală francezului:

— Nici să n-aud de așa ceva, *monsieur*. Mușcă-ți limba mai bine.

A venit și ziua de 22 aprilie, a treia de cînd părăsiseră Singapore. Stocul de lemne pentru mașina șalupei era pe sfîrșite. Hotărîră să le păstreze pentru eventualitatea că vor trebui să se apropie de escadră, ori să-i taie drumul, dacă avea să apară într-adevăr în apele acelea. Șalupa nu mai alerga ca turbată pe mare, ci stătea pe loc, menținînd doar o presiune slabă la căldare. Cînd porniseră la drum, agentul consulatului și mecanicul hindus nu se așteptau ca lucrurile să ia o întorsătură atît de proastă. Pentru amîndoi era clar că, dacă ar fi sfărîmat și tambuchiurile, tot n-ar fi avut de ajuns combustibil ca să se poată întoarce în portul lor, destul de îndepărtat. Aveau nevoie de ajutor de undeva. Acesta putea însă să nu vină, și atunci îi aștepta pieirea. Și, culmea nenorocirii, nu mai aveau apă dulce. Babușkin se uita la ei cum își lingeau mereu buzele crăpate. Slăbit de rănile deschise, el suporta și mai greu setea chinuitoare. Fața lui, năpădită de barba neagră, era suptă, iar ochii, inflamați, tulburi sub pleoapele umflate, i se afundaseră adînc în cap.

Cînd și cînd, agentul șușotea cu hindusul. Părea că puneau la cale ceva. În cele din urmă, francezul se întoarse spre Babușkin și-l întrebă cu glas șuierător:

— Mai stăm mult timp pe loc?

Babușkin nici nu se uită la el.

— Exact atîta cît va fi nevoie.

— Dar dacă n-avem poftă să pierim numai pentru că unul dintre noi e nebun?

— Asta nu mă privește.

Francezul începu să răcnească și să vînture din mîini:

— La dracu cu escadra voastră! Nu sîntem idioți să te mai ascultăm! Îți cerem să te îndrepți imediat spre țărm!

Hindusul i se asocie, țipînd și țopăind :

— Înapoi ! La Singapore !

Era revolta unui echipaj compus din doi oameni.

Fără veston, numai în maieul de plasă, Babușkin se ridică în picioare la pupa, întunecat și uriaș ca o ancoră de o sută de puduri care cade la fund. Bicepșii lui de fier se contractară. Cu toate rănile sale, mai avea destulă putere ca să-și arunce subalternii peste bord, ca pe niște potăi. Îi privi cu ochii lui inflamați, injectați, pe sub borul căștii de plută și, ridicînd pumnii grei, hîrîi :

— Tăceți din gură ! Ori poate vreți să vă crăp capetele la amîndoi, ca niște nuci sub ciocan ? Să știți că mă lipsesc de voi. Sînt mecanic, și pot să fac singur toată treaba pe șalupă.

Francezul se făcu îndată mic, dîndu-se îndărăt spre prova, iar hindusul se ascunse după mașină.

Cînd și cînd, se ivea ba ici, ba colo, un fumuleț singuratic ; legănîndu-se ușor pe suprafața liniștită a mării, șalupa nu se urnea însă din loc. Soarele ajunsese în punctul cel mai înalt al drumului său și curînd avea să scapete încet spre asfințit. Toată nemărginirea apelor sclipea în lumina amiezii. În șalupă era o zăpușală insuportabilă, mai ales din pricina acoperișului de tablă al mașinii, încins de razele soarelui. Totul frigea : cămașa, pantalonii, ghetele. Cerul încins făcea să se evaporeze nu numai apa, ci și sîngele din vine. Spre sud-est se ridicau nori de ploaie.

Tăcea marea, moleșită, tăceau și cei trei oameni de pe mica ambarcațiune, parcă împăcați cu soarta lor deznădăjduită.

Așezat la pupa, Babușkin își ducea mereu, cu aceeași stăruință, binoclul la ochi. Deodată sări ca ars în picioare și-și încordă privirea îndreptată spre vest. Acolo, în zarea încețoșată, se iviseră cîteva rotocoale mici de fum — unul, două, trei. Cu fiecare clipă, numărul acestora sporea. Curînd începură să se contureze catargele. Mîinile cu care ținea binoclul îi tremurau, genunchii i se muiau. Cu glas întretăiat își vesti echipajul :

— Vin ai noștri !

Porunci să se arunce în focar ultimele rămășițe de lemne, ca să iasă înaintea escadrei.

Francezul protestă din nou:

— Să fugim. Acelea sînt nave japoneze ori engleze. Au să ne spînzure, ca pe niște spioni...

Babușkin întinse mîna lui vînjoasă spre pîrghia valvulei de inundare, amenințînd că o deschide și înecă șalupa. Cei doi înmărmuriră de spaimă, cu ochii holbați la îngrozitorul lor comandant. Amețit de hotărîrea sa nestrămutată, acesta răcni din răsputeri:

— Dacă mai spuneți o vorbă, vă trimit pe amîndoi la fund!

Apoi comandă:

— Înainte!

Șalupa porni cu toată viteza spre escadră.

Curînd, nu mai încăpea nici o îndoială că se apropia escadra rusă. Pavilioanele „Sf. Andrei" se zăreau deslușit. Acum nu mai exista decît o problemă: cum să fie oprite navele? În capul formației naviga cuirasatul *Nicolae I* sub pavilionul amiralului. Apropiindu-se de nava din cap, cei din șalupă începură să strige și să dea din mîini. Deodată, spre bucuria lor, zăriră niște conuri negre înălțîndu-se pe saule, spre verga de semnalizare, acesta fiind semnalul pentru stoparea mașinilor tuturor navelor. Toată escadra se opri.

Șalupa se apropie de cuirasatul *Nicolae I*. Babușkin urcă pe punte, înmînă contraamiralului Nebogatov plicul secret și-i povesti, în cîteva cuvinte, încercările prin care trecuse. În încheiere, îi adresă o rugăminte:

— Excelență, îngăduiți-mi să rămîn pe cuirasat. Vreau să mă bat încă o dată cu japonezii.

Dorința lui a fost satisfăcută. Babușkin era radios. Sleit însă de puteri, nu mai era în stare să meargă fără ajutor — și sprijinit de brațe fu dus la infirmerie.

Aprovizionată cu combustibil și cu apă, peste o jumătate de ceas șalupa porni spre Singapore.

Din hîrtiile primite, amiralul află cu precizie locul în care se afla escadra a II-a și, schimbînd drumul,

porni cu gruparea sa navală mai departe, pe Marea Chinei de Sud.

Se dezlănțui o ploaie torențială, tropicală. Dacă Nebogatov ar fi trecut prin acele locuri cu un ceas mai tîrziu, Babușkin n-ar fi zărit navele din cauza ploii, și cele două escadre nu s-ar fi unit niciodată.

10. PRONOSTICURI ASUPRA DRUMULUI PE CARE AVEAM SĂ-L LUĂM

În zorii zilei de 5 mai, navele au stopat mașinile și au început să încarce cărbuni de pe vasele de transport, învăluindu-se curînd într-o negură deasă.

După-amiază, vapoarele *Merkuri* și *Tambov* au fost lăsate să plece la Saigon.

În ziua aceea, inginerul Vasiliev, la care țineam atît de mult cu toții și eu și echipajul, s-a întors de la nava-spital pe cuirasatul nostru *Oriol*. Arăta bine, era prietenos ca de obicei, dar piciorul rănit nu i se vindecase pe deplin și, neputînd să calce cu el, se deplasa anevoie, sprijinindu-se în cîrje. Mă bucuram că-l văd iarăși pe cuirasat. Acum aveam să stăm din nou de vorbă despre una și alta.

L-am întîlnit lîngă scara ofițerilor, pe cînd cobora sprijinit de ordonanță.

— Ce mai e nou? m-a întrebat Vasiliev, zîmbind prietenos.

— Aici s-au petrecut lucruri mari.

— A, am auzit că v-ați răzvrătit. Într-o zi o să ne vedem, să stăm de vorbă.

Seara, escadra a pornit din nou, în direcția insulei Formoza. În drum ne opream cînd și cînd, pentru scurtă vreme, din pricina avariilor ivite la mașinile uneia sau alteia dintre nave. Acestea erau reparate la iuțeală, și numărul zilelor pînă la întîlnirea cu misteriosul inamic era mereu în descreștere. Noaptea dormeam iepurește, de teama unor eventuale atacuri ale torpiloarelor.

După cum am arătat, cu prilejul recentei inspecții a amiralului Rojestvenski fuseseră arestați opt matrozi. Știam cu toții că o comisie specială le va da o pedeapsă necruțătoare, pentru a servi drept pildă altora. Totuși, la bordul cuirasatului s-a produs o nouă încălcare a disciplinei, și tot în mod colectiv. Iată despre ce e vorba: atunci cînd navele plecau în croaziere pe mări străine, se acorda o alocație pentru cumpărarea de cărți — cîte douăzeci de copeici de matroz. De data aceasta însă, trecînd prin mîinile revizorului de la bord, jumătate din această sumă dispăruse fără urmă, iar cu banii rămași fuseseră cumpărate tipărituri de literatură pseudopopulară. Făceau excepție cîteva cărți de L. Tolstoi, în ediția „Posrednik", dar și acestea, în urma insistențelor preotului Paisi, fuseseră aruncate peste bord, ca fiind „învățătura lui Antihrist" [1]. Se înțelege de la sine că o asemenea hrană spirituală nu-i putea satisface pe matrozi. Ei doreau să citească opere ale clasicilor și ale celor mai buni scriitori contemporani, dar micimanul Vorobeicik, bibliotecarul navei, le răspundea de fiecare dată:

— Nu-i de nasul vostru. Citiți ce vi se dă.

Mizera bibliotecă a matrozilor se afla, împreună cu aceea a ofițerilor, lîngă careu, în dreptul bufetului, în niște dulapuri mari. Într-o noapte, matrozii, profitînd de faptul că în careul umplut cu cărbuni nu se afla nici un ofițer, au spart dulapurile și au furat cărțile ofițerilor. N-au lăsat decît *Marea enciclopedie* de Brockhaus și Efron. Operele lui Emile Zola, Maupassant, Orzeszko, Turgheniev, Gorki, Korolenko, Cehov, precum și scrierile științifice au început să circule printre matrozi. Altădată, o asemenea ispravă ar fi atras după ea o percheziție generală, iar vinovații ar fi fost pedepsiți aspru. Acum, însă, matrozii citeau în văzul tuturor aceste cărți, le citeau cu nesaț, de parcă ar fi avut în program o săptămînă de studii literare. Ofițerii se făceau că nu-i văd pe cei care citeau.

---

[1] L. N. Tolstoi fusese „excomunicat din sînul bisericii ortodoxe" pentru atitudinea sa critică față de biserica oficială (n.t.).

Scopul nostru era să răzbim pînă la Vladivostok. Aceasta însemna că nu puteam să ocolim Marea Japoniei, indiferent pe care dintre cele trei drumuri principale le-am fi ales — prin strîmtoarea Coreei, în mijlocul căreia se afla marea insulă Țușima; prin strîmtoarea Sangar, care despărțea insulele japoneze Ieso și Nippon, sau prin strîmtoarea Lapérouse, cea mai nordică, unde se terminau apele teritoriale inamice și începeau cele rusești, ale insulei Sahalin.

— Ce drum va lua escadra noastră?

Iată întrebarea care îi preocupa acum în cel mai înalt grad pe ofițeri și pe matrozi.

Bineînțeles că era treaba comandantului escadrei să hotărască încotro își va îndrepta navele. În această chestiune, el n-ar fi ținut seama de părerea noastră și nici chiar de aceea a comandanților de nave. Nouă nu ne rămînea decît să-i executăm fără murmur ordinele, chiar dacă erau nesăbuite, absurde. Totodată însă, ca oameni vii, care gîndeam, nu puteam să rămînem nepăsători față de soarta escadrei, de care depindea însăși viața noastră.

Moartea ne amenința pe toți, fără deosebire.

Matrozii trăgeau cu urechea spre pupa, dorind să știe cam ce vorbeau ofițerii despre strîmtori. Din păcate, ordonanțele aveau prea puțină carte și ne împărtășeau informații foarte sărăcăcioase.

— Ăi mari se ciorovăiesc tot timpul în privința drumului pe care ar fi mai bine s-o luăm. Zic că ar trebui să ocolim Japonia. Cică ne-am putea furișa spre Vladivostok pe undeva, pe lîngă Sahalin.

Unii dintre matrozi se apropiau de tambuchiul deschis al careului, să audă cu urechile lor ceea ce vorbeau ofițerii.

Drumul prin strîmtoarea Coreei părea cel mai puțin atrăgător, pentru că această strîmtoare e cea mai îndepărtată de Vladivostok și, pe deasupra, acolo se aflau bazele navale principale japoneze. Luînd-o în direcția aceea, era inevitabilă o întîlnire cu toată flota japoneză, inclusiv torpiloarele. Puteam oare să le înfruntăm?

Într-o zi, l-am rugat pe locotenentul Giers să mă lămurească și pe mine în privința aceasta.

— Cred că Rojestvenski va alege între strîmtoarea Lapérouse și strîmtoarea Sangar, a răspuns Giers. E drept că aceasta din urmă prezintă anumite dificultăți, în ceea ce privește siguranța navigației, deoarece se îngustează pe alocuri pînă la zece mile. Asta n-a împiedicat însă ca anul trecut, în ziua de 7 iulie, grupul de crucișătoare de la Vladivostok, sub comanda contraamiralului Bezobrazov, să iasă în Oceanul Pacific tocmai pe acolo. El a coborît pînă la paralela Yokohamei, a încrucișat o săptămînă întreagă în aceste ape și a scufundat mai multe vase cu încărcătură de contrabandă. Și mai uimitor ca orice este că s-a întors pe aceeași cale, fără să fi dat ochii cu inamicul. Prin urmare, drumul acesta nu trebuie neglijat. Să nu se uite însă că Bezobrazov n-a avut în subordine decît trei crucișătoare, pe cînd în cazul de față e vorba de trecerea unei escadre întregi. Și am mai scăpat din vedere un lucru: această strîmtoare este cea mai apropiată de Vladivostok — se află numai la patru sute ciucizeci de mile.

— Dar despre strîmtoarea Lapérouse ce părere aveți? am întrebat eu.

— Cred că e cea mai avantajoasă pentru noi. Are aceeași lărgime ca și partea de răsărit a strîmtorii Coreei, în schimb însă este mult mai scurtă. Drumul pînă la Vladivostok este de asemenea mai scurt decît prin preajma insulei Țușima. Cuirasatul auxiliar *Ural* are un post puternic de telegrafie fără fir. Folosindu-ne de ea, cînd vom ajunge aproape de strîmtoare vom putea să chemăm în ajutorul nostru crucișătoarele de la Vladivostok. Aceste nave sînt suficient de puternice și rapide. Un asemenea sprijin va fi cît se poate de binevenit. Strîmtoarea Lapérouse desparte două insule: una japoneză, Yeso, cealaltă a noastră, Sahalin. Acolo, inamicul n-are prin apropiere baze navale. Prin urmare, el nu poate să-și deplaseze în direcția aceea toată flota, în vederea unei bătălii, ci va fi silit, în caz că ne va descoperi din timp, să detașeze o escadră formată din unitățile cele mai combative.

— Dar dacă japonezii au în această strîmtoare forțe de recunoaștere ?

— E foarte probabil să aibă. Aceasta însă nu înseamnă că vom fi descoperiți neapărat. Strîmtoarea are o lărgime de circa douăzeci și patru de mile. Fiecare furtună va fi numai în avantajul nostru. Iar prin ceațurile atît de frecvente în acea regiune, se poate trece și la o jumătate de milă de inamic, fără a fi observați. Să admitem, totuși, că elementele de recunoaștere ne-ar descoperi. Ei și ? Nu vor cuteza să angajeze o bătălie cu toată escadra — aceasta ar însemna pentru ele o înfrîngere sigură. Misiunea lor este aceea de a raporta imediat amiralului Togo, comandantul lor, ceea ce au descoperit. Dar pînă cînd acesta va ridica ancora, pînă-și va deplasa escadra din partea de sud a Mării Japoniei spre nord, noi am și ajuns la Vladivostok, profitînd de avansul pe care l-am avea. Acest lucru ar schimba de îndată situația, radical, în favoarea noastră. Acolo am fi la noi acasă, unde, vorba aceea, chiar și zidurile te ajută. Flotila de torpiloare a japonezilor se va micșora ; a noastră, dimpotrivă, va spori prin sosirea celor care ne vor fi trimise în ajutor de la Vladivostok. Dacă vreuna dintre navele noastre ar fi avariată, ea ar avea unde să se adăpostească — la o bază proprie — pe cînd navele japoneze scoase din acțiune n-ar dispune de un asemenea adăpost. Sînt absolut convins că Rojestvenski va opta pentru drumul prin strîmtoarea Lapérouse.

În aceeași seară am trecut pe la inginerul Vasiliev. Mica lui cabină era viu luminată de becul electric. Dată fiind apropierea zonei de operațiuni, iubloul fusese camuflat cu grijă, ca să nu se vadă lumina. Pe o măsuță se aflau niște desene tehnice și cîteva caiete cu note. M-am așezat într-un fotoliu prins cu șuruburi de podea. Vasiliev stătea pe jumătate culcat în cușeta lui, rezemat cu spatele de perete, ținîndu-și piciorul nevindecat într-o poziție comodă. Ca întotdeauna, avea o carte în mîini. După ce mi-a răspuns la salut, mi-a spus :

— Tocmai am isprăvit romanul *Nana* de Emile Zola și meditez asupra lui. E o lucrare remarcabilă. L-ai citit?

— Pe acesta nu. În general, însă, am citit multe cărți de Zola.

— Să-l citești neapărat. Sînt pînă peste cap ocupat cu treburile mele: trebuie să-mi pun în ordine toate desenele și însemnările tehnice despre navele noastre. Cartea asta însă m-a pasionat și nu m-am putut desprinde de ea pînă n-am terminat-o. Autorul dă o imagine a Franței din epoca lui Napoleon al III-lea. Ce descompunere oribilă în cercurile înalte ale Parisului! Ai impresia că te sufocă atmosfera aceea de putregai. Din republica de altădată, pe care o cunoșteam ca prevestitoare a libertăților pentru alte țări, s-a ales praful și pulberea — și cum a degenerat! E lesne de înțeles de ce i-au zdrobit nemții pe francezi în 1871. Fără să vreau, compar Rusia din vremea noastră cu Franța condusă de Napoleon al III-lea și de camarila lui. Între aceste două țări există multe trăsături comune, întocmai ca și acelea care există între Japonia din zilele noastre și Germania de atunci.

— Credeți că și noi vom fi învinși? l-am întrebat eu, cu toate că de mult nu mai aveam îndoieli în privința aceasta.

Ochii lui căprui, pătrunzători, s-au oprit asupra mea, parcă reproșîndu-mi ignoranța de care dădeam dovadă.

— Sper că nu mi-ai pus în mod serios o asemenea întrebare? Ce, nu-ți ajung faptele care s-au petrecut pînă acum în acest război absurd? Am repurtat noi oare măcar o singură victorie pe uscat, după atîtea lupte cu japonezii? Nu. Și unde este escadra noastră de la Port-Arthur, care număra aproape patruzeci de nave de război? Cîteva nave ușoare s-au împrăștiat care încotro prin porturi neutre, iar cele mai multe se odihnesc de mult pe fundul mării. S-au scufundat ele singure, cu alte cuvinte și-au făcut seama ca niște cartofori decavați. Ultima resursă ce ne-a mai rămas este escadra a doua. Atît. Cu ea se va termina și flota noastră. Multă vreme de aici înainte, văzduhul va

rămîne limpede deasupra porturilor noastre, căci nu vor mai fumega coșuri de nave.

Am tăcut amîndoi cîteva clipe. Apoi a venit vorba despre strîmtori. I-am relatat lui Vasiliev cele discutate pe aceeași temă cu locotenentul Giers. Ascultîndu-mă, el își netezea de la frunte spre ceafă părul tuns scurt, țepos, trecînd cu palma peste el încet, domol, de parcă și-ar fi liniștit gîndurile alarmate, rebele. În cele din urmă a conchis fără șovăire:

— Locotenentul Giers, ca un om inteligent ce e, a ajuns la o concluzie justă. Nu e neapărat necesar să ne aventurăm prin strîmtoarea Coreei. Aceasta ar însemna pieirea noastră.

— Da, am auzit același lucru de la mulți alții. Dar, după cum spun unii ofițeri, strîmtoarea Lapérouse ar putea să ne facă o primire nu tocmai binevoitoare. Acum, primăvara, prin regiunea aceea sînt cețuri dese. Or, ar urma să intrăm mai întîi în marea Ohotsk, printre insulele Kurile care ne sînt cu totul necunoscute. Și apoi, avem noi oare destui cărbuni ca să ocolim toată Japonia prin Pacific?

Vasiliev m-a întrerupt:

— Înțeleg ce vrei să spui: acest traseu prezintă anumite riscuri pentru noi. Așa e?

Am dat din cap afirmativ.

— Să începem cu cărbunii. Vapoarele de aprovizionare merg cu noi și sîntem pe deplin asigurați în această privință. De altfel, ne-am deprins cu transbordarea cărbunilor în largul mării. A doua obiecțiune este și ea foarte șubredă. În escadra noastră sînt ofițeri care au navigat ani de-a rîndul prin aceste ape. Ei cunosc insulele Kurile ca cele cinci degete ale mîinii. De ce să nu fie folosiți? Rămîne cel mai de seamă obstacol: ceața. Să nu uităm însă un lucru: trimiterea întregii noastre escadre în Extremul Orient este pur și simplu o aventură dintre cele mai nesăbuite. Nu ne putem întemeia calculele numai pe raportul de forțe. Concluzia ar fi că sîntem prea slabi. Deci, la naiba cu orice fel de calcule! Ce e dezavantajos pentru o operațiune navală normală, e bun pentru o aventură: ceața groasă, întunericul nopții, furtuna.

Aceasta înseamnă că escadra noastră are nevoie de anumite condiții ce i-ar permite să se furișeze neobservată pe sub nasul inamicului. Iată motivele pentru care strîmtoarea Lapérouse, cu cețurile ei, pare mai atrăgătoare pentru noi.

— Așa este, dar s-ar putea ca Rojestvenski, care e atît de încrezut, să nu adopte acest punct de vedere.

— Ar fi cu atît mai rău și pentru noi, și pentru el.

Vasiliev își potrivi mai bine, cu mîinile, piciorul nevindecat încă și se crispă de durere. Văzusem cu cîtă greutate se deplasa pe puntea netedă, sprijinindu-se în cîrje și neputînd să urce scara fără ajutorul cuiva. Invaliditatea lui avea să mai dureze cel puțin două luni de zile. Era inutil pe cuirasat. Aflasem însă că înaintase un raport comandantului nostru, cerînd să fie reprimit cît mai repede pe nava lui.

L-am întrebat, privindu-l drept în ochi:

— De ce ați ieșit înainte de timp din spital? O duceați rău acolo?

Vasiliev zîmbi trist:

— Dimpotrivă, am dus-o foarte bine. Medicii aveau o atitudine excepțională față de mine și insistau să rămîn pe nava-spital. Acolo puteam să stau într-un pat foarte confortabil. Hrana nu era proastă. Surorile de caritate ne distrau. În cazul unei bătălii, pavilionul Crucii Roșii m-ar fi apărat de orice primejdie. Totuși, n-am mai putut să rămîn acolo.

— Și v-ați întors pe o navă sortită pieirii. De ce? am insistat eu.

— Conștiința și rațiunea mea erau în divergență. Am cerut stăruitor medicilor să mă transfere pe cuirasat. Rațiunea, ca un cîine de pază credincios, îmi spunea că fac un pas greșit, că mă-ndrept poate spre pieire. Simțămintele mă trăgeau însă spre cuirasat ca niște parîme invizibile. M-am obișnuit cu nava mea, cu echipajul ei, cu tovarășii. Și-am fost cuprins de o dorință irezistibilă să împărtășesc soarta prietenilor mei. Poate că într-un moment critic, voi contribui la salvarea navei, prin sfaturile mele...

Am plecat luînd cu mine volumul lui Emile Zola.

Escadra a traversat tropicul Racului și a intrat în zona temperată. Insula Formoza, pe care o ocolisem prin Oceanul Pacific, rămăsese în urmă. Apele din zona aceea nu mai văzuseră niciodată o asemenea aglomerație de nave.

Perioada grea, a traversării mărilor și oceanelor, se apropia de sfîrșit. Străbătuserăm un drum lung, făcînd multe eforturi, consumînd multă energie. Rămînea să trăim cel mai groaznic capitol din acea epopee inutilă.

La 10 mai, dis-de-dimineață, ne-am apucat din nou să transbordăm cărbuni. Vremea era liniștită. O bură de nori atîrna nemișcată deasupra întinderii apelor ; ziua se înstăpînea — cenușie, mohorîtă, fără culorile marine de totdeauna. În jurul escadrei, oriunde îți aruncai privirile, nici o insulă, nici o navă străină. Asta era bine.

Printre matrozi se auzeau vorbe :

— Asta-i ultima escală.

— De ce ultima ?

— Peste o zi, două, dăm ochi cu dușmanul.

— Poate că o să ocolim Japonia. Atunci o să fie nevoie să ne mai oprim o dată.

— Încă nu se știe încotro o să îndrepte comandantul escadra.

Unii matrozi mai isteți chibzuiau astfel :

— Ba se știe, o dată ce ne-am apucat să îmbarcăm cărbuni. Cuirasatul nostru, chiar și așa, e atît de încărcat, încît centura cuirasei a intrat adînc în apă. Pînă la strimtoarea Coreei mai e o nimica toată, vreo două zile de drum. În două zile n-o să putem arde atîția cărbuni, ca nava să revină la linia de plutire normală. Socoate și tu.

La asemenea vorbe, se răspundea :

— Așteaptă mult și bine să cugete „Turbatul".

Ofițerii erau și ei de părere că, de vreme ce se procedase la încărcarea cărbunilor, urma să ocolim Japonia.

Profitînd de escală, de pe *Suvorov* s-au dat ultimele ordine. În ele se și puneau probleme de ordin operativ. Amiralul ordona :

„În caz că inamicul își va face apariția, atunci, la semnalul convenit, forțele principale vor înainta asupra lui, pentru a angaja lupta, fiind sprijinite de grupul 3 cuirasate și de diviziunile de crucișătoare și nave de recunoaștere, care vor acționa independent, adaptîndu-se la condițiile respective. Dacă nu se va da nici un semnal, atunci, urmîndu-se exemplul navei-amiral, se va concentra focul, în măsura posibilităților, asupra navei din cap sau asupra navei-amiral a inamicului."

În loc de un plan al operațiunilor în perspectivă, minuțios elaborat, fuseseră date doar niște directive generale, vagi. Asupra cărei părți din forțele inamice trebuiau să fie îndreptate atacurile ? Prin ce metodă urmau să fie executate ? Care erau misiunile grupurilor, luate fiecare în parte ? Ce înțeles avea expresia : crucișătoarele și navele de recunoaștere „vor acționa independent" ? Cum se va proceda, dacă nava din cap nu va fi nava-amiral, ci datorită unei manevre oarecare o navă de rangul al doilea ?

În zadar își băteau capul cu asemenea întrebări comandanții de grupuri și de nave. N-au obținut nici un fel de lămuriri și indicații suplimentare. Comandantul escadrei socotea probabil că dispozițiile lui erau suficiente, urmînd să se îngrijească personal de ceea ce se va întîmpla în timpul bătăliei. Adăuga doar, că dacă *Suvorov* va fi scos din acțiune, atunci, pînă cînd statul-major va trece de pe el pe o altă navă, comanda escadrei va fi luată de nava următoare, în ordinea numerică a formației, cu alte cuvinte : mai întîi de *Alexandru al III-lea,* pe urmă, dacă și acesta va fi scos din acțiune, de *Borodino,* și așa mai departe.

Seara, coșurile escadrei au început să fumege mai gros. Cadranele lohurilor înregistrau cu preciziune numărul milelor parcurse spre coastele Japoniei. Clopotele de pe nave băteau la fiecare jumătate de oră.

Clinchetele lor de toate felurile răsunau deasupra mării.

Încă o zi se dusese în neant. Inamicul parcă pierise de pe fața pămîntului. Nu-și trăda prin nimic existența. Ce-o fi asta ? Eram cu toții nedumeriți.

Vremea începea să se strice. Era din ce în ce mai răcoare. Ofițerii și matrozii își puseseră ținuta neagră.

Oamenii simțeau instinctiv că venise timpul cînd trebuiau să se unească într-un tot, în vederea luptei care-i aștepta. Ce ne-am fi făcut fără ofițeri care să ne conducă ? Fără ofițeri, noi am fi fost neputincioși, iar ofițerii, fără noi, n-ar fi însemnat nimic. Într-o bătălie navală, spre deosebire de războiul terestru, pot fi unele împrejurări în care salvarea navei depinde de un singur om, fie el ofițer, fie simplu matroz. Timona întoarsă la timp poate să împiedice răsturnarea navei cu carena în sus. Sau alt exemplu : se declară incendiu într-o magazie de muniții, unde sînt depozitate obuze încărcate cu piroxilină, ori în camera de explozive, plină de garguze de pulbere fără fum. Atunci, tot echipajul va fi în pericol de a sări în aer. Un mecanic auxiliar, care și-a păstrat cumpătul, îi poate salva pe toți : va închide porțile etanșe și va deschide valvulele de inundare. Apa va țîșni, va năvăli puhoi în compartimentul amenințat de explozie, iar nava și tot echipajul vor scăpa ca prin minune. Și ofițerii și matrozii își dădeau seama că ne puteam aștepta la orice. De aceea, relațiile între comandanți și executanți se îmbunătățiseră. Înjurăturile și bătaia dispăruseră. Conștienți de gravitatea clipelor prin care treceau, matrozii uitaseră deocamdată batjocurile suferite și se apucaseră să-și îndeplinească mai cu rîvnă îndatoririle.

Cuirasatul *Oriol* se pregătise de mult în vederea luptei. Se dăduse atenție în special înlăturării materialelor inflamabile de pe puntea superioară, pentru a feri nava de incendii. În acest scop fusese aruncat peste bord tot lemnul scos din bastingaje, din cabinele de pe punte, din comandă. Fuseseră de asemenea descongestionate de mobila inutilă și de ornamente cabinele de pe puntea tunurilor, bufetul ofițerilor și

careul. Tot ce era de valoare a fost dus în compartimentele de jos, iar restul aruncat peste bord. Totuși, măsurile luate nu erau suficiente. Ar fi trebuit, după părerea inginerului Vasiliev, ca nava să fie golită și mai mult, să nu fie lăsat nimic care ar putea întreține focul, dar căpitanul de rangul I Iung nu cutezase să facă așa ceva. Comandantul escadrei nu dăduse în această privință nici un fel de ordine și, după cîte știam, nu dispusese nimic în acest sens nici pe cuirasatul *Suvorov,* lăsînd pe loc tot ce era de lemn. Pe alte nave, doar puțini comandanți îndrăzniseră să urmeze pilda cuirasatului *Oriol*. La noi se luaseră măsuri suplimentare pentru protejarea aparatelor și dispozitivelor, care puteau fi avariate de schijele obuzelor inamice. În acest scop erau folosite grătare de oțel de la focarele căldărilor, saci cu cărbuni, hamace. În eventualitatea defectării unor aparate sau transmisii, fuseseră scoase și puse la îndemînă piese de schimb, ca să poată fi utilizate numaidecît la nevoie.

În aparență, oamenii erau liniștiți, rîdeau, glumeau. Unii gîndeau cu glas tare cum își vor petrece timpul la Vladivostok. Rezerviștii visau că se vor întoarce curînd acasă. Totul nu era însă decît un teatru fără scenă și fără spectatori. În adîncul sufletului, creștea neîncetat o deznădejde sumbră. Cele peste două sute de zile rămase în urmă ne lăsaseră gînduri amare. Multe file apăsătoare se întorseseră în cartea vieții noastre, iar acum ne apropiam de ultimul capitol, de finalul îngrozitor.

Dimineața zilei de 12 mai era rece, mohorîtă. Bătea un vînt destul de puternic, vuind jalnic prin sarturile și straiurile arboradei. Nori plumburii pluteau jos, îngreunați de umezeală. Picuri de ploaie, mărunți ca grăuncioarele de mac, se cerneau pieziș, spuzind suprafața mării ca erupția unei boli. Orizontul era perdeluit de un văl des, care luneca necontenit de sus în jos. Dincolo de bordajele cuirasatului se auzea plescăitul valurilor.

Pe mare, niciodată nu te simți atît de trist ca într-o zi cu vreme urîtă. Așa era și atunci. Cu toată umezeala, cu tot frigul pătrunzător, mulți dintre ofi-

ţerii şi oamenii din echipaj stăteau pe puntea superioară şi pe celelalte punţi ale cuirasatului. Cu cîteva clipe mai înainte, clopotul navei bătuse de şase ori. Privirile tuturor erau aţintite asupra navelor de transport, care se îndepărtau de escadră, plecînd spre Şanhai. Erau şase: *Iaroslavl,* pe care flutura flamura căpitanului de rangul I Radlov; *Vladimir, Kuronia, Voronej, Livonia* şi *Meteor.* Se îndreptau, sub protecţia crucişătoarelor auxiliare *Rion* şi *Dnepr,* salutîndu-ne la despărţire cu pavilioanele lor înălţate la catarge. Le priveam din urmă, fără să ne ascundem invidia.

Pe teugă se aflau cîţiva matrozi, printre care eram şi eu. Deodată se auzi un glas:

— Ăştia chiar că au baftă. Cică ar fi numai patruzeci de mile pînă la Şanhai.

— Peste patru ceasuri au să fie într-un port neutru.

— Iar noi trebuie să ne ducem să ne batem cu japonezii. Pentru ce? Nici în vis nu i-am văzut.

— Aş lăsa să mi se taie o mînă, numai să mă văd într-un port neutru.

În glasurile lor răbufnea amărăciunea şi iritarea.

Vapoarele au pierit curînd dincolo de perdeaua deasă a ploii.

Puntea superioară a cuirasatului a rămas apoi pustie. Coborîseră toţi jos. Numai la prova rămăseseră semnalizatorii, în frunte cu ofiţerul şef de cart, scrutînd orizontul tulbure şi urmărind din ochi nava-amiral, ca să nu le scape vreun semnal.

Escadra, eliberată de povara inutilă a vaselor de transport, avusese numai de cîştigat de pe urma plecării lor.

Pînă atunci, nu se ştia încă prin care dintre cele trei strîmtori vom pătrunde în Marea Japoniei. Abia în ziua aceea, la orele 9 dimineaţa, s-a aflat că escadra luase drum nord-est, 70 grade, adică se îndrepta spre insula Ţuşima, care avea să fie fatală pentru noi. Vestea a alarmat tot echipajul. Ofiţerii

erau buimăciți; matrozii scrîșneau, îl ocărau pe Rojestvenski:

— Unde se bagă diavolul nerod?

— Of, fraților, inima mea simte c-o s-o pățim rău de tot. Ne duce la pieire, neghiobul! Ce să aștepți de la un om ca el? Atîta știe: să înjure în stînga și-n dreapta, iar altceva nimic.

— Nu degeaba îi zice „Turbatul".

Galvanorul Alferenko rosti sentențios:

— Ar fi trebuit să se facă dentist, nu amiral. Acolo și-ar fi arătat iscusința mai bine.

— De ce dentist?

— Păi, n-ați văzut ce se mai pricepe să scoată dinții matrozilor?

— Cum i s-o fi dat ăstuia pe mînă o escadră întreagă? N-avea marina noastră alți șefi, mai cu scaun la cap?

Fochistul Baklanov îi lămuri:

— Flota noastră geme de amirali. Cică ar fi vreo șaptezeci. Nici nu ajung posturile pentru toți. D-aia au și început să-i numească: pe unul șef la un depozit de carne din Kronstadt; pe altul șef de bibliotecă. Unul cic-ar fi un fel de portar la palatul amiralității. Bineînțeles că, dintre toți, s-ar putea găsi vreo trei ceva mai isteți. Dar ăi de sus, din Petersburg, fac totul de-a-ndoaselea. Dacă-i unu cîinos, înseamnă că e bun. Unde afli altul mai hain ca Rojestvenski? Cînd îl apucă năbădăile, e jale. Of! Un scuipat n-aș da pe ei toți!

L-am corectat:

— Greșești, Baklanov. În Anglia, e adevărat, sînt vreo șaptezeci de amirali. Ia gîndește-te, ce flotă mare are Anglia pe lîngă a noastră! Noi avem o flotă mică, dar amirali mai mulți decît Anglia... la noi sînt o sută bătuți pe muchie.

Galvanorul Golubev gîndea cu glas tare:

— Ehei, de-am putea ajunge la Vladivostok, să ne înțelegem cu armata! Am pune cîrma la babord și am porni drept la Petersburg, fără transbordare. Atunci pe mulți i-ar trece nădușelile.

Careva își dădu cu părerea:

— Acu ar trebui să întoarcem escadra cu șaisprezece carturi [1].

Golubev obiectă :

— N-ar ieși nimic. Armata își pune toate nădejdile în noi. Ar spune că am înșelat-o. Iar poporul ar vedea în noi pe cei vinovați de înfrîngere.

După-masă am ieșit pe teugă. Părea că ploaia mărunță avea să țină mult timp. Din cînd în cînd se tălăzuiau valuri de ceață, ascunzînd navele în negura ei jilavă.

Escadra naviga de data aceasta în coloană pe două șiruri paralele. Linia din tribord era formată din grupurile 1 și 2 de cuirasate : *Suvorov, Alexandru al III-lea, Borodino, Oriol, Osliabia, Sisoi Veliki, Navarin* și *Amiral Nahimov ;* linia din babord cuprindea grupul 3 de cuirasate : *Nicolae I, Apraxin, Seneavin, Ușakov* și crucișătoarele *Oleg, Aurora, Dmitri Donskoi* și *Vladimir Monomah.* În intervalul dintre șiruri și în afara acestora, la înălțimea primelor două cuirasate, navigau cîte două torpiloare. Celelalte cinci torpiloare navigau între șiruri, în tribordul crucișătoarelor. Puțin mai în pupa, tot între cele două linii de șir, înaintau unul după altul patru vase de transport : *Anadir, Irtiș, Kamciatka* și *Coreea.* Escadra se încheia cu două remorchere care aveau instalații de pompat apă : *Rus* și *Svir.* Navele-spital *Oriol* și *Kostroma* mergeau în pupa de tot, în afara coloanei și parcă lărgind-o. În ambele flancuri ale escadrei, la traversul cuirasatelor din cap, navigau navele noastre rapide de siguranță — la tribord *Jemciug,* la babord *Izumrud.* În afară de aceasta, în prova, în formație de unghi, la distanță de cel mult o milă, se afla detașamentul de avangardă alcătuit din trei crucișătoare : *Svetlana, Ural* și *Almaz.*

În momentul acela aveam în total treizeci și opt de nave.

Navigînd într-o astfel de formație concentrată, escadra se apropia de strîmtoarea Coreei. Atitudinea amira-

[1] Adică, la 180 grade. Un cart este egal cu 11 grade și 15 minute (n.t.).

lului Rojestvenski mira pe mulți dintre noi. Arăta în preajma inamicului o nepăsare criminală, nefiind cîtuși de puțin curios să știe unde se află acesta. Într-adevăr, cele trei crucișătoare împinse înainte și cele două care navigau la flancurile coloanei nu puteau fi considerate drept elemente de recunoaștere serioase. Ele nu lărgeau cercul nostru de observație decît cu o milă sau două. Astfel, escadra mergea înainte, ca legată la ochi.

Arătînd din cap spre escadră, boțmanul Voevodin mi-a șoptit:

— Amiralul nostru face pe nebunul.

În clipa aceea s-a ivit pe punte locotenentul Giers. L-am întrebat:

— Înălțimea-voastră, e adevărat că escadra se îndreaptă spre strîmtoarea Coreei?

— Din păcate, da.

— Deci, excelența-sa a ales pentru escadră drumul cel mai scurt!

Locotenentul Giers dădu din umeri și spuse dezamăgit:

— Nu pricep nimic. Mi se pare foarte ciudat tot ce se petrece. *

Am coborît în compartimentul cazărmilor. Stînd la mesele suspendate, matrozii își sorbeau ceaiul, după repaosul de la amiază, și vorbeau despre război, despre viața pe care o duseseră la țară, despre aventurile lor amoroase.

Ziua aceea a trecut în liniște. Escadra naviga cu viteză de opt noduri, iar noaptea chiar cu cinci. Oamenii dormeau cu schimbul, pe borduri de luptă.

12. DE CINE SE TEMEA ROJESTVENSKI?

Eram foarte bucuros la gîndul că amiralul Rojestvenski nu mă cunoștea și nici nu se interesa de mine. De bună seamă că nici nu existam pentru el ca individ. Cei îmbrăcați în uniformă de matroz eram în escadră vreo douăsprezece mii. Douăsprezece mii de executori ai voinței lui, acea forță vie, necesară pen-

tru ca navele să meargă înainte și să manevreze, pentru ca tunurile și torpilele să tragă la nevoie în inamic. De aceea, amiralul, cum se cuvenea unui comandant, privea toată mulțimea aceasta de oameni în masă, ca o parte componentă a întregului aparat de luptă, în ansamblul său. În schimb, eu mă gîndeam adeseori la el. Cum se comporta la comanda escadrei? Ce făcuse pentru ea? Ce influență avea asupra navelor? Cum făcea educația celor de sub ordinele sale? Ce raporturi avea cu personalul? Și ce fel de om era?

Îmi puneam aceste întrebări și încercam să aflu răspunsul la ele, scrutîndu-i acțiunile și faptele. Făcusem cu el trei campanii de instrucție la bordul crucișătorului Minin, și în tot timpul acesta îl priveam atent adeseori. Era un bun funcționar administrativ. Nu-și însușea banii statului, așa cum o făceau alți birocrați. Mai mult decît atît, îi urmărea pe hoți, dar numai pe cei care îi erau inferiori în grad. Nu se încumeta să combată hoții de rang superior. Păstra banul statului, uneori chiar atunci cînd acest lucru era păgubitor pentru serviciu. Navele aflate sub comanda lui la centrul de instrucție al artileriei și în escadra a II-a erau administrate în spirit de economie și deplină rînduială. În această privință, era un om conștiincios. A doua calitate a lui era hărnicia: la nevoie, muncea, fără să se cruțe, zile și nopți în șir. De cîtă energie și grijă trebuise să dea dovadă, ca să conducă împrejurul Africii o escadră atît de eterogenă, o adunătură de nave, și să sosească cu ea întreagă în apropiere de coastele Japoniei! E adevărat că și amiralul Nebogatov făcuse același lucru. Escadra a III-a de sub comanda lui parcursese aproape același traseu, în aceleași condiții, numai în trei luni. Dar subalternii lui Nebogatov nu avuseseră de îndurat nici răcnete sălbatice, nici insulte din partea comandantului lor. Or, efectivul de unități navale al lui Nebogatov nu se distingea prin cine știe ce calități: erau doar două nave de linie vechi și trei cuirasate de paza coastei. Totuși, sub acest raport, meritele lui Rojestvenski sînt mari. Pe scurt, era un adevărat slujbaș,

sever și exigent. Ținea la ordine și la disciplină. Închistat însă în rutină, el concepea în felul său ordinea și disciplina, dînd atenție mai ales formelor exterioare ale serviciului. Și, mai important ca orice, era de mirare îngîmfarea, marea lui încredere în sine. Dacă la aceasta adăugăm ușurința cu care-și ieșea din sărite și caracterul său despotic, e limpede de ce era atît de greu serviciul sub ordinele lui Rojestvenski.

Cunoșteam o parte din aceste trăsături caracteristice ale amiralului încă din momentul cînd fusesem mutat în escadra a II-a; doream însă să-l cunosc și mai bine pe acela care fusese învestit cu o putere atît de mare asupra flotei. Cu cît nesaț ascultam tot ce vorbeau ofițerii și matrozii pe seama comandantului escadrei! Asemenea unui vînător pasionat, atent la urmele lăsate de fiară, nădăjduiam că în cele din urmă îmi voi face o imagine completă despre el, din observațiuni izolate, din cele ce se istoriseau despre trecutul său. Îi acordam atîta atenție și pentru faptul că, în cadrul marinei imperiale rusești, el reprezenta un tip asemenea multor altora. Deosebirea dintre Rojestvenski și alți amirali consta doar în faptul că la el trăsăturile despotice, izvorîte din orînduiala despotică a statului, se manifestau într-un chip mai pronunțat decît la mulți alți satrapi ca și dînsul.

În escadră se povesteau multe despre felurite întîmplări adevărate din viața lui Rojestvenski. Una dintre ele îi indigna în mod deosebit pe ofițeri. Aceasta era în legătură cu amiralul Makarov, pe care marinarii îl iubeau foarte mult, ca pe un remarcabil comandant de flotă. La începutul războiului, cînd Makarov fusese numit comandant al escadrei I-a a Oceanului Pacific, el hotărîse să-și tipărească o lucrare de tactică navală. Această dorință a sa era foarte firească: voia să-i pună cît mai curînd pe ofițeri la curent cu concepțiile sale asupra războiului pe mare. Plecînd cu trenul spre Extremul Orient, el și-a lăsat manuscrisul la Marele Stat-Major al Marinei, fiind cu totul sigur că opera lui va vedea curînd lumina tiparului. Uitase însă că în fruntea acestei insti-

tuții era Rojestvenski care îi purta pică, privindu-l ca pe un rival al său în flotă. Încă pe cînd se afla în drum, Makarov primise o telegramă prin care era înștiințat că tipărirea lucrării lui necesita o cheltuială de cinci sute de ruble. Întrucît această sumă nu era prevăzută în buget, lucrarea nu putea fi tipărită. Makarov a fost revoltat de o asemenea atitudine.

S-au dezlănțuit o serie de altercații prin telegraf. În cele din urmă, Makarov a declarat că va acoperi personal cheltuielile necesare pentru tipărirea cărții; dacă nici în felul acesta nu i se va da satisfacție, menționa că va fi nevoit să predea comanda escadrei I-a a Oceanului Pacific. Chestiunea se punea cu titlu ultimativ.

Abia atunci a autorizat Marele Stat-Major al Marinei tipărirea cărții.

În calitatea sa de șef al Marelui Stat-Major, Rojestvenski ar fi trebuit să dea tot concursul pentru publicarea acestei lucrări menite să contribuie la apărarea țării. În loc de aceasta, el împiedicase însă în toate chipurile apariția cărții.

Pentru o asemenea faptă era blamat de ofițeri. Nu se ridicase la nivelul intereselor generale ale statului, ci se dovedise un om de curte meschin, perfid și invidios față de meritele și succesele altuia, punînd interesele personale mai presus de cele ale patriei.

Mă pusese pe gînduri și un alt episod din viața lui Rojestvenski. Nu cumva sub aparența unui bărbat curajos se ascundea un suflet de laș? Din amănuntele aflate, mi-am format viziunea următoarei scene:

Întîmplarea care va fi povestită mai jos s-a petrecut tot la începutul războiului. Ca șef al Marelui Stat-Major al Marinei, Rojestvenski inspira o spaimă cumplită celor care se prezentau la raportul său ori veneau în audiență pentru diverse solicitări. În anticamera cabinetului său se înghesuiau ofițeri, așteptîndu-și rîndul emoționați, tăcuți și abătuți, de parcă îi aștepta cine știe ce nenorocire. Printre ei, deosebindu-se prin atitudinea lui calmă, degajată, apăruse un ofițer de statură mijlocie, bine legat, cu o frumoasă ținută militară. Uniforma nou-nouță îi venea ca tur-

nată pe trupul zvelt, sobru. Ținuta lui hotărîtă și manierele energice atrăgeau atenția de la prima vedere. Era locotenentul E. M., bine cunoscut de toți marinarii. Ieșea în evidență prin firea sa voluntară și prin caracterul neobișnuit de aprins, uneori chiar nestăpînit. Marinarii credeau că era de origine spaniolă. Fizionomia lui părea într-adevăr aceea a unui spaniol tipic: era brunet, avea ochi negri ca murele, vii, sclipitori, și părul negru, bogat. În sfîrșit, i-a venit rîndul să fie primit în audiență. Locotenentul E. M. s-a ridicat și, cu o mișcare degajată, și-a potrivit sabia la șoldul stîng. Fără nici o urmă de timiditate a intrat calm în cabinetul amiralului, ținîndu-și bicornul în mîna stîngă. Pe chipul lui nu exista nici o umbră de servilism. Înclinîndu-se, s-a prezentat, și fără a mai spune ceva, a întins amiralului raportul său prin care cerea să fie mutat în Extremul Orient, la escadra I-a operativă a Oceanului Pacific.

Pe măsură ce citea raportul, Rojestvenski se întuneca la față și, cînd îl isprăvi, spuse brutal:

— Statul-Major știe mai bine unde și cînd să te mute.

Locotenentul a făcut o mișcare bruscă, dar, învăpăindu-se la față, s-a stăpînit și a rămas neclintit. Cîteva clipe au tăcut amîndoi, privindu-se unul pe celălalt drept în ochi. Rojestvenski era contrariat de faptul că în înfățișarea solicitantului nu se simțea timiditatea subalternului.

— Excelență, vă rog să nu-mi respingeți cererea, a stăruit locotenentul E. M. cu glasul tremurînd de tulburare, rupînd tăcerea, dar Rojestvenski s-a și înfuriat. Ridicînd vocea, i-a curmat vorba:

— Am terminat. Poți să pleci.

Dezamăgit și iritat de grosolănia șefului de Stat-Major, locotenentul E. M. l-a fulgerat cu ochii lui negri scînteietori și a insistat cu aprindere:

— Excelență, nu vă cer o învoire pentru a mă duce la un bal sau în concediu, ci solicit mutarea în flota operativă. Vă rog să mă scuzați, dar speram... Mă așteptam la o încurajare a elanului meu patriotic... Doar războiul a început... Vă rog încă o dată...

Rojestvenski, care nu primise niciodată o asemenea ripostă, a sărit ca turbat în picioare și a izbit cu pumnul în masă. La urletul lui sălbatic părea că pereții cabinetului s-au cutremurat, iar lustra din plafon a răspuns printr-un zornăit.

— Gura! Locotenent M., nu ești dumneata în drept să dai lecții de patriotism unui amiral! Afară!

Rostind ultimele cuvinte, Rojestvenski a întins mîna într-un gest teatral, arătînd spre ușă. Contrar celor ce se petreceau întotdeauna, gestul lui n-a avut însă nici un efect. Locotenentul n-a executat ordinul, rămînînd încremenit pe loc. În clipa următoare s-a petrecut însă ceva cu totul neașteptat pentru Rojestvenski. Pălind, locotenentul M. i-a trîntit-o răspicat:

— Scuzați, excelență... Dar nu vă permit să-mi vorbiți pe un astfel de ton mie, unui ofițer rus. Pentru ofensa...

Fără a isprăvi fraza, locotenentul a făcut un pas înainte și a apucat mînerul săbiei, cu intenția de a o trage din teacă. Trupul lui svelt s-a încovoiat mlădios, într-un elan impetuos de atac. N-a trecut însă la fapte. Cu dinții încleștați, cu nările dilatate, a rămas nemișcat, într-o atitudine încordată de așteptare. Încă o clipă, și firea aprinsă a acestui meridional ar fi explodat ca dinamita. Dezmeticindu-se parcă din mînia lui, amiralul și-a dat seama cu ce fel de om avea de-a face: încă un cuvînt, și sabia locotenentului ar fi putut să-i cadă fulgerător în cap. Dîndu-se îndărăt ca pentru a se feri de privirea ucigătoare a ochilor negri, care-l fixau amenințător, s-a lăsat, tăcut, în fotoliu. Fața lui palidă exprima buimăceală și tulburare. Luînd raportul cu mîna stîngă, tremurătoare, a început să scrie rezoluția cu dreapta. Locotenentul urmărea încordat penița, care sărea, rupea hîrtia, așternînd cuvintele: „Se aprobă". Punînd parafa obișnuită dedesubtul numelui său, comandantul, învins, a hîrîit cu glas stins, fără să se uite la solicitant:

— Poftim.

Cu aceasta, ciocnirea între șef și subaltern se sfîrșise.

Locotenentul n-a fost sancționat pentru comportarea sa. Peste puțin a plecat voluntar în Extremul Orient. Acolo, navigînd pe unul din crucișătoarele grupului de la Vladivostok, s-a distins în repetate rînduri în luptele cu japonezii, fiind decorat cu crucea „Sf. Gheorghe" și conferindu-i-se arme de aur.

13. ORDONANȚA AMIRALULUI

Pe Piotr Gavrilovici Pucikov l-am cunoscut pe crucișătorul *Minin*. Era ordonanță la amiralul Rojestvenski. Am navigat împreună pe acest crucișător, făcînd trei campanii de instrucție de vară. Pucikov era un flăcău domol și sfios. Se ținea totdeauna rezervat, prudent, neavînd prea multă încredere în oameni. Cînd ne-am cunoscut însă îndeaproape, a devenit mai deschis cu mine. Mi se plîngea adeseori de fiorosul lui stăpîn și de soarta sa. M-am întîlnit uneori cu el și în drum spre Extremul Orient.

De cînd fusese încorporat, Pucikov visa să ajungă mecanic ori torpilor, sperînd că după ce-și va termina stagiul va găsi o întrebuințare în una din cele două specialități. Visul lui nu s-a împlinit însă. Călătoria din vara anului 1898, pe cuirasatul de paza coastei *Pervenețț*, pe atunci cu baza la Revel, se apropia de sfîrșit. După ce-l cunoscuse ceva mai bine pe Pucikov, feldvebelul Iagnov i-a spus într-o bună zi:

— Pune-ți echipamentul nou. Mergem la comandantul Rojestvenski.

— De ce?

— O să vezi acolo.

Matrozul a tresărit speriat, dar n-avea ce face, trebuia să se supună. După o jumătate de ceas au acostat cu șalupa la debarcader, apoi au luat-o pe cheu spre vila căpitanului de rangul I Rojestvenski. În drum, Pucikov se frămînta cu gîndul: ce-or vrea de la el? Comandantul i-a chemat, pe feldvebel și pe matroz, în cabinetul lui, la etaj și, răspunzîndu-le la salut, a rămas cîteva clipe tăcut, scrutîndu-l cu pri-

virile pe Pucikov. Uscățiv, cu fața delicată, prelungă, pe care era încă întipărită naivitatea tînărului de la țară, matrozul stătea smirnă, neîndrăznind nici să răsufle. A răspuns la întrebările amănunțite ale comandantului : e de pe Oka, din satul Klișino, gubernia Reazan ; înainte de încorporare s-a ocupat cu plugăria ; n-a suferit de nici o boală ; nu e căsătorit, nu fumează, nu a suferit nici o pedeapsă penală și nu-i place votca. Din aceste puncte de vedere, Rojestvenski era satisfăcut. I-a ordonat să facă stînga împrejur, apoi, cine știe de ce, să pășească de colo, colo de două ori prin cabinet. „Așa faci cînd cumperi un cal la obor", gîndea Pucikov, cu fața scăldată în sudoare.

— Bine, a spus Rojestvenski în cele din urmă. Ai să rămîi ordonanță la mine. Dar, bagă de seamă : toate să fie la locul lor și în ordine. Dacă greșești cu ceva, piftie te fac. Ai înțeles ?

— Am înțeles, înălțimea-voastră, a răspuns încet matrozul, privindu-și comandantul, cu ochii lui cenușii, fără să clipească.

— Se răspunde mai tare și mai răspicat. Ia mai spune o dată.

Tînărul matroz a strigat fraza învățată pe de rost.

Rojestvenski s-a aprins :

— Tontule ! De ce răcnești așa ? Răspunde frumos, limpede.

Din ziua aceea, voința comandantului său a făcut ca viața lui Pucicov să ia altă direcție.

Rojestvenski avea familie compusă din soție, o fiică și doi nepoți.

În iarna aceea a fost avansat la gradul de contraamiral.

Pucikov credea că are să stea ordonanță vreo două-trei luni. Nici o altă ordonanță nu stătuse la el mai mult. Timpul trecea însă, și el slugărea mereu. Ca să-l încerce, cei ai casei lăsau de multe ori bani, uitați pasămite, în locuri vizibile. El îi dădea celor în drept. Chiar și aceasta făcea ca visul lui de a se întoarce la companie și a dobîndi o specialitate serioasă să devină tot mai irealizabil. Pe deasupra, el era dintre acei oameni rari care îndeplinesc cu conștiinciozitate

orice treabă, chiar dacă nu le place. Vioiciunea, promptitudinea cu care executa orice poruncă, fiind gata oricînd să-și servească stăpînii, toate acestea nu-i scăpau amiralului, care, fără să-și dea seama nici el de acest simțămînt, începea să aibă un fel de atașament față de matroz. Era o ordonanță ideală. Cu pantofi moi, de casă, în picioare, dis-de-dimineață, cînd toată lumea dormea încă, trecea din cameră în cameră, atît de ușor, de parcă ar fi călcat pe aer. În fiecare din ele trebuia să mătură, să șteargă praful de pe mobilă și tablouri. Apoi se apuca să curețe hainele și să lustruiască ghetele. Trebuia să pregătească baia, dădea fuga la piață sau la prăvălie, ducea un plic al amiralului la vreo instituție, spăla vasele și le punea la loc, freca cratițele — iată ce făcea ordonanța.

Bucătăreasa lui Rojestvenski plecase. Pucikov nu numai că a înlocuit-o, dar a început să pregătească micul dejun, prînzul și cina mult mai bine decît ea. Învățase să gătească de la bucătarul ofițerilor, pe cînd se afla la bordul cuirasatului *Minin,* dar și mai bine dintr-o carte groasă de bucate pe care și-o procurase între timp. Noaptea, luîndu-și din orele de odihnă, o buchisea cu pasiune. Încetul cu încetul, ordonanța devenise un bucătar iscusit. Atunci fusese adus încă un matroz care îl ajuta, acesta făcînd acum toate treburile murdare.

În zilele obișnuite, amiralul prefera un meniu simplu, dar sănătos: salate, ciorbă suculentă, cotlete bine fripte, cu ceapă, și plăcintă cu mere. Adeseori însă avea invitați, mai ales după ce fusese numit șef al Marelui Stat-Major al Marinei. Uneori trebuia să se pregătească masa pentru patruzeci de persoane. Preparativele începeau cu trei zile înainte. În ziua sindrofiei, pe fața de masă albă ca neaua apăreau veselă scumpă de porțelan, pahărele de cristal, cupe mari, mijlocii și mici, artistic înflorite, și tot felul de cuțite și furculițe lustruite pînă ce sclipeau orbitor. Apoi se aduceau gustările: batog sidefiu, somon bujoriu, șuncă trandafirie cu straturi albe de grăsime, unt de frișcă, făcut în formă de flori pe jumătate deschise,

pateu de ieruncă, icre tescuite, negre ca agata, icre moi, proaspete, cenușii, salate garnisite cu buchete de legume, castraveciori de Nejin, murați, mai mici decît degetul mic de femeie și castraveți proaspeți, verzi ca smaragdul, pătlăgele roșii, garnisite cu ceapă spaniolă, ușor pudrate cu ardei egiptean, sardele argintii, înecate în untdelemn de măsline, stridii de Ostende la gheață, languste și homari fierți în saramură, cu foi de dafin, sardelute marinate de Revel, plăcut mirositoare. Toate erau așezate cum se cuvine, într-o ordine exemplară, căutîndu-se să arate cît mai decorativ. Pînă și scrumbiile întinse pe un platou lung și îngust, în mijlocul garniturii multicolore, rîdeau parcă, cu mănunchiuri de pătrunjel verde în gură. Purcelul fiert în abur, tăiat în porții și adunat la loc, se lăfăia parcă în aspicul străveziu cu jocuri de lumini, între felioarele chilimbarii de lămîie și rotițele de morcov roșii ca mărgeanul. O gotcă ocupa un platou uriaș; capul ei, cu sprîncene roșii și ciocul încovoiat, gîtul întins și aripile desfăcute își păstrau penele, iar coada era prinsă de trupul bine fript, rumen; deși fusese tăiată bucăți cu un cuțit tăios, parcă zbura avîntat. Pe suporturile de argint erau așezate în piramidă felurite sticle pline cu vinuri scînteietoare, roșii, aurii, albe, roze, alternînd cu vase pline cu flori. Mulțimea gustărilor care luceau în toate nuanțele luau ochii, trezind pofta de mîncare chiar celor sătui. Toată masa arăta ca un strat de flori în culori vii. În jurul ei ședeau femei în mătăsuri, bărbați în vestoane negre pe care strălucea aurul sau argintul epoleților. La gustări se serveau băuturi tari: smirnovka, reabinovka, zubrovka, *english bitter*. Comesenii se ospătau gravi.

Abia peste un ceas, două, se aducea mîncarea.

Ordinea bucatelor și vinurilor se păstrase printr-o tradiție de ani și ani. Se începea cu bulion și cu pateuri, la care se bea maderă. La păstrăvi în sos alb olandez, se serveau vinuri albe seci. La mușchiul *mignon* cu trufe, fiert în maderă, mergeau numai vinurile roșii. Sparanghelul și anghinarele date prin pesmet și prăjite în ulei se consumau fără vinuri.

După aceea, privirile tuturor erau atrase de o curcă în sos roșcat, rumenă, cu luciri îmbietoare. Împrejur, pe un așternut de friganele unse cu ficat de găină, se lipeau de ea, ca niște pui, prepelițe fripte. Felul acesta era însoțit de salată verde *romaine*. În aceeași clipă, cupele erau umplute cu șampanie. Toți erau ghiftuiți; nu puteau însă să renunțe la desertul ispititor, de pildă, un *parfait* făcut din frișcă bătută cu lichior de ananas, împodobit cu roze de zahăr și cu jeturi strălucitoare de caramel. În încheiere se serveau fructe, brînzeturi: Roquefort, Brie, Schweizer, cafea neagră cu lichioruri sau cu coniac.

În asemenea zile festive, la dispoziția lui Pucikov erau puse mai multe ordonanțe. Nici una nu era însă în stare să servească oaspeții așa cum o făcea el. În uniformă de matroz, cu efecte noi noute, cu mănuși albe, făcea înconjurul mesei și, ajutat de celelalte ordonanțe, servea cînd un oaspete, cînd pe altul, cu cutare ori cutare fel. În timpul acesta nervii lui erau puși la grea încercare: nu cumva să murdărească rochia vreunei cucoane, mai de preț decît toată gospodăria lui de la țară. Nenorocirea n-ar fi fost mai mică dacă vreo bucată grasă ar fi lunecat din farfurie pe vestonul amiralului. Și una și alta din aceste perspective ar fi fost tot atît de îngrozitoare pentru ordonanță, ca un foc izbucnit la el, la țară.

Pucikov dovedise un talent înnăscut în arta culinară. Rojestvenski îi dădea drept răsplată cinci ruble pe lună. La acest venit se adăugau procentele primite de la negustorii care-i furnizau alimente și, în plus, bacșișurile de la musafiri. În privința cîștigului, fostul flăcău de la țară avea cu ce să se laude. Acest cîștig îl plătea însă cu prețul unor cumplite umilințe și jigniri. Amiralul se enerva pentru orice fleac. I se întîmpla la furie să-și facă țăndări propria lui mobilă, să spargă vesela. Nu-și cruța nici soția, pe care o înjura și o făcea să se bage sub masă. Cu atît mai puțin deci se sinchisea de un sclav. Oricît se străduia Pucikov să fie pe placul stăpînilor săi, rareori trecea o zi să nu fie bătut. Într-o zi nu ținuse așa cum se cuvenea mantaua amiralului, și se alegea cu o palmă.

A doua zi nu fusese la masă vreun tacîm anume, și după aceea îi vuia capul, izbit de pumnul stăpînului. Uneori, o farfurie cu supă zbura drept în ordonanță. O singură ființă îndrăznea să-l apere pe Pucikov: fiica lui Rojestvenski, Elena Zinovievna. Cînd era ea de față, amiralul nu bătea, iar inima lui clocotitoare se potolea ca valurile unei mări furtunoase peste care se turnase ulei. O iubea cu o nespusă duioșie, satisfăcîndu-i toate capriciile și lăsînd-o să facă tot ce-i trecea prin cap. În schimb, soția amiralului, o femeie buhăită și cicălitoare, se bucura cînd ordonanța mînca papară. Și avea motivele ei. Bănuia că soțul ei nu-i era credincios. Vrînd să afle adevărul, iscodea ordonanța, căutînd s-o momească ba cu zîmbete prietenoase, ba cu amenințări. Firește că Pucikov știa multe despre aventurile amoroase ale stăpînului său, dar nu-l trăda prin nici un cuvînt.

Au trecut astfel cinci ani apăsători.

Pucikov trăia într-o spaimă necontenită, neștiind ce o să-i aducă ziua de mîine. Existau societăți pentru protecția animalelor, ai căror membri aveau dreptul de a da în judecată pe acela care își bătea calul ori cîinele. Cine putea să ia însă apărarea unei ordonanțe, un om fără drepturi, lăsat pe deplin la cheremul unui ofițer samavolnic ? Dacă ar fi vrut, nimic nu l-ar fi oprit pe amiral să-l bage la închisoare, să-l trimită la ocnă sau, pur și simplu, să-l strivească întocmai ca pe o insectă mizerabilă.

Pucikov, istovit de atîta chin, slăbise și făcea cu greu față îndatoririlor. Din pricina stării nervoase permanente în care se afla, începuse să-și piardă vederea. Viața lui de om tînăr fără bucurii, de care se săturase pînă în gît, era în declin, și pînă la terminarea stagiului militar mai avea doi ani.

Uneori însă, și sclavul, adus la exasperare, își iese din sărite. Tocmai acest lucru s-a petrecut cu Pucikov. Într-o zi, amiralul avea invitați. Pucikov, fără să știe nici el cum s-a întîmplat, n-a făcut ceva pe placul stăpînului său. După ce au plecat musafirii, amiralul s-a răstit la el:

— Ia vino încoace, nemernicule!

Inima lui Pucikov a înghețat. N-au urmat nici un fel de explicații. O izbitură în ureche l-a făcut să se clatine. A apucat însă să se sprijine de marginea mesei. În urechea stîngă îi plesnise ceva. Îi vuia capul. Pînă atunci, ordonanța îndurase în tăcere tot amarul, cu resemnarea unui om sortit robiei. De astă dată însă, ceva din sufletul lui își cerea drepturile; toată ființa lui s-a aprins de ură. Galben ca ceara, s-a îndreptat de spate și, cu ochi scăpărători, a spus răstit, aproape strigînd, cu glasul răgușit:

— Mi-ați spart timpanul, excelență!

Aceste vorbe au sunat pentru amiral ca ceva nespus de cutezător. N-a bătut însă din picior și nu l-a lovit din nou. Protestul, pe care-l auzea pentru întîia oară, îl uimise. Era tot atît de surprinzător, ca și cum un miel blînd ar fi scos deodată un urlet, arătîndu-și niște colți de lup. Rojestvenski și-a privit ordonanța atît de mirat, de parcă ar fi avut înaintea lui un alt om, cu mult mai hotărît, și a spus încet, aproape prietenos:

— Nu-i nimic, îți trece. Tunarilor li se întîmplă adeseori așa ceva.

S-a întors și a intrat la el, în dormitor.

A doua zi, Pucikov n-a mai ieșit din odăița lui. A pregătit masa altă ordonanță. El zăcea în pat. Amiralul a venit să-l vadă și l-a întrebat:

— Ei, Piotr, nu te simți mai bine?

— Sînt bolnav, excelență, nu pot să mă scol.

Trei zile la rînd, amiralul a venit să-l vadă, și de fiecare dată a primit unul și același răspuns. A patra zi a mormăit furios:

— Ia-ți catrafusele și cară-te din casa mea.

Pucikov s-a dus la spital, unde a zăcut aproape trei luni. Apoi, vărsat la baza navală nr. 18, nu și-a revenit multă vreme din boala de nervi de care suferea. Visa adeseori că este din nou ordonanță, și visurile acestea erau niște coșmaruri cumplite.

După plecarea lui Pucikov, Rojestvenski a schimbat, într-un singur an, nouăsprezece ordonanțe, una după alta. Matrozii plecau pe rînd cu vînătăile lăsate de

pumnii amiralului. Unii au fost chiar trimiși în judecată și au ajuns la închisoare.

Deci, nu era de mirare că el își adusese aminte de ordonanța sa de altădată și dăduse ordin ca Pucikov să fie trimis imediat pe cuirasatul *Suvorov*. Acest lucru se petrecuse la Revel, în timp ce escadra a II-a se pregătea să plece spre Extremul Orient. Se telegrafiase la baza navală nr. 18. Pucikov, însoțit de un subofițer, a fost adus pe nava-amiral, ca un arestat. Amiralul i-a făcut însă o primire prietenoasă :

— Rău am dus-o, Piotr, fără tine. Toate ordonanțele de cîte am avut parte au fost care de care mai tîmpite. Pentru tine, am oprit toată escadra pe loc încă douăzeci și patru de ore. O să navigăm împreună.

— Am înțeles, excelență, a răspuns Pucikov, posac, și a plecat să-și vadă de treburi.

În aceeași zi a aflat că înaintea sosirii lui la bord amiralul avusese ca ordonanță pe un matroz, un oarecare Jukov. Flăcăul acesta, cam prostănac, nu înțelegea de loc ordinele amiralului și încurca treburile. Nici bătaia n-a avut darul să-l facă mai deștept. În cele din urmă, Rojestvenski s-a înfuriat pînă într-atîta, încît a înșfăcat un scaun și l-a izbit în spate, fracturîndu-i coloana vertebrală. Matrozul a fost trimis înapoi pe uscat, la spitalul din Revel.

Același lucru i se putea întîmpla și lui Pucikov. Escadra înainta însă spre mările îndepărtate, străine, de unde avea prea puțini sorți să se mai întoarcă viu. Deci era totuna dacă pierea de obuzele japonezilor, ori de mîna amiralului. Așa că nu se mai temea de acesta.

Navigau de o săptămînă. Acum, Pucikov nu mai gătea ; în schimb, pe lîngă alte treburi, era nevoit să spele rufele stăpînului, să-i scrobească gulerele și manșetele. O făcea și pe asta, tot atît de bine ca orice spălătoreasă.

Într-o seară, amiralul, care era în baia de lîngă cabina sa, s-a înfuriat cumplit :

— Unde ai umblat, ticălosule ? Te-am strigat și n-ai răspuns.

Pucikov a răspuns curajos:

— Excelență, am fost după ceai, tot pentru dumneavoastră. Și, excelență, dați-mi voie să vă raportez: ticălos n-am fost niciodată și nici n-am să fiu.

— Ce-ee? Cui vorbești tu așa?

— Excelență, doar știți și dumneavoastră că spun adevărul. Iar dacă sînt atît de netrebnic, dați-mă în judecată, sau ordonați să fiu aruncat peste bord.

— Piei din ochii mei! a răcnit amiralul și a zvîcnit în baie, atît de violent, încît apa din cadă s-a revărsat peste margini.

Ordonanța a fugit afară din camera de baie; peste o clipă însă amiralul l-a chemat înapoi și, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, l-a rugat pașnic:

— Piotr, săpunește buretele și freacă-mă pe spate.

Lucrurile au mers așa mai departe. Amiralul era nu numai spaima matrozilor, dar și a ofițerilor din toată escadra. Nimeni nu se încumeta să obiecteze ceva în fața lui, deși mulți își dădeau seama de absurditatea revoltătoare a vorbelor și faptelor sale. Pucikov se purta însă altfel cu dînsul. Dacă amiralul ridica vocea, ordonanța răspundea la fel, de parcă ar fi fost egali în grad și în funcție. Poate că Rojestvenski își dădea seama că își adusese ordonanța într-o stare în care acesta era capabil să-l ucidă. Părea să-i placă faptul că din tot efectivul atît de numeros al escadrei numai omul acesta nu era slugarnic în fața lui. De atunci, nu l-a mai lovit niciodată și nu i-a mai dat nici o pedeapsă.

O singură dată și-a dat din nou frîu liber amiralul. Escadra ancorase în Madagascar. În salonul amiralului se făceau pregătiri pentru revelion. Fuseseră invitate surorile de caritate de pe nava-spital *Oriol*. Rojestvenski îi ordonase lui Pucikov să pună șampania la gheață. Inginerul mecanic-șef al camerei în care se aflau instalațiile frigorigene, verificînd starea acestora, a luat însă din întîmplare sticlele de lîngă țevile reci ale frigoriferului și le-a pus într-un loc mai cald. În preajma miezului nopții, Pucikov, rușinat, a servit șampania călîie. Amiralul s-a mărginit să-i arunce

o privire aspră, dar n-a spus nimic. A doua zi dimineața a mormăit stăpînit:

— Piotr, du-te la comandantul secund și spune-i să te scoată sub arme pe teugă, timp de două ore.

Pucikov auzise bine ce spusese, totuși a întrebat:

— Ordonați, excelență?

Și, ca să audă bine cu urechea dreaptă, a întors capul la stînga, ceva mai mult decît era necesar, privindu-l pieziș pe amiral.

Rojestvenski a repetat ordinul mai tare, apoi a întrebat cu ciudă:

— De ce întorci mutra?

— N-o întorc, excelență. Numai că nu aud nimic cu urechea stîngă. Doar știți și dumneavoastră că am timpanul spart.

Amiralul a roșit și a întors capul.

Pucikov știa pentru ce fusese pedepsit și, fără a se supăra, stătea semeț pe teugă, de parcă ar fi fost lăudat de mai-marele lui. Era convins că amiralul nu putea să se lipsească nici o clipă de dădăcelile lui și că, în orice caz, pedeapsa aceasta nu-i satisfăcea cîtuși de puțin firea orgolioasă. Într-adevăr, nu trecuse nici o jumătate de ceas și Rojestvenski, răzgîndindu-se, l-a chemat. Pucikov nu s-a supus, însă, executînd toată pedeapsa dată.

— Ce-s fițăraiele astea? Îndrăznești să nu-mi mai execuți ordinele? s-a răstit amiralul, atunci cînd ordonanța s-a întors de pe teugă.

— Excelență, o dată ce am o vină, sînt dator să-mi fac pe deplin pedeapsa.

— Bagă de seamă, într-o zi scot eu sufletul de mîrlan din tine!

— Cum e voia excelenței-voastre, a răspuns ordonanța cu o netulburată supunere — dar și în această supunere se simțea o sfidare, de parcă și-ar fi pus ceva în gînd.

Contrar obiceiului său, Rojestvenski nu și-a ieșit din sărite nici de astă dată; doar a întors capul și s-a încruntat. Blajinul Pucikov învinsese. Era un caz unic în șirul nesfîrșit al ordonanțelor amiralului.

Puțini erau acei care cunoșteau trecutul lui Rojestvenski.

În 1873, fiind locotenent, Rojestvenski a absolvit cursul Academiei de artilerie „Mihailovskaia". Îndată după aceea a fost numit membru în comisia de experiențe pentru artileria navală. A deținut această funcție pînă la izbucnirea războiului ruso-turc, cînd a fost detașat pentru un timp la Nikolaev, pe lîngă comandantul-șef al Flotei Mării Negre. Procedîndu-se la echiparea vaporului *Vesta* și transformarea sa în crucișător de război, el a fost mutat pe această navă, sub comanda căpitanului-locotenent Baranov (mai tîrziu, guvernator la Nijni). A navigat împreună cu acest comandant, și tot cu el, pe *Vesta,* a luat parte la o luptă navală angajată la Kiustenge în ziua de 11 iulie 1877. După notele din jurnalul de bord al acestei nave, publicate în ziare, marinarii noștri au dat atunci dovadă de o bravură fără seamăn: *Vesta,* o navă slabă și neînsemnată, a avariat cuirasatul turcesc *Fehti Bulend* și l-a pus pe fugă. Pentru această faptă de arme, Rojestvenski, ca și camarazii lui, a fost decorat cu ordinele „Sf. Gheorghe" clasa IV, „Sf. Vladimir" clasa IV cu panglică și avansat la gradul de căpitan-locotenent.

Trimis la Petersburg cu raportul comandantului navei, a relatat personal membrilor familiei imperiale împrejurările în care s-a desfășurat lupta din 11 iulie.

Un an mai tîrziu, pe neașteptate, a publicat în gazeta *Birjeviie Vedomosti* (Buletinul Bursei) din 17 iulie 1878 un articol intitulat *Cuirasate, crucișătoare — negustori,* în care dezvăluia cum se comportaseră în realitate cei de pe *Vesta.* Din cele relatate de el reieșea că nu cuirasatul turcesc căutase să scape de această navă, ci ea fugise de el, timp de cinci ore și jumătate. Scăpase de pieire numai datorită faptului că *Fehti-Bulend,* încărcat peste măsură cu muniții, nu putuse s-o ajungă din urmă. Cele relatate de autorul articolului erau cum nu se poate mai convingătoare.

Articolul lui Rojestvenski a stîrnit o adevărată furtună în presa vremii. Ziarele *Novoe vremea, Birjeviie Vedomosti, Petersburgskie Vedomosti,* (Buletinul Petersburgului), revista *Iahta,* precum și alte publicații periodice, au angajat o polemică plină de patimă. Unii îl atacau pe autor, făcîndu-l calomniator ; alții îl apărau, considerînd luarea sa de atitudine drept un act de curaj civic.

Într-adevăr, manifestarea lui Rojestvenski ieșea din comun, prin îndrăzneala ei. Dar ce-l îndemnase la aceasta ? Voia el oare să triumfe adevărul, ori era călăuzit de alte motive ? Demascînd cele petrecute în realitate cu prilejul acelei lupte, despre care se scriseseră inițial lucruri atît de sforăitoare, nu se cruța nici pe el. Își risca propria lui carieră. Or, la aceasta nu se putea decide decît un om cinstit, integru, un caracter ferm. Pe de altă parte, de ce nu făcuse mai demult asemenea revelații ? De ce nu renunțase la distincțiile conferite de țar ? Nu se despărțise niciodată de decorații, le-a purtat cu mîndrie pe piept, pînă la Țușima, ca simbol al meritelor sale ostășești.

Trecuseră de atunci douăzeci și șase de ani. Izbucnise războiul din Extremul Orient. Și iată că, după ce Makarov, singurul amiral capabil, pierise la Port-Arthur pe cuirasatul *Petropavlovsk,* împreună cu pictorul Vereșceaghin [1], și după o serie întreagă de alte eșecuri pe uscat și pe mare, guvernul țarist a început să caute un nou salvator al patriei. Acesta se afla acolo, la un pas, în suita maiestății-sale — înalt, plin de bărbăție, sever, cu capul frumos, ușor aplecat, ca îngreunat de idei geniale. Înfățișarea lui distinsă era atît de impunătoare, încît nici nu mai încăpea îndoială asupra succesului său. Și atunci, numele acestui om — numele amiralului Rojestvenski — a răsunat tunător prin toată Rusia. L-a trîmbițat aproape toată presa, preamărindu-l dinainte ca pe un erou.

---

[1] *Vereșceaghin V. V.* (1842—1904) — renumit pictor realist rus. Creația lui a reprezentat o etapă nouă, progresistă în dezvoltarea picturii scenelor de război (n.r.).

Mă întîlneam cînd și cînd cu prietenul meu Ustinov, furier la statul-major al escadrei. Așa a fost la Nossi-Bé, la Camrang, în golful Van-Fong și cu prilejul escalelor pe care le făcea escadra pentru a transborda cărbuni. Ba mă duceam eu pe *Suvorov,* ba venea furierul la mine, pe *Oriol.* Lucrînd la corespondența secretă a statului-major, Ustinov cunoștea feluritele noutăți mai bine decît comandanții de nave. Față de mine n-avea taine. Iată de ce eu, fără să fiu pe nava-amiral, știam totul despre Rojestvenski.

După cum am spus cu alt prilej, comandantul escadrei nu venea pe nave decît atunci cînd trebuia să admonesteze personalul de comandă. Nici nu-i convoca pe comandanții de grupuri sau de nave, ca să se consulte cu ei sau să discute vreo problemă — așa ceva era socotit de prisos. Energic și grijuliu, ședea zi și noapte pe puntea de comandă a cuirasatului *Suvorov,* într-un fotoliu pus anume acolo pentru el. Din înălțimea acelei punți își contempla navele, urmărind dacă sînt încolonate bine în linie de șir și dacă repetă semnalele. Îl interesa însă prea puțin ce se petrecea în clipa aceea prin cazărmi, magazii, turele, la mașini, în compartimentele de mine și torpile de pe navele escadrei. Ca fost veteran al flotei cu vele, el considera toate acestea drept lucruri neînsemnate, despre care nu se cade să se intereseze un comandant de flotă. Or, încetul cu încetul, trecuseră în categoria unor asemenea lucruri neînsemnate și însușirile tactice ale navelor: pregătirea lor de luptă, starea tehnică, gradul de stabilitate, stadiul organizării. Astfel, influența comandantului-șef și a statului său major asupra escadrei nu depășea limitele ordinii exterioare. Dacă navele își păstrau locurile în formație, dacă țineau distanța de două cabluri între ele, atunci totul mergea bine. Era însă de ajuns ca vreo navă să strice formația, pentru ca echilibrul sufletesc al amiralului să se și tulbure. Deodată sărea din fotoliu și începea să răcnească turbat de furie. Uneori, cascheta îi sărea cît colo; atunci, careva din personalul statului-major o lua de jos și, stînd smirna, o ținea în mîini, ca pe un obiect sacru. Pe punte domnea groaza,

de parcă ar fi venit sfîrșitul lumii. Ofițeri de punte și de stat-major, semnalizatori, curieri, matrozi de cart, tremurau, holbînd ochii la cumplitul amiral, de parcă acesta ar fi un obuz de 12 țoli, gata să explodeze. Mai întîi, la adresa navei căzută în vină izbucneau înjurături dintre cele mai colorate și mai fantastice ; apoi urma ordinul :

— Transmiteți că „Idiotul" e pedepsit cu ordin observator !

Ofițerii de stat-major și semnalizatorii știau la cine se refereau aceste cuvinte și, sărind din loc, se repezeau spre lada cu pavilioane, atît de zoriți, încît se izbeau cap în cap. Curînd, la catarg se ridica semnalul — ordin observator pentru crucișătorul *Amiral Nahimov*.

Obosit, comandantul escadrei lua șapca din mîinile subalternului, și-o punea pe capul înfierbîntat, apoi se plimba îndelung pe punte.

În timpul manevrelor, uneori, amenințînd cu pumnii, amiralul începea să zbiere în gura mare :

— Unde te bagi, tîrfă ordinară ? Unde te bagi ?

Toți știau că, de astă dată, vinovatul era *Aurora*. Și, cu toate că nava se afla la cinci mile depărtare, amiralul striga mereu la ea, de parcă ar fi putut să-i audă ocările.

Uneori, ordona încet, printre dinți :

— Semnalizatori : „Azilul de bătrîni" să nu rămînă în urmă.

Matrozii semnalizau cu pavilioanele către cuirasatul *Sisoi Veliki*, transmițîndu-i dispoziția amiralului.

Deodată, acesta izbucnea din nou :

— Iar se fîțîie „Subreta", parcă are o viespe sub fustă !

Ca urmare *Svetlana* se alegea cu observații din partea amiralului.

Cînd îl apucau accesele de furie și începea să ocărască, matrozii care se aflau pe punte, departe de primejdia directă, rîdeau :

— Liniște, băieți ! Pe puntea de comandă începe reprezentația !

Ascultau cu toții cum îl beștelea în lipsă pe cutare sau cutare comandant, al cărui nume îl înlocuia cu o poreclă născocită de el. Nu numai comandanții de nave, dar chiar și comandanții de grupuri erau împroșcați cu epitete, uneori spirituale, alteori triviale. Ce era în ochii lui trupeșul contraamiral Völkersanm ? „Un sac cu balegă." Dar contraamiralul Enquist, un bătrînel cam mărginit ? „Un bostan gol." Dar comandantul nostru, căpitanul de rangul I Iung, totdeauna elegant și aferat ? „Sfîrlează poleită." Comandantul lui *Alexandru al III-lea,* căpitanul de rangul I Buhvostov din gardă ? „Umeraș pentru uniforma gărzii." Comandantul navei *Borodino,* căpitanul de rangul I Serebrennikov, implicat în mișcarea narodnică ? „Nihilist fără creier." Comandantul cuirasatului *Ușakov,* Mikluho-Maklai, fratele vestitului explorator ? „Prost la pătrat." Comandantul navei *Osliabia,* căpitanul de rangul I Bär, amator de escapade amoroase ? „Lepădătură libidinoasă." Unii ofițeri erau gratificați de Rojestvenski cu porecle împrumutate din terminologia bolilor venerice *.

Matrozii, după ce se săturau tot privind și ascultînd cum se răfuia amiralul cu subalternii săi, ziceau despre el :

— O fi avut și ăsta o mamă, ori ba ?

— Ei, doar nu l-o fi fătat o iapă.

— De avut a avut și el o mamă, dar pesemne că după ce l-a adus pe lume a tremurat vreo trei ani.

El nu voia să vadă pe nici unul din subalterni, dar și aceștia îl evitau din răsputeri, cunoscîndu-i firea neînfrînată. Comandanții navelor se duceau la el numai în cazuri excepționale, știind dinainte că nu vor fi scutiți de ofense.

În timp ce staționam la Nossi-Bé, crucișătorul *Svetlana* a fost încărcat cu cărbuni și cu alte provizii într-atît, încît s-a deformat. Comandantul său, căpitanul de rangul I Șein, s-a prezentat pe nava-amiral și a raportat amiralului ce se întîmplase, cerîndu-i voie să reducă încărcătura. Rojestvenski s-a înfuriat și, înjurîndu-l de mamă, l-a dat afară din cabină.

În timpul escalei din golful Van-Fong, *Navarin* a primit ordin să ia trei sute de tone apă dulce. Comandantul navei, căpitanul de rangul I baron Fitinhof, s-a prezentat pe *Suvorov*, unde a raportat amiralului că o asemenea cantitate de apă era prea mare pentru nava lui, menționînd că și așa cuirasatul era supraîncărcat cu cărbuni. La auzul acestei obiecțiuni, amiralul i-a întors spatele, apoi a zvîcnit deodată și a început să răcnească :

— Ce înseamnă asta ? Ți-a intrat în cap să mă înveți pe mine ? Nu vrei să-mi execuți ordinele ? Să se ia patru sute de tone de apă ! Fără vorbă !

A mai debitat multe cuvinte nepotrivite pentru a vedea lumina tiparului, și baronului Fitinhof nu i-a mai rămas altceva de făcut decît să răspundă :

— Am înțeles, excelență.

Amiralul îi batjocorea în gura mare pe unii comandanți, față de ofițeri și de matrozi :

— Nu ești bun la comanda unei nave, ci doar să slujești la depozitele din porturi și să eliberezi perii de spălat puntea pentru nave.

Îți puneai fără voie întrebarea : cum puteau ofițerii aceia merituoși și demni de stimă să rabde asemenea ieșiri insultătoare ale comandantului escadrei ? Ce valoare mai aveau gradele, uniformele, decorațiile, dacă toate acestea nu-i scuteau de cele mai înjositoare ofense ?

Adeseori, Rojestvenski striga la comandanții de nave ca un major la recruți. *

Ar fi cu putință oare așa ceva în flotele altor țări ?

La început, cei care îl cunoșteau mai puțin pe Rojestvenski îl socoteau un om de o hotărîre nestrămutată și un specialist în problemele războiului pe mare. Cu un astfel de comandant era imposibil să nu se atingă obiectivul propus, își ziceau ei. Așadar, atitudinea sa samavolnică era privită cu îngăduință. Încetul cu încetul însă, pe măsură ce escadra înainta, venea deziluzia. Treptat, toate expresiile violente folosite de comandant în ordine, prin semnale, în discuții personale cu comandanții și ofițerii îi surpau prestigiul. Cei din jurul lui se convingeau că manierele

lui brutale nu ascundeau de loc o minte profundă, pătrunzătoare, sau aptitudini de organizator. Atitudinea sa disprețuitoare față de subalterni se putea explica numai prin îngîmfarea neobișnuită care-l stăpînea.

Rojestvenski nu-i cruța nici pe cei din statul său major, făcîndu-le tot felul de mizerii. Numai doi dintre ei aveau cu el raporturi mai mult sau mai puțin degajate: ofițerul de pavilion, locotenentul Sventorjețki și căpitanul de rangul II V. Semionov, luat pe nava-amiral în calitate de cronicar oficial. Nici aceștia însă nu reprezentau pentru el decît, cel mult, niște organe suplimentare, două perechi de ochi și două perechi de urechi în plus. Amiralul își forma adeseori opiniile despre nave și comandanți pe temeiul celor comunicate de acești doi ofițeri. Ceilalți ofițeri din cadrele statului-major nu se bucurau cîtuși de puțin de simpatia și încrederea lui. Fire discreționară, privea orice fel de sfaturi din partea colaboratorilor drept un atentat la prerogativele sale. De aceea ei nu îndrăzneau să-l pună în gardă contra unor greșeli inevitabile, inerente firilor încrezute și mărginite. În general, la statul-major se aciuiseră oameni fără personalitate și fără voință, care în schimb erau stăpîniți de cel mai autentic devotament de cîini față de amiral. Aceștia nutreau un cult, o venerație deosebită pentru el. Statul-major devenise un perete despărțitor între flotă și comandant, era cancelaria lui de campanie.

Comandantul său de pavilion sau, folosind terminologia armatei de uscat, șeful de stat-major, căpitanul de rangul I Clapier de Colong era nevoit îndeosebi să se umilească înaintea lui. După litera regulamentului marinei de război, el era primul ofițer pe escadră, după comandantul ei. Comandantul de pavilion avea îndatorirea de a traduce în fapt concepțiile superiorului său, în care scop trebuia să-i cunoască planurile de operații. Ce făcea însă Rojestvenski din el? Nu-i recunoștea calitatea de locțiitor al său, ci-l coborîse la rolul unui lacheu servil. Înainte de a se prezenta stăpînului, pentru a-i da raportul, Clapier de

Colong se informa la ordonanța lui asupra stării de spirit a amiralului.

— Ia spune, frate, în ce dispoziție e astăzi excelența-sa ?

— Se pare că bunișoară, înălțimea-voastră.

Numai după această recunoaștere îndrăznea Clapier de Colong să se apropie de cabina amiralului. Chiar atunci, însă, mai întîi se oprea înaintea ei, își scotea cascheta și se închina, șoptind rugăciunea : „Adu-ți aminte, doamne, de regele David și de toată blîndețea sa". Abia după aceea bătea, doar cu o unghie, în înspăimîntătoarea ușă.

Într-o zi a trebuit să raporteze ceva urgent comandantului escadrei, care se afla în cabina lui. De astă dată, în locul lui Piotr Pucikov, care era învoit la uscat, amiralul era servit, provizoriu, de ordonanța comandantului navei. Cînd Clapier de Colong i-a văzut fața, umflată de pumnii amiralului, și-a pierdut îndată tot curajul.

— Va să zică, excelența-sa este prost dispus ?

— E jale, înălțimea-voastră, m-a stîlcit în bătaie.

Clapier de Colong a bolborosit, încurcat :

— Ce mă fac acum ? Am o chestiune urgentă cu el.

— Nu pot să știu, înălțimea-voastră ; mai bine să nu dați ochi cu dînsul. Clocotește de mînios ce e.

Chestiunea urgentă a fost amînată pentru un moment mai favorabil.

Furierul Ustinov l-a găsit de multe ori pe comandantul de pavilion plîngînd în cabina lui. *

Pesemne că amiralul își spunea în sine : de vreme ce eu sînt comandantul suprem, eu sînt totul ; ceilalți comandanți și ofițeri nu înseamnă nimic. Treaba lui era să ordone, să admonesteze, să pedepsească, iar cînd și cînd să laude pe unul sau pe altul ; subalternii aveau însă datoria să muncească, să execute ordinele, să se descurce cum or ști și să îndure fără murmur toate mizeriile pe care le făcea tuturor. Omul acesta nu credea decît în puterea constrîngerii. În calitatea sa de comandant al escadrei a II-a, Rojestvenski vedea chezășia victoriei numai în supunerea necondiționată a întregii flote în fața lui. În această orbire a sa, înă-

bușea orice inițiativă a statului său major, a comandanților de grupuri, de nave și a întregului personal de comandă al escadrei. Voia să fie privit de toți ca singurul care știa ce anume trebuie făcut, și în ce chip.

Se credea un geniu. Asta a fost nenorocirea lui. Încet-încet, puterea discreționară de care dispunea l-a împins fatal să facă din subalterni niște pioni jalnici ai capriciilor sale, vrînd să-i aibă pe toți la cheremul lui. Se autosugestiona, se convingea el însuși că numai el ține în mîini frîul conducerii, că dacă n-ar fi astfel, de îndată ce el ar slăbi frîul, escadra s-ar descompune.

E adevărat, Rojestvenski avea o voință de fier: această calitate însă, nefiind însoțită de vreo capacitate militară deosebită, era pur și simplu dăunătoare și provoca numai amărăciuni.

— Cum de n-a pedepsit pînă acum pe nici un matroz cu moartea? l-am întrebat într-o zi pe Ustinov.

— Așteaptă, după luptă ai să vezi zeci de oameni spînzurați la vergi. Am auzit vorbindu-se despre asta la comandament. Crezi că amiralul îi caută în coarne matrozului?

— N-ar fi de mirare. Doar mergem toți la moarte. Trecem prin clipe grave. Orice ofițer poate cădea pe gînduri în ceea ce privește atitudinea pe care trebuie s-o adopte față de matrozi.

— Numai Rojestvenski nu! strigă Ustinov, aprinzîndu-se. Asta are ura în sînge. Cred însă că n-o să apuce să execute pe cineva. Dacă scapă neatins de obuzele japoneze, îl omoară matrozii noștri. Pe scurt, despre el se poate spune atît: altădată, tîlharii erau atîrnați pe cruci, iar acum se atîrnă cruci pe piepturile tîlharilor.

Furierul mi-a povestit despre faptele cîinoase ale amiralului, dîndu-mi numeroase exemple. Două din ele mi s-au întipărit adînc în minte.

În timpul escalei de la Nossi-Bé, amiralul, trecînd o dată pe platforma bordajului, a zărit un matroz care freca puntea cu o perie de-a curmezișul, nu de-a lun-

gul, așa cum trebuia. Amiralul l-a chemat pe ofițerul șef de cart și, arătînd spre matroz, l-a întrebat:

— Ce face ăsta aici?

— Freacă puntea, excelență, a răspuns ofițerul șef de cart, fără să stea pe gînduri.

Amiralul a zvîcnit deodată, iar ochii lui, negri ca antracitul, s-au aprins de mînie. A început să răcnească:

— Locotenent Dancici, mi-ai dat un răspuns idiot! Ce ești dumneata aici? Ești ofițer șef de cart, ori o balerină care se fîțîie pe navă? Nu vezi că tîmpitul ăsta freacă puntea de-a curmezișul?

Schimonosit de furie, amiralul s-a repezit la matroz, i-a smuls din mîini peria cu coadă de lemn și a sfărîmat-o de capul lui.

O altă întîmplare, oarecum asemănătoare, s-a petrecut în ajunul sosirii noastre în golful Van-Fong. Urcînd pe punte, amiralul a auzit un comendor care, vorbind cu un camarad despre prînz, spunea:

— Sta-le-ar în gît ălor mari carnea asta împuțită. Eu nici nu mă ating de ea!

L-a zărit pe amiral, dar era prea tîrziu. Acum trebuia să aibă de-a face cu necruțătorul șef. Vorbele acestuia au tunat, răspicate, grele ca niște greutăți de tuci:

— Ce tot trăncănești acolo, lepră? Ce, vrei șuncă cu mazăre verde, ori ciulama de ierunci?

Amiralul stătea pe scară, iar comendorul pe punte. Picioarele celui dintîi erau la nivelul umerilor celui de-al doilea. Vinovatul a încremenit în poziția de drepți, cu capul dat ușor pe spate, într-o așteptare înfiorătoare. Amiralul i-a mai spus cîteva cuvinte, l-a izbit în față cu piciorul său greu, încălțat cu gheata sclipitoare, și, fără a-și privi victima, a urcat pe puntea de comandă.

Gemînd, comendorul s-a prăbușit pe puntea superioară. Toată fața lui era o rană însîngerată. S-a ridicat în genunchi, clătinîndu-și capul și împroșcînd stropi de sînge pe punte. Din ordinul ofițerului șef de cart, a fost dus la postul de ajutor medical. Acolo s-a

stabilit că apărătorul patriei avea dinții din față rupți, buzele strivite și rădăcina nasului zdrobită.

Petele de sînge de pe puntea superioară au fost șterse cu peria udă. Cuirasatul *Suvorov* își continua drumul. Pe punte, sub tendă, amiralul ședea în fotoliu, descheiat la veston, expunîndu-și pieptul păros adierilor brizei, posomorît, obosit, de parcă ar fi făcut cine știe ce treabă grea.

15. LA PORȚILE ȚUȘIMEI

În ziua de 13 mai, vremea s-a îmbunătățit simțitor. Ploaia încetase, vîntul căzuse vădit. Norii se destrămau; soarele se ivea mai în fiece clipă prin luminișurile albastre.

Escadra se apropia de strîmtoarea Coreei cu o viteză de nouă noduri. Dat fiind că puteam întîlni inamicul dintr-o clipă în alta, toți ne pregăteam de luptă. Spre mirarea noastră, orizontul rămînea totuși pustiu. Interceptînd însă felurite semnale necunoscute, receptoarele telegrafului fără fir descopereau prezența dușmanului, deocamdată ascuns undeva în depărtări. Acesta schimba pesemne mesaje cu navele lui de recunoaștere.

Comandantul escadrei a ordonat, prin semnale, crucișătoarelor să aibă o rezervă de presiune pentru cincisprezece noduri, iar cuirasatelor, pentru doisprezece.

Înainte de masă și toată după-amiaza s-au executat evoluții — cele dintîi după ce grupul lui Nebogatov s-a unit cu noi. Pe vergile de semnalizare ale cuirasatului *Suvorov* se înălțau mereu felurite combinații de pavilioane. Catargele altor nave se împodobeau și ele cu stegulețe multicolore, repetînd semnalele navei-amiral. Pe punți era forfotă mare. Toate binoclurile se îndreptaseră spre cuirasatul pe care se afla comandantul escadrei, ca să nu se întîrzie executarea vreunui ordin. Totuși, lipsurile noastre se manifestau și de data aceasta, cu o crudă evidență. Fiind o adunătură de nave diverse, escadra se regrupa cu greu în for-

mație de luptă. Formația în linie de șir se destrăma mereu, stricată de o navă sau alta, care se abătea din drum. Întoarcerile la comanda „toți o dată" se executau și mai nesatisfăcător. Unele nave, neînțelegînd semnalul, făceau întoarceri ca la comanda „navă după navă", încurcînd manevra, iar cînd, la semnalul dat de pe *Suvorov*, escadra lua formație de front, ieșea un haos desăvîrșit.

Acestea erau simptome rău prevestitoare.

De astă dată însă, un alt aspect interesa pe mulți. Ce-l găsise pe Rojestvenski așa, din senin, să facă manevre cu escadra întrunită, în apropierea coastelor Japoniei, în preajma bătăliei ? De ce nu făcuse acest lucru mai demult, de îndată ce ni se raliase gruparea navală a lui Nebogatov ? Atunci s-ar fi putut afecta mai mult timp pentru exerciții, și nu s-ar fi întîmplat nimic, chiar dacă am fi ajuns cu două zile mai tîrziu în strîmtoarea Coreei. Era posibil ca un comandant să uite acest lucru ? Desigur că nu. El avea anumite motive personale, despre care nu puteam să facem decît presupuneri. Cu o noapte mai înainte încetinise dinadins mersul escadrei, iar în ziua următoare pierduse ceasuri întregi, ocupîndu-se cu evoluții. Părea că escadra era frînată în mod voit, fără rost, tocmai spre sfîrșitul drumului său. Dacă n-ar fi procedat în acest fel, am fi trecut noaptea tîrziu prin partea cea mai îngustă a strîmtorii, dominată de insula Țușima. Era foarte probabil că undeva, în apropiere de acest punct, fusese concentrată escadra japoneză. Poate că ne-am fi strecurat neobservați, mulțumită nopții neguroase și hulei destul de puternice, care împiedicau inamicul să-și extindă rețeaua navelor de recunoaștere ; putea să fie însă și altfel și tot zdrobiți să ieșim pînă la urmă. În orice caz, nu putea să ni se întîmple mai rău decît ni s-a întîmplat după aceea. Pesemne însă că Rojestvenski calcula să se întîlnească neapărat cu inamicul la 14 mai, pentru a angaja lupta negreșit în ziua încoronării țarului.

Mulți matrozi își dădeau unii altora adresele celor de acasă, cu rugămintea :

— Dacă mi se întîmplă ceva, frate, dă de veste alor mei, spune-le tot, ce și cum.

— Bine. Și tu să faci la fel. Scrie despre toate.

— Înțeles.

Chipurile lor aveau o expresie gravă, îngrijorată. Vorbeau despre moartea care-i pîndea tot așa de simplu cum vorbesc țăranii să aducă lemne de foc pentru iarnă, ori că e timpul să secere ovăzul de pe cutare tarla. Pe urmă, ochii matrozilor se aprindeau de speranțe:

— Poate c-om scăpa cu viață. Atunci să vezi ce chef o să-i tragem!

— O să tragem, măi frate. Fac eu rost de niște rom străin. Am uitat ce marcă are, da-l cunosc după sticlă. E așa de strașnic, că unul bea și șapte se îmbată.

Ca și în ajun, comandantul escadrei era și acum cu totul nepăsător față de necesitatea acțiunilor de recunoaștere îndepărtată. Această dezinteresare neobișnuită în legătură cu cele ce se petreceau la inamic îi mira tot timpul pe mulți. Atunci pentru ce se aflau pe lîngă escadră crucișătoare ușoare și rapide, a căror capacitate combativă era cu totul neînsemnată?

Noaptea era întunecoasă și cerul noros, nelăsînd să străbată lumina stelelor răzlețe. Ceața de pe mare se menținea. Vîntul era de forța 3—4.

Ne apropiam de zona în care puteam întîlni din clipă în clipă elementele de recunoaștere japoneze; escadra naviga numai cu o parte din lumini. Era greu să se lipsească de toate. În îngrămădirea aceea de nave, un abordaj ar fi fost oricînd posibil. Fuseseră însă luate toate măsurile pentru a nu ne semnala prezența. În scopul acesta, vizibilitatea luminilor de la pupa fusese redusă, iar luminile de poziție erau aprinse numai spre interiorul formației. Luminile de drum din vîrfurile catargelor fuseseră stinse. Utilizarea telegrafiei fără fir era interzisă. Părea că din acest punct de vedere toate erau în ordine, bine chibzuite. Deodată însă fulgerările unor lumini începură să clipească în vîrfurile catargelor navei-amiral, transmițînd la echipaje un ordin al comandantului escadrei. Lumini asemănătoare licăriră și pe catargele altor nave, ceea ce însemna că sem-

nalul fusese recepționat și înțeles. Părea că la mărul catargelor tuturor navelor niște ființe invizibile își făceau repede cu ochiul lor scînteietor. Asta s-a petrecut aproape toată noaptea, cu mici întreruperi. Nimeni din statul-major al escadrei nu s-a gîndit că asemenea semnale puteau să trădeze inamicului prezența navelor noastre, mai repede și de la o distanță mai mare decît orice altă lumină. Pe deasupra, în pupa escadrei, la distanță de mai multe cabluri, navigau navele-spital *Oriol* și *Kostroma,* cu toate luminile reglementare aprinse și cu punțile viu luminate. Prin urmare, măsurile de precauțiune luate inițial erau cu totul zădărnicite.

Față de această stare de lucruri, matrozii de pe teugă își dădeau cu părerea :

— Comandantul nostru a luat-o razna de-a binelea.

— Și cei din statul lui major au dat în mintea copiilor.

— Să știi că da. Vezi uneori niște țînci că se joacă de-a v-ați ascunselea. Unul bagă capul sub șorțul maică-si și strigă : „Căutați-mă !" Așa-i și cu navele noastre.

Micimanul Vorobeicik se ivi lîngă grupul de matrozi și se răsti la ei :

— Cu ce drept criticați voi faptele comandantului ?

— Nici prin gînd nu ne-a trecut așa ceva, înălțimea-voastră.

— Ba v-am auzit cu urechile mele !

— Vi s-a părut, înălțimea-voastră. Noi spuneam bine ar fi să se slujească, înainte de luptă, un acatist către sfîntul Nicolae, ori către sfîntul Gheorghe biruitorul.

— Dar pe cine l-ați asemănat cu copiii ?

Fochistul Baklanov lămuri :

— Păi, înălțimea-voastră, chiar eu povesteam ceva despre băiețașul meu. Merge pe cinci ani. E argint viu, nu alta ! Mă tot întreabă : „Tăticule, cînd se naște un copil, cum se cunoaște că-i fetiță ori băiat ? După nădragi, nu ?" Tare năstrușnic e băiețelul meu, grozav de năstrușnic.

Micimanul striga mînios :

— Norocul vostru că nu e acum momentul ! Altă dată v-aș fi arătat eu vouă pentru o minciună nerușinată ca asta !

Și dispăru în întuneric, spre pupa.

Matrozii rîdeau :

— Bravo, Baklanov, frumos ai întors-o !

Am cutreierat pe toate punțile și m-am oprit pe la multe turele. Temîndu-se de atacurile torpiloarelor, ofițerii și comendorii stăteau tot timpul de veghe la piese, scrutînd cu încordare zarea întunecoasă, silindu-se să distingă silueta vreunei nave inamice. Și la alte posturi fuseseră puși oameni de gardă. Jumătate din echipaj era gata să intre în acțiune la primul semnal de alarmă. Ceilalți, deocamdată, aveau voie să se culce, îmbrăcați. Nimeni însă nu putea să doarmă. Nu ne temeam atît de focul artileriei, cît de eventuale atacuri cu torpile. Noaptea se scurgea încet, și cugetul era apăsat tot timpul de spaima așteptării : iată, acum izbucnește în bordaj explozia nimicitoare a unei torpile inamice. Într-o asemenea atmosferă plină de încordare, oamenii nu puteau să tacă îndelung : nervii lor cedau. De aceea, pe punte, în întuneric, se zăreau peste tot grupuri de matrozi, care stăteau încetișor de vorbă. Vorbeau despre orice, numai de război nu. Într-un pîlc, se discuta despre femei :

— Cum ai noroc... Una te pune sub papuc așa de strașnic, că nu mai ai ce-i face. Atunci s-a zis cu tine, în casa ta cîntă găina.

Galvanorul Kozirev începu o poveste în legătură cu asta :

— Se întîmplă fel și chip de lucruri pe lume. Iată, am citit o carte despre Nelson. A fost cel mai grozav amiral, de o vitejie fără seamăn. Pînă și lui Napoleon îi era frică de el. Și, ce credeți ? Tremura înaintea iubitei lui, ca un iepure de casă înaintea unei lupoaice. Dacă ar fi fost măcar o regină, ori o prințesă, mai calea-valea. Aș, de unde ! O tîrfă din Neapole.

Semnalizatorul-șef Zefirov adăugă :

— Da, nevasta se cîrmuiește mai greu decît o țară întreagă. Uite, țarii noștri : au dreptul să cîrmuiască

țara la șaisprezece ani, dar să se-nsoare n-au voie decît la optsprezece.

Pe teugă, din mijlocul matrozilor așezați lîngă fitil, răsună glasul cam răgușit al unui mecanic torpilor :

— ... Auziți ce s-a petrecut la noi în sat, chiar de sfînta treime. Toată lumea era la biserică. Acolo, în jurul icoanelor, numai verdeață, mesteceni, pe jos iarbă așternută. Ți-era mai mare dragul să privești! La noi, la biserică, e un obicei : femeile și fetele stau în urmă, iar bărbații în față. De la intrare și pînă la altar se lasă o trecere liberă, largă de vreo doi arșini, un fel de coridor de oameni vii. Asta-i ca să poți ajunge mai în voie în față : să pui o lumînare la icoană, să dai un pomelnic, ori să te împărtășești. Ei, toate bune : zdrahonul de diacon zice ectenia și tămîiază ; popa, un bătrînel coliliu, spune vosglasurile ; cîntăreții din strană toarnă ulei peste sufletele credincioșilor, iar mirenii bat la mătănii. Soarele se uită și el prin geam. E cald. Zăpușeală...

— E cam plictisitoare povestea ta cu biserica, îl întrerupse careva pe mecanic. Ia mai zi altceva.

— Stai oleacă, acu ajungem și la cele cu haz, îl domoli povestitorul și-i dădu înainte. Ei, numai ce deschide popa ușile împărătești și înghină, știți, așa, dulce, parcă avea o acadea în gură : „Cu frica lui dumnezeu și cu credință să vă apropiați...“ În clipa aceea zbucnește un muget în plină biserică. Încă o dată, și mai tare. Și iată că o bîzdîganie, tot mugind, se repede prin locul liber drept spre altar. Toată lumea a tresărit spăimîntată și a sărit în lături. Muierile țipau. Ce credeți că era ? Un viței negru și mare, de vreo cinci luni, al lui Osika Leamkin, cuscrul meu. Avea chef de hîrjoană și a dat buzna în biserică. S-a repezit de-a dreptul spre altar. Apoi a sărit ba spre o strană, ba spre cealaltă. Zvîrlea cu picioarele dindărăt, rotea coada și mugea, de parcă l-ar fi jupuit cineva de viu. P-ormă s-a apucat să facă la fel și în altar. Stătea popa, galben ca ceara, și-i tremura bărbuța ca alte alea. El și-a venit cel dintîi în fire și a strigat : „Prindeți lighioana asta!“ Ce s-o prinzi ?

Oamenii, vai de ei, parcă nu mai erau în toate minţile. Unii credeau că dăduse diavolul buzna în biserică; alţii că venise sfîrşitul lumii. Bărbaţii zbierau, femeile ţipau, copiii plîngeau. Viţelul se zăpăcise şi mai rău de atîta lume şi larmă. Sărea prin altar, ca turbat, tot mugind. Ei, atunci s-a repezit după viţel chiar diaconul şi laolaltă cu el alţi trei: dascălul, epitropul şi paracliserul. Ce credeţi? Tuspatru şi n-au putut să prindă viţelul. Au alergat ce-au alergat, pînă ce deodată l-a apucat diaconul de coadă. Viţelul s-a smucit, şi diaconul s-a întins lat pe jos, chiar în faţa uşilor împărăteşti, dar coada n-a scăpat-o din mîini. Au alergat şi ceilalţi trei într-ajutor. Şi-au venit în fire şi poporenii. Au început să rîdă. Au tîrît viţelul afară, i-au dat un ghiont în dos şi — tule-o!

De pe puntea superioară a răsunat deodată glasul ofiţerului şef de cart, locotenentul Pavlinov:

— Teuga! Ce-i cu rîsetele alea? Mai încet nu se poate?

— Am înţeles! au răspuns mai mulţi oameni într-un glas.

Tîrziu, după miezul nopţii, m-am dus la Vasiliev. Era numai inginer, dar puteam afla de la el mai multe decît de la orice ofiţer combatant, chiar în unele chestiuni străine de specialitatea lui. Vream să vorbesc cu el pentru ultima oară, deschis, din inimă. M-am oprit pe coridorul de la cabinele ofiţerilor, în dreptul uşii lui şi am tras cu urechea. În jur, peste tot, linişte. Doar din străfundul cuirasatului se auzea vuietul maşinilor, care funcţionau în plin, ceea ce făcea ca pardoseala de fier a coridorului, acoperită cu linoleum, să vibreze uşor sub picioare. Am auzit o mişcare dincolo de peretele cabinei. Am bătut încetişor la uşă şi, primind încuviinţarea, am intrat. Cu un aer grav, Vasiliev îşi strîngea în geamantan lucrurile, manuscrisele, planşele cu desene, ca în ajunul unei bătălii.

— Uite, mă pregătesc de luptă. Trebuie să-mi duc geamantanul într-un loc mai puţin primejdios. În primul rînd, aş vrea să nu pierd însemnările şi desenele. De altceva nu-mi pare rău, orice s-ar pierde.

Era fără veston, numai în cămașă de noapte. Ori de cîte ori îl vedeam fără epoleții argintii pe umeri, îmi părea mai apropiat, mai drag. I-am povestit cum îl ocărau matrozii pe comandantul escadrei. După ce m-a ascultat, Vasiliev a spus cu aprindere :

— E rău că n-a știut să-și cîștige încrederea oamenilor și că nu se bucură de autoritate nici printre ofițeri. El e de vină. Toți cei care nu sînt îndobitociți de orînduielile noastre neghioabe nu pot să nu-și dea seama că dă în gropi. Să începem cu modul în care este organizată escadra. Repartizarea forțelor noastre pe grupuri nu e judicios făcută. De fapt, *Osliabia,* care nu are în întregime o cuirasă de protecție, intră mai curînd în categoria crucișătoarelor cuirasate. Nu s-ar putea oare ca nava aceasta să fie pusă în fruntea grupului de crucișătoare alcătuit din *Oleg, Aurora* și *Svetlana?* Toate crucișătoarele acestea, capabile să atingă o viteză de 18—19 noduri, ar putea fi astfel mult mai utile. Comandantul escadrei le-a legat însă de crucișătoarele vechi *Dmitri Donskoi* și *Vladimir Monomah,* depreciind prin aceasta rolul pe care ar putea să-l aibă în luptă. Or, acestea două din urmă, avînd cuirasă completă de protecție, ar trebui să intre în același șir cu cuirasatele care au viteză redusă : *Sisoi Veliki, Navarin, Apraxin, Seneavin, Uşakov, Nahimov* — în frunte cu *Nicolae I.* O astfel de grupare navală ar fi în stare să realizeze o viteză de doisprezece-treisprezece noduri.

Tot vorbind, Vasiliev ba făcea sul un caiet legat în mușama, ba îl desfăcea la loc cu mișcări nervoase.

— Pe lîngă cele două remorchere, au mai rămas în componența escadrei patru nave de transport : *Nadîr, Irtiș, Coreea* și nava-atelier *Kamciatka.* Prezența lor în escadră putea fi justificată numai în cazul că am fi făcut înconjurul Japoniei. În această situație ne-ar fi fost greu să ne lipsim de ele : poate că pe drum ar mai fi trebuit să transbordăm cîte ceva. Dar acum, ce rost mai au pentru noi, o dată ce am ales drumul prin strîmtoarea Coreei ? Nu cumva amiralul are de gînd să mai încarce cărbuni în timpul bătăliei ? *Kamciatka* e o navă utilă : la drum însă, nu în luptă.

Amiralul o tîrăște după el. Pentru ce ? Probabil, pentru a se putea face reparații, după luptă, cu ajutorul acestei nave-atelier. Pentru asta, trebuie să fii convins că n-o va nimeri nici un obuz, ori *Kamciatka* are viteza maximă de zece noduri. Cu *Coreea* lucrurile stau și mai prost : e plină cu cărbuni și cu mine de baraj încărcate. Ce catastrofă dacă ar fi lovită în plin de un obuz ! Ea reprezintă un pericol și pentru alte nave. Toate celelalte nave de transport sînt sortite pieirii. Pentru paza lor în timpul bătăliei au fost destinate mai multe crucișătoare. În felul acesta slăbim escadra cu șaizeci și două de guri de foc — de șase și cinci țoli ! Cum se explică o asemenea dispoziție a comandantului ? Ce e la mijloc, prostie ori înfumurare ? Pentru cel care se știe inferior inamicului contează fiece unitate de luptă. Am auzit de la cei din statul-major că la Vladivostok nu există materiale și provizii pentru escadră. Că toate acestea trebuie să le aducem noi. Foarte bine ! Dar cum s-o facem ? Pentru noi, ar fi culmea norocului dacă ar război într-acolo măcar jumătate din escadră. Acum, ni se cere să ducem la Vladivostok pînă și navele de transport ! Drept cine îi socotesc ai noștri pe japonezi ? Doar n-avem de-a face cu sălbatici. E timpul să ne dăm seama în sfîrșit că nu sînt niște maimuțoi. În ce ne privește, noi într-adevăr că am dovedit ce viteji grozavi sîntem. Dacă vapoarele acestea de transport sînt atît de necesare la Vladivostok, de ce nu li se fixează un loc de întîlnire pentru mai tîrziu ?

— Excelenței-sale nu i-a venit această idee, am răspuns eu la întrebare. Și un copil își poate da seama în ce măsură o să împovăreze escadra navele de transport. Dacă un boxer, înainte de meci, s-ar încărca cu niște geamantane cu rufe, ori cu alimente, toată lumea ar socoti acest lucru drept cea mai mare prostie. Ar trebui să-și țină și geamantanele și totodată să lovească în dreapta și în stînga. Desigur că în asemenea condiții ar fi bătut. Luînd vapoarele cu noi, am făcut ca un asemenea boxer.

— Multe idei nu i-au venit amiralului, s-a declarat de acord Vasiliev. Ia uită-te numai cum este dispusă

escadra noastră în prezent. Navele de război înaintează în coloană pe două linii de șir. Navele auxiliare și torpiloarele navigă în intervalul dintre șiruri. În ceea ce privește recunoașterea, nu întreprindem nimic. La bordul navelor nu sînt stinse toate luminile. Am ajuns aproape de coastele Japoniei. Noaptea e întunecoasă. O astfel de ordine de marș este foarte favorabilă pentru atacul torpiloarelor inamice. Ia închipuie-ți ce se poate întîmpla dacă în clipa asta japonezii ar dezlănțui un atac cu torpile împotriva noastră? Numai două torpiloare de-ale lor dacă ar răzbi în mijlocul formației noastre și ne-ar da gata! Ar putea să ne scufunde navele, absolut fără nici un risc pentru ele. Iar noi n-am avea nici măcar posibilitatea de a ne apăra, căci am fi nevoiți să tragem unii în alții.

Am răspuns:

— Lucrul acesta e limpede pentru orice matroz.

— Pentru Rojestvenski uite că nu e limpede. Și el nu admite nici un fel de sfaturi ori păreri din partea comandanților de grupuri și de nave. Îi consideră pe toți niște tîmpiți, iar pe el un geniu. Numai pentru că cuirasatele noastre sînt atît de supraîncărcate cu cărbuni și provizii, ar trebui trimis în judecată. Cuirasatul *Oriol* are o mie șapte sute tone încărcătură peste normal. În ce scop? Ca să se micșoreze stabilitatea navei mărind pericolul de scufundare, nu? La numeroasele lui prostii, a mai adăugat încă una, conducînd escadra prin strîmtoarea Coreei.

Vasiliev ridică mîna dreaptă și, agitînd caietul, de parcă eu aș fi fost vinovat de toate, adăugă:

— Din păcate, nu numai amiralii, dar și noi toți, tot poporul nostru, va trebui să plătim prețul acestei aventuri, criminale în întregul ei. Dacă japonezii nu ne vor trimite pe lumea cealaltă pe amîndoi înainte de vreme, ai să vezi ce va urma, și cum în mod fatal vor ieși la iveală toate defecțiunile flotei ruse. Ei, la dracu cu toate raționamentele acestea! Acum, tot nu mai putem schimba nimic.

Aruncînd caietul în geamantan, Vasiliev și-a plecat capul deasupra măsuței și a căzut pe gînduri. Ochii

lui obosiți au rămas îndelung fixați spre un colț al cabinei ; pe chipul său stăruia o expresie de ciudă și de amărăciune. Părea că mă uitase.

Cineva străbătea în goană coridorul ofițerilor, tropăind zgomotos.

— Știți ceva, am spus rupînd tăcerea, acest război seamănă mult cu nefericita campanie de la Sevastopol. Acolo a trebuit să se demonteze de pe escadră tot utilajul, toate tunurile și, în cele din urmă, au fost luați chiar și oamenii din echipaj pentru apărarea fortăreței. După aceea, au fost nevoiți să scufunde escadra, despuiată de tot ce avea, la gura bazinului portului. Același lucru s-a petrecut și la Port-Arthur : escadra a fost despuiată și acolo de tunuri, și de tot personalul ei, iar navele scufundate fără luptă.

Deodată, Vasiliev a ridicat capul, înviorat :

— E adevărat. Eu cred că istoria se va repeta și în ceea ce privește concepțiile sociale. A trebuit campania din Crimeea pentru ca toată lumea să înțeleagă că era cu neputință să se trăiască și mai departe la fel. Rusia și „proprietatea botezată", ca să folosim expresia lui Herzen, ajunseseră în impas. Și atunci, cea mai luminată parte a societății a început să se agite și totul s-a încheiat cu abolirea iobăgiei. Același lucru se va întîmpla și după acest război, mai ales după înfrîngerea escadrei noastre, în care acum se pun toate speranțele. Atunci va fi limpede pentru toți unde ne-au adus incapabilii noștri guvernanți. Revoluția este inevitabilă. Ea a și început...

Mi-am luat rămas bun de la Vasiliev și am urcat pe puntea de la pupa. Socotind după ceas, luna trebuia să fi fost de mult sus, pe cer, dar ea se ascundea, undeva, în dosul perdelei negre a norilor.

Întunericul era de nepătruns, ca și mai înainte.

Japonezii nu se iveau. Hotărîseră pesemne să ne întîmpine în cel mai îngust loc al strîmtorii, chiar lîngă țărmul lor. Priveam înainte, în noaptea întunecată și cețoasă, și mă întrebam : ce-o fi făcînd în clipa asta comandantul flotei nipone, amiralul Togo ? Ce lovitură pregătește escadrei noastre ? Acum, soarta noastră depindea de priceperea cu care el avea

să-și întrebuințeze forțele sale navale. Cine era omul acesta, căruia i se dusese vestea pretutindeni pe atunci? Să fie cu adevărat un mare amiral, ori gloria lui strălucise numai pentru că șefii marinei ruse se arătaseră din cale-afară de tembeli? Pe navă nu se știau prea multe lucruri despre el. Se aflase doar că absolvise școala superioară navală de război din Anglia, că navigase pe nave engleze, însușindu-și la perfecție toate tradițiile marinei britanice. Într-o zi, împreună cu Vasiliev, îi priveam fotografia, reprodusă într-o revistă engleză. Era în mare ținută, cu decorații, cu o panglică lată petrecută peste umăr și cu cocardă la chipiu. Uniforma lui nu avea nimic deosebit de aceea a țărilor europene. Fața lui de om în vîrstă, cu zbîrcituri mărunte, cu buza de sus groasă, cu barbișon înspicat de fire albe, avea puține trăsături specific japoneze, cu excepția aspectului caracteristic al ochilor. În același număr al revistei era înserat un articol despre el. Din cele relatate rezulta că Togo avea o statură ceva mai înaltă de cea medie a japonezilor, că era bine legat, dar ușor adus de spate. Mai departe se arăta că avea capul mare, de o formă regulată, și că nu se despărțea niciodată de pipa lui. De fapt, autorul nespunînd nimic esențial despre amiral era cum nu se poate mai darnic în termeni admirativi, zugrăvindu-l ca pe un om inimos, nobil, și un comandant genial. Cu totul altă părere avea despre el o revistă franceză care, recunoscînd cele cuvenite capacității amiralului Togo, îl caracteriza ca un om șiret, perfid și crud.

Vîntul, care nu contenise o clipă, se întețea, devenea tot mai puternic și nu numai că agita marea, făcînd-o să murmure lugubru, dar, înălțîndu-se în zbor, sfîșia norii negri ca funinginea. În înaltul cerului se ivi un crîmpei strîmb de lună știrbită. Spinările valurilor, încovoiate de atîta încordare, aruncau lumini tulburi, contururile navelor se desemnau mai pronunțat. Pentru o clipă, felia aceea de lună mi-a atras atenția. Parcă era o vizieră de aur. De sub ea ne privea o stea, ca o pupilă sclipitoare printre două

rînduri de gene tremurătoare, subțiri ca firele de păianjen, stîrnind o vagă tulburare în conștiință.

Gîndurile mi s-au întors la escadră. Supraîncărcată cu cărbuni și provizii, istovită de drum și fără suportul moral al unui ideal, al unei credințe, ea înainta încet spre prăpastie. De acest lucru își dădea seama toată lumea, de la comandanți și pînă la cel din urmă îngrijitor de closete. Totuși nu făceam cale întoarsă. De ce? Pentru că nici comandanții de grupuri nu îndrăzneau să murmure în fața comandantului escadrei, nici cei de nave nu murmurau în fața comandanților de grupuri, nici ofițerii nu murmurau în fața comandanților de nave; iar cît privește căpitanii de arme, boțmanii, gradații și matrozii, aceștia pur și simplu nici nu contau. Părea că nimeni nu mai putea să preîntîmpine aducerea la îndeplinire a verdictului istoriei. Toți oamenii se aflau la posturile lor, își făceau datoria. Coșurile scoteau valuri de fum gros, elicele se învîrteau sub pupe, învolburînd apele necunoscute. Negre și tăcute, navele înaintau nepăsătoare, ca să înmormînteze în abisul unei mări străine gloria Imperiului Rusiei și ultima nădejde a armatei noastre din Manciuria.

Străbătusem peste optsprezece mii de mile marine. Am mai fi avut vreo trei zile de drum, și am fi ajuns la Vladivostok. Niciodată însă el nu era atît de departe ca acum. Ca să punem piciorul pe pămîntul nostru trebuia să trecem prin cumplita poartă a morții — asta însemna pentru noi strîmtoarea Țușimei.

NOTE

Pag. 23. V. P. Kostenko, care făcea parte ca și mine din echipajul cuirasatului *Oriol,* s-a dovedit un personaj atît de necesar pentru cartea mea, încît dacă n-ar fi existat, ar fi trebuit să-l inventez. Iată de ce i-am rezervat atîta spațiu în această scriere. Figurează sub pseudonimul „inginerul Vasiliev". Era numit astfel pe navă, într-un cerc restrîns de inițiați, de matrozi revoluționari, din motive de conspirativitate. Acum cred însă că e just și oportun să-l prezint cititorilor cu numele său adevărat. Totodată, spre a răspunde numeroșilor mei cititori care m-au întrebat ce s-a întîmplat ulterior cu acest om, precizez că în prezent lucrează în specialitatea sa, fiind apreciat ca un inginer deosebit de capabil, ocupînd un post de conducere în construcțiile navale sovietice.

Voi dezvălui cu acest prilej adevărata identitate a altui personaj din cartea mea: căpitanul de rangul II Sidorov. În realitate este vorba de K. L. Schwede, comandantul secund al cuirasatului *Oriol,* decedat la Leningrad, în 1933, în vîrstă de șaptezeci de ani.

Pag. 81. După bătălia de la Țușima, Kuroș a deținut comanda torpilorului *Bodrîi* detașat în Extremul Orient. În ziua de 17 octombrie 1907, pe nava lui a izbucnit o rebeliune. Matrozii l-au omorît și l-au zvîrlit peste bord.

Pag. 99. Ulterior, unii dintre ofițeri și îndeosebi Rojestvenski, în raportul pe care l-au prezentat Ministrului Marinei, și că-

pitan-comandorul V. Semionov în trilogia lui *Răsplata,* afirmau stăruitor că la Dogger Bank, pe lîngă vasele de pescuit, fuseseră și torpiloare japoneze. Pentru cercetarea cauzelor incidentului de la Hull a fost creată o comisie internațională. Ca reprezentant al Rusiei a fost numit amiralul Dunanov, în calitate de comisar. Cu tot șovinismul lui, acesta a fost nevoit să mărturisească în raportul înaintat guvernului său: „Pînă la urmă, mi-a fost cu neputință mie însumi să cred în versiunea prezenței torpiloarelor în acele ape; se înțelege deci că în aceste condițiuni era imposibil să mai susțin un asemenea lucru, astfel că am afirmat doar că vasele care au fost luate de ofițerii ruși drept torpiloare japoneze se aflau față de escadră într-o poziție ce părea suspectă, dat fiind concursul de împrejurări care l-au silit pe viceamiralul Rojestvenski să se aștepte la un atac în noaptea aceea, fapt care a impus luarea unor măsuri riguroase pentru preîntîmpinarea unui eventual atac. Am hotărît să adopt această poziție cu atît mai mult, cu cît unicul aliat de încredere pe care puteam conta, amiralul Fournier (comisarul Franței), își formase aceeași opinie în legătură cu cele întîmplate..." (Arhiva de război, fișierul nr. 4, dosarul nr. 849.)

În prezent există un studiu amănunțit de N. T. Novikov despre *Incidentul de la Hull,* publicat în nr. 6 al revistei *Morskoi sbornic,* din 1935. Acest studiu conchide că vinovat de cele „întîmplate" n-a fost numai Rojestvenski. De teama unor acțiuni ale japonezilor, îndreptate împotriva escadrei a II-a, Ministerul Marinei a decis să organizeze paza ei pe parcurs. Oricît de ciudat s-ar părea, o astfel de misiune plină de răspundere a fost încredințată unui agent din străinătate al ohranei țariste, anume Harting-Landesen, bine cunoscut în istoria mișcării revoluționare rusești. În acest scop a fost alocat un fond special de cinci sute mii de ruble. Agentul, sub numele de Arnold, s-a stabilit la Copenhaga, dirijînd de acolo rețeaua de spionaj. Ca să justifice banii ceruți, el comunica relații fanteziste, afirmînd că ar fi fost semnalate siluetele suspecte și luminile unor nave misterioase, bombardînd Marele Stat-Major al marinei cu elucubrațiile lui. El răspîndise zvonul pretinsei apariții a unor torpiloare japoneze, care a alarmat escadra.

Pag. 229. Articolele lui Klado au stîrnit o impresie adîncă şi pe alte nave ale escadrei. Iată ce spunea în această privinţă locotenentul Vîrubov, ajutorul de comandant al secţiei de torpile de pe cuirasatul *Suvorov*, în scrisorile adresate tatălui său: „Ei, ce zici de Klado al nostru? de mult ar fi trebuit luat astfel la rost ministerul; şi cînd te gîndeşti că cea ce dezvăluie Klado în articolele lui nu reprezintă nici a suta parte din toate ticăloşiile, din tembelismul de care a dat şi continuă să dea dovadă această preasimpatică instituţie, care a dus la pierzanie atît de temeinic biata noastră flotă. Dacă, cu voia lui dumnezeu, voi avea norocul să vă mai revăd, am să vă povestesc multe lucruri, pe care cred că nici cea mai fecundă fantezie nu şi le poate imagina..." (Arhiva de război, fişierul nr. 4, dosarul nr. 305.)

Pag. 273. Toate acestea surpau moralul celor mai înflăcărați patrioţi. În privinţa acestei stări de spirit a celor din escadră, sînt interesante cele comunicate de locotenentul baron Kosinski (prim aghiotant de stat-major al amiralului Völkersamm, pe cuirasatul *Osliabia*) soţiei sale, într-o scrisoare din 1 martie 1905: „Azi ni s-a semnalizat pe neaşteptate: «Pregătiţi-vă pentru a ridica ancora în douăzeci şi patru de ore după primirea acestui ordin»... E o joacă, sau o acţiune militară? Încotro ne ducem? Lipsa de încredere în logica expediţiei noastre creşte în sufletul tuturor. Völkersamm s-a stăpînit mai mult ca toţi, dar şi el începe să aibă îndoieli: «E o aventură!» Ei, să vedem ce va fi mai departe şi cum se va termina această aventură..."

Pag. 282. Faptul acesta e consemnat în carnetul de note al comandantului crucişătorului *Aurora*, căpitanul de rangul I Egoriev: „Carnea sărată, dezgustătoare, care face parte din proviziile escadrei a II-a, a fost preparată la Spitalul Marinei din Kronstadt. Douăsprezece butoaie, peste bord. Al treisprezecelea, mai mult sau mai puţin acceptabil." *Morskoi sbornik*, Nr. 8—9 din 1915.)

Pag. 294. Mai tîrziu, s-a stabilit că consulul a îndrugat verzi şi uscate: nici o flotă japoneză nu fusese în rada de la Singapore.

Pag. 306. La anchetă, comandantul secund a declarat că n-a avut timp să raporteze despre reclamația mecanicului. Vezi *Operațiunile flotei*, partea a IV-a, cartea a 3-a, pag. 146.)

Pag. 314. „Nossi-Bé, 20 ianuarie 1904

Dragă Petea,

...Aprinsa pasiune a amiralului nostru pentru sora de caritate Siewers are un efect demoralizator asupra tuturor ofițerilor escadrei; aproape în fiecare zi, ea și nepoata amiralului, Pavlovskaia, iau masa la amiral, sus, dar amiralul nu stă prea mult de vorbă cu nepoata lui, ci rămîne tot timpul cu Siewers. Sora Siewers și-a serbat ieri ziua de naștere. Amiralul și-a trimis aghiotantul la ea, pe *Oriol*, cu un uriaș buchet de flori; ea și Pavlovskaia au venit la noi, pe *Suvorov*, și au luat masa la amiral; tunete de fanfare, felicitări, șampanie etc. În fiecare zi, se face un intens schimb de corespondență; ca ofițer de serviciu la statul-major, a trebuit să duc de multe ori scrisori. De obicei, în acest scop este trimisă șalupa specială cu ofițerul de serviciu de la statul-major al escadrei. Schimburi de flori au de asemenea loc destul de des. Într-o zi, guvernatorul din Nossi-Bé i-a trimis amiralului o plantă uriașă într-un hîrdău. Amiralul a ordonat îndată aghiotantului să îmbarce această plantă pe șalupa de serviciu și s-o expedieze la *Oriol*. În momentul îmbarcării s-a rupt o ramură, și amiralul l-a bruftuluit rău de tot pe nefericitul de Sverbeev, care era aghiotant de serviciu. În general, toate acestea au un puternic efect negativ asupra ofițerilor; și apoi neîncrederea lui ciudată față de toți: în afară de el, nimeni nu știe și nu pricepe nimic etc... te sărut, fratele tău, *D. Golovnin*" (Arhiva Centrală de Stat a Marinei de război, Fondul 763, dosarul 316, 1904—1905, scrisorile micimanului D. Golovnin de pe cuirasatul amiral *Suvorov*.)

Pag. 336. Într-o scrisoare către tatăl său, al doilea ofițer torpilor de pe cuirasatul *Suvorov*, locotenentul Vîrubov, spunea următoarele cu privire la răzvrătirea noastră: „De paște, s-au stîrnit oarecari tulburări pe *Oriol*. Amiralul s-a dus acolo și i-a băgat în sperieți, zbierînd ca niciodată și debitînd atîtea epitete, cu expresii atît de plastice, că

ne-am amuzat copios cel puțin douăzeci și patru de ore după aceea. I. și S. au pățit-o rău de tot; ofițerii au mîncat și ei o papară zdravănă." (Arhiva de război, fișierul nr. 4, dosarul nr. 305.)

Pag. 338. În depoziția sa înaintea comisiei de anchetă, amiralul Nebogatov a scris următoarele cu privire la convorbirea pe care a avut-o cu comandantul escadrei:

„Gruparea mea s-a unit cu escadra lui Rojestvenski în ziua de 26 aprilie, în largul mării, lîngă coastele Annamului. Am fost invitat imediat la amiral care, întîmpinîndu-mă pe puntea superioară, m-a condus în salonul său, unde am stat de vorbă în prezența statului-major al escadrei; această convorbire a avut un caracter general, și unul de ordin particular, cu referire la diferite chestiuni, fără nimic comun cu operațiunile navale în perspectivă. La început credeam că amiralul nu vrea să-mi vorbească despre aceste operațiuni de față cu ofițerii din statul său major și că mă va invita separat, pentru discuții de serviciu; lucrul acesta însă nu s-a întîmplat, căci, după ce am discutat despre chestiuni particulare o jumătate de oră, amiralul m-a lăsat să plec. Cu prilejul convorbirii cu amiralul Rojestvenski, i-am raportat, între altele, că aveam intenția, în eventualitatea că nu l-aș fi putut întîlni, să mă îndrept în mod independent spre Vladivostok, prin strimtoarea Lapérouse. El n-a dat însă nici o atenție acestei comunicări și nu s-a interesat de nici un fel de amănunte. A fost singura dată cînd am avut o întrevedere cu amiralul Rojestvenski, căci de atunci nu m-a mai invitat la el și n-a fost niciodată pe navele mele. N-am discutat niciodată în privința vreunui plan de operațiuni; nu mi-a dat nici un fel de instrucțiuni operative sau directive tactice." (*Războiul ruso-japonez*, vol. 3, p. 49—50, fasc. 4.)

Pag. 345. Deși căpitanul de rangul I Iung, veteran al flotei cu vele, se orienta slab în tehnica unui cuirasat ultramodern, nu înseamnă de loc că el nu-și dădea seama de stupiditatea planului de a obține stăpînirea asupra Mării Japoniei. El prevedea sfîrșitul funest al escadrei a II-a. Fiind însă un om închis în sine, n-o spunea nici unuia dintre ofi-

ţerii săi şi se zbuciuma cumplit lăuntric. Am la dispoziţie cîteva scrisori trimise de el, din drum, surorii sale, Sofia Viktorovna Vostrosablina.

Iată cele scrise de el la Madagascar, în ziua de 28 decembrie 1904:

„Deocamdată nu ştim ce va mai fi. Personal, sînt de părere că, după cum a fost o nebunie să se trimită de la Kronstadt nişte forţe relativ slabe, tot astfel şi acum este o nebunie să fie trimise mai departe, cînd escadra I-a a fost distrusă în întregime, iar noi nu putem face nimic cu navele noastre vechi, luate doar pentru completarea efectivului, cu excepţia a cinci cuirasate noi, ceea ce e prea puţin pentru a ne asigura superioritatea faţă de japonezi şi a-i izola. Iată unde ne-a dus putredul nostru sistem: flota e ca şi inexistentă, iar armata nu poate să facă nimic."

Din scrisoarea de la 2 ianuarie 1905:

„Într-adevăr, ce fericire va fi pentru biata Rusie, atunci cînd va lua sfîrşit acest război dezlănţuit într-un mod atît de absurd, din pricina lipsei de raţiune şi a politicii lipsite de prevedere, de orizont! Cît de dureros, cît de jalnic ne era să-l privim şi să-l ascultăm pe tătucul nostru care, petrecîndu-ne la Revel, ne spunea că mergem să frîngem dîrzenia inamicului şi să răzbunăm pierderea navelor *Variag* şi *Koreiet*. Cîtă copilărie şi naivitate în aceste cuvinte, cîtă neînţelegere a situaţiei grave în care se află Rusia..."

Din scrisoarea de la 2 martie:

„Trebuie să recunoaştem că am pierdut războiul şi că e inutil să-l continuăm. Aceasta nu este o simplă victorie a japonezilor; este o victorie a ştiinţei de carte asupra analfabetismului. Rusia trece drept una dintre ţările cele mai analfabete. Guvernanţii noştri au crezut întotdeauna că tocmai în aceasta stă puterea Rusiei. Ei, acum, realitatea a arătat cu totul altceva..."

Pag. 373. Mai tîrziu s-a constatat că nu numai comandanţii de nave, dar nici chiar comandanţii de grupuri nu ştiau prin ce strîmtoare avea de gînd Rojestvenski să-şi ducă escadra. Acest lucru era ţinut în cel mai strict secret faţă de participanţii direcţi ai campaniei din Extremul Orient.

În schimb, cei din Petersburg cunoscuseră precis traseul escadrei noastre, chiar cu cîteva luni înainte de bătălie. Locotenentul stat-majorist Sventorjețki scria din Nossi-Bé personal secretarului adjunct al Marelui Stat-Major al Marinei, ștabscăpitanului Pavel Mihailovici Vavilov din cadrele Amiralității: „Din cauza lipsei de pregătire tactică, vom avea de suferit în această campanie pierderi serioase, care vor spori atunci cînd vom încerca să răzbim prin fața Țușimei, baza flotei de torpiloare japoneze". Această scrisoare a fost publicată în extras, fără indicarea destinatarului, în vol. VI al lucrării *Războiul ruso-japonez*, iar apoi, în întregime, în vol. 67 din revista de istorie *Krasnîi Arhiv*, 1934.

Pag. 393. În depoziția sa către comisia de anchetă, contraamiralul Nebogatov a scris despre Rojestvenski: „În limbajul amiralului, mulți comandanți erau porecliți cu epitete care frizau obscenitatea; amiralul nu se sfia cîtuși de puțin să le rostească cu glas tare, pe punțea superioară, față cu ofițerii de la bord și cu echipajul". (Vezi *Operațiunile flotei*, documente, partea a IV-a, cartea a 3-a, pag. 51.)

Pag. 394. În cartea *Calea spre Țușima* de prof. P. K. Hudiakov, sînt citate scrisori ale unor ofițeri necombatanți. Citățm fragmente din ele. Iată ce scria inginerul mecanic A. N. Mihailov, care a navigat pe cuirasatul *Navarin:* „Violența furiei lui Rojestvenski era de nedescris. După cum i se întîmpla adeseori, sărea pe punte și, mai întîi îi țișneau din piept niște sunete sălbatice, ca de fiară: «u-u-u-u» sau «o-o-o-o». Cei de față aveau impresia că urletul acesta trebuia să fie auzit de toată escadra. Apoi se dezlănțuia un torent de înjurături îngrozitoare." (pag. 211).

Iată ce spune inginerul mecanic P. S. Fediușin, care a navigat pe *Suvorov:* „Este un tip crunt și fioros. Nu trece o zi fără ca unul sau altul dintre ofițeri să nu fie pedepsiți cu arest, pentru cea mai mică greșeală. L-am poreclit... (de nereprodus)" (pag. 198)

Cele mai interesante relații despre Rojestvenski se găsesc în corespondența particulară a marinarilor cu rudele lor. Acolo, autorii nu se jenează să spună tot adevărul.

Iată ce spune despre el locotenentul P. M. Schmidt, în scrisoarea către soția sa, din 17 octombrie 1904:

„Cele ce i s-au întîmplat lui Rojestvenski (incidentul de la Hull) sînt foarte ciudate. Eu, personal, nu prea cred să fi fost torpiloare. Cînd a plecat, Rojestvenski avea toate simptomele unui dement turbulent, furios, starea lui fiind complet anormală, așa că, poate, modul cum a procedat cu pescarii se explică printr-un acces de furie nestăvilită. Doar a tras cu revolverul în rada de la Revel asupra medicului de la bordul navei sale, pentru că acesta n-a strigat destul de tare parola; ceva asemănător e posibil să se fi petrecut și cu pescarii."

Locotenentul baron Kosinski (aghiotantul-șef din statul-major al amiralului Völkersamm, de pe *Osliabia*) spune într-o scrisoare din 17 martie 1905, adresată soției sale: „Nimic nou... Transbordarea cărbunilor a fost contramandată azi-dimineață. *Suvorov* a amuțit; nici comunicări prin t.f.f., nici observații, nici ocări... Ce o fi cu Rojestvenski? Nu e bolnav, căci astăzi a fost văzut stînd în fotoliu, pe dunetă. Poate că e indispus și, în consecință, escadra își continuă drumul... fără înjurături."

Lucrul acesta părea de mirare, deoarece, cu cinci zile mai înainte, la 12 martie, în timp ce străbătea Oceanul Indian, locotenentul baron Kosinski scria soției sale cu totul altceva: „Furia lui Rojestvenski, îndreptată împotriva tuturor, e simțită de toți, căci și telegraful, și semnalizatorii acționează fără odihnă zi și noapte. Rareori se întîmplă ca *Suvorov* să rămînă măcar cîteva minute cu vergile catargelor fără pavilioane de semnalizare, acestea transmițînd — aproape exclusiv — admonestări și amenințări, admonestări și amenințări."

În scrisorile către tatăl său, ajutorul ofițerului cu torpilele de pe cuirasatul *Suvorov*, locotenentul Virubov, exprima o opinie și mai aspră despre Rojestvenski:

„Amiralul n-a mai vizitat celelalte nave, de cînd am plecat din Rusia... Consideră pe toți comandanții și ofițerii, fără excepție, niște lichele, niște potlogari. Amiralul își face mereu de cap în chip nesăbuit și comite erori grosolane. De mult ne-a dezamăgit, astfel că nu mai așteptăm nimic bun de la el. Este un produs al orînduirii din zilele noastre și, pe deasupra, supraumflat de reclamă.

Cariera lui are un caracter pur întîmplător. Poate că este un bun curtean, dar în calitatea de comandant de flotă nu face doi bani." (Arhiva de război, fişierul nr. 4, dosarul nr. 305.)

Ofiţerul şef cu artileria de pe cuirasatul *Suvorov*, locotenentul P. E. Vladimirski, spune în scrisorile către soţia sa Sofia Petrovna:

La 3 noiembrie 1904: „Rojestvenski continuă să facă zile fripte tuturor..."

La 20 septembrie: „Se pare că amiralul nostru n-are de gînd să plece (credeam că se va întoarce la Petersburg). Zbiară cît îl ţine gura, atrăgîndu-şi ura tuturor."

La 4 octombrie: „Amiralul înjură mereu şi l-a adus, cu mizeriile lui, pe Basile (poreclă dată comandantului secund, căpitanul de rangul II Makedonski) într-o stare care-l face pe acesta să sară la toţi, ca un ciine turbat".

La 13 decembrie: „Amiralul se poartă cum nu se poate mai necuviincios; pentru a transmite ceva pe puntea de la prova, comandantului navei răcneşte la ofiţerii lui de stat-major: «comunicaţi la circiumă cutare sau cutare lucru», sau «comunicaţi turmei de gugumani de pe puntea de la prova», şi altele asemenea, de acelaşi gen".

La 8 ianuarie 1905: „Se pare că amiralul nu mai are mult şi căpiază cu desăvîrşire; noaptea, i se năzare mereu că vede rachete, ceea ce înseamnă că am fi ameninţaţi de atacurile torpiloarelor; cît priveşte conduita sa faţă de subalterni, a ajuns să apuce de guler un comandant de torpilor, un căpitan de rangul II. Se pare că nu mai e mult, şi va începe să muşte."

Autorul acestei cărţi socoteşte de datoria lui să adauge încă o trăsătură pentru caracterizarea lui Rojestvenski. Înainte de a pleca la drum, pe *Suvorov* exista un mare stoc de binocluri şi de ocheane. La fiecare acces de furie, amiralul fie că spărgea binoclul în capetele matrozilor ori de punte, fie că, pur şi simplu, îl arunca peste bord. Dat fiind că această scenă se petrecea aproape în fiecare zi, în preajma escalei de la Madagascar nava a rămas fără binocluri şi fără ocheane. La 3 februarie 1905, Rojestvenski a trimis Ministrului adjunct al Marinei telegrama nr. 45, cu următorul cuprins:

„Rog pe excelenţa-voastră a aproba ca Direcţia Generală Hidrografică să expedieze pentru nevoile escadrei un număr de: ocheane 50, binocluri 100". (Arhiva de război, fişierul nr. 4, dosarul nr. 10, pag. 131.)

Dacă s-ar fi exprimat mai exact, amiralul ar fi trebuit să scrie că aceste binocluri şi ocheane îi trebuiau pentru nevoile lui personale. Ar fi fost mai just.

Pag. 396. Într-o scrisoare de la Nossi-Bé, din 31 martie, amiralul Rojestvenski îi mărturisea soţiei sale: „Pe Colong l-am băgat în boală rău de tot; uneori plînge". (Revista *More*, 1911, nr. 6, pag. 54.)

CUPRINS

DRUMUL

În loc de prefață 5

Partea întîi

Sub pavilionul „Sf. Andrei"

Pag.

1. Transferat 27
2. Pe altă navă 33
3. O discuție cu boțmanul 38
4. Adio, Kronstadt ! 43
5. O inspecție augustă 52
6. Țarul și kaiserul 62
7. Spre Libava 67
8. Ultima noapte aproape de pămîntul patriei . . 74
9. Drumul cel lung 82
10. „Incidentul de la Hull" 90

Partea a doua

Ocolim Capul Bunei Speranțe

Pag.

1. Mereu cu gîndul la flotă 103
2. Blocați 113
3. Cauzele înfrîngerii 122
4. Tanger. Sînt filat 131
5. Spre latitudini sudice 140
6. Trecem ecuatorul 149
7. Cursa nu e primejdioasă dacă știi unde se află 157
8. Ofițerii noștri 165
9. Sub rafalele furtunii 174

Partea a treia

Madagascar

1. Natura surîde, dar sufletul e mîhnit 187
2. Escadrele se unesc 197
3. În rada de la Nossi-Bé 205
4. Minunății tropicale 215
5. Adevărul tulbură oamenii 226
6. Ne verificăm pregătirea de luptă 235
7. Vești despre duminica sîngeroasă, și eșecul meu 243
8. Escadra în descompunere 253
9. Puiul 261
10. Spre cimitirul comun 265

Partea a patra

Escadra își continuă drumul

1. Pe întinderile Oceanului Indian 277
2. E alarmă, dar Baklanov se amuză 290

Pag.

3. Golful Camrang 297
4. Motive de veselie pentru matrozi 306
5. Gînduri de paşte 317
6. Peste bord cu mîncarea ! 323
7. Spectacol de tragicomedie 331
8. Escadra a treia ne ajunge din urmă . . . 336
9. Matrozul Babuşkin într-un rol istoric . . . 345
10. Pronosticuri asupra drumului pe care aveam să-l luăm 358
11. Prin strîmtoarea Coreei 366
12. De cine se temea Rojestvenski ? 373
13. Ordonanţa amiralului 379
14. Ciudăţeniile comandantului 389
15. La porţile Ţuşimei 399

Note 413

ERATĂ

Pag.	Rînd	În loc de	Se va citi	Din vina
8	27	pentru pionieri	pentr[illegible]rizonieri	Editurii
57	41	tot compr[illegible]	[illegible]promisă	Tipografiei
105	39	secolului al [illegible]	[illegible]l XIX-lea	Editurii
192	29	se aflau încă la cat	se aflau încă la uscat	»
316	9	cuirasate	cuirase	»

Redactor responsabil : STĂNESCU NATALIA
Tehnoredactor : IONESCU AURICA

Dat la cules 31.01.62. Bun de tipar 25.04.62. Apărut 1962. Tiraj 15.165. Broşate 13.090. Legate 2.075. Hîrtie semivelină satinată de 65 g/m². Format 540×840/16. Coli edit. 23,14. Coli tipar 26,75. A. nr. 01283. C.Z. pentru bibliotecile mari 8 S. C.Z. pentru bibliotecile mici 8 S—31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918"
strada Grigore Alexandrescu nr. 93—95
București—R.P.R. (Comanda nr. 365)

Vol. I şi II Lei 25,20